

XI GLOBAL SCIENCE

AND INNOVATIONS 2020: CENTRAL ASIA

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC
PRACTICAL JOURNAL**

Nur-Sultan, Kazakhstan

**Объединение юридических лиц в форме ассоциации
«Общенациональное движение «Бобек»
Конгресс ученых Казахстана**

ISSN 2664-2271

**«ГЛОБАЛЬНАЯ НАУКА И ИННОВАЦИЯ 2020:
ЦЕНТРАЛЬНАЯ АЗИЯ»**

**№ 6(11). Декабрь 2020
СЕРИЯ «ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ»
Журнал основан в 2018 г.**

I ТОМ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Ж.Малибек, профессор;
Ж.Н.Калиев к.п.н.;
Лю Дэмин (Китай),
Е.Л. Стычева, Т.Г. Борисов (Россия)
Заместители главного редактора: Е. Ешім, Е. Абиєв (Казахстан)

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
«GLOBAL SCIENCE AND INNOVATIONS 2020: CENTRAL ASIA»
NUR-SULTAN, KAZAKHSTAN, DECEMBER 2020

Consolidation of legal entities in the form of an association
«National Movement «Bobek»
Congress of scientists of Kazakhstan

ISSN 2664-2271

**«GLOBAL SCIENCE AND INNOVATIONS 2020:
CENTRAL ASIA»**

No. 6(11). December 2020
SERIES "PEDAGOGICAL SCIENCES"
The journal was founded in 2018.

I VOLUME

CHIEF EDITOR:
J. Malibek, professor;
Zh.N. Kaliev, candidate of pedagogical sciences;
Liu Deming (China),
E.L. Stycheva, T.G. Borisov (Russia)
Deputy chief editors: E. Yeshim, E. Abiev (Kazakhstan)

БАСКЕТБОЛ В ФИЗИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ СТУДЕНТОВ

Омирбекова Ажар Мараткызы

Студент архитектурно-строительного факультета КАРТУ,
Научный руководитель – Сайдулин Вячеслав Николаевич
Караганда, Казахстан

Аннотация: в статье анализируется роль баскетбола в физическом воспитании студентов и учеников. Обозначается значимость физической нагрузки и физических упражнений в подготовке студентов, которая помогает формировать различные двигательные способности, а также помогает укреплять ментальное здоровье. Дается общая информация о физической подготовке, которая подойдет для каждого человека.

Ключевые слова: физическое воспитание, баскетбол, физическая подготовка, физические упражнения, физическая активность.

Физическая культура - важный фактор в обучении любого ученика, ведь ее обучение связано с огромным воздействием на внимание, зрение, активным использованием интеллектуальной деятельности и относительно низкой подвижностью.

В таких ситуациях физические упражнения снижают утомляемость нервной системы и человека в целом, стимулируют работоспособность и стимулируют укрепление иммунной системы.

Физическая активность стимулирует передачу нервных импульсов от мышц и суставов, активирует центральную нервную систему и переводит ее в состояние повышенной активности. В результате стимулируется работа тела, способствующая повышению способности воспринимать информацию.

Кроме того, огромная часть физических упражнений является профилактикой против хронических заболеваний, а также полезная профилактика для проблем с опорно-двигательным аппаратом.

В XXI веке произошли кардинальные изменения, связанные с использованием компьютера, увеличилось количество профессий, связанных с работой с компьютером, заставляя человека быстро ориентироваться и соответствовать требованиям работодателя. А также, обращать большое внимание и способность справляться со сложными и точными движениями.

Чтобы стать профессионалом и освоить сложнейшую технику, учащимся необходимо развивать координационные навыки, чтобы уметь точно контролировать двигательные действия, часто в условиях кризиса и стресса, сохраняя при этом устойчивость и работоспособность. Кроме того, многие современные профессии требуют проявления таких качеств, как выносливость, сила, ловкость, а также концентрации и распределения внимания, отличной памяти и большего мышления, возможности получать большой объем информации и их фильтровать, а также развития качеств воли. Недаром многие считают спортивные игры образцом современной жизни, которая стала популярной среди молодежи и взрослых в последние 10 лет.

Физическая активность играет важную роль в формировании хорошего крепкого здоровья человека, а также помогает укреплению эмоциональной стабильности, дает хорошую разрядку в психологическом плане и приносит удовлетворение. Не только школьникам, то будь младшеклассником или старшеклассником, но и также студентам ВУЗ-а просто необходима физическая нагрузка. Ведь постоянные умственные нагрузки, усердная работа над домашними работами, курсовыми работами, длительные сидения над книгой и компьютером и постоянная нехватка сна, переживание и стресс приводит к крепкому здоровью, к неустойчивости. Всё это приводит к ментальному здоровью ученика в шаткое положение: к стрессу, к апатии, к эмоциональной неустойчивости.

По этому, чтобы не доводить до такого состояния, нужно заниматься физкультурой и спортом. Большинство подростков любят активные виды спорта такие как легкая атлетика, волейбол, баскетбол, футбол, зимние виды спорта.

И именно сегодня мы поговорим о баскетболе, который набирает большую популярность среди молодежи в последнее время. Баскетбол - одна из самых занимательных и захватывающих игр. А эта игра родом из Америки, поэтому не удивительно, что самые зрелищные матчи баскетбола можно увидеть в играх НБА.

Баскетбол - одна из самых популярных игр за последние десятилетия. В системе физического обучения баскетбол приобрел такую популярность не только из-за большой доступности, но и также за высокую эмоциональность, зрелищность игры и самое важное, за то, что эта игра хорошо влияло на организм человека, то будь ментально или физически. И изначально, игра была задумана в качестве игры для студентов, которым, их преподаватель Джеймс Нейсмит, захотел придать больше живости скучным зимним урокам физкультуры и решил занять студентов новой подвижной игрой. Последующие годы эта игра была распространена сред школ, спортивных клубов и ВУЗ-ах США. На данный момент – баскетбол не просто игра и вид спорта, а огромная совокупность упражнений, помогающая выработать определенную систему физических навыков.

Баскетбол особая подвижная игра с максимальными физическими нагрузками, которые решают ряд задач по укреплению здоровья, развития ловкости и координации движения, реакций.

Для баскетбола характерны большие разнообразные движения, которые идут в совокупности. Например: бег, ходьба, прыжки, броски, ведение мяча, ловля мяча, остановки и паса мяча. Такие разные приемы хорошо влияют на улучшение обмена веществ, на координацию движения, на функцию системных органов. Действия в технических и тактических моментах игры способствуют в развитии жизненных важных качеств и умений. Освоенная двигательная активность игры в баскетболе и связанных с ней физические упражнения, являются эффективными средствами для укрепления здоровья и также такие виды средств, могут использоваться на протяжении всей жизни. Не стоит забывать, что система упражнений на основе баскетбола также оказывает разностороннее влияние на развитие психических процессов в организме ученика. Они улучшают восприятие, внимание, память, развивают воображение и мышление, которые являются основой качественного восприятия и соблюдения правил и условий самих упражнений и игры, координация действий как отдельного игрока, так и всей команды в целом.

Занятия баскетболом прививает человеку такие качества как настойчивость, ловкость, уверенность, чувство коллективизма, патриотизма за свою команду, решительность и смелость, а также воспитывают дух соперничества и ответственности. Но также, эффективность воспитания напрямую связано насколько уверенно в педагогическом процессе осуществляется взаимосвязь физического и нравственного воспитания.

Специально подобранные упражнения, выполняемые в разных составах команды, то будь индивидуально или из команды состоящих из двух-трех людей, помогает в подвижных моментах игры и с заданиями с мячом, которую создают огромные возможности для развития навыков необходимых для игры. При помощи таких специальных упражнений игрок может ориентироваться в пространстве, перестроение двигательных моментов и в развитии быстрой реакции. Особенностью этой игры является постоянная и мгновенная смена положений игрока, ориентировка в стрессовых и в сложных ситуациях и выполнения разнообразной техникой с мячом и без мяча с передачами.

Для развития требующих от игрока во время игры очень сложный и кропотливый процесс, над которым игрок должен работать ежедневно, для отработки техники до

автомата. По средством игры студент или же школьник, развивает такие навыки как введение мяча, передача мяча со команднику, обход со перника, по падание в кольцо со перника с разных точек поля, которые оцениваются разными количествами очков (штрафной, двухочковый, трехочковый).

Для всех желающих овладеть этим видом спортом, сперва необходимо овладением общей физической подготовкой, чтобы дальше был переход на более сложные физические нагрузки.

Общездоровьеская подготовка - это процесс разностороннего воспитания физических возможностей и повышения уровня общей работоспособности организма спортсмена.

В состав задач по общей физической подготовке входят:

- укрепление здоровья;
- воспитание основных физических качеств;
- повышение уровня общей работоспособности;
- совершенствование жизненно важных навыков и умений.

В средства ОФП входят упражнения и команды для управления группой; упражнения из гимнастики, легкой атлетики, акробатики, единоборств, подвижных и спортивных игр.

Специальная физическая подготовка (СФП) – процесс воспитания физических способностей и функциональных возможностей спортсмена, отвечающих специфике баскетбола.

Важность специальной физической подготовки баскетболистов велика. Для того, чтобы полноценно играть в современный баскетбол, одного таланта не достаточно. Необходимо иметь хорошее физическое развитие.

Тренер акцентирует внимание на решении следующих задач по совершенствованию специальной физической подготовки:

- повышение функциональных возможностей, обеспечивающих успешность соревновательной деятельности;
- воспитание специальных физических способностей;
- достижение оптимальной спортивной формы.

Следует помнить о том, что сильных от природы людей мало – сильными становятся, выполняя специальные упражнения. Специфика силовой подготовки спортсмена состоит в том, что вначале необходимо создать базу, фундамент для наращивания силы, а затем постоянно её накапливать. Кроме того, большое значение имеет правильное питание спортсмена, без которого добиться желаемых результатов невозможно.

Для школьников и студентов физическая активность является возможностью не просто поддерживать свой организм, но также способом для эмоциональной разгрузки.

И игра баскетбол действительно является таким способом, который развивает всевозможные качества, включающий целый комплекс двигательных упражнений и координационных моментов. К тому же, способствует поддержанию и улучшению организма человека в положительной форме.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. <https://go-sport.ru/article/istoriya-poyavleniya-basketbola/>
2. <https://sportsfan.ru/sports-academy/summer-sports/basketball/history-basketball.html>
3. <http://dussh-5.ru/sport/basketbol/istoriya>
4. <https://grebenkina.ru/articles/164-ofp-obshchaya-fizicheskaya-podgotovka/>
5. <http://ruspetsnaz.ru/obwaya-fizicheskaya-podgotovka1/>

ӘОЖ 15.81.70

АРНАЙЫ МЕКТЕПТЕ АҚЫЛ-ОЙЫ КЕМ ОҚУШЫЛАРДЫ БЕЙІМДЕУ ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУДА ПСИХОЛОГТЫҢ ҰСТАНЫМДАРЫ

Сәбитбек Ботагөз Қажымұханқызы-

М.Әуезов атындағы ОҚУ-нің, «Тарих және педагогика» факультетінің студенті

Ғылыми жетекшісі - Каракпаева Сарбиназ Куанышбековна

Шымкент, Қазақстан

Аннотация: Бұл мектептердегі психологтың рөлі балаларды психологиялық-педагогикалық диагностикалау, олардың мектепке бейімделу деңгейі мен динамикасына үнемі психологиялық бақылау жасау қажеттілігімен анықталады. Соңғы жылдары арнайы мектептегі түзету-тәрбие жұмысының үздіксіз бөлігі балаларды оқыту процесін психологиялық сүйемелдеу болып табылады.

Кілттік сөздер: Психолог, бала, мектеп, қызмет, педагог, нәтиже, ұзақ, қоғам, уақыт, мақсат, жеке, қоршаға орта.

Психолог балаларды дамыту мен оқытудың жеке бағдарламасын жасауға қатысады, оқушылармен жеке және топтық сабақтар жүргізеді, педагогтар мен ата-аналарға психологиялық кеңес беру көмегін көрсетеді. Коррекциялық мектеп-интернаттарда тәрбиеленіп жатқан балаларға арналған көптеген зерттеулерде баланың жеке мәселелерін педагогикалық қызметкерлердің түсінуі аз екендігі көрсетілген. Психологиялық дискомфорт баланың қауіпсіздікке, махаббатқа, қарым-қатынасқа, ересектер арқылы қоршаған дүниені тануға деген өмірлік маңызды қажеттіліктерінің қанағаттанбауы нәтижесінде туындайды. Нәтижесінде адаптациялық процесс ұзақ уақытқа созылады және баланың қоғамда адекватты әлеуметтенуіне алып келмейді.

Педагог дезадаптациялы баламен алғаш бетпе-бет келетін адам. Сол себепті оның қандай педагогикалық ұстанымды ұстауына да баланың арнайы мектептегі оқуға бейімделу процесі тәуелді болады. Кез-келген балаға өзін нағыз түсінуге қабілетті дос керек. Бұл әсіресе мектеп-интернатта тәрбиеленіп жатқан бала үшін маңызды. Сондықтан да мұндай балалармен педагогикалық қатынастың тиімді болуы мұғалімдер мен тәрбиешілердің ашықтығы, мейірімділігі, балаларда сенім тудыра білуі, жақындық сезімімен анықталады. Балалардың қателіктеріне бірдей қарау, кек тұтпау, оны қамқорлық пен назарда ұстау өте маңызды.

Қосалқы мектеп-интернаттағы психологтың негізгі міндеті – тәрбиешілерді психологиялық бейімдеу мен оңалту, оқыту мен тәрбиелеудегі бұзылыстардың себептерінің психологиялық әдістермен алдын алу мен түзету, тәрбиеленушілердің жеке тұлғасының толыққанды қалыптасуын қамтамасыз ету. Психолог өз жұмысында ең алдымен, тәрбиеленушілердің қызығушылықтарына сүйенеді. Сол себепті баланың мектеп-интернатқа алғаш келген қадамынан бастап, психолог өз қызметін баланың адекватты әлеуметтік және психологиялық оңалуын, бейімделуін, орнын толтыру мен дамуын қамтамасыз етуге бағыттауы керек. Психотренингтер көмегімен психолог тәрбиеленушілерді мәселелік және күйзелістік жағдаяттарды шешудің тиімді әдістеріне оқыта алады; өзін қандай жағдайда қалай қорғай алатыны туралы жеке қорғану мүмкіндіктерін ұсынады.

Психолог балалардың танымдық қызығушылықтарын дамыту, танымдық мінез-құлқын қалыптастыру мақсатында олардың сезімдік тәжірибелерін байыту мен кеңейтуге ерекше назар аудару қажет. Әрбір тәрбиеленушіге оның психологиялық, жеке тұлғалық ерекшеліктерін ескере отырып, жеке қатынас жасау және балалардың дамуы мен оқуына тиімді ықпал жасау қажет.

Психологиялық қолдау, өзін-өзі бағалауын арттыру және оқуда жақсы нәтижелерге жету үшін оқу, еңбек және ойын іс-әрекетінде жетістікке жету ситуациясын арнайы жасау қажет. Деадаптациялы балалармен жүргізілетін іс-шаралар жүйесіне тәрбиеленушілермен олардың мұғалімге, тәрбиешілерге, айналадағы жағдайға қатынасы туралы жеке әңгіме, сұхбат жүргізу қажет. Қоршаған жағдайды өзгерту, орта мен баланың қарым-қатынасын түзету баланың кезігіп жатқан қиындықтарын жұмсартуы мүмкін және оның жеке тұлғасының дамуы үшін қажетті жағдай жасайды. Бірақ жағдайды түзету үшін баланың белсенді қатысуы да керек. Бұл жағдайда ағымдық көкейкесті қиындықтар тезірек және жеңіл еңсеріледі. Сонымен бірге, баланың өз-өзімен жұмыс жасауы оның қиындықтарды жеңу тәжірибесін береді, ал мұндай тәжірибенің жинақталуы арқылы даму жүреді.

Баланың деадаптациясы мәселесі – бұл өсу мен өзара қарым-қатынас мәселесі. Психотерапияда ең бастысы – техника мен жаттығулар емес, басқа адамдармен өзара әрекеттесу тәжірибесінің дамуы мен осы тәжірибенің байытылуы. Басқа адамдармен өзара әрекеттесу арқылы өмірлік қиындықтарды жеңу қабілеті дамиды.

Психолог баланың мектеп-интернаттағы жаңа өмір жағдайына бейімделуі жақсы өтуі, интернаттық жағдайға бейімделу деңгейінің жоғары болуын арттыру үшін, мазасыздану деңгейін төмендетіп, оқу мен өмірдегі жағымды психикалық күйді жақсарту үшін психолог бірқатар шараларды жүзеге асыру қажет. Егер жаңа бала түссе, тәрбиешілермен ұйымдастыру жұмыстарын жүргізіп, ол туралы алғашқы ақпараттарды алып, оларға оқуға, жаңа әлеуметтік жағдайларға енудегі қиындықтарды жеңуге көмектесу қажет. Оларға жеке қатынас жасау үшін балаларды психологиялық-педагогикалық зерттеу қажет. Мектеп-интернаттың оқу-тәрбие қызметкерлерінің психологиялық-педагогикалық позицияларын қалыптастыру керек:

тәрбиеленушілермен өзара қарым-қатынаста гуманистік стилге оқыту;
мұғалімдерге, деадаптациялы балаларға психологиялық қолдау мен психотерапиялық көмек көрсету;

психологтың мектептің оқу-тәрбие ұжымымен тиімді және ұтқыр өзара әрекеттесуі.

Сонымен, оқу-тәрбие үрдісін психологиялық сүйемелдеу оны жоғары деңгейге көтеріп, балаларды мектепке бейімдеуге ықпал етеді. Жаңадан келген балалар жаңа жағдайға, талаптарға, іс-әрекет түрлеріне жеңіл бейімделуі үшін мұғалім, тәрбиеші, психологтардың бірлескен жұмысы қажет. «Табиғатта жерден жұлынып алып, құнарсыз құмға тастаған өсімдіктердің өмір сүруі мүмкін емес екені сияқты, адамның да қоғамнан тыс болуы мүмкін емес». Әлеуметтену- адамның әлеуметтік нормалары мен мәдениқұндылықтарын игеру процесі мен нәтижесі. Біздің мақсатымыз –оқушыларға әлеуметтік көмек ұйымдастыру, тек көмек күтуші емес, проблеманы шешу үшін өздігінен жол табуына көмектесу, руханижан дүниесін танып білу, қатарға қосу жұмыстарын ұйымдастыру болады. Бұл үрдістер тәрбиелеу, білім алу, өзін-өзі тәрбиелеу арқылы жүзеге асады.

Әлеуметтену үрдісінде екі мәселе шешіледі. Әлеуметтік адаптация (бейімделу)-жеке адамның ортаға бейімделуі, барлығымен бірге болу. Балаға барлық бағытта көмектесу. Баланың әлеуметтік қалыптасуы мен дамуына жағдай тудыруға, оны әлеуметтік өмірге араластыруға және өз бетінше өмір сүре білуіне көмектесуге бағытталған.

Әлеуметтік автономизация (оқшаулану) -ортамен бірге бола отырып, өзімен-өзі болу, іс әрекеті мен қарым-қатынастарында табанды болмай, тұлғаның өзін бағалай білмеуі.

Жасөспірімдерді әлеуметтік өзгерістерге бейімдеу, олардың қажеттіліктерінің негізінде жоспарланып, мынадай негізгі бөлімдерден құралады.

Дәстүрлі мектепішілік іс-шараларға, ұжымдық шығармашылық істерге,
жалпы мектептік мерекелерге қатыстыру;
сынып ұжымының қызығушылықтарына және сұраныстарына сәйкес өткізілетін іс-шараларға қатыстыру;
оқушылармен даралап жұмыс жүргізу.

Тәрбие үрдісін ізгілендірудің негізгі шарты- оқушыларға дараланып ықпал ету тәсілі.

Әлеуметтік-психологиялық қызмет дұрыс жолға қойылса, оқушының ортаға бейімделуінің тұрақты мотивтерінің қалыптасуына әлеуметтік зерттеудің нәтиже беретінін дәлелдейді. Мектептегі әлеуметтік қызмет барысында оқушының толыққанды дамуын, жан-жақты дамыған тұлғаның қалыптасуын, материалдық жағдайларының жақсаруын және оқыту мен тәрбие процесін оқушы тұлғасын дамытудағы жағдайдың одан әрі жақсаруын күтілетін нәтижеге бағыттай отырып, баланың оқуына қолайлы жағдай жасауымыз керек. Осы бағытта оқушыларды толықтай оқуға тарту, қамқорлықтағы балалармен, мүмкіндігі шектеулі балалармен және тұрмысы төмен, көп балалы отбасынан шыққан, жетім, қамқорлықтағы балалар үшін ыстық тамақты ұйымдастыру т.б жұмыстары атқарылады.

Психолог жұмысының маңызды бағыттарының бірі-белгілі шарттарға негізделіп, оқушылардың әлеуметтік жағдайын талдап, бағалау болып табылады. Оны дұрыс ұйымдастырған жағдайда оқушылардың өзін-өзі тануына, тәрбиеленуіне тиімді ықпал етеді. Осы бағытта аз қамтылған көп балалы және түрлі категориядағы балаларды шыршаға қатыстыру, түрлі сайыстарға, жазғы демалыс орындарына тарту және мүмкіндігі шектеулі балаларға акциялар ұйымдастыру сияқты жұмыстар атқарылады. Оқушыларға үнемі жетістік ситуацияны жасау арқылы біз оған өзінің шығармашылық қабілеттік, даралық мүмкіндіктерін ашуға, өзін-өзі түсінуге көмектесеміз. Жұмыс барысымызда олардың кішкентай жетістіктерін көріп, айтып, оларды ұжымның шығармашылық істерінен шетте қалдырмауға тырысып, марапаттап, қолдап отыруымыз керек. Сонда ғана олар мұғалімнің, өзінен үлкен адамның өздеріне деген ізгі қатынастарына сенеді.

Әр адам қайталанбас тұлға болып есептеледі, сондықтан адам, адамгершілік тұрғылық қарым-қатынасқа құқылы. Әлеуметтік ортаға енгізу-әлеуметтік қатынастың жалпы жүйесіне және баланың өз жағдайына қарай білім алу ортасына қарай әлеуметтік бейімделуін қалыптастыру. Мүмкіндігі шектеулі баланы қоғамға енгізудің қиындығы, бір жағынан бала дамуындағы дене және психикалық ауытқулары болса, екінші жағынан әлеуметтік жүйенің дұрыс қалыптаспағандығы, мүмкіндігі шектеулі баланы қалыпты өмір сүруіне кедергі келтіреді. Мысалы, мүгедек бала еркіндікті, әлеуметтік интеграцияны қамтамасыз ететін ортада толыққанды және лайықты өмір сүруіне көмектесетін ерекше күтім, білім және қажетті дайындық алуға құқылы. Әлеуметтендірудің мәні адамның қоғамға бейімделіп, жекеленуі болып табылады. Ал тұлғаны әлеуметтендіру үшін тек қана қоғамға емес, ең бірінші әрбір адам белсенді роль атқаруы тиіс.

Ақыл-ойы кем балалардың даму ерекшеліктері бойынша әдебиеттерді талдау төмендегі қорытындыны жасауға мүмкіндік берді:

Кемақылдылық – бұл баланың зияттық дамуы орталық жүйке жүйесі қызметінің белгілі бір деңгейімен шектелген спецификалық күй. Мұндай даму кезінде тек зият қана емес, сонымен бірге сезім, ерік, мінез-құлық, физикалық даму, бейімделу де зардап шегеді. Аталған мәселені зерттеумен айналысқан көптеген ғалымдардың пікірінше кемақылдылық емделмейді. Бұл құбылыс орнына келмейді, бірақ ақыл-ойы кем балалар дәрігерлік, психологиялық-педагогикалық ықпалдардың дұрыс ұйымдастырылған жағдайында өздерінің биологиялық мүмкіндіктерінің шегінде дами және оқи алады.

Бұл балалар арнайы қосалқы мектеп-интернаттарда оқиды. Оқыту мазмұны олардың қоғамның толыққанды мүшесі болуына көмектесетін мінез-құлық, сана, еңбек іс-әрекетіне оқытуға бағытталған. Мүмкіндігі шектеулі балалардың әлеуметтік және құқықтық жағдайы бұл балалардың қоғамның барлық мүшелерімен азаматтық тең құқылығын көрсететін заңдармен анықталады. Қоррекциялық мектептер білім беру жүйесінің бір саласы болып табылады және көбінесе интернат типтес мекемелер болып табылады. Бала мектеп-интернатқа келген кезде, оның жасына қарамастан ол үшін ортаның негізгі параметрлерінің барлығы өзгереді, сол себепті бейімделу мәселесі интернаттық мекемелер үшін өзекті болып табылады.

Психолог мектеп-интернатқа келген балалардың бейімделу процесін ұйымдастыруды және ары қарай сыртқы әлеуметтік факторларға бейімделуін оңтайландыру бойынша бірқатар іс-шараларды жүргізуі қажет.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Рау Ф.Ф., Слезина Н.Ф. Методика обучения произношению в школе глухих: Пособие для учителей-М.: Просвещение, 2008. —191 с.
2. Кузмичева Е.П. Развитие устной речи у глухих школьников, методическое пособие – М.,: Просвещение, 2013
- 3.Багрова И.Г. Роль остаточного слуха в коррекции и автоматизации произносительных навыков у глухих школьников, Автореферат дис. на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. (13.00.03) / Акад. пед. наук СССР. Науч.-исслед. ин-т дефектологии. - Москва : 2003. - 23 с.
- 4.Аутаева А.Н. Психолого-педагогические основы формирования звукопроизношения у детей-казахов с нарушениями слуха 7-8 лет: автореферат / А. Н. Аутаева. - Алматы, 2009. - 29 с.
- 5.Стребелева Е.А. Специальная дошкольная педагогика: Учебное пособие /- М.: Издательский центр «Академия», 2012. - 312 с.

НОВЫЙ УЧЕБНО – МЕТОДИЧЕСКИЙ КОМПЛЕКС ПО АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ ДЛЯ 1 КУРСА

Утешкалиева Альфия Магзмовна

Преподаватель английского языка
Алматы, Казахстан

Annotation: *The problem of teaching a foreign language as a means of communication is of particular importance in the modern world. The main goal in teaching foreign languages is the formation and development of students ' communicative competence, training in practical mastery of a foreign language. Therefore, one of the most important and urgent problems in teaching foreign languages at the present stage is the problem of choosing the means of teaching, namely textbooks and teaching AIDS.*

One of the solutions to this issue is the developed educational and methodological complex for the discipline "English" for students of the first year on the basis of 9 classes.

Keywords: *Education, student, new format, English*

Проблема обучения иностранному языку как средству общения приобретает особую значимость в современном мире. Основной целью в обучении иностранным языкам является формирование и развитие коммуникативной компетентности обучающихся, обучение практическому овладению иностранным языком. Поэтому, одной из самых важных и насущных проблем в обучении иностранным языкам на современном этапе является проблема выбора средств обучения, а именно учебников и учебных пособий.

Одним из решений данного вопроса является разработанный учебно-методический комплекс по дисциплине «Английский язык» для обучающихся I курса на базе 9 классов.

Предлагаемый учебно-методический комплекс по английскому языку составлен в соответствии с типовой программой, утвержденный в 2015 году решением УМС МОиН РК, по начальному и среднему, профессиональному образованию протокол №3 от 27.08.2015г.

Объем часов дисциплины составляет 78 часа.

Целью учебно-методического комплекса является систематизация всего учебно-методического материала по данной дисциплине в пределах учебной программы среднего профессионального образования. Учебно-методический комплекс, включает в себя: поурочные планы, дидактический материал, различные формы контроля знаний обучающихся, презентации к занятиям в программе PowerPoint, флипчарты к темам с использованием программного обеспечения Active Studio, видео и аудиоматериалы.

Курс по дисциплине «английский язык» разбит на семь разделов.

Учебно-методический комплекс помогает преподавателю организовать учебный процесс и дифференцированный подход к обучающимся, облегчает процесс передачи и воспроизводства знаний.

Учебно-методический комплекс будет незаменимым помощником на основных занятиях, при работе с текстами, упражнениями, при устном общении, при подготовке к практическим занятиям, контрольным срезам, тестам и самостоятельной работе обучающихся.

Учебно-методический комплекс предназначен для преподавателей английского языка по всем специальностям организаций ТиПО.

ХАРАКТЕРИСТИКАДИСЦИПЛИНЫ

Язык является важнейшим средством общения, без которого невозможно существование и развитие человеческого общества. Происходящие сегодня изменения в общественных отношениях, средствах коммуникации (использование новых информационных технологий) требуют повышения коммуникативной компетенции обучающихся, совершенствования их филологической подготовки. Все это повышает статус предмета "иностраннй язык" как общеобразовательной учебной дисциплины. Основное назначение иностранного языка состоит в формировании коммуникативной компетенции, т.е. способности и готовности осуществлять иноязычное межличностное и межкультурное общение с носителями языка.

Иностраннй язык как учебный предмет характеризуется:

- межпредметностью (содержанием речи на иностранном языке могут быть сведения из разных областей знания, например, литературы, искусства, истории, географии, математики и др.);
- многоуровневостью (с одной стороны необходимо овладение различными языковыми средствами, соотносящимися с аспектами языка: лексическим, грамматическим, фонетическим, с другой - умениями в четырех видах речевой деятельности);
- полифункциональностью (может выступать как цель обучения и как средство приобретения сведений в самых различных областях знания).

Являясь существенным элементом культуры народа - носителя данного языка и средством передачи ее другим, иностраннй язык способствует формированию у обучающихся целостной картины мира. Владение иностраннм языком повышает уровень гуманитарного образования обучающихся, способствует формированию личности и ее социальной адаптации к условиям постоянно меняющегося поликультурного, полиязычного мира.

Иностраннй язык расширяет лингвистический кругозор обучающихся, способствует формированию культуры общения, содействует общему речевому развитию обучающихся. В этом проявляется взаимодействие всех языковых учебных предметов, способствующих формированию основ филологического образования обучающихся.

Программа нацелена на реализацию личностно-ориентированного, коммуникативно-когнитивного, социокультурного деятельностного подхода к обучению английскому языку.

ОРГАНИЗАЦИОННО-МЕТОДИЧЕСКИЙ РАЗДЕЛ

Программа предназначена для обучающихся всех специальностей I курса на базе 9 класса, изучающих иностранный язык в рамках учебной программы.

В основе настоящей программы лежат следующие концептуальные положения:

1. Предполагаемый программой курс иностранного языка носит коммуникативно-ориентированный характер. Его задачи определяются коммуникативными и познавательными потребностями обучаемых. Цель курса — приобретение общей и коммуникативной компетенции.

2. Наряду с практической целью — обучением общению — данный курс ставит образовательные и воспитательные цели. Достижение образовательных целей осуществляется в аспекте гуманизации и гуманитаризации технического образования и означает расширение кругозора обучающихся, повышение уровня их общей культуры и образования, а также культуры мышления, общения и речи. Воспитательный потенциал предмета «иностранное языки» реализуется путем формирования уважительного отношения к духовным ценностям других стран и народов.

3. Программа нацелена на формирование и развитие автономности учебно-познавательной деятельности студента по овладению иностранным языком, что предполагает учет личностных потребностей и интересов обучаемого. При этом обучающийся выступает как полноправный участник процесса обучения, построенного на принципах сознательного партнерства и взаимодействия с преподавателем, что непосредственно связано с развитием самостоятельности студента, его творческой активности и личной ответственности за результативность обучения. В этом состоит также одно из направлений реализации идеи гуманизации системы образования.

4. Настоящий курс предусматривает проведение зачетов в конце каждого семестра и итогового контроля по завершении этапов обучения.

5. Программа может рассматриваться как базовая при условии ее дополнения нулевым этапом обучения — вводным курсом, целью которого является формирование (с применением интенсивных методов и приемов обучения) базовых языковых навыков и речевых умений.

Обучение иностранным языкам в неязыковом колледже предполагает следующие формы занятий:

- аудиторные групповые занятия под руководством преподавателя;
- обязательная самостоятельная работа студента по заданию преподавателя;
- обязательная самостоятельная работа студента по заданию преподавателя, выполняемая во внеаудиторное время, в том числе с использованием технических средств обучения;
- индивидуальная самостоятельная работа студента под руководством преподавателя;

Практическая цель обучения английскому языку на I курсе заключается в том, чтобы научить учащихся аудированию, говорению и чтению в пределах, предусмотренных программными требованиями для данного года обучения. Обучение английскому языку в школе проводилось на основе тех же методических принципов, что и в колледже применяем. Весь учебный процесс строится в соответствии с принципом функциональности: деятельностный подход к обучению аудированию, говорению и чтению в их взаимосвязи, коммуникативная направленность и учебных действий и ситуативная обусловленность упражнений. В соответствии с принципом устной основы обучения грамматический и лексический материал, подлежащего усвоению как в устной речи, так и в чтении, определяется реальным временем, необходимым и достаточным для усвоения в устной форме данного языкового материала. На I курсе предусматривается

некоторое сокращение этого времени по сравнению с начальным этапом обучения, что является следствием накопленного учащимися речевого и языкового опыта. Структурно-функциональный подход, как и ранее, определяет организацию освоения учащимися грамматических явлений с помощью грамматических структур, что способствует формированию механизма восприятия и порождения высказываний на английском языке. Основу учебного процесса на 1 курсе составляют упражнения в различных видах речевой деятельности (аудировании, говорении и чтении). Они адекватны данным видам речевой деятельности и представляют собой системы, функционально увязанные друг с другом. Задача развития аудирования на 1 курсе решается по нескольким мнениям:

а) в процессе освоения нового лексико-грамматического материала в устных упражнениях:

б) при выполнении устно-речевых упражнений, когда учащиеся аудировать устные высказывания учителя и товарищей по группе.

в) при прослушивании небольших связных высказываний учителя и текстов по аудио записи, предназначенных специально для обучения аудированию как виду речевой деятельности.

В конце 1 курса учащиеся в соответствии с программными требованиями должны понимать на слух речь в нормальном темпе в предъявлении учителя, построенную на программном языковом материале 3 лет обучения; при этом допускается включение до одного процента незнакомых слов, о значении которых можно догадаться по контексту; длительность звучания связанных текстов до двух минут. Важной задачей на 1 курсе является обучение устной речи в диалогической и монологической форме. Особое внимание уделяется обучению учащихся умению строить связные высказывания, характеризующиеся логической последовательностью реплик и содержащие ранее освоенный языковой материал этого и предшествующих лет обучения. В процессе этой работы совершенствуются произносительные навыки, причем большое внимание уделяется отработке интонации, особенно интонации сложных предложений. В конце учебного процесса диалогические высказывания учащихся должны содержать не менее шести реплик. Ученики должны уметь вести беседу, используя вопросы, восклицания, просьбы, приказание, приглашения, ответные реплики в виде выражения согласия или отказа, переспроса, дополнения и уточнения.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Аракин В.Д. Практический курс английского языка.
2. Бонк Г.А. Учебник английского языка

ДИСТАНЦИОННАЯ ФОРМА ОБУЧЕНИЯ КАК ИННОВАЦИОННАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ МОДЕЛЬ

Кыздарбекова Айнаш Кенесовна
Алматы, Казахстан

Annotation

The active introduction of modern technical means into the education system has radically changed the approach to the educational process in many countries of the world, including Russia. New forms of education have become widespread, one of which is distance learning.

New knowledge requirements, the rapid development of information technologies, the emergence of new teaching methods, the standardization of General secondary education programs in various countries of the world – all this requires a thorough revision of the approach to the training system, which should make maximum use of available telecommunications, information and pedagogical technologies.

Активное внедрение современных технических средств в систему образования коренным образом изменило подход к образовательному процессу во многих странах мира, включая Россию. Получили широкое распространение новые формы обучения, одно из которых – **дистанционное обучение**.

Новые требования к знаниям, стремительное развитие информационных технологий, появление новых методик обучения, стандартизация программ общего среднего образования в различных странах мира – все это требует тщательного пересмотра подхода к системе обучения, которая должна по максимуму использовать доступные телекоммуникационные, информационные и педагогические технологии.

Дистанционное обучение в настоящее время может рассматриваться как инновационная форма обучения, которая позволяет получать знания через интернет под контролем учителя-тьютора.

Цель дистанционного обучения – предоставить ученикам элементы универсального образования, которые позволят им эффективно адаптироваться к изменяющимся социально-экономическим условиям и успешно интегрироваться в современное общество. Данный вид обучения базируется на основе передовых информационных технологий, применение которых обеспечивает быструю и гибкую адаптацию под изменяющиеся потребности ученика.

В средней школе **под дистанционным обучением понимают** образовательную систему, построенную с применением компьютерных телекоммуникаций и использованием современных информационных и педагогических технологий.

Главная особенность дистанционного обучения – возможность получения образовательных услуг без посещения учебного заведения, так как все изучение предметов и общение с преподавателями осуществляется посредством интернета и обмена электронными письмами.

О необходимости использования такого метода обучения говорят следующие факторы:

- возможность организации работы с часто болеющими детьми и детьми-инвалидами;
- проведение дополнительных занятий с одаренными детьми;
- возможность внести разнообразие в систему обучения за счет включения различных нестандартных заданий (ребусы, кроссворды и т.д.);
- обеспечение свободного графика обучения.

С помощью дистанционного обучения удастся решать такие **педагогические задачи**, как:

- формирование у учеников познавательной самостоятельности и активности;
- создание эффективного образовательного пространства;
- развитие у детей критического мышления и способности конструктивно обсуждать различные точки зрения.

Выделяют следующие **основные направления внедрения электронного дистанционного обучения в систему общего образования**:

- обеспечение доступности образования для детей инвалидов и детей, которые имеют поведенческие проблемы;
- повышение качества образования в малокомплектных школах;
- обеспечение доступности образования для детей, которые временно по каким-либо причинам не могут посещать школу;

- возможность продолжения обучения при введении в школе карантина;
- обеспечение возможности получения дополнительного образования;
- возможность обучения по отдельным предметам с применением дистанционных технологий;
- получение доступа к обширной базе данных, что позволяет детям более успешно подготовиться к сдаче единого государственного экзамена.

Дистанционное обучение предоставляет и учителям уникальные возможности по повышению своей квалификации, ведь через различные методические объединения можно обмениваться опытом со своими коллегами, а также участвовать в онлайн мероприятиях.

В Федеральной программе развития образования разработка и реализация информационных образовательных технологий и методов обучения является одним из основных направлений, которое должно способствовать формированию гармонично развитой, социально активной и творческой личности. При этом считается, что активное распространение дистанционных образовательных технологий позволит российской системе образования занять достойное место в международном информационном и коммуникационном пространстве.

Дистанционные образовательные технологии – технологии, реализация которых преимущественно осуществляется с применением информационно-телекоммуникационных сетей при удаленном взаимодействии учеников и педагогов.

Образовательная технология – это комплекс, который включает в себя:

- средства диагностики;
- планирование результатов обучения;
- критерии выбора оптимальной модели для определенных условий;
- набор моделей обучения.

Обучение с применением дистанционных образовательных технологий считается одной из форм электронного обучения, при котором:

Обучающийся:

- самостоятельно определяет для себя время и форму обучения;
- самостоятельно выбирает последовательность изучения материала.

При этом ученик должен:

- достичь запланированных результатов обучения;
- изучить весь материал в соответствии с образовательной программой.

Задачи учителя:

- организация образовательного процесса с применением дистанционных образовательных технологий;
- разработка системы и проведение итогового оценивания ученика;
- оказание консультационной поддержки.

Кроме того, учитель является ответственным за достижение его учениками запланированных результатов обучения.

Применение дистанционных образовательных технологий может быть организовано для изучения всего учебного курса или же отдельных разделов. Изучение отдельных тем курса рекомендуется проводить по отдельности для «слабых» и «сильных» учеников.

Важный аспект дистанционного обучения – сохранение коммуникации между участниками учебного процесса. Для обеспечения данной задачи используются современные телекоммуникационные технологии. Если используется **методика синхронного дистанционного обучения**, то преподаватель и его ученики общаются онлайн. Если же применяется **методика асинхронного дистанционного обучения**, то общение между учеником и преподавателем уже происходит офлайн, то есть посредством отправки электронных писем.

Надо учитывать, что синхронная и асинхронная методика предполагают различную нагрузку на всех участников учебного процесса. При синхронной методике ученик и учитель постоянно активно взаимодействуют, поэтому преподаватель здесь выступает в роли «локомотива», который тянет за собой ученика.

Асинхронная методика обучения предполагает уже большую ответственность обучаемого за итоговый результат. На первый план выходит уже самообучение и самостоятельное определение темпа изучения нового материала. Преподавателю в этом случае уже принадлежит роль консультанта.

Однако наибольшего образовательного эффекта удастся добиться при одновременном использовании двух методик.

Основные формы дистанционного обучения

К ним относятся:

- 1) **Видеолекции**, для проведения которых обычно используется программа Skype.
- 2) **Видеоконференции**, различные форумы и дискуссии.
- 3) **Чат** – учебные занятия, которые предполагают использование чат-технологий. Такие занятия проводятся синхронно, то есть всем участникам одновременно предоставляется доступ к чату.

4) **Вебинары**. Под ними понимаются дистанционные уроки, деловые игры, семинары, конференции, лабораторные работы и другие мероприятия, которые проводятся с применением средств телекоммуникаций и других возможностей сети интернет. Вебинары отличаются от чат-занятий большей продолжительностью работы (несколько дней или даже месяцев), а также применением асинхронного метода взаимодействия.

В целях реализации дистанционных образовательных технологий необходимо иметь в распоряжении следующие **средства**:

- система управления. Обычно для этого используется сайт школы, где ведется отдельный электронный дневник и журнал;
- разработанный и утвержденный обучающий контент;
- обеспечение возможности совместного хранения и редактирования документов;
- блог либо сайт учителя;
- сетевые интерактивные доски, ресурсы для создания карт знаний.

Все формы дистанционного обучения можно задействовать **для реализации различных образовательных программ**:

- участие (онлайн, офлайн) в разнообразных интернет-мероприятиях (интернет-фестивали, олимпиады, конкурсы, викторины и т.д.);
- подготовка к экзаменам;
- участие в разнообразных школьных телекоммуникационных мероприятиях;
- осуществление проектной и исследовательской деятельности, а также ведение сетевых проектов;
- организация дополнительного обучения по «интересам».

Кроме того, учитель, который ведет обучение дистанционно, должен быть уверенным пользователем компьютера, ведь в его обязанности входит размещение на Интернет-ресурсе домашнего задания, осуществление контроля, организация онлайн-обсуждения какой-либо темы.

В то же время эффективность дистанционного обучения может снизиться из-за отсутствия живого контакта между педагогом и учеником, а также живого общения между самими обучающимися. К недостаткам дистанционного обучения относят и высокую трудозатратность на этапе создания учебного материала и необходимость предоставления ученикам доступа к техническим средствам обучения.

1. Андреев А.А. Преподавание в сети Интернет / отв. редактор В.И. Солдаткин, С.Л. Коплан, Г.А. Краснова и др. – М.: Высшая школа, 2003.
2. Кондакова М.Л. Методические рекомендации по организации учебного процесса с использованием дистанционных образовательных технологий в условиях сетевого взаимодействия образовательных учреждений и организаций / М.Л. Кондакова, Е.Я. Подгорная; Федеральное агентство по образованию; Российская академия образования. – М.: СпортАкадемПресс, 2005.
3. Коротенков Ю.Г. Дистанционное обучение в системе образования / Ю. Г. Коротенков // Школьные технологии. – 2005. – № 3.
4. Полат Е.С. Дистанционное обучение: проблемы и перспективы / Е. С. Полат // Открытая школа. – 2009. – № 1.

УДК 612. 766.1: 621.395.72

ҚАЗІРГІ КЕЗДЕГІ ОҚЫТУДЫҢ ТЕХНИКАЛЫҚ ҚҰРАЛДАРЫН ОҚУ ПРОЦЕСІНДЕ ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП СТУДЕНТТЕРДІҢ АҚПАРАТТЫҚ МӘДЕНИЕТІН АРТТЫРУ

Ахилбекова Мадина Исматали қизи

Абай атындағы ҚазҰПУ Жаратылыстану және география институтының

2 курс студенті

Ғылыми жетекші-Құлжанова Дина Қуанышқызы

Алматы, Қазақстан

***Аңдатпа:** Қазіргі заманғы заманауи оқыту әдістері бүкіл әлемге таралды, бұл мұғалімдерге пайдалы және жеңіл. Оқытудың заманауи әдістері балаларды жақсы тәрбиелейді және оларды түсінікті етеді. Бұл дәуірде интернеттің білім беру қосымшаларында қолданылуының жоғарылауы байқалады; бұл студенттер мен оқытушылардың ашық және икемді оқыту жүйелеріндегі технологияларды қолдана бастағанын білдіруі мүмкін. Біздің оқыту жүйесін жетілдіруде және дамытуда технологиялар маңызды рөл атқарады. Мұғалімдердің біліктілігін арттыру үшін оқытудың заманауи әдістерін қолданудың жоспарланған нәтижелері мен күтпеген нәтижелерін зерттеу қажет. Қазіргі заманғы оқыту технологияларын қолданудың белгілі бір дағдылары мен мүмкіндіктері студенттерге де, оқытушыларға да қажет. Сондықтан оларды қазіргі заманғы оқыту технологиясы дәуіріне дайындау қажет.*

***Кілтті сөздер:** техникалық құрал, оқыту технологиялары, лингафон кабинет, телеконференциялар, аудиоконференция, бейнеконференциялар, мультимедиа, электрондық кітапханалар, презентациялар, ақпараттық мәдениет.*

Білім-бұл білім алушының жеке басы дамитын процесс. Осылайша, ертеңгі күні Білім өз рөлін тиімдірек атқара алуы керек яғни тұлғаның шығармашылық, инновациялық тұстарын жақсырақ дамыту қажет. Бірақ бір мұғалім студенттердің жеке тұлғалық қасиеттерін айыра алмасы анық. Себебі білім алушылар көп және олардың өзіне тән тұлғалық ерекшеліктері әртүрлі болып келеді. Сол себепті әр бір оқу орындарында оқу құралдарының жеткілікті болуы өте маңызды яғни оқыту құралдары қаншалықты заманауи

болса оқыту сапасыда жоғары болады. Жаңа педагогикалық технологияларды қолдана отырып, оқытудың инновациялық әдістері арқылы студенттерге білім беру олардың жетілуіне көмектеседі.

Комплексті оқыту тақырып мазмұнына, оқу құралдары спецификасының және сыныптық ұжымның ерекшеліктері сәйкес келсе ғана нәтижелі болады.

Сонымен оқытушы техникалық оқу құралдарын дайындай отырып, оның мазмұнымен техникалық қолдану бетін ескере отырып сыныптың ерекшеліктерін, қатысушылардың жұмыс тәжірибесін көп зерттейді. Мысалы, экрандағы материалды, онымен тәжірибе жасауды, текстпен жұмыс істеуі т.б. жатқызуға болады.

Шығармашылық және ғылыми-танымдық фильмдерді көрсету – жеке бақылау мен қорытындылауға мүмкіндік береді. Бұл арнайы оқу- танымдық жоспарлармен жүретін бағдарламалар болы табылады. .

Лингафонды кабинеттер барлық оқушылардың жұмыс істеуіне мүмкіндік береді. Лингафондық кабинеттер әртүрлі типті болып келеді:

- дыбысты жазу мен тарату аппараттарымен жабдықталған және телефон жүйесімен байланысқан кабинеттер;

- дыбыс пен жарық техникасын жетік қолдануға болатын кабинеттер.

Оқу құралдары оқу мәліметтерін тасымалдаушы бола отырып, сонымен қатар ақпараттық ортаны тудырудың жүйесі болып табылады. Оқытушының білімді тікелей жеткізу қызметі азаяды, яғни біршама оқу әдістерінің мәні төмендегідей, керісінше оқу құралдарының рөлі арта түседі.

Мысалы, компьютерлердің шығуына байланысты оқу құралдары да сапалы түрде өзгереді. Үлгілеуші және мультимедиа бағдарламасы бар мультимедиа-компьютері лингафонды құрылғылардың, тренажерды және электронды есептеуіш машиналардың қызметінің тек орнын ғана басып қоймай, басқа да қызмет көрсете алатын дербес компьютер. Оқытудың техникалық құралдарын кеңейтеді, есептеуіш бейне және фотокамералар, интерфейсті құралдар, физика-химиялық өлшемдер жеткізетін құралдар, бейнеаппаратуралар, модемдер, байланыс құралдары, принтерлер т.б. пайда болады.

Және тағы бір мысал болып келетін қашықтан оқытудың техникалық құралдары мен формаларына тоқталайық:

- баспалық шығарылымдар;
- электрондық басылымдар;
- кәдімгі және мультимедиялық варианттардағы компьютерлік оқытушы жүйелер;
- оқу –ақпараттық аудиоматериалдар;
- оқу –ақпараттық бейнематериалдар;
- тренажерлар;
- электрондық кітапханалар;
- Соңғы кездердегі Internet технологиясы басқа формалары ұйымдастырылып шығаруда. Бұл құбылыс үш жағдайға байланысты:

1. Кез келген оқу моделін неғұрлым арзан және ыңғайлы құралдармен бейнелеуге мүмкіндік беретін Интернет – технологияларының техникалық тұрғыда дамуы.

2. Интернет жүйесіне қосылудың қарапайымдылығы.

3. Жүйеге қосылу құнының төмендігі.

Кейбір жүйелер оқу ақпараттарын алу тәсілдері бойынша ажыратылады:

1. Синхронды оқу жүйелері.

2. Асинхронды оқу жүйелері.

Синхронды оқу жүйелері оқу процесіне оқушы мен оқытушының бір мезгілде қатысуын қарастырады. Бұл жүйелерге:

- интерактивті теледидар;
- бейнеконференциялар;
- компьютерлік телеконференциялар;
- IRC;

- MUD;

- MOO жатқызылады.

Асинхронды оқу жүйелері оқушымен оқытушының оқу процесіне бір мезгілде қатысуын талап етпейді. Оқушы сабақтың уақыты мен жоспарын өзі таңдайды.

Телеконференциялар – бұл екі немесе одан да көп қатысушылардың өзара қарым-қатынасын ұйымдастыру үшін байланыстың электронды каналдарын пайдалану процесі. Әрбір конференцияға тематиканың, этикеттің бұзылмауын қадағалап отыратын координатор басшылық етеді.

Телеконференция – аудиоконференция, бейнеконференция және компьютерлік конференция сияқты түрлі технологияларға қатысты айтылатын жалпы термин.

Аудиоконференциялар – қатысушылар дауыстық коммуникацияға түсетін телеконференцияларды сандық, сонымен қатар аналогтік байланыс жүйелерінде ұйымдастыруға болады. Аудиоконференциялар біржақты бейнеқатынастарда, спутниктік телевидениеде, сондай-ақ селекторлық кеңестер ұйымдастыруда кеңінен қолданылады.

Бейнеконференциялар – бұл қажетті ақпараттық – бағдарламалық кешендермен қамтамасыз етілген екі немесе одан да көп нүктелер арасында бейнекөріністермен немесе дыбыстық ақпараттармен алмасу әдісі. Оған қатысушылар бірі-бірін шынайы уақыт аралығында көре және ести алады, сондай-ақ, ақпараттар алмасып, оларды біріге отырып өңдей алады.

Ақпараттық – коммуникациялық технология құралдары

- жаңа ақпарат көздеріне жол ашады,
- жеке жұмыс пен білім алудың нәтижелілігін, тиімділігін көтереді,
- кәсіби дағдыларды қабылдау және бекіту үшін мүмкіндіктер береді,
- қашықтықтан оқытудың жаңа формалары мен әдістерін жүзеге асыруға мүмкіндіктер ұсынады.

Заманауи технологиялық құралдарды қолдану арқылы қашықтықтан оқытуды ұйымдастыру:

- оқу, әдістемелік және ғылыми ақпараттарға қол жеткізу
- кеңестік көмек беруді жедел ұйымдастыру
- ғылыми және зерттеу қызметтерін модельдеу
- нақты уақыт режимінде виртуалды сабақтарды (дәрістерді, семинарларды) жүргізу мүмкіндіктерін береді

АКТ-ны қолданудағы әдіс түрлері:

- дидактикалық;
- әдістемелік;
- оқыту;
- ұйымдастырушылық.

АКТ пайдаланудың негізгі мақсаттары:

❖ оқушылардың функционалдық сауаттылығын, негізгі оқу дағдыларын қалыптастыру;

❖ АКТ артықшылықтарын жүзеге асыру арқылы білім, білік және дағдыларды меңгеру сапасын арттыру;

❖ жоғары кәсіби білікті адам бірі ретінде ақпараттық мәдениеттің қалыптасуы;

❖ оқыту процесінде оқушылардың жеке ерекшелігін дамыту;

❖ АКТ-ны пайдалану арқылы оқушыларды өз бетінше оқу-танымдық қызметке даярлау;

❖ оқушы тұлғасын дамыту, оның шығармашылық мүмкіндіктерін, зерттеу ісіндегі шеберлігін ашу;

❖ аппараттық құралдар, бағдарламалық жүйелер, оқушылардың қызметіне байланысты және де оларға қажет оперативті қарым-қатынас үшін ақпараттық ағындарды ұйымдастыру ретінде біртұтас ақпараттық орта құру.

Ақпараттық мәдениет

■ **Ақпараттық технология** – бұл компьютер арқылы жан-жақты ақпаратты бағдарлама жүйесінде оқыту.

■ **Мәдениет** – адамзат жасайтын және адамның рухани қажеттіктері мен мүдделерін қанағаттандыруға бағытталған материалдық, рухани құндылықтар жиынтығы.

■ **Ақпараттық мәдениет** – бұл ақпараттық қажеттілікті тұжырымдай білу, тұтас ақпараттық ресурстар жиынтығынан қажетті ақпараттарды тиімді іздеуді жүзеге асыру, ақпаратты өңдеу және сапалы жаңа ақпарат жасау, жеке ақпараттық-ізденіс жүйелерін жүргізу, ақпаратты іріктеу және бағалау.

■ **Коммуникация** – ақпаратты тасымалдап жеткізу әдістері мен механизмдерін және оларды жазып жинақтап жеткізу құрылғыларын қамтитын жалпы ұғым.

Ақпараттық мәдениетті, сауатты адам.

Ақпараттық мәдениет – тек компьютермен дұрыс жұмыс істей білу ғана емес, кез-келген ақпарат көзін – анықтамаларды, сөздіктер мен энциклопедияларды, теледидар бағдарламаларын, оқыту платформаларын, т.б. дұрыс пайдалана білу, алынған мәліметтерді ой елегінен өткізіп, талдай білу ақпараттың қажет кезін сезіну, оны тауып алуға, бағалауға және тиімді қолдануға қабілетті, ақпарат сақталатын дәстүрлі және автоматтандырылған құралдарын пайдалана білуі керек.

Қорытындылайтын болсақ мультимедиялық құралдарды сабақ кезеңдерінде пайдаланудың тиімді тұстары бұл білім алушының және оқытушының уақытын үнемдейді, оқушының пәнге қызығушылығын оятады, оқулықтан тыс, қосымша мәліметтер береді, танымдық қабілетін қалыптастырады, білім алушыны шығармашылық жұмысқа баулиды.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Кибатаев К.М. Влияние компьютерной техники на здоровье школьников Актюбинской области. Автореф. дис. ... канд. мед. наук. – ЗКГМА
2. Пальцев Ю.П. Состояние и задачи гигиенического регламентирования электромагнитных полей радиочастот // медицина труда и пром. Экология. – 1999. - №6. – С.32-35
3. Кучма В.Р., Текшева Л.М., Милушкина О.Ю. Методические подходы к гигиенической классификации технических средств обучения // Гиг. и сан. - 2008. - №3. – С.53-55
4. Ақпараттық мәдениет туралы. “Информатика негіздері” журналы №5, 2006 ж., №1, 2007 ж., №6, 2008 ж., №3, 2009 ж.
5. Мультимедиялық оқыту презентацияларын жасау ережелері

ӘОЖ 001.8:[37:366.636]

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА МЕДИАБІЛІМ МАЗМҰНЫН ДАЙЫНДАУДА ОТАНДЫҚ ҒАЛЫМДАРДЫҢ ЕҢБЕКТЕРІ МЕН ЗАҢНАМА ДЕРЕК КӨЗДЕРІ

Абдиркенова Акбидаш Капановна

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Әлеуметтік ғылымдар факультетінің докторанты

А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті

Психология және педагогика кафедрасының аға оқытушысы

Аннотация

Мақалада қазақстандық ғалымдардың еңбектерінде негізінен бұқаралық ақпараттар құралдары материалдарын мектептер мен жоғары оқу орнының оқу-тәрбие үдерісінде пайдаланудың маңыздылығы жайлы сөз етілген. Жоғары оқу орындарында медиабілім беру мазмұнын дайындау, алдымен бұқаралық ақпарат және байланыс саласына қатысты маңызды нормативтік-техникалық құжаттамалар қарастырылған.

Кілт сөздер: медиамәтін, медиабілім мазмұны, оқыту үдері,

Медиабілімді тұлға медиамәтіндегі деректерді жалпыға белгілі дәйектермен салыстырады; мәтіннің ішінен қайта тексеруді қажет ететін мәліметтер табады; таралып жатқан ақпарат көзінің сенімділігіне мән береді; медиамәтіндегі түсініксіз не екі жақты мәндегі аргументтерге назар аударады; логикалық тұрғыда орындау мүмкін емес әрекеттерге сыни тұрғыда баға береді.

Студенттің медиабілімі оның ойлау әрекетіндегі рефлексия, түсінік, тұжырым, ой қорытындысымен, материалды сыни тұрғыда қабылдау, мәліметті синтездеу, медиамәтіннің мазмұнын қоғамдағы шынайылықпен салыстыру, логикалық және интуитивті болжам жасауды қамтитын күрделі рефлексивті ойлау үдерістерінің дамуынан көрініс табады [1, б. 37].

Елбасы Н.Ә. Назарбаев «Инновациялар мен оқу-білімді жетілдіру арқылы білім экономикасына» тақырыбындағы дәрісінде [2]: «Осы заманғы әлем жаһандану кезеңін – адамзаттың біртұтас ақпарат және коммуникациялар кеңістігінде жан-жақты бірігу, бүкіл планетаның біртұтас экономикалық рынокқа айналуы дәуірін бастан кешіруде» деген болатын. Қазіргі уақыттағы цифрлық, зияткерлік, желілік, креативтік қоғамның қалыптасуы Елбасының осы сөзін дәлелдеп, бүкіл әлемдегі мемлекеттерді бір ақпараттық кеңістікте біріктіріп отырғанының көрінісі болып табылады.

Дегенмен, зерттеу жұмысымыздың көкейкестілігінде айшықталғандай, университеттегі мүмкіндіктерге және цифрлық қоғамның талаптарына қарамастан елімізде болашақ мамандарға медиабілім беру әлі күнге дейін әдістемелік жағынан дұрыс жолға қойылмай отыр. Жоғары оқу орындарына арналған медиабілім мазмұнын дайындау, медиабілімдік сабақтарды оқытудың әдістемесін жасау мәселесі бірқатар отандық ғалымдардың еңбектеріне талдау жасауды талап етеді.

Қазақстандық ғалымдардың еңбектерінде негізінен бұқаралық ақпараттар құралдары материалдарын мектептер мен жоғары оқу орнының оқу-тәрбие үдерісінде пайдаланудың маңыздылығы қарастырылған. Олардың қатарында, Ү.Ж. Жұмабекова, С. Абдукадирова, П.Б. Сейітқазы, Ә.О. Оразова, Б.М. Жапарова т.б атап өтуге болады. Медиақұралдардың телевизиялық, радио, интернет желілері түрлеріне арналған зерттеулер көбіне журналистика, цифрлық медиа салаларында орындалған. Ал, педагогикалық бағыттағы ғалымдардың басты нысаны көбіне, медианың классикалық түрі саналатын «баспасөзді» зерттеуге бағытталған. Солардың бірқатарына қысқаша тоқталып өтейік.

Жалпы білімдік мектептердегі оқу-тәрбие жұмыстарын жетілдірудегі педагогикалық баспасөздің ықпалын зерттеген Ү.Ж. Жұмабекованың еңбектерінде педагогикалық басылымдардың, оның ішінде газеттердің мүмкіндіктеріне баға берілген. Орта білім беру деңгейінде білім алушылардың оқу-тәрбиелік жұмыстарын газет материалдары арқылы жетілдірудің тетіктерін қарастырып, жаңашыл іс-тәжірибелерге талдау жасалған [3].

С. Абдукадирова «Қазақстан педагогикалық газеттерінің оқушылардың білім сапасын арттырудағы рөлі» диссертациялық жұмысында педагогикалық газеттердің оқушылардың білім сапасын арттырудағы ықпалы қарастырылып, оны тиімді жүзеге асырудың жолдары анықталған. Зерттеуші сыныпта мәселелік, ізденушілік ахуал жасау арқылы білім алушының оқуға деген мотивациясын арттырудың жолдарын ұсынған. Оқу материалына, танымдық іс-әрекетті орындауға деген қызығушылығын белсендендіру мақсатында оқушының шамасы жететіндей, білім, іскерлік дәрежесіне және жас ерекшелігіне сәйкес келетіндей қиындық деңгейінде оқытуды қолға алған. Газеттегі

ақпаратты мазмұнына, өмірмен, қоғаммен байланыстылығына қарай іріктеп, білім алушының күш-жігерін, ақыл-ой белсенділігін арттыру бағытында жұмыстар жүргізген [4].

Ә.О. Оразова өзінің «Республикалық педагогикалық мерзімді баспасөз беттеріндегі оқушыларға ұлттық тәрбие беру мәселелері» тақырыбындағы зерттеуінде ағартушы педагогтар мен қоғам қайраткерлерінің мерзімді баспасөзді оқушыларға ұлттық тәлім-тәрбие беруде қолданудың маңыздылығы туралы айтқан ой-пікірлері талданған. Ұлттық тәлім-тәрбиенің теориялық негіздерін анықтай отырып, республика көлемінде шығатын педагогикалық газет беттеріндегі ұлттық тәлім-тәрбие мәселелерінің көтерілу деңгейіне баға берген [5].

Б.М. Жапарованың «Аймақтық мерзімді баспасөз арқылы оқушылардың экологиялық мәдениетін қалыптастыру» атты зерттеу жұмысында «Сарыарқа самалы» және «Звезда Прииртышья» газет материалдары арқылы білім алушылардың экологиялық мәдениетін қалыптастыру көзделген. Зерттеу материалында қазақ педагогикалық баспасөзінің тарихына, газет-журнал беттерінде жарияланған алдыңғы қатарлы тәжірибелерге талдау жасалып, Қазақстандағы педагогика ғылымының дамуындағы бұқаралық ақпарат құралдарының рөлі мен тарихы зерттелген [6].

Баспасөз материаларын ғана емес, тұтас бұқаралық ақпарат құралдарын тәрбие үрдісінде пайдалану мәселесін зерттеген ғалымдар қатарында профессор П.Б. Сейітқазыны атап өтуге болады. Ғалымның докторлық диссертациясы «Болашақ мұғалімдерді бұқаралық ақпарат құралдары арқылы тәрбие үрдісіне дайындаудың ғылыми-теориялық негіздері» тақырыбына арналып, БАҚ арқылы болашақ мұғалімдерді тәрбие үрдісіне дайындаудың маңыздылығы мен мүмкіндіктері зерттелген. Медиақұралдар арқылы білім мазмұнын жетілдірудің негіздемесі жасалып, болашақ педагогтарды мектептегі тәрбие үдерісіне дайындаудың педагогикалық жүйесі ұсынылған [7].

Қазіргі уақытта ғалым П.Б. Сейітқазының медиабілім, медиасауаттылық, медиамәдениет, болашақ мамандардың медиақұзыреттілігін қалыптастыру тақырыптарына арналған ғылыми жұмыстары мен оқу-әдістемелік құралдары жоғары оқу орнының кәсіби маман дайындау үдерісінде қолданылуда.

Елімізде медианы оқыту үдерісінде қолдану, болашақ маманға медиабілім беру бағытындағы зерттеулер соңғы жылдары ғана қарқын алып, әртүрлі салада зерттеліне бастады:

Е.Ж. Масановтың 2012 жылы қорғалған «Медиамәдениеттегі адам мәселесі» тақырыбындағы диссертациясында медиамәдениеттің адамға әсерін қарастырудың теориялық және әдіснамалық негіздері, мәдени-философиялық дискурс, жаһандану жағдайындағы медиамәдениеттің аксиологиялық парадигмалары талданған. Зерттеуші медиамәдениеттің виртуалды дүниесіндегі адамның жаңа мүмкіншіліктерін, жаңа этномәдени бірегейлік мәселелерін зерттеген. Сонымен қатар, «медиабілім» адамның мәдени әлеуметтенуінің қазіргі заманғы негізгі факторы екендігін дәлелдеп берген [8, б. 69].

Ғ.Б. Саржанованың «Ашық білім беру кеңістігінде студенттердің ақпараттық технологияларды пайдалануының ғылыми-педагогикалық негіздері» атты философия докторы дәрежесін алу үшін дайындаған диссертациясында жоғары оқу орындарында ашық білім беру ресурстарын пайдаланудың тиімділігі қарастырылады. «Assistant» мобильді бағдарламасы мен бұлтты технологиялар арқылы элективті курстың бағдарламасы құрастырылып, тәжірибеде жүзеге асырылған. Заманауи ақпараттық технологияларды университеттің оқу-тәрбие үдерісінде қолдану ақпараттық жағынан сауатты, қарым-қатынасқа бейім кәсіби маман тұлғасын дамытады деген тұжырым жасады [9, б. 129].

Г.Е. Дюсембинаның «Мерзімді баспасөздегі ғаламның аксиологиялық бейнесі» атты зерттеу жұмысында медиаәтіндердегі құндылық категориясы талданып, қазіргі қазақ

медиа кеңістігіндегі әлемнің концептуалдық бейнесіне баға берілген. Жаңа дәуірге аяқ басқан қазақстандық өркениет рухани құндылықтарға бет бұрып, адамның жеке субъективті пікірі мен жеке ойлау қабілетін қалыптастыра отырып, әлем бейнесін біртұтас ғылыми танымдық үрдіс ретінде қабылдау мәселелері көтерілген [10, б. 79].

А.А. Ташетов «Болашақ педагог-психологтардың сыни ойлауын дамытуда медиа-ресурстарды пайдаланудың ғылыми-тәжірибелік негіздері» атты диссертация жұмысында сыни ойлауды дамытудың технологиясы арқылы медиа-ресурстарды пайдаланудың әдістемелік жүйесін дайындады. Ғылыми жұмыста болашақ педагог мамандардың медиа саласы бойынша сыни ойлауын дамыту үшін пайдалануға болатын шығармашылық тапсырмалар кешені ұсынылған. Сондай-ақ, Қазақстандағы университеттерде қолдануға болатын медиа-ресурстардың баспалық (газет-журнал) және электронды (телевизия, радио, интернет) түрлеріне сипаттама берілген [11, б. 59].

Жоғары оқу орындарында медиабілім беру мазмұнын дайындау, алдымен бұқаралық ақпарат және байланыс саласына қатысты маңызды нормативтік-техникалық құжаттаманы сараптап шығуды қажет етеді. Мұндай құжаттар қатарына ақпараттандыру объектілерін құруға және пайдалануға, сонымен қатар олардың ақпараттандыру саласындағы белгіленген талаптарға сәйкестігін бақылауға қойылатын жалпы міндеттерді, қағидаттар мен талаптарды айқындайтын құжаттар жиынтығын жатқызуымызға болады. Жоғары оқу орны студенттеріне арналған медиабілім мазмұнын құрастыруға негіз болатын мемлекеттік маңызы бар құжаттарға тоқталып өтейік.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында [12] білім беру жүйесінің міндеттері «ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіптік шыңдауға бағытталған сапалы білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, оқытудың жаңа технологияларын, кредиттік, қашықтықтан оқыту, ақпараттық технологияларды енгізу және оны тиімді пайдалану» екендігі атап өтілген. Заңда көрсетілгендей, ақпараттық технологиялар деп есептеуіш техника негізінде жұмыс жасайтын бағдарламалық құрылғылар, ақпаратты таратуды, өңдеуді, сақтауды, жинақтауды қамтамасыз ететін құралдар мен ақпарат айырбастау жүйелерін атап көрсетуге болады.

ҚР-ның білім беруді дамытудағы 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында [13] білім беру үдерісіндегі барлық қатысушылардың үздік білім беру ресурстарына тең қол жетімділігін қамтамасыз ете отырып, олардың медиақұзыреттілігін қалыптастыру, электронды оқыту жүйесін орнату мен университет оқытушыларының кәсіби біліктілігін арттыру керектігі айтылып өткен. Барлық білім деңгейлері бойынша, оның ішінде жоғары білім беру үдерісінің студенттерінің үздік білім беру ресурстары мен ақпараттық технологияларға тең қолжетімдігін қамтамасыз етудің мүмкіндіктері қарастырылған.

Бұқаралық ақпарат құралдары туралы 1999 жылғы 23 шілдедегі №451 Заңы [14] (өзгерістер мен толықтырулар 3.05.2001 ж., №181-II) бұқаралық ақпарат құралдары саласындағы қоғамдық қатынастарды реттейді. Аталған Заң мемлекетіміздің [Конституциясына](#) сәйкес БАҚ-тың бостандығына мемлекеттік кепілдіктерді белгілейді. Құжат бойынша бұқаралық ақпарат құралдары қызметінің негізгі қағидаттарына «объективтілік, заңдылық, анықтық, адамның және азаматтың жеке өмірін, ар-намысын, қадір-қасиетін құрметтеу» жатады.

Ақпараттандыру туралы Заң [15] 2015 жылдың 24 қарашадағы ҚР Үкіметінің №418-V бұйрығы арқылы іске қосылды. Аталған құжат еліміздің аумағында ақпараттандыру объектілерін құру, дамыту және пайдалану кезінде, сондай-ақ ақпараттық-коммуникациялық технологиялар саласын дамытуды мемлекеттік қолдау кезінде мемлекеттік органдар, жеке және заңды тұлғалар арасында туындайтын ақпараттандыру саласындағы қоғамдық қатынастарды реттеуге бағытталады. Заңнамада электрондық нысанда көрсетілетін қызметтердің түрлері автоматтандырылуы дәрежесі бойынша: толық және ішінара болып бөлінетіндігі айтылады. Қызмет көрсету процесінде қағаз құжат

айналымын болғызбайтын қызмет толықтай автоматтандырылған болып саналса, қағаз бен электрондық құжат айналымының кезектілігін қамтитын қызмет ішінара болып табылады.

ҚР БЖҒМ 2020 жылғы 2 наурыздағы №79 бұйрығымен «Білім беру ұйымдарында пайдаланылатын бағдарламалық-аппараттық кешенге және қолданбалы бағдарламалық қамтамасыз етуге қойылатын ең аз талаптарды айқындау туралы» (Цифрлық портфель) заң [16] қабылданды. Осы 2020 жылдың бірінші жарты жылдығы ішіндегі білім беру ұйымдарындағы компьютерлік және перифериялық техникаларды, инфрақұрылымды және ақпараттық жүйелерді цифрлық портфельге сәйкестендіру мәселесі қарастырылды. Жалпы, жоғары және техникалық немесе орта білім беретін мекемелердің оқыту үдерісінде білім алушылардың қауіпсіздік режимін қамтамасыз ету білім беру қызметі үдерісінде оқушылар мен студенттердің өмірі мен денсаулығын сақтауға бағытталады. Сол сияқты, жоғары білім беру үдерісінің студенттер үшін қауіпсіздігін қамтамасыз ету әрбір жеке студенттің қауіпсіздігін қамтамасыз етуден басталады.

Цифрлық технологиялар мен медиабілімдік кеңістік еліміздегі жоғары білім беру жүйесіндегі болашақ кәсіби маман тұлғасына қойылатын талаптарды өзгертті. Мемлекетіміздегі жоғары білім беру саласына қатысты жүргізіліп жатқан саясат әлемдік білім кеңістігімен ықпалдасуға бағдарланған. Дамыған елдердің тәжірибесі жоғары білім берудің басымдылық мақсаты бәсекеге қабілетті, өзгермелі ақпараттық қоғам жағдайына тез бейімделетін, түрлі жағдаяттарда оң шешім қабылдай алатын, өз әрекетіне сыни тұрғыдан баға бере алатын тұлға дайындаудың маңыздылығын арттырды. Қазіргі талап бойынша студенттің білімі, іскерлігі мен дағдысы цифрлық дәуірдің ережелері мен компьютерлік, цифрлық сауаттылық деңгейіне сәйкес келуі керек.

Медиабілім саласындағы күрделі мәселелер мен педагогикалық мамандықтағы студенттердің медиақұзыреттілігін қалыптастырудың шарты жоғары оқу орындарына арналған медиабілімнің мазмұнын дайындаудың көкейкестілігін көрсетті.

Медиабілім мазмұнын дайындауда мәселенің әдіснамалық және теориялық негіздері, тұғырлары басшылыққа алынды. Ғылыми-зерттеу жұмыстарында маңызды орын алатын түсініктің бірі – теориялық тұғыр түсінігі. «Тұғыр» ұғымының мәні мен мазмұны әртүрлі еңбектерде әр қырынан баяндалады. Педагогикалық көзқарас тұрғысынан қарағанда «теориялық тұғыр» түсінігі ғылыми-зерттеу жұмыстарында негізге алынатын белгілі бірі бағдар, тәсіл, элемент деген мағынаны білдіреді.

Қазақстандық ғалымдардың зерттеу жұмыстарында да әдіснамалық тұғырлар мен ұстанымдар қарастырылады, ол еңбектерде әдіснамалық ұстанымдарға: объективтілік ұстанымы, тарихилық, мәндік талдау ұстанымы, генетикалық, логикалық пен тарихилықтың бірлігі, зерттеудің тұжырымдамалық бірлігі ұстанымдары жатады. Педагогикалық-психологиялық мәселені зерттеудегі ұстанымдар, әдістер мен тәсілдер жиынтығын әдіснамалық тұғырлар қамтиды.

Қорытындылайтын болсақ, жоғары оқу орындарындағы медиабілім мазмұнын дайындау – педагогикалық мамандықтардың білім беру бағдарламасына медиабілімдік пәндерді енгізуді және пәннің бағдарламасы мен мазмұнын құрастыруды білдіреді. Медиабілім мазмұнын дайындауда цифрлық қоғамның болашақ маманның кәсіби құзыреттілігіне қоятын талаптары мен жоғары оқу орнының техникалық мүмкіндіктері есепке алынуы маңызды.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Ташетов А.А. Болашақ педагог-психологтардың сыни ойлауын дамытуда медиа-ресурстарды пайдаланудың ғылыми-тәжірибелік негіздері: 6D010300: док. PhD ... дис. – Астана, 2017. -37 б.
2. Назарбаев Н.Ә. Инновациялар мен оқу-білімді жетілдіру арқылы білім экономикасына // Егемен Қазақстан. – 2006, мамыр - 27.

3. Жумабекова У.Ж. Влияние педагогической прессы республики на совершенствование учебно-воспитательной работы общеобразовательных школ: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – Алматы, 1981. - 140 с.
4. Абдукадирова С. Қазақстан педагогикалық газеттерінің оқушылардың білім сапасын арттырудағы ролі (1952-1972): пед. ғыл. канд. дисс: 13.00.01. – Тараз, 1998. - 191 б.
5. Оразова Ә.О. Республикалық педагогикалық мерзімді баспасөз беттеріндегі оқушыларға ұлттық тәрбие беру мәселелері (1985-2000 жж. «Қазақстан мұғалімі», «Учитель Казахстана» газеттері материалдары негізінде): 13.00.01: пед. ғыл. канд. ... автореф. – Тараз, 2007. - 19 б.
6. Жапарова Б.М. Баспасөз-ой кемесі: оқу-әдістемелік нұсқау. – Павлодар: «Дом печати» ЖШС, 2007. - 64 б.
7. Сейітқазы П.Б. Баспасөз және тәрбие мәселесі: Оқу құралы. – Астана, 2007.-112 б.
8. 40 Масанов Е.Ж. Медиамәдениеттегі адам мәселесі: 6D020100: док. PhD. ... дис. – Алматы, 2012. - 69 б.
9. 41 Саржанова Ғ.Б. Ашық білім беру кеңістігінде студенттердің ақпараттық технологияларды пайдалануының ғылыми-педагогикалық негіздері: 6D010300: док. PhD ... дис. – Астана, 2016. - 129 б.
10. Дюсембина Г.Е. Мерзімді баспасөздегі ғаламның аксиологиялық бейнесі (саяси мәтіндер негізінде): 6D020500: док. PhD ... дис. – Алматы, 2015. - 79 б.
11. Ташетов А.А. Болашақ педагог-психологтардың сыни ойлауын дамытуда медиа-ресурстарды пайдаланудың ғылыми-тәжірибелік негіздері: 6D010300: док. PhD ... дис. – Астана, 2017. -59 б.
12. 128 Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. 2007 жыл 27 шілде № 319 Заң // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319> (12.11.2017).
13. ҚР-ның білім беруді дамытудағы 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1000001118> (7.10.2019).
14. Қазақстан Республикасының Заңы. Бұқаралық ақпарат құралдары туралы: 1999 жылдың 23 шелдесі, №451 (өзгерістер мен толықтырулар 3.05.2001 ж., №181-II) // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z990000451> (16. 11.2018).
15. Қазақстан Республикасының Ақпараттандыру туралы Заңы. 24.11.2015 ж., № 418-V // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1500000418> (19.02.2018).
16. 131 Білім беру ұйымдарында пайдаланылатын бағдарламалық-аппараттық кешенге және қолданбалы бағдарламалық қамтамасыз етуге қойылатын ең аз талаптарды айқындау туралы // <https://online.zakon.kz> (17.12.2019).

372.881.111.1

USING MULTIMEDIA AND LEARNING PLATFORMS IN EFL

Gulnara Akhmetova

PhD Candiadte at L.N.Gumilyov Eurasian National University,
 Nur-Sultan, Kazakhstan

Zhuldyz Yekhsanova

Zh.Mussin Higher Kazakh Pedagogical College
 M.A in Education, Kokshetau, Kazakhstan

Abstract. *The present research paper discusses the role of multimedia and learning platforms in EFL lessons. The authors describe the ways how modern multimedia tools and learning platforms are employed effectively in EFL classes in secondary schools. Moreover, the paper focuses on the advantages of using multimedia in EFL, as well as practical experience of using some modern learning platforms and tools.*

Key words: *multimedia, learning platforms, informatization, white board, EduPage.*

Multimedia every day more and more penetrate into various spheres of educational activity. This is facilitated by both external factors associated with the widespread Informatization of society and the need for appropriate training of schoolchildren, and internal factors associated with the spread in secondary schools of modern computer technology and software, the adoption of state and international programs of Informatization of education, the emergence of the necessary experience of Informatization in an increasing number of school teachers. In most cases, the use of multimedia has a positive impact on the intensification of teachers' work, as well as on the effectiveness of teaching students.

Multimedia is the integration of the specialized hardware and software, allows at a qualitatively new level to accept and process a variety of information: text, image, sound, animation, television. The main objectives of multimedia are the transition from knowledge pedagogy to competence, the development of creative abilities of students through interactivity, which opens up huge cognitive abilities to students. The advantages of training using multimedia: reducing the unproductive costs of live teacher work; the possibility of free choice of their own trajectory of learning; increasing efficiency and objectivity of monitoring and evaluation of learning outcomes; continuous communication in the relationship "student – teacher"; individualization of learning activities; increasing motivation for learning; development of younger students productive, creative functions of thinking, intellectual abilities, the formation of an operational style of thinking [1].

Nowadays, technology offers big range of different tools that teachers can employ in the foreign language classroom to enhance students' acquisition and improve concentration. Interactive White Boards are widespread and almost all of the schools equip the language classroom with them. It is a precious source for the teachers that enable multimedia application in the teaching. Power Point presentations is another tool that stimulates thinking and it is very often used in the language classroom.

The most important information technology tool is a computer. A computer has several advantages: it combines audio-video information, text information, the ability to record your own voice and further self-correction of pronunciation. Computer technologies can be used at all stages of training: upon presentation of new material, consolidation, repetition, control of knowledge and skills, in extracurricular work [2].

Using computer tools, students:

- 1) enter new text information using the keyboard or use already prepared materials, scanning them or entering them into new files from diskettes;
- 2) get access to extensive information in their native and foreign languages, thanks to reference and information systems and networks, using machine translation systems if necessary;
- 3) prepare, edit and improve written works with the help of programs such as "text editor", spellers and document templates;
- 4) work with interactive text generation programs and automatic text processing systems (abstracting annotations, etc.);
- 5) systematize and Supplement the text information with tables, graphs, diagrams and figures.

It should be noted that the introduction of multimedia in the process of learning a foreign language culture will be successful only if the level of information culture of the teacher himself meets modern requirements. Only by mastering computer science as a science can you change the whole approach to the organization of the process of training and education. Next, you need

to help the students understand that the word “computer” is associated not only with the word “game”. Explaining the diversity of computer capabilities in the study of foreign languages, the formation of the "educational vector" of its use contributes to the improvement of cognitive activity and, accordingly, the quality of students' knowledge. Through the use of information technology increases the information content of the material being studied, which increases the interest in the subject "foreign language" [3].

Requirements for a foreign language teacher in the use of computer technology are much higher than the requirements for teachers of other subject disciplines, since language teaching software includes a very wide range of software and teaching materials focused on different levels, stages, aspects and learning profiles. A modern teacher should be able to use computer technologies in all their diversity at the modern methodological level. The use of training and educational programs is the most accessible way to use a computer both in class and during school hours.

Consider an example of organizing the verification of homework using multimedia in the classroom in elementary school. With the help of control, the degree of assimilation of the material can be established: memorization of what was read in the textbook, heard in the lesson, learned during independent work, at the practical lesson, and reproduction of knowledge during testing. To solve the didactic task of the homework verification phase, we suggest the following types of multimedia should be used [4]:

a) multimedia:

- presentation-control - for organizing a self-test, mutual testing of homework or tasks for primary consolidation, you can use the presentation-test, at the end specify the criteria for evaluating work (Power Point);

- presentation-test with animation - contains the wording of the task and response options, with the help of animation the correct answer is marked or incorrect ones are discarded (Power Point);

- presentation-test with hyperlinks - contains the wording of the task and response options, with the help of the hyperlink the transition to the slide with information about the correctness of the choice of answer is organized. In the case of a correct choice, a transition is made to the next question; if the answer is incorrect, a return to the same question occurs (Power Point);

b) handouts:

- tests (Excel), (Word);

- cards (Word);

- crosswords (Excel);

- independent work (Word);

- control work (Word) [35, p. 23].

As a research object of this study EFL classes

To solve the didactic problem of this stage, teachers use:

a) multimedia:

- presentation-lecture - demonstration of slides containing illustrations, theses, videos or sound to explain the new material, generalization, systematization (Power Point), in this case, presentations are used to acquaint students with the object or phenomenon, process;

- video clips of films;

- presentation-model - with the help of animation, a model of a process, phenomenon, visual solution of the problem (Power Point) is created;

- slideshow - a demonstration of illustrations with a minimal amount of text, with the imposition of music, with the installation of an automatic slide change, sometimes with a cyclical repetition of slides (Power Point);

- Image - correction of photos, scanned images, coloring images (Photo Shop);

- collage - creating your own original rebuses, images (Photo Shop);

- video clip - based on photos, video and sound files; using effects and transitions, creates a demo (Movie Maker);

b) computer technologies:

- charts (Excel);
- schemes (Excel);
- tables (Word).

This paper focused mainly on the principal technologies and tools that the ESL teacher at “NURORDA” school lyceum employed. Let us consider an example of organizing the consolidation and systematization of knowledge with the use of multimedia by secondary school teachers of “NURORDA” school-lyceum. According ESL teachers at the above mentioned school, systematization and consolidation of the material are necessary for better memorization and accurate structuring. At the end of the lesson, they review the material studied, highlighting the main points and their interrelationships. At the same time, teachers organize the repetition of the material not only verbally, but also with a demonstration of the most important visual aids on slides, as well as tests on a computer. To effect different aims at the lesson teachers use various multimedia tools and educational platforms. To motivate students on the one hand, and to show students' achievements demonstratively teachers use Class Dojo program showing students' points on the white board and commenting their evaluation and giving feedback.

ClassDojo is an [educational technology](#) company. It connects primary school teachers, students and families through communication features, such as a feed for photos and videos from the school day. It also enables teachers to note feedback on students' skills and creates a portfolio for students, so that families can be aware of school activities outside of meeting with teachers. ClassDojo allows students, teachers and families to communicate. To use ClassDojo, teachers register for a free account and create "classes" with their students. They can give students feedback for various skills in class. These are customizable, and teachers can change the skills to adapt to the needs of the class or of the school. Teachers have the option to post pictures and videos onto their class's story, or to their school story. They can also message with families, receiving 'read receipts' to know when their messages have been read. Students do not need to download ClassDojo or create an account. If they choose to, they get an access code from the teacher; after creating an account, the students can customize their avatar, add photos and videos to their portfolio, and view the 'Story' for each of their classes [5].

Families can also access ClassDojo when they are invited by their child's teacher, and receive updates on what's happening in school, view their whole class's story and see a timeline of their own child's experiences in the classroom through pictures and videos.

One of the effective educational platforms applied at school system is EduPage. Complete school system

EduPage is a cloud-based school management system that is fully integrated with our world-leading scheduling program. A good school schedule is crucial for most tasks, from entering the curriculum, tracking attendance, reserving classrooms, setting homework assignments, to e-learning. Since the schedule changes daily, it is vital to integrate it smoothly with other processes in the school. EduPage provides many features, but you can only use some of them, but the true power of synergy is shown when you start using more of EduPage's features, or ideally all of them.

Class register. The class log in EduPage reflects changes made to the schedule, substitutions, and events. You simply select a lesson topic from your curriculum and check student attendance. Boring administrative work will turn into a useful function. Parents will be better informed about what their children have learned and whether they are attending classes. Parents can help children with more complex topics [6].

To solve the didactic problem at ESL lessons English teachers use:

- a) multimedia;
- b) task presentations that contains the wording of the task; a step-by-step solution of the task and answer (PowerPoint) are organized with the help of animation;
- c) mobile class:
 - group work - task - compose text for presentation slides (Power Point);

- select illustrative accompaniment for text (Photo Shop, Power Point);

d) Online Resources: for group work.

Only in the case of high motivation of students to use multimedia resources, it is possible to effectively targeted use of the educational potential of such resources. A reasonable combination of the traditional form of organization of education and the use of multimedia creates the prerequisites for the effective construction of the learning process, since each of them has its own advantages and disadvantages.

In conclusion, multimedia and educational platforms are proved to be effective educational tools due to the inherent qualities of interactivity, flexibility and integration of different types of educational information, as well as the ability to take into account the individual characteristics of students and to promote their motivation. The use of multimedia allows students to work with educational materials in different ways - the student decides how to study the materials, how to use interactive features of informatization tools, and how to work together with their classmates. Thus, students become active participants in the educational process.

BIBLIOGRAPHY

1. Simonenko V.D. General and professional pedagogy: a textbook for students of pedagogical universities [Text]. - M.: Ventana-Graf, 2005. - 368 p.
2. Stolyarenko LD Pedagogical psychology [Text]. - Ed. 6th; revised - Rostov n / D: Phoenix, 2009. - 541 p.
3. Shiyan I.B., Adamsky A.I. Information technology in education [Text]. - M.: Evrika, 2003.-144 p.
4. Morgun V.F. Integration and differentiation of education: personal and technological aspects // School technologies [Text], 2012. - №3. - pp. 23-25.
5. Chaykowski, Kathleen (May 22, 2017). "[How ClassDojo Built One of the Most Popular Classroom Apps by Listening to Teachers](#)". Forbes. Retrieved August 4, 2017.
6. www.edupage.org

УДК 796.011.2

НАУЧНЫЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ПРОБЛЕМЫ МОДЕЛИ ТЕХНОЛОГИИ ФОРМИРОВАНИЯ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ ПРИМЕНЕНИЯ АКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ

Советханұлы Дулат, Ескалиев Мухтар Зайнулдинович,

Ботагариев Тулеген Амиржанович

Докторант Казахской академии спорта и туризма

Научный консультант – Ескалиев Мухтар Зайнулдинович

Алматы, Казахстан

Аннотация: В статье определены научные предпосылки проблемы модели технологии формирования здорового образа жизни студентов на основе применения активных методов обучения. В отечественной литературе ими являются: образовательная среда; координационно-методическое сопровождение; технология создания правильного уклада жизни; Ориентирующий блок; программная доля; технологический блок; Аксиологическая доля; когнитивная доля; уведомительно-

коммуникативный блок; Оптимальный распорядок труда и отдыха; неприверженность к пагубным шаблонам (курение, употребление алкоголя); рациональная физическая активность; эффективный прием пищи; реализация закаливающих процедур; гармоничное психологическое самочувствие. В зарубежной литературе при формировании модели здорового образа жизни учитывается: недостаточно здоровая диета; незначительная часть студентов занята физической активностью; несоблюдение норм по овощному рациону; алкоголю; наличие общего ориентира; постановочных заданий; закономерностей; ступеней; подготовительных и дактических предпосылок; проекта и признаков оптимальности.

Ключевые слова: научные, предпосылки, проблемы, модель технология, формирование, здоровый, образ, жизнь, студенты, применение, активные, методы, обучения

Актуальность исследования. На сегодняшний день в высшем образовании имеется несколько взаимосвязанных между собой проблем. Во-первых, это реализация кредитной технологии обучения. Она требует от студентов мобилизации их физических, интеллектуальных, психологических усилий для выполнения требований, предъявляемых к ним, связанных с выполнением объема учебной нагрузки. Во-вторых, в результате этого организм студентов часто не выдерживает такие нагрузки и это приводит к различным заболеваниям. В-третьих, с целью выполнения требуемых от него заданий студент нарушает свой распорядок дня (недосыпает, недоедает и т.п.). В таких условиях необходимо создание модели технологии здорового образа жизни и предложение её для реализации со студентами. Она должна опираться на активные методы обучения.

Данной проблеме уделили внимание следующие специалисты [1,2,3].

Проблема исследования заключается в противоречии между, с одной стороны, необходимостью создания модели технологии формирования здорового образа жизни студентов на основе применения активных методов обучения, а с другой стороны, недостаточным научным обоснованием этого процесса.

Цель исследования – определить научные предпосылки проблемы модели технологии формирования здорового образа жизни студентов на основе применения активных методов обучения.

Методы исследования. Для решения поставленной цели применялся метод анализа научно-методической литературы [4] и метод теоретического моделирования [5].

Результаты исследования. Анализ отечественной литературы позволил выявить следующие предпосылки данной проблемы.

М.О.Шуайбова [6] в разработанной ею модели формирования правильного уклада жизни выделила следующие элементы. Образовательная среда: реализация охраны здоровья с учетом закономерностей приспособляемости интегральности. Координационно-методическое сопровождение. Технология создания правильного уклада жизни (программный, функциональный, результативный элементы).

В образце создания надобности правильного ведения жизнедеятельности О.В.Пурахиной [7] акцентируются следующие компоненты. Ориентирующий (создание осознанной нужности в таком образе жизни). Программная доля (алгоритмированное представление научных данных о готовящемся к познанию информации). В технологическом блоке содержатся типы, способы и инструменты обучения.

Среди теоретических аспектов создания правильного уклада жизни обучающихся Д.В.Синьков, Е.Ю.Шемкутова [8] детерминируют следующие части. Ориентир; методические установки; педагогические закономерности; программа изменчивого регулирования; функциональные данные проекта; координационно-педагогические параметры регулирования механизмом создания правильного уклада жизни.

О.В.Петрова [9] в культуре правильного уклада жизни обращает внимание на следующие составляющие. Аксиологическая доля характеризуется индивидуальными и

общественно-нужными позывами в здравии. Когнитивная доля культуры правильного уклада жизни направлена на получение индивидами познаний и ведении правильной жизнедеятельности. Предназначением уведомительно-коммуникативного блока является реализация компьютерных инструментов для получения информации о правильном укладе жизни.

Л.Ш.Шаймарданова [10] в структуре правильного уклада жизни выделяет следующие доли. Оптимальный распорядок труда и отдыха. Неприверженность к пагубным шаблонам (курение, употребление алкоголя). Рациональная физическая активность. Эффективный прием пищи. Реализация закаливающих процедур. Гармоничное психологическое самочувствие.

Основной идеей А.А.Ивановской [11] о создании культуры правильного уклада жизни в рамках здоровьесберегающего механизма структуры образования явилось следующее. Во-первых, нужно внедрить здравие в структуру ценностей не обособленно, а в качестве ценности требующей определенных конкретных усилий для ее постижения. Нужно довести до того, чтобы оздоровительная активность перешла в необходимость. Это она реализовала через создание студенческого научного кружка. Здесь студенты через подготовку различных проектов приобщались к этой деятельности.

Н.А.Мелешкова [12] становление правильного уклада жизни студентов на занятиях по физическому воспитанию построила на следующих принципах. Гуманизация, что подразумевает делать акцент на личность обучающегося с целью развития его способностей. Демократизация, то есть совместная деятельность педагогов и студентов по совершенствованию внутренней духовности и физических кондиций последних. Индивидуализация, которая направлена на творческое проявление возможностей студентов.

По мнению Н.С.Немтыревой [13] урок, построенный на учете индивидуальных особенностей обучающихся, позволяет реализовывать взаимосвязь с ними не на имеющихся достижениях, а на самой функциональной деятельности обучающихся. В таких рамках изменяется отношение обучающихся. Они пытаются быть активными участниками процесса, творчески подходить к реализации его элементов.

Анализ зарубежной литературы позволил выявить следующие составляющие здорового образа жизни.

Z.Nazar и др. [14] отмечают, что в структуре правильного уклада жизни было выявлено. Недостаточно здоровая диета; незначительная часть студентов занята физической активностью; треть студентов употребляют алкоголь; только пятая часть студентов удовлетворяет критериям правильного уклада жизни. Группа студентов, отдающих приоритет занятиям спортом и живущих с семьями, имеют лучшие показатели правильного уклада жизни.

Mc Whatnall и др. [15] среди негативных факторов выявили: несоблюдение норм по овощному рациону; алкоголю; недолжной занятости физическими упражнениями; повышенной массе; стрессовым расстройствам; недостаточной защитой при потреблении продуктов питания.

YV.Imas и др. [16] выявили, что образец имеет общий ориентир; постановочные задания; закономерности; ступени; подготовительные и дактические предпосылки; проект и признаки оптимальности. Одним из основных элементов образца является проект занятости занимающихся физической активностью вне учреждения. Обозначены предпосылки, характеризующие становление смыслов правильного ведения жизнедеятельности. Ими явились уведомительная и оптимальная элементы доказательности; перспективности образца становления смыслов правильного ведения жизнедеятельности.

IM.Parreno-Madriral и др. [17] считают, что у лиц женского контингента отмечена повышенная частота нарушения работы организма при приемах пищи по сравнению с мужчинами. У лиц обоего пола зафиксировано преобладание веса массы тела у тех, кто

имел нарушения в работе органов пищеварения. У лиц мужского пола выявлены повышенные значения работы сердечно-сосудистой системы. Авторы считают необходимым формировать у студентов навыки правильной жизнедеятельности, совершенствовать их физические кондиции.

ВЫВОДЫ

Научными предпосылками проблемы модели технологии формирования здорового образа жизни студентов на основе применения активных методов обучения являются следующие.

1. В отечественной литературе основными звеньями модели здорового образа жизни являются: Образовательная среда; координационно-методическое сопровождение; технология создания правильного уклада жизни; ориентирующий блок; программная доля; технологический блок; аксиологическая доля; когнитивная доля; уведомительно-коммуникативный блок; оптимальный распорядок труда и отдыха; неприверженность к пагубным шаблонам (курение, употребление алкоголя); рациональная физическая активность; эффективный прием пищи; реализация закаливающих процедур; гармоничное психологическое самочувствие;

2. В зарубежной литературе при формировании модели здорового образа жизни учитывается: недостаточно здоровая диета; незначительная часть студентов занята физической активностью; несоблюдение норм по овощному рациону; алкоголю; недолжной занятости физическими упражнениями; повышенной массе; наличие общего ориентира; постановочных заданий; закономерностей; ступеней; подготовительных и тактических предпосылок; проекта и признаков оптимальности.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1 Алиева М.Б., Есенова Э.М. Возможности использования технологий «case-study» в профессионально-ориентированном обучении студентов//Иновационная наука.– 2016. - №1. - <https://cyberleninka.ru/article/n/vozmozhnosti-ispolzovaniya-tehnologiy-case-study-v-professionalno-orientirovannom-obuchenii-studentov>

2 Попов А.А. Модель организации здорового образа жизни студентов в творческом вузе//Вестник Кемеровского государственного университета культуры и искусств. – 2014. – № 14 <https://cyberleninka.ru/article/n/model-organizatsii-zdorovogo-obraza-zhizni-studentov-v-tvorcheskom-vuze>

3 Вахитов Р.Р. Формирование здорового образа жизни студентов университета на основе механизмов рефлексии: автореф. дис....к.п.н. - 13.00.08. – Магнитогорск, 2007. -24 с.

4 Железняк Ю.Д., Петров П.К. Основы научно-методической деятельности в физической культуре и спорте /Учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 264 с.

5 Яковлев Е.В., Яковлева Н.О. Модель как результат моделирования педагогического процесса//Вестник Южно-Уральского государственного гуманитарно-педагогического университета. – 2016. - № 9. <https://cyberleninka.ru/article/n/model-kak-rezultat-modelirovaniya-pedagogicheskogo-protssesa>

6 Шуайбова М. О. Модель формирования здорового образа жизни студенческой молодежи// Известия Дагестанского государственного педагогического университета.- 2014. - № 4 <https://cyberleninka.ru/article/n/model-formirovaniya-zdorovogo-obraza-zhizni-studencheskoy-molodezhi>

7 Пурахина О. В. Модель формирования потребности в здоровом образе жизни студентов юридических вузов//Вестник Саратовской государственной юридической академии. – 2012.- 4(87) <https://cyberleninka.ru/article/n/model-formirovaniya-potrebnosti-v-zdorovom-obraze-zhizni-studentov-yuridicheskikh-vuzov>83 Синьков Д.В., Шемкутова Е.Ю. Теоретические основы формирования здорового образа жизни студентов http://rusnauka.com/3_ANR_2015/Pedagogica/4_186076.doc.htm

- 8 Петрова О.В. Сущность и компоненты культуры здорового образа жизни студентов// Вестник Брянского государственного университета. – 2014. – № 1
- 9 Шаймарданова Л.Ш. Формирование здорового образа жизни студентов// Педагогические науки. - №104-1. - 31.05.2019 <https://novainfo.ru/article/16860>
- 10 Сысоева С.В. Формирование здорового образа жизни студентов // Молодежный научный форум: Гуманитарные науки: электр. сб. ст. по мат. XIX междунар. студ. науч.-практ. конф. № 12(18). URL: [https://nauchforum.ru/archive/MNF_humanities/12\(18\).pdf](https://nauchforum.ru/archive/MNF_humanities/12(18).pdf) (дата обращения: 01.12.2020)
- 11 Ивановская А.А. Формирование культуры здорового образа жизни студентов в условиях здоровьесберегающей системы образования <https://for-teacher.ru/edu/drugoe/doc-jpvrs3w.html>
- 12 Мелешкова Н. А. Формирование здорового образа жизни студентов вуза в процессе физического воспитания: автореф. дис ... канд. пед. наук : 13.00.08. - Кемерово, 2005. - 24 с.
- 13 Немтырева Н. С. Реализация личностно-ориентированного подхода в формировании здорового образа жизни студентов http://referatwork.ru/category/sport/view/450214_realizaciya_lichnostno_orientirovannogo_pod_hoda_v_formirovanii_zdorovogo_obraza_zhizni_studentov
- 14 Nazar G., Stjepovic J., Bustos C. Latent class analysis of lifestyle behavior among Chilean university students// International journal of health promotion and education. - Tom: 57. - Release : 2. - P.: 98-111. - DOI: 10.1080/14635240.2018.1552534. - Published : 2019.
- 15 Whatnall MC., Patterson AJ., Brookman S., Convery P., Swan C., Pease, S., Hutchesson MJ. Lifestyle behaviors and related health risk factors in a sample of Australian university students// Journal of american college health.- DOI: 10.1080/07448481.2019.1611580. - Early access icon. Early access: MAY 2019
- 16 Imas YV., Dutchak MV., Andrieieva OV., Kashuba VO, Kensytska IL., Sadovskyi OO. Modern approaches to the problem of values' formation of students' healthy lifestyle in the course of physical training// Physical education of students. - Tom: 22. - Issue: 4 P.: 182-189. - DOI: 10.15561/20755279.2018.0403. - Published: 2018
- 17 Parreno-Madriz IM., Diez-Fernandez A., Martinez-Vizcaino V., Visier-Alfonso ME., Garrido-Miguel M., Sanchez-Lopez M. Prevalence of Risk of Eating Disorders and its Association with Obesity and Fitness// International journal of sports medicine. - Tom: 41. - Release: 10. - P.: 669-676. -DOI: 10.1055/a-1152-5064. - Published : SEP 2020

УДК 796.078

ХАРАКТЕРИСТИКА СПОРТИВНЫХ ИГР И ИХ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ В ПРОЦЕССЕ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ

Олексюк Екатерина Викторовна

Студентка Костанайского филиала ФГБОУ ВО «Челябинского государственного университета»

Научный руководитель - Калашников Александр Петрович
 Костанай, Казахстан

***Аннотация:** Статья посвящена тенденциям физического воспитания взрослого населения, влияние движения на жизнедеятельности организма человека. Раскрываются средства физического воспитания.*

Ключевые слова: спортивные игры, физическое воспитание, физическая подготовка, реакция, человеческие возможности.

В качестве средств физического воспитания, входящих в содержание программ по физической культуре в вузах, спортивным играм уделяется значительное место. Футбол, баскетбол, волейбол, настольный теннис-это дисциплины, овладение которыми дает возможность успешно использовать эти виды спорта в целях гармоничного физического и духовного развития молодых людей. Среди большого разнообразия средств физического воспитания одно из ведущих мест занимают спортивные игры. Они относятся к числу самых распространенных и любимых видов физических упражнений у людей всего мира. Уже на первых этапах становления общества игра использовалась как средство подготовки воина, который должен быть ловким и сообразительным, обладать зорким глазом, быстрыми ногами и меткой рукой. В истории Древнего Египта, Греции, Рима есть множество свидетельств о том, какое большое место занимали игры в системе физической подготовки молодежи. Популярность игр объясняется еще и тем, что они представляют исключительное по глубине и разносторонности влияния средство общей физической подготовки, с помощью которого прекрасно совершенствуются быстрота, ловкость, сила, выносливость, осваиваются такие жизненно важные навыки, как бег, прыжки, метание.

Обладая разнообразием двигательных сочетаний, переключением с одного вида мышечной деятельности на другой, игры, игровые упражнения на диапазон двигательных умений и навыков высокой вариативности, накапливать двигательные ощущения, чувственно-двигательный опыт, развивать необходимые физические качества, решать проблему повышения работоспособности.

Использование в качестве средств физического воспитания игр и игровых упражнений создает предпосылки не только целенаправленного воздействия на развитие основных физических качеств, но и специальных, таких как, скоростно-силовой выносливости, взрывной силы, статической силы, тонкой двигательной координации, пространственной ориентировки, внимания (распределения, переключения и объем), эмоциональной устойчивости, столь необходимых в практической деятельности каждого человека.

Специфика влияния игр на физическое развитие заключается, прежде всего, в суммарном, общем влиянии выполняемых действий на мускулатуру. Благодаря этому усиливается деятельность внутренних органов и обмен веществ в организме. Все это содействует общему развитию и укреплению опорно-двигательного аппарата, органов кровообращения, дыхания.

Спортивные игры наиболее ярко выражают следующие характерные признаки: комплексное проявление физических качеств, перемену интенсивности усилий; строго определенного режима, времени и продолжительности; непрерывно и неожиданно меняющейся обстановки. Для спортивных игр характерны динамическая работа переменной интенсивности, которая в процессе игры может быть то большой, то умеренной, то максимальной. Циклические движения чередуются с ациклическими. Трудно найти для процесса физического воспитания студентов такие упражнения, которые бы так разносторонне и комплексно решали задачи развития физических качеств, способствовали приобретению широкого диапазона двигательных умений и навыков на благоприятном фоне.

Социальная функция игры заключается в подготовке к труду. Именно в игре, где моделируются реальные жизненные условия, наилучшим образом формируются качества личности, определяющие успешность трудовой деятельности человека. В процессе труда удовлетворяются материальные потребности. В игре же, для которой характерно максимальное проявление творческих способностей, в первую очередь удовлетворяются духовные и двигательные потребности. Поэтому игровая деятельность направлена на совершенствование самого человека, его психической и физической деятельности. Но

самым важным аспектом влияния игры следует признать осуществляемую через нее социальную интеграцию. И в этом отношении особенно важны спортивные игры как социальная форма организации совместной деятельности по достижению общей цели. Таким образом, постепенно сложилась определенная система использования игр в целях подготовки подрастающего поколения к общественно полезной деятельности. В наше время популярность игр, и выполняемая ими социальная функция, значительно возросли. По разнообразию оказываемого влияния спортивные игры не имеют соперников. Сегодня все практически возможные варианты двигательной деятельности охвачены ими.

Спортивные игры – это ситуационный вид спорта, где ведущая роль принадлежит сенсомоторным механизмам. Произвольный характер действий играющих основывается по П.К. Анохину на «ситуационной афферентации». Он включает афферентный анализ, суть которого состоит в выделении из окружающей обстановки значимых сигналов, и афферентный синтез, который позволяет прогнозировать развитие ситуации.

Сложный механизм сенсомоторных реакций складывается из трех взаимосвязанных блоков: антиципации, программирования и управления. Их полноценное функционирование обеспечивается высоким уровнем ориентировки игрока. В результате восприятия игровых ситуаций и осмысления их на основе предыдущего опыта студент принимает решение на выполнение двигательной задачи. Выполняя внезапно возникшую двигательную задачу непосредственно путем использования того или иного приема, игрок проявляет: расчет во времени и пространстве, физические усилия, внутримышечную и межмышечную координацию, перемещение звеньев тела.

Сложность игровой ситуации порождает обилие информации. Однако для принятия оптимального решения нужна лишь ограниченная ее часть, которая регулируется акцептором действия. Двигательная реакция на определенные ситуации является результатом избирательного внимания и оперативного мышления игрока, обеспечивающего приспособление к постоянным изменениям обстановки в игре.

Одно из условий эффективности двигательных действий играющих заключается в их гибкости, пластичности, способности изменять начатую программу, если соперник успешно применил контрприем. Этот вариант действий должен предусматриваться заранее, потому что внезапное изменение решения, вызывающее наложение одной программы на другую (интерференция), обрекает на неудачу тактической задачи игрока. Действия игрока, основываясь на его интеллектуальных и двигательных возможностях, носят сложный характер.

Предпосылкой результативности игровой деятельности является волевая реакция игрока. От нее зависит способность к длительной концентрации внимания в игре, выбор оптимального решения и управления своими действиями при его реализации. Различные факторы, возникающие в игре, затрудняют сенсомоторную деятельность. К ним относятся: утомление, низкий уровень специальной выносливости, направленность игровой ситуации и другие. Все это отрицательно сказывается на центральных механизмах принятия решения.

Особенности каждой игры объясняются ее спецификой. В играх с единоборством – это поведенческие реакции игроков, связанные с силовым характером противоборства сторон. Избыток активности, ее недостаток одинаково уязвим. Игровая активность в играх без непосредственного контакта чередуется с моментами относительной пассивности. Здесь в большей мере ощущается напряженность, вызываемая ожиданием ответа соперника. В связи с этим важно развивать способность предугадать.

Скорость полета мячей и других предметов при ударах и бросках очень велика. Например, при подаче мяча в теннисе скорость его полета достигает до 140 км/час, при броске шайба летит со скоростью 150 км/час (Ю.Н. Портной). В волейболе сильно пробитый от края сетки мяч достигает площадки соперника в районе задней линии примерно через 0,3 с. Считается, что время реакции защитника составляет 0,3-0,4 секунды (это время необходимо на движение командного импульса от головного мозга

человека к конечностям). Как видим, прием мяча – это игра на пределе человеческих возможностей (В.Я. Игнатьева).

Для игровой деятельности характерна и особая сложность взаимодействия функциональных систем организма, обеспечивающих реализацию планов. В основе тактического мышления лежит сигнальная деятельность коры головного мозга. Высшие отделы ЦНС осуществляют одновременно и нейрогуморальную регуляцию произвольной двигательной деятельности играющих. Разнообразие игровых условий требует различных уровней регуляции. В простых случаях, когда реакция элементарна, регуляцию берут на себя низшие отделы. В сложных ситуациях, когда необходимо выбрать из имеющихся в запасе двигательных навыков наиболее подходящий, включаются высшие отделы и вторая сигнальная система. Действиям предшествует мысль о цели и способах ее достижения.

Характерно, что чем выше мастерство игрока, тем в большей степени проявляется у него вариативность стандартных двигательных навыков. Более того, у него ярче выражена способность к осознанию своих движений в интервалах времени, что позволяет тоньше управлять ими в скоротечных двигательных актах. Для игр, связанных с борьбой за мяч с соперниками, характерны энергетические траты, присущие упражнениями на выносливость (бег на лыжах, плавание, бег на средние и длинные дистанции). Например, при игре в настольный теннис затраты энергии составляют 540 ккал, в игре в гандбол – более 1080 ккал, что выше затрат лыжника-гонщика. В то же время при беге на 100 м расход энергии составляет 40 ккал. Частота сердечных сокращений (ЧЧС) достигает величин 160-180 уд/мин. Деятельность игрока в игре не просто сумма отдельных приемов защиты и нападения, а совокупность действий, объединенных общей целью в единую динамическую систему.

Таким образом, разнообразные игры, игровые упражнения представляют собой такие средства физического воспитания, которые позволяют совершенствовать двигательную деятельность, развивать физические качества, активно воздействовать на повышение функциональных возможностей организма. Разносторонне воздействуя на организм, и прежде всего на ЦНС, игры способствуют развитию двигательной реакции, быстроты мышления, мышечной координации, ориентации во времени и пространстве, высокой вестибулярной устойчивости.

В связи с наметившейся тенденцией к ухудшению физической подготовленности абитуриентов, возникает необходимость поиска новых путей, наиболее эффективных средств и методов физического воспитания для исправления создавшегося положения. Предполагается, что путем внесения коррективов в содержательную часть программы по физической подготовке студентов с одной стороны – увеличить общий объем времени на физическую подготовку за счет более продуктивного использования часов, отводимых на факультативные занятия и спортивно-массовую работу. С другой – использовать в качестве средств физического воспитания специальные комплексы, состоящие из игровых упражнений, спортивных и подвижных игр для более широкого и целенаправленного развития специальных физических качеств.

Таким образом, в рамках отведенных часов на физическое воспитание, не нарушая общей структуры учебной программы, ставится задача улучшения физической подготовки студентов; устранение имеющихся отставаний в развитии отдельных физических качеств, тем самым, способствуя более качественному и эффективному овладению профессиональными умениями и навыками.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Железняк Ю.Д., Портнов Ю.М. Спортивные игры.-М.:Москва, 2019,123 с.
2. Жуков М.Н. Подвижные игры: Учебник.-М., 2018,241 с.
3. Максименко А.М. Основы теории и методики физической культуры: Учебник.- М., 2018,168 с.

4. Матвеев Л.П. Теория и методика физической культуры: Учебник для институтов физической культуры, -М., 2019, 232 с.
5. Поздняков Г.П. Спортивные и подвижные игры: Учебное пособие.-Ч., 2009, 68 с.
6. Портных Ю.И. Спортивные игры и методика преподавания: Учебник для институтов физической культуры-М., Физкультура и спорт, 2017, 203 с.

УДК.821.512.156.

**НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ ФУНКЦИИ РОДИТЕЛЕЙ
В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ
SOME PROBLEMS OF THE EDUCATIONAL FUNCTION OF PARENTS IN
MODERN SOCIETY**

Абдымомунова Гулжамыш Асековна

доцент, кандидат педагогических наук кафедры технологии
школьного и дошкольного образования

КНУ им. Ж. Баласагына г. Бишкек

Abdymomunova Gyljamych Asekovna

Candidate Associate Professor of Pedagogical Department of Philological and
technologies of school and preschool education
Pedagogical faculty of KNU. Zh. Balasagyn Bishkek.

Аннотация

В научной статье проанализированы некоторые проблемы воспитания детей в современном обществе. С изменением социально-экономического и политического развития общества изменяются и его требования к нравственно-воспитательной деятельности семьи. Если семейное воспитание не согласуется с требованиями общества, то допускаются серьезные просчеты в формировании личности ребенка.

Были сделаны выводы, что в отличие от других воспитательных учреждений семья способна воздействовать и, как правило, воздействует на все стороны, грани человека на протяжении его жизни. Этот огромный диапазон воспитательной функции семьи сочетается с глубокой специфичностью ее идеологического и психологического влияния, что делает ее не только в высшей степени действенным, но и необходимым звеном в процессе формирования личности.

Ключевые слова: семья, родители, дети, воспитания, коллизии, ссоры конфликты, формирования, личность, сфера, психология, идеология.

Annotation

The scientific article analyzes some of the problems of raising children in modern society. With the change in the socio-economic and political development of society, its requirements for the moral and educational activities of the family also change. If family education is not consistent with the requirements of society, then serious mistakes are made in the formation of the child's personality.

It was concluded that, unlike other educational institutions, the family is able to influence and, as a rule, affects all sides, facets of a person throughout his life. This huge range of the family's upbringing function is combined with the deep specificity of its ideological and psychological influence, which makes it not only an extremely effective, but also a necessary link in the process of personality formation.

Key words: *family, parents, children, upbringing, collisions, quarrels, conflicts, formations, personality, sphere, psychology, ideology.*

В воспитании детей родители играют большую и значимую роль. Они дают первые образцы модели поведения. Ребенок подражает и стремится быть похожим на мать и на отца. Когда родители понимают, что во многом от них самих зависит формирование личности ребенка, то они ведут себя так, что все их поступки и поведение в целом способствует формированию у ребенка тех качеств и такого понимания человеческих ценностей, которые они хотят ему передать. Такой процесс воспитания можно считать вполне сознательным, так как постоянный контроль над своим поведением, за отношением к другим людям, внимание к организации семейной жизни позволяет воспитывать детей в наиболее благоприятных условиях, способствующих их всестороннему и гармоничному развитию. К.Д. Ушинский, например, решительно утверждал, что дитя воспитывается, разворачивается умственно и нравственно только под прямым влиянием человеческой личности, что личный пример учителя – это «плодотворный луч солнца для молодой души, которого ничем заменить невозможно» [11.532]. Много ценного и актуального до сегодняшнего дня хранят в себе работы демократов В.Г. Белинского, А.И. Герцена, Н.А. Добролюбова, Д.И. Писарева, в которых высказываются важнейшие мысли по вопросам как общественного, так и семейного воспитания. Д.И. Писарев выдвигает положение о том, что развитие личности всегда определяется условиями жизни и воспитанием. Положительные природные задатки человека гибнут или же расцветают под воздействием среды и воспитания. По мнению Писарева: «Нужно, чтобы вся обстановка воспитания была заранее обдумана, в ней не должно быть случайности» [9.163]. «В отличие от других воспитательных учреждений семья способна воздействовать и, как правило, воздействует на все стороны, грани человека на протяжении его жизни. Этот огромный диапазон воспитательной функции семьи сочетается с глубокой специфичностью ее идеологического и психологического влияния, что делает ее не только в высшей степени действенным, но и необходимым звеном в процессе формирования личности» [8.268].

Как нам известно, общество отказывал в праве воспитывать лишь тем, кто грубо попирает человеческую личность, кто калечил и угнетал детей, требуя бессмысленного послушания, муштруя, выколачивая из ребенка мысль и чувство, палкой и окриком ломая ростки неокрепшего человеческого характера. Как говорил Писарев «Человек, действительно уважающий человеческую личность, должен уважать ее в своем ребенке, начиная с той минуты, когда ребенок почувствовал свое я и отделил себя от окружающего мира. Семья – реальное воплощение комплексности воспитательного воздействия на формирующуюся личность, в сфере которого одновременно оказываются и интеллект, и эмоции ребенка, и его взгляды, и его вкусы, навыки, привычки. Воздействие это осуществляется как через психологическую атмосферу семейного коллектива, так и через организацию его деятельности, как путем словесного убеждения, так и путем личного примера родителей, других членов семьи» [8. 190]. Очень простая и верная мысль, что педагогическая помощь родителям должна быть конкретной и вместе с тем массовой, основанной на точном знании возрастной психологии детей, на понимании и учете их индивидуальных психологических особенностей, а также изменяющихся с каждым учебным классом образовательно-воспитательных задач обучения. К тому же реальную и эффективную помощь родителям лучше всего могут оказать те педагоги, которые отлично знают их детей и учат их. Эта простая мысль и реализуется в идее по классного педагогического просвещения, находит свое отражение в сочетании коллективных форм воздействия на родителей (по классам) с индивидуальным влиянием на семьи.

Говоря о современной семье, нельзя обойти молчанием такую проблему, как возрастание количества разводов. Причины разводов разные: противоречия между профессиональной и семейной ролями женщины; стремление супругов к максимальной

справедливости в распределении прав и обязанностей в семье, что порождает внутрисемейные коллизии, ссоры, конфликты. Здесь имеется в виду и бытовая перегрузка женщины, которая неблагоприятно сказывается на супружеских взаимоотношениях, создает напряженность в общении с детьми. В связи с этим возникает проблема воспитания ребенка в неполной семье. Дети из неполных семей чаще, чем их сверстники, растущие в полной семье, совершают аморальные поступки, правонарушения. С изменением социально-экономического и политического развития общества изменяются и его требования к нравственно-воспитательной деятельности семьи. Если семейное воспитание не согласуется с требованиями общества, то допускаются серьезные просчеты в формировании личности ребенка. Бытовая перегрузка женщины, которая неблагоприятно сказывается на супружеских взаимоотношениях, создает напряженность в общении с детьми. Многие педагоги считают, одной из причин повышенного уровня тревожности детей – это нарушение детско-родительских отношений. Говорят о печальной тенденции: современный ребенок не хочет учиться и общаться со сверстниками, ему больше интересен компьютер или планшет, чем живое общение. Также дети легко получают желаемое, но быстро теряют к нему интерес. По мнению Захарова тревожность проявляется тогда, ребенок находится в следующих ситуациях:

1. Требованиями родителей, неадекватными возможностями ребенка;
2. Повышенной тревожностью самих родителей;
3. Непоследовательностью родителей в воспитании ребенка;
4. Предъявлением ребенку противоречивых требований;
5. Аффективностью (чрезмерной эмоциональностью) обоих или одного из родителей;
6. Тендецией родителей сравнивать достижения своего ребенка с достижениями других детей;
7. Авторитарным стилем воспитания в семье;
8. Гиперсоциальностью родителей: стремление все делать правильно, соответствовать общепринятым стандартам и нормам.

Итак, на современном этапе общества дальнейшему развитию и совершенствованию воспитательной функции семьи способствует: неустанная забота государства о семье; неуклонное повышение ее материального благосостояния и улучшение жилищно-бытовых условий; единство воспитательных задач семьи и общества; согласованность воспитательных влияний на ребенка школы, семьи и всего общества; возрастание общеобразовательного, культурного и педагогического уровня родителей, повышение моральной и гражданской ответственности родителей за воспитание подрастающего поколения. Большакова В. В свое время подчеркнул, что «Усложнился процесс формирования личности человека, и задача социалистического общественного воспитания может быть решена лишь при условии, что семейное воспитание будет опираться на достижения современной педагогической науки, что педагогические знания придут в каждый дом» [1.79]. Право воспитывать они считают безусловно заслуженным поскольку они дали жизнь ребенку, и как часто такое родительское невежество приводит к семейным драмам там, где их могло и не быть. А.И. Герцен в связи с этим писал: «Воспитание делит судьбу медицины и философии: все на свете имеют об них определенные и резкие мнения, кроме тех, которые серьезно и долго ими занимались» [2.56]. Специфичность семейного воспитания заключается и в том, что оно начинается с рождения ребенка, когда он больше всего нуждается в уходе и руководстве со стороны взрослых. Пребывая длительное время в постоянном, непосредственном общении с родителями или другими членами семьи, ребенок постепенно включается в многогранную жизнь семейного коллектива, во все сферы человеческой жизни. В семье дети удовлетворяют биологические и духовные потребности, усваивают важнейшие моральные понятия. Все это способствуют формированию нравственных установок, суждений вырабатывает навыки и привычки, способы поведения [4.311].

Как мы видим, в наше время проблемы, вызванные пандемией COVID-19, продемонстрировали значительную уязвимость детей и их семей. Связи закрытием образовательных учреждений изменились повседневные ситуации детей, студентов и родителей. На плечи родителей легла нелегкая ноша. Ситуация осложнилась оторванностью от сетей социальной поддержки и помощи по уходу за детьми, которую часто оказывают бабушки и дедушки или другие родственники. Родители вынуждены уделять внимание не только вопросам здоровья, учебы и благополучия своих детей, но также и собственному благополучию и способности решать проблемы отсутствия помощи в уходе за детьми и обучения на дому [13]. Современные технологии часто отдаляют ребенка и родителей друг от друга. Коммуникабельность – необходимый навык успешного человека. Она формируется с самого раннего детства, когда малыш общается с семьей и сверстниками. Если раньше ребенок много времени проводил на улице, учился заводить знакомства, дружить, то сейчас он все чаще выбирает компьютерные игры или социальные сети, а не живое общение. Это делает его социально неприспособленным, тяжело адаптирующимся в коллективе. Умение контактировать с другими людьми не придет само, его надо развивать. Они так плотно вошли в нашу жизнь, особенно в сфере развлечений. Современный человек проводит много времени в телефоне или компьютере, смотрит смешные видео в интернете и общается в мессенджерах. Дети – не исключение. Зачастую современный ребенок с малых лет проводит время за видеоиграми. Их динамичность и спецэффекты захватывают его воображение, информация, показанная на экране, легко усваивается. Проблемы начинаются, когда ребенок приходит в школу [14].

В настоящее время в Кыргызстане общество переживает последствия кризиса, связанного с миграцией. Очень многие родители уезжают на заработки в зарубежные страны. В результате дети остаются одни с родственниками и некоторые время отдаляются от своих родителей.

Мы хотим заключить нашу статью цитатами А.И. Герцена: «Семейное воспитание - дело величайшей важности».

ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Большакова В.В. Вопросы семейного воспитания в педагогических статьях Д. И. Писарева. М. 1971. 79.
2. Герцен. А.И. Былое и думы, гл. (дополнительная) Н.Х. Кетчер. М., Гослитизат, 1937.
3. Выготский, Л.С. Психология развития ребенка: Учебное пособие / Л.С. Выготский - М.: Академия 2006. 512с.
4. Карабалаева Г.Т. Воспитательные функции семьи в современном обществе. Вестник КНУ. им. Ж.Баласагына. Спец. Вып. 2011.311с.
5. Кравченко И.В. Совершенство в семье. –М.2003.268с
6. Кулик Л.А. Семейное воспитание: Учебное пособие / Л.А. Кулик - М.: Просвещение 2003. 175с.
7. Марковская Н.Г. Место семьи в системе ценностных ориентаций личности: Автореф. дне ..канд. социол. наук. М., 1990.
8. Писарева Д.И. Избр., соч., т.1, 1934, стр. 105.
9. Писарев. Д.И. Соч., т.1, 1909, стр.163.
10. Харчев А.Г. Воспитание родителей.-М. Просвещение. 1993. 190ст
11. Ушинский К.Д. Соч., т. II, стр. 532.
12. Родители и дети: к вопросу о детерминантах детско-родительских отношений: Сборник научных трудов / Сост. В.А. Соловьёва. Кострома: Изд-во КГУ им. Н.А. Некрасова, 2001. Вып 1. С.102 - 120.
13. <https://www.unicef.org/eca/ru/%D0%>
14. <https://nsportal.ru/detskiy-sad/raznoe/2016/01/29/aktualnye-problemy-semeynogo-vosp>

УДК 371. 07

НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПОДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРОВ ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ ИННОВАЦИЙ

Аганина Кундыз Жамиевна

доктор педагогических наук, профессор,

Саудабаева Дария Ермагамбетовна

Директор по персоналу, HR КазНАУ

Сагынғалиев Даурен Наурызбаевич

Докторант-3курса

Казахский национальный педагогический университет им.Абая

Алматы, Казахстан

***Аннотация:** Статья посвящена проблеме развития менеджмента в системе образования и совершенствования подготовки менеджеров сферы образования в условиях инновации. Рассмотрены вопросы выявления научно-педагогических условий формирования профессиональной компетентности будущих менеджеров сферы образования. Дана структурно-содержательная характеристика программ элективных курсов по подготовке менеджеров образования.*

***Ключевые слова:** образование, инновация, менеджмент, инновационный менеджмент в сфере образования, подготовка менеджеров образования, компетентность, профессиональная компетентность*

Важность подготовки и переподготовки руководящих кадров отмечена в Государственной программе развития образования и науки Республики Казахстан на 2020-2025 годы, в которой отражена необходимость формирования кадрового резерва управленцев из числа лидеров своей отрасли, а также внедрение оценки деятельности руководителей организаций образования, организация сертифицированных курсов повышения квалификаций по менеджменту для руководителей организаций образования. [1]

В законе "О статусе педагога" дано следующее определение: "педагог-лицо, имеющее педагогическое или иное профессиональное образование по соответствующему профилю и осуществляющее профессиональную деятельность педагога по обучению и воспитанию обучающихся и (или) воспитанников, методическому сопровождению или организации образовательной деятельности". [2]

С учетом основополагающих нормативных документов перед педагогическими вузами стоят задачи внедрения инновационного менеджмента и совершенствования подготовки менеджеров образования, как условие эффективного функционирования системы образования, как основного фактора формирования высококвалифицированных специалистов для системы образования.

Как показывает опыт ученых-педагогов научно-методическое обеспечение подготовки специалистов на основе навыков XXI века является главным научно-педагогическим условием развития подготовки менеджеров образования в РК. В современных условиях инновационным направлением в образовании является формирование навыков 21 века: на основе внедрения новых образовательных программ необходимо формирование у обучающихся коммуникативности, креативности, компетентности, критического мышления.

В эпоху высоких технологий чтобы оставаться востребованным специалистом нужны новые навыки и умения. По мнению Патрика Гриффина, профессора Мельбурнского университета, руководителя крупного международного научного проекта

по оценке и обучению навыкам и компетенциям XXI века (ATC21S)., вы не можете обойтись без определенных навыков в современном мире. Суть его концепции заключается в том, что в индустриальную эпоху основными навыками, определяющими грамотность, были чтение, письмо и арифметика. В XXI веке акцент делается на сторону критического мышления, способности к взаимодействию и общению, творческого подхода к делу. Многие исследователи заинтересованы в этом, хотя это не столько навык, сколько качество и индивидуальные характеристики человека. Навыки XXI века-это особое направление, которое в настоящее время привлекает внимание многих образованных людей. Соответственно изменятся и способы обучения-учителя в передатчиках знаний станут педагогами-организаторами. [3].

Такие современные изменения в обществе: глобализация, новые технологии, миграция, рыночные изменения, конкуренция между странами, политическая нестабильность и экологические проблемы - все это требует развития знаний, умений и навыков, которые необходимы обучающимся в XXI веке.

В статье "Зачем школьникам нужны навыки XXI века" ученые определили навыки, знания, ценности, этические отношения и понятия, которые понадобятся в следующей концепции в новом веке:

- * Способы мышления: креативное и инновационное мышление, критическое мышление, решение проблем, принятие решений, обучение чтению (метакогнитация).

- * Способы работы: коммуникация и сотрудничество.

- * Рабочие инструменты: общая осведомленность и умение использовать информационно-коммуникационные технологии.

- * Жизнь в мире: гражданская позиция, жизнь и карьера, личная и социальная ответственность, включая культурную осведомленность и компетентность.

Также были определены семь жизненных навыков:

Умение критически мыслить и решать проблемы.

Сотрудничество и лидерство.

Быстрота и способность адаптироваться.

Инициативность и предпринимательство.

Эффективной устной и письменной связи.

Способность получения и анализа информации.

Любопытство и воображение. [4]

По мнению исследователей, предпринимательская способность-способность находить новые идеи и превращать их в бизнес-становится одной из основных характеристик человека, которую необходимо развивать в современном мире.

С 2010 года ученые / США, Китай, Южная Корея и Таиланд ведут проект по изучению навыков новой системы образования в Нидерландах и Коста-Рике, Японии, России/. Всего в проекте в определенной степени работают около 20 стран. По мнению авторов, концепция применима ко всем уровням обучения-школе, университету и обучению на рабочем месте. Есть люди, которые используют или используют новые подходы. Университет Чиангмая в Таиланде планирует преподавать навыки XXI века на факультете бизнеса. То же самое делает университет Монаш в Мельбурне. В Финляндии, в Университете Ювяскюля, эта концепция была включена в программу подготовки учителей. Предпринимаются шаги по его включению в университетскую программу в южноафриканском городе Стелленбос. По словам автора и лектора бесплатного онлайн курса "предпринимательство" Тимофея Крылова, в начале необходимо развивать предпринимательское мышление. Любой человек может успешно построить бизнес, если начнет систематически развивать необходимые ему качества, иметь правильные привычки и менять образ мышления. [5]

С учетом современных требований и результатов вышеизложенных исследований ученых необходимо разработать учебные материалы для содействия реализации постановления Правительства Республики Казахстан от 27 декабря 2019 года № 988. Об

утверждении государственной программы развития образования и науки РК на 2020-2025 годы с четким указанием направлений развития образования. Для ученых Казахстана данное направление является продолжением исследования по совершенствованию образования, одним из примеров которого является исследования ученых КазНПУ им. Абая.

Опираясь на фундаментальные труды ученых с 2011 года, на базе Казахского Национального педагогического университета имени Абая ведется научно-исследовательская работа по направлению «Менеджмент в сфере образования», такие как:

- ✚ Научно-методические основы развития менеджмента образования в Республике Казахстан» приказ №12.04/19-672 от 19 апреля 2012 г.
- ✚ Подготовка менеджеров образования в условиях инновации приказ № 01-02-02/24-62 от 25.04.2013 года.
- ✚ Менеджмент в сфере образования в условиях инновационного подхода приказ №01-05-39 от 26.02.2014 года
- ✚ Создание системы научно-методического обеспечения подготовки менеджеров образования в условиях инновационного развития. / проект 2018-2020 гг./ [6]

По результатам исследования разработаны основные положения образовательной программы «Менеджмент в сфере образования» для применения в организациях образования, в дальнейшем применены при разработке учебно-методической литературы по подготовке менеджеров образования.

По результатам исследования разработаны и изданы учебно-методические пособия, которые применяются в подготовке менеджеров образования:

Учебные материалы подготовлены в электронном и бумажном варианте и успешно применяются при подготовке магистрантов и докторантов, будущих менеджеров образования..

С 1 сентября 2017 года, согласно приказа Министерства образования и науки РК №350 от 24 июля 2017 года, осуществлена реализация экспериментальной образовательной программы «Менеджмент в образовании», в рамках специальности магистратуры 6М010300- Педагогика и психология.

Начиная с внедрением специальности «Менеджмент в образовании» изучаются целый блок предметов, необходимые для формирования компетентности будущих менеджеров образования в условиях инновации. Нами разработаны и составлены учебные пособия и программы элективных курсов по этим направлениям, таких как: «Менеджмент в сфере образования», «Инновационный менеджмент в образовании», «Стратегический менеджмент в образовании», «Кадровый менеджмент в образовании», «Финансовый менеджмент в образовании», «Тайм менеджмент», «Кросскультурный менеджмент в образовании», «Маркетинг в сфере образования», «Правовая культура менеджеров образования» и др. С учетом современных требований к специалистам разработаны модель менеджера образования, компетентностного специалиста. Во всех этих разработках были привлечены магистранты и докторанты, занимающиеся исследованиями развития менеджмента в образовании. [7-9]

С учетом вышеизложенных материалов, на базе кафедры педагогики и психологии разработаны ОП для магистратуры и докторантуры по подготовке менеджеров образования. Сформулирована цель образовательной программы: подготовка магистров, сформированных компетенциями в области менеджмента в образовании, имеющих гражданскую позицию, способных формулировать и решать современные научные и организационно-управленческие проблемы и успешно осуществляющих управленческую деятельность в сфере образования. Структурирована модель выпускника-менеджера образования в виде следующих компетенции:

- профессиональная компетентность:

- социальная и моральная ответственность,
- эмоциональный интеллект и стабильность,
- креативность,
- выносливость,
- и адаптивность к глобальным испытаниям в управленческой деятельности системы образования; [10-11]

В настоящее время подготовкой менеджеров образования занимаются ППС кафедры педагогики и психологии, ведущие ученые РК. Все наши профессора и преподаватели занятия, консультации и прием экзаменов осуществляют в онлайн режиме, применяя подготовленные по программе презентационные материалы, успешно осваивая необходимые программы дистанционного образования. Совершенствуется подготовка менеджеров образования с учетом финансовой и правовой компетентности и разработка учебных материалов по подготовке менеджеров образования с учетом инновации в образовании.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. [Государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан на 2020 - 2025 годы](#). Постановление Правительства Республики Казахстан от 27 декабря 2019 года № 988.
2. Закон Республики Казахстан от 27 декабря 2019 года № 293-VI ЗРК «О статусе педагога». "Казахстанская правда" от 31.12.2019 г., № 250 (29127/
3. [Развитие малого и среднего бизнеса в Казахстане](#) /lektsii.org/7-45763.html
4. Зачем учащимся нужны навыки XXI века <https://infourok.ru/zachem-uchaschimsyanuzhni-naviki-i-veka-1112079.html>.....erazvitie.org/
5. «Навыки XXI века»: новая реальность в образовании» <http://hr-portal.ru/article/navyki-xxi-veka-novaya-realnost-v-obrazovanii/>
6. Аганина К.Ж. Оқу бағдарламалары-жоғары білім жүйесіндегі менеджментті жетілдіру құралы ретінде \Педагогика и психология №1 2020 стр 62-71 КазНПУ им.Абая
7. Нарибаев К.Н., Аганина К.Ж., Нурлихина Г.Б., Жунусбекова А., Кенесарина М.М., «Менеджмент в сфере образования Республики Казахстан/Уч.пособие. Алматы 2014. КазНПУ им.Абая, - С. 220
8. Аганина К.Ж, Рахымбердиева А.В., Саудабаева Д., Сағынғалиев Д.Н. «Жоғары білім жүйесіндегі менеджмент» элективтік курс бағдарламасы. Алматы, 2019 -36 бет.
9. Аганина К.Ж-Инновация жағдайында білім беру саласы менеджерлерін даярлау. // Білім әлемінде. В мире образования. In the world of Education. № 5 2017. С. 30-34.
10. Аганина К.Ж, Рахымбердиева А.В., Саудабаева Д.Е /Білім беру менеджерлерін даярлаудағы элективті курстарының жұмыс бағдарламалары жинағы /бағдарламалар/ Алматы, 2018-48 стр.
11. Оглоблин В. А. Подход к классификации процессов управления человеческими ресурсами с точки зрения повышения конкурентоспособности организации / В. А. Оглоблин // Роль инноваций в трансформации современной науки : материалы межд. науч.-практ. конф. Казань, 20 ноября 2015 г. — Казань : Аэтерна, 2015. — С. 200–203.

УДК 378

GENDER AND LEADERSHIP IN HIGHER EDUCATION

Sarseke Gulnar Adebietqyzy

Department of Kazakh Linguistics, L.N. Gumilyov Eurasian National University
Nur-Sultan, Kazakhstan

Abstract: *The research aims to explore the impact of gender on leadership in higher education. The literature in the area has been discussed to explore whether men and women behave differently in leadership roles. Theoretical basis of the gendered style of leadership lies with the explanation of agentic and communal, task-oriented and interpersonal-oriented, democratic and autocratic, and transformative, transactional and laissez-faire leadership styles. The studies about the impact of gender on leadership has produced different outcomes. The research has pointed out the link between the leadership styles and gendered stereotypes of behaviours of men and women.*

Keywords: *leadership, higher education, gender, women, leadership styles*

Introduction

Leadership is explored within a number of disciplines and the contribution of each of these disciplines produces ‘a rich and complex conceptual image’ (Middlehurst 1997, 3). It has been suggested that ‘leadership is thus as difficult to define in theory as it is elusive to capture in practice, and in both cases the influence of culture and values is strong’ (ibid). It is reasonable to support this view, and therefore this work does not aim to define leadership, instead it will focus on the discussions regarding the impact of gender on leadership. Furthermore, a number of researchers have published studies on gender and leadership, and it is impossible to embrace all of them because of the aim and the word constraints of the paper. Consequently, I will focus only on the literature related to gender and leadership in higher education, although sometimes I will refer to some publications concerned with gendered leadership in organisations generally. This research is a part of the qualitative study about female university leaders in Kazakhstan. This paper aims to explore the relationship between gender and leadership. The research analyses the literature regarding possible impacts of gender on leadership in higher education institutions.

Do men and women differ at leadership?

Whether men and women behave differently in leadership roles is a much debated question (Blackmore 2010; Eagly and Johannesen-Schmidt 2001; Korabik 1990). Literature concerning leadership styles of organisational managers does not have a distinct view on whether a leadership style depends on gender. The literature about gender and leadership in higher education is primarily based on the standpoints of social scientists and managers whose views vary on this topic. There are major points of view on how gender has impacted on leadership. The first view is based on the idea that women and men who hold similar positions of power do not differ in leadership skills, and hence there is no impact of gender on leadership style (Korabik 1990). Even though gender differences exist between men and women with the same managerial positions, they are insignificant, and depend on different social contexts and vary according to them (Eagly and Johannesen-Schmidt 2001). Another point of view is that gender differences and similarities in leadership behaviours exist, and hence women differ from men by having a different leadership style. Most feminists support this point of view and that women manage organisations in their own styles (Bagilhole and White 2008; Collinson and Hearn 1994; King 1997).

One theoretical basis of the gendered style of leadership lies with the explanation of *agentic* and *communal* attributes. The agentic leaders are ‘aggressive, ambitious, dominant, forceful, independent, daring, self-confident, and competitive’ (Eagly and Johannesen-Schmidt 2001, 783). Male leaders are more likely to have these attributes. Communal leaders are

‘affectionate, helpful, kind, sympathetic, interpersonally sensitive, nurturant, and gentle’ (ibid). Women who innately tend to care for people are most likely to employ a communal leader role. Apart from these two attributes, *a task-oriented and interpersonal-oriented style of leadership* is also a basis for the gendered style of leadership. A task-oriented approach focuses on the tasks and goals, meaning followers work according to the rules of organisations and differentiating between the places of leaders and subordinates (Eagly and Johnson 1990). An interpersonal-oriented style is based on a good relationship with followers, giving them support and encouragement (Eagly and Johannesen-Schmidt 2001). A task-oriented type stereotypically refers to male gender, whereas an interpersonal style has an association with female leaders. *Democratic* or *participative* and *autocratic* or *directive* leadership styles are also gender-related. Democratic leaders encourage subordinates to take part in decision-making processes in their organisations, whereas autocratic leaders discourage followers from management tasks. Many scholars have reported that more male managers than women employ an autocratic leadership style, whereas more female managers than men display a democratic style of leadership. Another theoretical basis of the gendered styles of leadership is based on *transformational*, *transactional* and *laissez-faire* leadership styles. Transformational leaders are good at setting and developing goals and working hard towards improvement even if their organisations are succeeding. They allow subordinates to realise their potential in achieving organisational goals, giving them encouragement and support. It is suggested that women are most likely to employ a transformational style (Eagly and Carli 2007). Transactional leaders establish ‘exchange relationships’ with their subordinates, making clear their responsibilities, controlling their work, rewarding subordinates for their successes or making them responsible for their own failures (Eagly, Johannesen-Schmidt, and van Engen 2003). These characteristics of leadership are perceived as men’s advantages. Some scholars have highlighted the effectiveness of transformational leadership in managing universities, and therefore suggested all managers should adopt it (Colemann 1997; Ramsay 2000). Regarding leaders with a laissez-faire leadership style, they avoid taking responsibility for any failure in organisations that they lead. To the question which type of leadership style is more effective transformational is assessed as successful among three types of leadership. Meta-analysis of 87 studies has shown higher effectiveness of transformational leadership when the relationship between these leadership styles and measures of leaders’ effectiveness has been analysed (Eagly and Carli 2007).

The attempts of researchers to establish the extent to which gender affects leadership has produced different outcomes. Not all scholars agree with the gendered stereotypes of these leadership roles. For example, Young (2004) has found that both male and female managers in her study were stronger at transformational leadership, underpinning arguments for demonstrating transformational leadership because of its effectiveness in managing change. Additionally, both men and women managers extensively employed feminine styles of leadership, supporting the views that male managers subscribe to the current leadership style (Young 2004, 102). A study by Krüger (1996) did not find evidence for the argument that women are more oriented to ‘personnel management’ and ‘internal communication’, arguing that men and women were the same with regard to these traits (453). Snodgrass (1992) has contested the view that women leaders tend to be interpersonal sensitive. She expressed the view that ‘women have no advantage in interpersonal sensitivity when they are leaders as often as are men’ (158), and this attribute is influenced by social context rather than gender. Eagly and Johnson (1990) do not entirely remove the gender differences in leadership. They argue that gender differences are becoming smaller when men and women are compared as leaders, and gender differences are becoming larger when men and women are compared as individuals without leadership power. Eagly and Johnson (1990) have asserted that people tend to stereotype men’s and women’s behaviours, and therefore task- and interpersonal-oriented and democratic and autocratic styles seem gender-related. Men are perceived as more independent, aggressive, dominant and self-sufficient. In contrast, women tend to be sympathetic, friendly, warm and kind (Eagly and Johnson 1990, 236). Korabik and Ayman (2007) argue that all men and women have

both masculine - such as 'task-oriented and instrumental' - and feminine - such as 'person-oriented and expressive personal' - characteristics (25). Women managers with masculine styles are strong in task-oriented characteristics, albeit less person-orientated, while women who have feminine styles tend to make decisions not 'with their head but with the heart' (Korabik and Ayman 2007, 26). Some researchers argue that the differences in leadership styles depend on social context (Eagly and Johannesen-Schmidt 2001; Middlehurst 1997). For example, Eagly and Johannesen-Schmidt (2001) have observed three social contexts, such as laboratory experiments, assessment studies and organizational studies, and claimed that behaviours of men and women are less stereotypical when they are compared in organisational settings because both men and women occupy the same positions (789-791). The assertion that the impact of gender on leadership is insignificant might be said to be more persuasive than other assertions. The relationship between gender and leadership styles depends on social contexts, and hence the leadership styles of men and women holding the same leadership roles do not differ. Gendered styles of leadership might result from society's stereotyping of the behaviours of men and women.

Contradictory findings of studies on the relationship of gender and leadership might result from the existence of gender and leader stereotypes. Stereotypes about gender pertain to the characteristics of women as 'affectionate, helpful, friendly, kind, and sympathetic as well as interpersonally sensitive, gentle, and soft-spoken' in contrast to the qualities which men are seen to have, such as being 'aggressive, ambitious, dominant, self-confident, and forceful as well as self-reliant, self-sufficient, and individualistic' (Eagly and Sczesny 2009, 23). When people evaluate women as leaders, they 'combine two sets of expectations – those about women and those about gender' (Eagly and Sczesny 2009, 26). Studies suggest that a traditional view of a leader is predominantly masculine (Bagilhole 1993; White 2003). Because more men have held leadership roles for many decades, women's leadership is judged according to the masculine norms (Eagly and Johannesen-Schmidt 2001), and the image of the 'ideal' manager is based on masculine values (Powell 1999). Women's characteristics, such as being 'consultative, collaborative, non-confrontational', might conflict with the dominant male norms of 'combat, aggression and political machinations' in universities, and therefore female leaders are invisible (Joyner and Preston 1998, 37). The conflict of gender and leader stereotypes can obviously be seen in the way that having democratic leadership by male managers is accepted as a norm, in contrast to women managers who behave autocratically in leadership and are perceived negatively by both sexes (Middlehurst 1997). Female leaders with dominant and competent characteristics are judged as 'not feminine enough and not warm, selfless or supportive enough' (Eagly and Carli 2007).

Studies found that female leaders are more democratic, collaborative, cooperative, flexible and sensitive (Chesterman, Ross-Smith, and Peters 2005; Ozga 1993). Women emphasise 'interactive leadership styles and encouraging participation, sharing power and information' (Rosener 1990), and place greater emphasis on people and task (Joyner and Preston 1998). A focus on people-management and communication is one of the strongest practices of female leaders. Female leaders who combine both masculine and feminine characteristics will succeed in leading organisations. For instance, Carli and Eagly (2001) suggest that 'in order to be influential, women must combine agentic qualities, such as competence and directiveness, with communal qualities, such as warmth and friendliness' (632). Female managers can be seen to have such masculine attributes as being 'disciplined, evaluative, formal, normative and objective' (Young 2004, 99). Scholars suggest that the masculine norms seem to favour women in obtaining management positions and becoming secure in them (Deem, Ozga, and Pritchard 2000; Young 2004). King (1993 as quoted in Middlehurst 1997) has also pointed out that the demonstration of both masculine and feminine styles are necessary for women if they want to reach senior posts. It should be noted that there has been a change in perceptions about leadership. Masculine leadership styles have become more feminine. Transformational style is considered efficient and beneficial in managing organisations. Current management in

universities is now based on transformational leadership and adopts a 'softer' style that is closer to women's attributes as leaders, and more male managers have adopted this style (Eagly and Sczesny 2009; Ramsay 2000).

...popular discourse about women's leadership being flexible, democratic, valuing openness, trust and compassion, 'human and efficient' is seemingly convergent with 'new' and softer management discourses that focus upon good people management as the new source of productivity in postmodern organisations (Blackmore 1999, 57).

In addition, the negative attitudes that women are less capable of having a role as leaders and that people are not happy having a woman manager are changing. These attitudes have affected women's desire to become leaders.

Conclusion.

It has done so in relation to theories espoused in the literature regarding the impact of gender on leadership styles of women in higher education. So far, gender and its impact on leadership is a contested question. The literature in this area has contradictory findings on this question. There are both advocates of the existing impact of gender on leadership styles of men and women and critics of this view. Leadership in organisations has shifted from transactional to transformational which is perceived as a female leadership trait. Women are good at collaboration, working with people, supporting and encouraging their subordinates. The research has supported the view in this area that leadership styles are gendered because of the stereotyping by many people the behaviours of men and women.

REFERENCES:

- Bagilhole, B. 1993. "Survivors in a Male Preserve: A Study of British Women Academics' Experiences and Perceptions of Discrimination in a UK University." *Higher Education* 26 (4): 431-447. url: <http://www.jstor.org/stable/3447682>
- Bagilhole, B., and K. White. 2008. "Towards a Gendered Skills: Analysis of Senior Management Positions in UK and Australian Universities." *Tertiary Education and Management* 14 (1): 1-12. doi: 10.1080/13583880701814124.
- Blackmore, J. 2010. "Leadership and Gender." *International Encyclopedia of Education*, no. 4: 797-802.
- Blackmore, J. 1999. *Troubling Women: Feminism, Leadership and Educational Change*. Buckingham: Open University Press.
- Carli, L. L., and A. H. Eagly. 2001. "Gender, Hierarchy, and Leadership: An Introduction." *Journal of Social Issues* 57 (4): 629-636.
- Chesterman, C., A. Ross-Smith, and M. Peters. 2005. "Not doable jobs! Exploring senior women's attitudes to academic leadership roles." *Women's Studies International Forum*, no. 28: 163-180.
- Colemann, M. 1997. "Managing for equal opportunities: the gender issue." In *Managing People in Education*, edited by T. Bush and D. Middlewood, 123-138. London: Paul Chapman Publishing.
- Collinson, D., and J. Hearn. 1994. "Naming Men as Men: Implications for Work, Organisation and Management." *Gender, Work and Organisation* 1 (1): 3-21.
- Deem, R., J. Ozga, and C. Pritchard. 2000. "Managing Further Education: is it still men's work too?" *Journal of Further and Higher Education* 24 (2): 231-250. doi: 10.1080/713677083.
- Eagly, A. H., and B. T. Johnson. 1990. "Gender and Leadership Style: A Meta-Analysis." *Psychological Bulletin* 108 (2): 233-256.
- Eagly, A. H., and L. L. Carli. 2007. *Through the Labyrinth: The Truth about How Women Become Leaders*. Boston: Harvard School Publishing Corporation.
- Eagly, A. H., and M. C. Johannesen-Schmidt. 2001. "The Leadership Styles of Women and Men." *Journal of Social Issues* 57 (4): 781-797.
- Eagly, A. H., M. C. Johannesen-Schmidt, and M. L. van Engen. 2003.

“Transformational, Transactional, and Laissez-Faire Leadership Styles: A Meta-Analysis Comparing Women and Men.” *Psychological Bulletin* 129 (4): 569-591. doi: 10.1037/0033-2909.129.4.569.

Eagly, A. H., and S. Sczesny. 2009. “Stereotypes about Women, Men and Leaders: Have Times Changed?” In *The Glass Ceiling in the 21st century: Understanding Barriers to Gender Equality*, edited by M. Barreto, M. K. Ryan and M. T. Schmitt, 21-47. Washington: American Psychological Association.

Joyner, K., and A. Preston. 1998. “Gender Difference in Perceptions of Leadership Role, Performance and Culture in a University: A case study.” *International Review of Women and Leadership*, 4 (2): 34-43.

King, C. 1997. “Through the Glass Ceiling: Networking by Women Managers in Higher Education.” In *Women as Leaders and Managers in Higher Education*, edited by H. Eggins, 91-100. Buckingham: Open University Press.

Korabik, K. 1990. “Androgyny and Leadership Style.” *Journal of Business Ethics* 9 (4-5): 283-292.

Korabik, K., and R. Ayman. 2007. “Should Women Managers Have to Act like Men?” *Journal of Management Development* 8 (6): 23-32.

Krüger, M. L. 1996. “Gender Issues in School Headship: Quality versus Power?” *European Journal of Education: Women in Education Management* 31 (4): 447-461. url: <http://www.jstor.org/stable/1503358>.

Middlehurst, R. 1997. “Leadership, Women and Higher Education.” In *Women as Leaders and Managers in Higher Education*, edited by H. Eggins, 3-16. Buckingham: Open University Press.

Ozga, J., ed. 1993. *Women in educational management*. Buckingham: Open University Press.

Powell, G. N. 1999. “Reflections on the glass ceiling. Recent trends and future prospects.” In *Handbook of Gender and Work*, edited by G. N. Powell, 325-345. London: SAGE.

Ramsay, E. 2000. “Women and Leadership in Higher Education: Facing International Challenges and Maximising Opportunities.” Keynote address delivered at the international seminar Asian Women Leaders in Higher Education II: leadership competencies to face the local-global challenges of the 21st century, Universiti Kebangsaan, Malaysia, Kuala Lumpur. October 30.

Rosener, J. P. 1990. “Ways Women Lead.” *Harvard Business Review* 68 (6): 119-125

Snodgrass, S. E. 1992. “Further Effects of Role Versus Gender on Interpersonal Sensitivity.” *Journal of Personality and Social Psychology* 62 (1): 154-158.

White, K. 2003. “Women and leadership in higher education in Australia.” *Tertiary Education and Management* 9 (1): 45-60. doi: 10.1080/13583883.2003.9967092.

Young, P. 2004. “Leadership and gender in higher education: a case study.” *Journal of Further and Higher Education* 28 (1): 95-106. doi: 10.1080/0309877032000161841

УДК 37.012

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ КРЕАТИВТІК ӘЛЕУЕТІН ОЙЫН АРҚЫЛЫ ДАМУЫҒА ОТБАСЫНЫҢ ТИГІЗЕТІН ҰҚПАЛЫ

Нурбекова Салтанат Молотовна

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің докторанты
Ғылыми жетекшісі: PhD докторы, аға оқытушы А.А.Алимбекова
Алматы, Қазақстан

Аннотация: Мақалада мектеп жасына дейінгі балалардың креативтік әлеуетін ойын арқылы дамытуға ата-ананың тигізетін ықпалы, отбасындағы психологиялық ахуал мәселесі сипатталған. Мектеп жасына дейінгі балалардың креативтік әлеуетін ойын арқылы дамытудың жолдары, баланың танымдық белсенділігін ояту, зейінін, есте сақтауын, қиялын дамыту мақсатында ойналатын ойындардың үлгілері ұсынылған.

Тірек сөздер: креативтілік, креативті тұлға, креативтік әлеует, ойын, ата-ана.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мазмұны түрлі іс-әрекеттерді ұйымдастыру арқылы оларды кіріктіру жолдарымен іске асырылатын "Денсаулық", "Қатынас", "Таным", "Шығармашылық", "Әлеумет" білім беру салаларына негізделген. "Шығармашылық" білім беру саласының мақсаты шығармашыл тұлғаны қалыптастыру, шығармашылық қабілеттерді, сезімдік-эмоционалдық саланы, қиялды, ойлауды, көркем талғамды дамыту болып табылады»- деп көрсетілген[1].

Мектепке дейінгі ұйымдарда "Шығармашылық" білім беру саласы сурет салу, мүсіндеу, жапсыру, музыка ұйымдастырылған оқу қызметтерінде балалардың өнер түрлері туралы қарапайым ұғымдарын қалыптастыру, эстетикалық тәрбие беру, тәрбиеленушілердің дербес шығармашылық іс-әрекетін жүзеге асыру жұмыстары жүргізіледі.

Мектеп жасына дейінгі балалардың креативтік әлеуетін ойын арқылы дамыту аталған ұйымдастырылған оқу қызметтерінің барысында ғана емес, балабақшалардағы түзімдік сәттердің мазмұны арқылы да іске асырылады.

Алайда, мектеп жасына дейінгі балалардың креативтік әлеуетін ойын арқылы дамытуға ата-ананың тигізетін ықпалы зор. Ата-аналар тарапынан балалардың креативтік әлеуетін дамытуға ғана емес, жалпы жан-жақты дамуға қолайлы жас кезеңін өткізіп алмауы өте маңызды. Осы орайда, ата-аналар бала дамуы үшін жағымды жағдай туғызуы, қажетті құралдармен қамтамасыз етуі, балаларының қызығушылықтары туралы білгені, ойын тыңдап, өз пікірін айтуға баулығаны, олармен бірге креативті ойындар ойнауға да уақыт таба білгендері жөн.

Отбасы – адам үшін ең жақын әлеуметтік орта. Отбасында бала алғаш рет өмірмен, қоршаған ортамен танысып, мінез-құлық нормаларын игереді. Отбасы баланың азамат болып өсуінің негізі болып табылады. Отбасының басты қызметі – бала тәрбиелеу. Отбасы тәрбиесі – бұл жалпы тәрбиенің ең басты бір бөлігі. Ата-ана және отбасы мүшелері жас нәресте дүниеге келген күннен бастап, оның өміріне қамқорлық жасап, болашағын жоспарлайды және саналы азамат болып өсуі үшін қажет жағдай жасайды. Бұған баланың қажеттілігін толық қанағаттандыру, оны дене және ой-еңбегіне үйрету, күн тәртібін дұрыс реттеуге, салауатты өмір сүруге, адал болуға тәрбиелеу, жақсылықты үйренуге, жамандықтан жиренуге үйрету, бойында жастайынан мәдени құндылықтармен адамгершілік қасиеттерді қалыптастыру жатады. Баланың дамуының қандай қырын алмайық қай жас кезеңінде болмасын оның тиімді болуында отбасының рөлі ерекше[2, 27 б.].

Яғни, отбасы баланың өмір сүру ортасы, ата-анасының мейірім шуағына бөленетін жылы ұясы. Сондықтан, бала тәрбиелі, білімді, өнерлі, шығармашыл болып өсу үшін халқымыз сәби дүниеге келгеннен бастап дене бітімінің дұрыс қалыптасуына, ақыл-ойының жетілуіне баса назар аударған, отбасында жайлы ахуал қалыптастыруға тырысқан. Себебі, баланың адамдармен қарым-қатынас жасауы, әлеуметтенуі отбасынан басталады.

О. Г. Захарова мектеп жасына дейінгі баланың креативтілігі төмендегідей шарттарды ұстанатын отбасында дамитынын айтады. Отбасындағы психологиялық ахуал, отбасы мүшелері арасындағы қарым-қатынас және олардың балаға деген қатынасы баланың креативтілігін дамытуда шешуші орын алады. Ол отбасында өзін жайлы сезінуі керек, сондай-ақ, тек қарым-қатынастың көмегімен ғана бала шығармашылығын көрсету үшін қажетті өмірлік тәжірибе жинақтап, кеңейте алады.

Еркін тәрбиелеу ұстанымы яғни, балаға өзінің қалаған іс-әрекетін таңдау құқығын беру, уақытын шектемеу, қиялы мен елестетуіне жағдай жасау креативтілікті дамытуға қолайлы ықпал етеді. Ересек адамдардың міндеті - жағымды орта ұйымдастыру арқылы баланың дамуына көмектесу болып табылады [3].

Сондықтан, баланың жас ерекшеліктеріне сай дене, психологиялық, әлеуметтік дамуына жағдай тудырумен қатар, баланың қызығушылығын дамыту үшін қолдың ұсақ моторикасын, логикасын дамытуға, ойын шоғырландыруға, заттардың маңызды қасиеттерін ажырата білуге көмектесетіндей ойыншықтар таңдай білуі жақсы нәтижелерге жетелейді. Мысалы, құрастырғыш, басқатырғыш, пазлдар, мозаикалар, геометриялық пішіндер салынатын ұялары бар үйлер, пойыздар, логикалық текшелер, суретті және дыбысты кітапшалар және т.б.

Ересектер балаларға тек ойыншық сатып әперумен шектелмей, олармен бірге ойнаудың, оларға бағыт бере отырып қызықтырудың тиімділігі жоғары болары сөзсіз. Мәселен, қыздар анасымен бірге қуыршақтарына киімдер, сөмкелер және қажетті бұйымдар, шаш үлгілерін жасаса, ұлдар әкелерімен бірге көліктерін жөндеп, қосымша нәрселермен жетілдірсе немесе отбасы мүшелері бірлесе үстел үсті ойындарын ермек етсе, құрастырғыштарымен көп қабатты үйлер, дүкен, балабақша, ойын алаңын құрастыруына болады.

Баланың танымдық белсенділігін ояту, зейінін, есте сақтауын дамыту үшін қарапайым «Жоғалған затты тап» ойынын ойнату көп уақытты немесе құралдарды қажет етпейді. Қоян, түлкі, машина, қуыршақ, доп сияқты ойыншықтарды тізіп қойып, баланың көзін жұмғызу керек. Көзін ашқанда ненің жоғалып кеткенін сұрайсыз. Бала жалыға бастағанда солардың ішінен біреуін таңдап алып, үйден осыған ұқсас заттарды тапқызу арқылы ойынды түрлендіруге болады. Мысалы, үстел үстіндегі алма, қызанақтың пішіні допқа, ал, қуыршақтың киімінің түсі пердеге, асүйдегі дастарханға ұқсайды.

Сондай-ақ, басқатырғыштар шешіп, пазлдарды құраса, ойыншықтарды біз назар аудармайтын қырларын ашатындай етіп қолданса бұдан пайдалы іс болмайды.

Өйткені, ойыншық - баланың ермегі мен ойыны үшін қызмет ететін зат ғана емес, сонымен бірге баланың ақыл-ой дамуының құралы. Баланың уақтылы және жан-жақты дамуын қамтамасыз ету үшін ойыншықтарды мұқият таңдау керек. Адамзат ғасырлар бойы белгілі бір жастағы баланың мүмкіндігіне және оған байланысты дене, ақыл-ой дамуына сәйкес келетін ойыншықтар жасап, жетілдірді [4,123].

Ата-аналар ойыншықтардың кей түрлерін баланың көзінше жасап, оның жасалуына бала куә болса немесе құрастыруға арналған дайын бөлшектерден бірлесе отырып құраса, ата-ана баланың көз алдында шығармашылық мінез-құлықтың үлгісіне айналады.

«Өз қолымен жасалған заттар ойыншықтардың ерекше тобын құрайды, өйткені алдын-ала белгіленген ойын мақсатына сай оларды баланың өзі жасайды. Мұндай ойыншықтарды жасау мектеп жасына дейінгі баланың бойында ойлап тапқан нәрсесін жүзеге асыру қабілетін қалыптастырады, шығармашылыққа ынталандырады, заттың қасиеттері туралы білуге мүмкіндік береді, мысалы, анасына сыйлық жасау немесе

балаларға көмектесу сияқты қоғамдық мінез-құлық мотивтерін қалыптастырады. Қолдан жасалған ойыншықтар өзін-өзі көрсетудің ерекше түрі және мақтаныш көзі. Олар көбінесе көпқызметтілігімен ерекшеленеді, сондықтан да балалар үшін қызық» [5,61].

Ата-аналар өздерінің балаларының қызығушылықтары жайлы білгені, әрі олардың қалауын құрметтегені дұрыс. Мектеп жасына дейінгі балалар ойыншық, машина, ұшақ, монеталар, қуыршақ түрлерін жинағанды жақсы көреді. Бұл әуесқойлығы қажетсіз болып көрінгенмен, балалардың түрлі салада қызығушылықтары пайда болып, солар арқылы дамиды. Балаларды қалауына қарай би, музыка, шахмат, гимнастика, футбол, сурет салу, қол өнері, ағылшын тілі және т.б. үйірмелерге қатыстырып жан-жақты дамыту маңызды. Балаға ұнамайтын нәрсеге мәжбүрлеуден еш нәтиже шықпайтынын ескерген жөн. Оларға өздеріне ұнайтын ісімен айналыса отырып, дамуға, тәжірибе жинақтауға, шығармашылық қабілеттерін пайдалануға жағдай жасау керек. Оларға көмек беру үшін сол нәрсе туралы қарап, ізденіп, білімін көтерген де артық емес. Балаға ата-ана өз көзқарасын тықпаламай, оған қызықты нәрсеге назар аудару баланың дамуына септігін тигізеді.

Балалардың креативтілігін дамытуға ата-аналардың тигізетін ықпалын зарттей келе К.Тэкэкс балалардың шығармашылығын түсінуге және ынталандыруға көмектесетін ұсыныстар жасаған. Оның пікірінше, ата-аналар баланың сұрақтарын мұқият тыңдап, баланың не істегісі келетінін ескеріп, оның табиғи қызығушылықтарын бақылауы керек. Ата-ананың «Сен тым көп сұрақ қоясың!» деген сөзінен жаман ештеңе жоқ деп, баланың түрлі қызығушылықтарын дамытудың маңызды екенін айтады[6].

Балалардың қабілеттерін дамытуға отбасының тигізетін әсерін зерттеушілердің көпшілігі ата-аналар баланың дамуына назар аударып, қызығушылық танытатын, онымен әсерлене сөйлесетін, ата-аналары қатаң бақылауда ұстамайтын, қалыптан тыс мінез-құлықты құптайтын отбасылар балалардың шығармашылық қабілеттерінің дамуына көбірек ықпал етеді деген пікірге келіп отыр [7,67].

Л.Б. Ермолаева-Томинаның зерттеулерінде әлеуметтік іс-әрекет факторларының, соның ішінде отбасының баланың шығармашылық белсенділігін қалыптастыру үшін қаншалықты қажеттілігін көрсетуге тырысқан. Зерттеушінің ойынша, ең қолайлы нәрсе ересектердің белсенді, әрекетті ұстанымы дейді. Автор бала ұйымдастырушы негіз болатын, ата-аналары жеткілікті көңіл бөлетін, қабілеттеріне шынайы қызығушылық танытатын отбасыларда балалардың қабілеттерін одан әрі дамыту үшін қолайлы жағдай жасалады деп тұжырымдайды [8].

Бала болған соң, көп жағдайларға сәйкес өз бетінше шешім қабылдай алмайтындықтан, оларға тыйым саламыз. Бірақ, тыйым салудың да шегі бар. Егер баланың жасаған қылығынан ешкім зардап шекпесе, ол қылығының ешнәрсеге зияны тимесе, нақты себепсіз тыйым салу дұрыс емес. Яғни, баланы орынсыз шектемеу және қимыл белсенділігін тежемеу керек. Баладан түзу сызықтың бойымен дұрыс жүруді талап етіп, қатып қалған бұлжымайтын ережелерге бағындырып, темірдей тәртіпке ғана үйретсек, олардан креативті тың идея күтудің қажеті жоқ. Егер ата-ана жаңалыққа жаны құмар, әлемде болып жатқан жағымды өзгерістерге оң көзімен қарайтын болса, ондай отбасында тәрбиеленген бала да шығармашыл, арманшыл болып өсетіні белгілі. Арманшыл, қиялшыл балалардың бір күні керемет идеяны жарқырата көрсетуі де ғажап емес.

Балаларға өз пікірін айтуға мүмкіндік беріп, олардың ойын тыңдап, қателескен жағдайда сынап-мінеуден аулақ болған жөн. Баланың ойы піспеген шала болса да ойын айта білуінің өзі маңызды. Кейбір мәселелер бойынша өзіндік көзқарасы бар және оны жеткізе баланың шығармашылық қабілеті, ол туралы мүлде хабары жоқ өзі тұрғылас балаға қарағанда әлдеқайда жоғары. Сондықтан, ата-аналар балалардың шығармашылық қасиеттерін дамытуға, өз ойларын батыл білдіруіне, қателесуден қорықпауына, өздеріне сенімді болып өсуіне көмектесуі керек.

Кез келген шығармашылық үрдіс, баланың ойыны қиял арқылы жүзеге асады. Әсіресе, мектепке дейінгі ересек жастағы балалардың қиялын, ойлау қабілетін дамыту

үшін «Жұмбақ құрастыр» ойыны арқылы балаға жұмбақтар ойлап табуды үйретуге болады. Жұмбақтың мазмұны қарапайым, бала ұғымына сиятындай болғаны жөн. Мысалы: Қыста ғана болатын, өзі жұмсақ, түсі ақ зат (қар). Өзінің пішіні дөңгелек, сырты жасыл, іші қызыл (қарбыз). Ол түнде ғана шығады, пішіні дөңгелек, өте алыста орналасқан (ай). Уақыт өте келе ол жұмбақтарындағы сөздерді бір-бірімен ұйқастыра құрастыруға да үйретуге болады.

«Егер де...» ойыны арқылы балалардың қиялын, ойлауын, тілін дамытып қана қоймай, қауіпсіз мінез-құлық ережелерін үйрете аламыз. Ол үшін баланы ойлантайындай сұрақтар қойып, оның салдары туралы өз ойларын айтқызамыз. - Егер де, балалар дұрыс тамақтанбаса...

- Егер де, қыста есікті ашық қалдырса...
- Егер де, адамдар ұйықтамаса...
- Егер де, қуыршақтардың жаны болса...
- Егер де, аспанда ай болмаса... және т.б.

«Ерекше қолданыс» ойыны кез келген затты өзінің тікелей қызметінен өзге, қалай пайдалануға болатынын үйретеді. Мысалы, отбасы мүшелері шеңбер жасай отырып, ортаға ыдысқа салынып сіріңкенің босаған қорабы, орамал, бос пластик бөтелке мен қапқатары, қағаз, темір қалбыр, лента, түймелер және т.б. заттар қойылады. Ата-ана пластик бөтелкені алып қалай пайдалануға болатынын айтады. Мәселен, оған су, сүт, айран, май сияқты сұйық заттар құйып қоюға, түрлі пішіндерге келтіріп қиып заттар жасауға, қапқағын тесіп, су шашыратқыш ретінде қолдануға болады. Тағы да қандай мақсаттарға пайдалануға болатынын сұрайды және басқа нәрселерді пайдаланудың неғұрлым көп нұсқаларын ойластыру ұсынылады.

Осындай шығармашылық ойындарға балаларды қызықтыру, бос уақыт таба отырып, баламен бірге ән салып, би билеу, білетін ертегілерді рөлге бөліп ойнау, ойын барысында баланы ренжітпеу, көңіліне тиетін ескертулер жасамау, олармен ойнай отырып креативтік әлеуетін дамытуда жоғары нәтижелерге жеткізеді.

К.Тәкәс «Отбасынан басқа, баланың дамуына көмектесетін көптеген қолдау жүйелері бар. Баланың психикасын дамытуда, өз ортасында бақытты және еңбегіне лайық сүйікті сом тұлға бейнесінде қалыптасуында олардың ешқайсысы отбасын алмастыра алмайды» [6] - деп жазды.

Баланың креативтілік әлеуетін дамыту, оның шығармашылық қабілеттерін іске асыру оңай мәселе емес. Алайда, ата-аналар бала дамуына жағымды жағдай туғызып, қажетті құралдармен қамтамасыз етсе, балаларының қызығушылықтарын қолдап, белгілі мәселеге байланысты өз пікірі бар тұлға етіп тәрбиелеуге ұмтылса, осы жолда өзін де дамытып, жетілдірсе, қаншалықты уақыты аз болса да баланың жан-жақты дамуына көңіл бөлсе, баланың шығармашылық ойлауын қалыптастыруға, қажетті көмек пен эмоционалды қолдау көрсетуге тырысса, бұл міндет сәтті шешімін табады. Себебі, балаға күш беретін, шығармашыл тұлғаның дамуына және қалыптасуына ықпал ететін нәрсе сүйікті ата-анасының қасында болуы, қолдау көрсетуі, сенім білдіруі, бала жанын түсінуі деп ойлаймыз.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты ҚР Білім және ғылым министрінің 31.10.2018 ж. №604 бұйрығы
2. «Ата-баба дәстүрі жас ұрпаққа аманат» Әдістемелік құрал. – Редакциялық алқа мүшелері: Ш.Қ. Қажығалиева, С. Ғаббасов, Ж.Қ. Боқанова, Ж.К. Кәрімова, Р.А. Абраева. Астана: «Шикула және К» ЖШС, 2013. – 40 б.
3. Захарова, О. Г. Креативность и условия для её развития у дошкольников в семье // Аспекты и тенденции педагогической науки : материалы IV Междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, июль 2018 г.). — Санкт-Петербург : Свое издательство, 2018. — С. 17-20.

4. Мухина В.С. Игрушка как средство психического развития ребенка // Вопросы психологии, 1988, №2. – 123–128 с.
5. Урунтаева Г.А. Дошкольная психология: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений. - 5-е изд., стереотип. - М.: Издательский центр «Академия», 2001. - 336 с.
6. Виноградова, Н. Ф. Все о младшем школьнике: Книга для родителей о том, как воспитывать и обучать детей [Текст]: учеб. Пособие для родителей . / Н.Ф. Виноградова – М.: «Вентана - Граф», 2005. –400с
7. Бубновская О.В., Новикова Е.А «ВЛИЯНИЕ УСЛОВИЙ ВОСПИТАНИЯ НА УРОВЕНЬ КРЕАТИВНОСТИ РЕБЕНКА» международный журнал экспериментального образования №5, 2015г.
8. Ермолаева-Томина Л. Б. Исследование факторов, детерминирующих индивидуальные различия в проявлении творческой активности // Психология творчества. – М., 1990. С. 117-130.

УДК 372.8

БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДА ҚОЛДАНУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Жеткербай Асылзат Мергенбайқызы
Мухажанова Гульмира Оразхановна

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, Жаратылыстану ғылымдары факультеті,
Ғылыми жетекшісі – Сембаева Жибек Пернебековна
Астана, Қазақстан

Түйіндеме: Бұл мақалада білім беру саласындағы заманауи технологияларды қолданудың білім беру сапасына әсері қарастырылады. Биологияны оқыту саласындағы әдістерді қолдану ерекшеліктері, оқушылардың жеке басын дамытудың артықшылықтары көрсетілген.

Түйін сөздер: заманауи технология, проблемалық оқыту технологиясы, ақпараттық технологияларды пайдаланудың тиімділігі, қашықтықтан оқыту технологиясы.

Кіріспе Оқу-тәрбие үрдісіне заманауи технологиялар мен әдістерді енгізу оқушылардың білімге деген қызығушылығын, талпынысын арттырып өз бетімен ізденуге шығармашылық еңбек етуге жол салады. Осы тұрғыдан бүгінгі күні заманауи технологияның тиімді әдіс-тәсілдерін жас ұрпақтың бойына сіңіре отырып тәрбие беру мұғалімнің басты міндеті. Қазіргі кезде республикамызда білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағыт алуда. Сондықтан әрбір мұғалім сапалы білім беру үшін сабақты үнемі қалыптасқан формада өткізуден гөрі оқытудың заманауи технологиясын, жаңа әдіс-тәсілдерін және дәстүрлі емес сабақ түрлерін өткізуі керек. Бұл бағытта білім берудің әртүрлілігі, нұсқадағы мазмұны, құрылымы ғылымға және тәжірибеге негізделген жаңа идеялар, жаңа технологиялар бар. Сондықтан оқыту үрдісіндегі жаңа әдіс-тәсілдер оқу мазмұны мен оқушылардың жас ерекшеліктеріне қарай таңдап алудың маңызы зор болып табылады.

Заманауи технологиялық құралдарды биология пәнін оқыту кезінде үнемі пайдалану арқылы оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыруға, танымдылық жағынан

қызықты, әрі жаңаша етіп өткізуге болады. Осылайша, әр түрлі педагогикалық технологияларды қолдана отырып, тапсырмаларды орындау арқылы оқушылар сабақтың мақсат, міндетін өздері анықтайды, проблеманы шешу жолын іздестіреді.

Көптеген дүниені оқушыларға түсінікті ету үшін олардың үлкен тәжірибелік мәні бар, себебі бағдарламалардың көмегімен оқушылар биологияны көру және есту арқылы игереді. Заманауи технологиялық ресурстарды пайдалану биология бойынша мектеп зертханаларындағы жағдайды өзгертуге көмектесіп қана қоймай, сонымен қатар оқушыларда проблеманы шешу қабілеті мен сын тұрғысынан ойлау дағдыларын дамытуға, жаттығудың білімдік маңызын арттыруға, оқуға деген қызығушылығын арттыруға, бүкіл өмір бойы жаңа ақпаратты алу және пайдалану үшін қажетті дағдыларды дамытуға мүмкіндік береді [1].

Қазіргі таңда 50-ден астам заманауи технологиялар белгілі. Төмендегі заманауи педагогикалық технологиялар биология сабағында негізгі білім беру бағдарламаларын игерудің стандартты нәтижелеріне қол жеткізуге көмектеседі:

- сыни ойлауды дамыту технологиясы;
- модульдік оқыту технологиясы;
- деңгейлап саралап оқыту технологиясы;
- проблемалық оқыту технологиясы;
- ақпараттық технологиясы;
- ойын технологиясы;
- қашықтықтан оқыту технологиясы;

Биология пәнін оқытуда заманауи технологиялардың тиімді әдісін алып жетілдіру барысында есте сақтауға негізделген ақыл ойын дамытатын оқуға көшу, мұғалім мен оқушының тең субъектіге түсіп, ынтымақтастықта болуын қажет етеді. Осы тұрғыда сын ойлауды дамыту технологиясы оқушылардың тұлғасын дамытуға зор үлесін қосады.

Сын ойлауды дамыту технологиясы арқылы стратегияларды пайдалануда оқушылардың ізденушілік, зерттеушілік әрекетін ұйымдастыруға жол ашады. Биология пәні бойынша, «өсімдіктердің көбею мүшелері», «гүлдің құрылысы» және т.б атты тақырыптардағы сабақтарда осы технологиялардың тиімді әдістерін қолдануға болады. Сонымен қатар сабақтарда «кубизм», «топтастыру», «бес жолды өлең», «түртіп алу жүйесі», «венн диаграммасы» стратегияларын жиі пайдалануға болады. Оқушылардың қызығушылығын арттыру үшін осындай тиімді әдістердің пайдасы бар. Бұл сабақтардың дәстүрлі сабақтардан өзгешелігі топтап отырып, оқушыларға жеке, жұпта, топта ойларын ортаға салып талдайды. Осы стратегияларды пайдаланып өткізген сабақтарда өз ойын анық айтып, өзін еркін ұстап, өз білімін өзі талқылауға оқушыларға мүмкіндік жасалынады. Ортаға салған ойларын мәтіндегі негізгі ойға сәйкестендіріп қағаз бетіне түсірерде де қорғайды. Әр топ қағаз бетіне түсірген сызбаларды талқылап жатқада сөйлейтін оқушы да топ мүшелерінің ойын жинақтап сөйлеуге дайындалады. Бірінші кезеңде оқушылар әрі ойланып, әрі еске түсіріп, әрі жазып, өз ойларын саралап, өзге оқушылардың пікірін тыңдап, білімін кеңейте түседі. Ортамен қарым қатынас жасай білуге, басқаны тыңдай білуге, топта бір тұжырымға келуге, топ алдында өз ойын қорғай білуге, айта білуге үйретеді.

Эссе — өз ойын білдіру, ішкі жан дүниесін ұғу, күнделікті өмірде туындайтын ойларды айту мен эссе жаздыруға көп көңіл бөліп, өсімдіктану тіл сабақтарымен интегративті қолдануға мүмкіндік жасайды. Бұл жерде оқушыларға «Тамырдың маңызы», «Өсімдік пайдасы», «гүлді өсімдіктер» тақырыптарында үйге эссе жазып келуге тапсырма беруге болады. Мұғалім жүйелі тапсырма беруге ұмтылады, оқушыны басқа жақтарынан таниды, өзін жетекші бағыттаушы ретінде таниды, өзі білмейтін ақпараттарға тап болады, оқушының жұмысын бағалайды. Оқушы мен мұғалімнің кең дәрежеде сыйласуына, оқушыларға өз пікірін айта білуіне, оқыту процесіне барлық оқушыларды қамтуға, шығармашылық қабілеттерін ашуға жағдай жасалады. Заманауи технологияларды

күнделікті сабақ процесінде пайдалану үшін, әр мұғалім өзінің алдында отырған оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, педагогикалық мақсат мүддесіне байланысты, өзінің шеберлігіне байланысты тандап алуға болады. Заманауи технологияны жүзеге асыруда мұғалім белсенділігі, шығармашылық, ізденіс, өз мамандығына деген сүйіспеншілігі, алдындағы шәкірттерін бағалауы ерекше орын алады [2].

Модульдік оқыту технологиясы негізінде оқу процесін ұйымдастыру кезінде оқушы модульмен жұмыс істеу процесінде нақты мақсаттарға өздігінен қол жеткізеді. Модуль бұл – оқу мазмұны мен оны меңгерудің технологиясы біріктіріліп берілген мақсаттық функционалдық түйіні болып табылады.

Қазіргі оқыту процесінде модульді оқыту технологиясы кеңінен қолданылуда және өз тиімділігін көрсетуде. Бұл технологияның ерекшеліктері: құрылымның үш бөлімнен тұруы (кіріспе, сөйлесу, қорытынды), өзін — өзі бағалау, топтық жұмыстағы белсенділік, көру, есту, жазу, сөйлеу құбылыстарының қатар жүруі, еркін тәрбиеге баулу. Саралап деңгейлеп оқыту технологиясының мазмұны «модульдерге» бөлінеді. Әр сабақ соңында үш сабақ ерекше болады: қорытынды өздік жұмыс сабағы, қатемен жұмыс сабағы, бақылау жұмыс сабағы [3].

Деңгейлеп саралап оқыту нәтижесінде төмендегідей табыстарға қол жеткізуге болады: әр тақырыптың 1 – деңгейінің тапсырмаларын міндетті түрде және дұрыс орындаған үшін әр оқушы пән бойынша 100 процент үлгеруіне кепілдік алады, әр тақырып бойынша қорытынды баға оның әлі келгенше еңбектеніп жинап алған ұпайына сәйкес қойылады, әр оқушыға үй тапсырмасы мүмкіндігіне қарай саралап беріледі, оқушыға қабілеті жететін саласынан дарынын ашуға жағдай жасалынады. Деңгейлеп саралап оқыту оқушылардың білімін жаңа әдіспен, яғни рейтинг жүйе бойынша бағалауға мүмкіндік береді. Рейтингтік жүйеде сабақта орындаған әрбір тапсырмаларын ұпай арқылы бағалап отыру көзделеді. Аталған жүйе оқушылардың оқу сапасын, білімді игеру дәрежесін барынша толыққанды көрсетеді. Рейтингтік жүйе оқушының тапсырманы өз бетінше орындауына мүмкіндік жасайды. Рейтингтің арқасында ұстаз бен шәкірттің арасында оқушының ақыл – ой әрекетінің басқа да сипаттамалары, атап айтсақ, орындау тездігі, түсінігінің тереңдігі арқылы оқу мотивін арттырып көрсететін кері байланыс болып табылады.

Проблемалық оқыту технологиясы Бұл технологияның өзектілігі-бұл оқу іс-әрекетіне деген мотивацияның жоғары деңгейін дамытуға, танымдық қызығушылықтарды жандандыруға, оқушылардың практикалық мәселелерін шешу дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Технологияның мәні мынада: мұғалім балаларға барлық оқу материалдарын дайын күйінде бермейді, тек оларға іргетас болып табылатын бөлікті ұсынады. Оқу материалының қалған бөлігі балалар алдымен мұғаліммен, содан кейін өз бетінше шешетін оқу тапсырмалары түрінде ұсынылады. Осылайша, балалар жаңа білім алып қана қоймай, қажетті практикалық тәжірибе алады [4].

Ақпараттық технологиясы Бүгінгі таңда оқыту барысында арнайы ақпараттық-техникалық құралдарды қолдануға ерекше көңіл бөлінуде. Өйткені, игеретін білім мен ғылымды одан әрі терең меңгере түсуде компьютерді қолдану және оны оқу ісінде жүзеге асырудың зор маңызы бар. Компьютермен жұмыс істеуде алдымен мұғалімнің басқаруымен, содан соң бала өз бетімен құрылған жоспарға сүйене отырып жұмыс жасауға тырысады. Оқушы компьютер арқылы орындап отырған тапсырмасы бойынша өзін-өзі түзету мен бақылауды жүзеге асырады. Компьютер оқушыны қызықтырады, сауатын ашады, ойлау қабілетін дамытады.

Мұғалім сабақты интерактивті тақтаның көмегін пайдалана отырып түсіндірсе, оқушының көре отырып қабылдауынан пәнге деген қызығушылығы артады. Оқушылардың сыни ойлауын дамытуда ақпараттық технологиялардың мүмкіндіктерін пайдаланып бірнеше сабақ өткізуге болады.

Қазіргі білім жүйесінің ерекшелігі – тек біліммен қаруландырып қана қоймай, өздігінен білім алуды дамыта отырып, үздіксіз өз бетінше өрлеуіне қажеттілік тудыру.

Білім беру саласында инновациялық үрдісті жүзеге асыру мұғалімдерден өз мінез-құлықтарын, ұстанымдарын, мүмкіндіктерін түрлендіруді талап етеді. Оқушылардың ақпараттық құзырлылығы мен ақпараттық мәдениетін қалыптастыру қазіргі таңда үздіксіз педагогикалық білім беру жүйесіндегі ең көкейтесті мәселелердің біріне айналып отыр.

Биология сабақтарында ақпараттық технологияларды пайдаланудың тиімділігі:

- оқушының өз бетімен жұмысы;
- аз уақытта көп білім алып, уақытты үнемдеу;
- білім-білік дағдыларын тест тапсырмалары арқылы тексеру;
- шығармашылық есептер шығару кезінде физикалық құбылыстарды түсіндіру арқылы жүзеге асыру;

- қашықтықтан білім алу мүмкіндігінің туындауы;
- қажетті ақпаратты жедел түрде алу мүмкіндігі;
- экономикалық тиімділігі;
- қарапайым көзбен көріп, қолмен ұстап сезіну немесе құлақ пен есту мүмкіндіктері болмайтын табиғаттың таңғажайып процестерімен әр түрлі тәжірибе нәтижелерін көріп, сезіну мүмкіндігі;

- оқушының ой-өрісін дүниетанымын кеңейтуге де ықпалы зор. Оқытушы сабағында ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы оның тиімділігін жүйелі түрде көрсете біледі. Ақпараттық технологияны пайдалану оқытудың тиімді әдістерінің бірі деп ойлаймын [5].

Ойын технологиясы оқушылар үшін ең табиғи және түсінікті. Әр түрлі ойын әдістері мен жаттығуларын қолдан оқушылардың оңай және оңай білім алуына ықпал етеді: олар жаңа материалды есте сақтайды, өткенді қайталайды, мәселелерді шешеді. Бұл әдісі – мәселенің (технологияның) егжей-тегжейлі дамуы арқылы дидактикалық мақсатқа жету әдісі, ол нақты немесе нақты түрде жасалған практикалық нәтижемен аяқталуы керек. Мәселені шешу, бір жағынан, жиынтықты, әртүрлі әдістерді, оқыту құралдарын қолдануды қарастырады, ал екінші жағынан, ғылымның, техниканың, технологияның, шығармашылық салалардың әртүрлі салаларынан білімді қолдана білу, білімді біріктіру қажеттілігін білдіреді.

Ойын технологиялары-бұл педагогикалық технологиялардың ажырамас бөлігі, оқушылардың шығармашылық және іздеу деңгейіндегі жұмысын ғана емес, сонымен қатар оқу пәндерін зерттеудің күнделікті қадамдарын да қызықты етуге мүмкіндік беретін оқытудың ерекше формаларының бірі.

Қашықтықтан оқыту технологиясы – білім, білік дағдыларды алу үрдісі, бұл кезде мұғалім мен оқушының алшақтығына қарамастан жаңа ақпараттық және телекоммуникациялық технологиялардың көмегімен жүзеге асырылады.

Біздің білім ордамызда мұғалім мен оқушы арасындағы байланыс ретінде негізінен Күнделік.кз., Bilimland платформалары және кері байланыс ретінде WhatsApp мессенджері де қолданылады. Мұғалім мен оқушылар қашықтықтан Microsoft Teams, Classroom, Zoom платформалары арқылы онлайн режимде жүздеседі. Оқушылардың мүмкіндіктерін ескере отырып, осы платформалардан мұғалімдер кідіріссіз онлайн оқыту режимінде сабақ береді. Сабақ барысында олар жаңа тақырыпты тыңдап, талқылайды, практикалық тапсырмаларды орындайды, пікір алмасып, жауап береді, жазбаша жұмыстарын жібереді. Мұндай формат сабақ сапасын да жоғары деңгейге көтереді, өйткені әрбір сабақтың үдерісі шәкірттің де, мұғалімнің де жауапкершілігін арттырады [6].

Қорытынды. Жалпы білім берудегі қазіргі заманғы технологиялардың алатын орны мен маңызы ерекше. Барлық заманауи педагогикалық технологиялардың білім алушыларды жан-жақты дамытып, білімді әрі білікті маман дайындауға, сын тұрғысынан ойлай білетін озық білім беруді көздейді. Қорыта келгенде, жаңа заманауи педагогикалық технологияның негізгі басты міндеттері мынадай:

1. әрбір білім алушының білім алу, даму, басқа да іс-әрекеттерін мақсатты түрде ұйымдастыра білу;

2. білім мен білігіне сай келетін бағдар таңдап алатын дәрежеде тәрбиелеу;

3. өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру, дамыту;

4. аналитикалық ойлау қабілетін дамыту;

Сонымен қатар, қазіргі заманғы педагогикалық технологияны меңгеру мұғалімнің интеллектуалды, кәсіптік адамгершілік, рухани, азаматтық келбеттерінің қалыптасуына әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үлгісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Бөрібекова Ф.Б., Жанатбекова Н.Ж. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар: Оқулық. – Алматы., 2014, 360 б.

2. Жүнісбеков Ә. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдары. – сапалы білім. – // Қазақстан мектебі, №4, 2008 ж.

3. Ишмұхамедова Н.Б. Биология курсын оқытудың жаңа тәсілдері: Оқу құралы/Аударған Ибрагим С. Алматы: Ғылым, 2008 ж.

4. Иманбаева А., Оқу-тәрбие үрдісін акпараттандыру технологиясы. Қазақстан мектебі, №2, 2000 ж.

5. 2017-2018 оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы орта білім беретін ұйымдарында оқу процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы: Әдістемелік нұсқау хат. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2017. – 362 б. 3,227-228 б.

6. Әбдіғалиев Қ. Осы заманғы педагогикалық технологиялар, - // Қазақстан мектебі, №2, 2001 ж.

ӘОК 378

ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГ, ӘЛЕУМЕТТІК-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖҰМЫС МЕНЕДЖЕРІ РЕТІНДЕ ДАЯРЛАНУЫ

Асқарқызы Самал

«Тұран-Астана» университеті

«Бизнес және акпараттық технологиялар» факультеті

Педагогика және психология кафедрасының PhD докторы

Нұр-Сұлтан қаласы, Қазақстан

Основной темой статьи является профессиональная подготовка социальных педагогов как «менеджеров социальной-педагогической работы». В статье также обсуждается теория социального управления как содержательной основой по подготовки концепции управления социальной педагогики. В статье анализируется взаимосвязь между социальным управлением и социальным педагогом и описывается такое понятие, как «социальный менеджер». Анализируются функции социальной педагогической деятельности. Также в статье рассматриваются функции социального педагога в учебном заведении и специализированных учреждениях, с детьми и их родителями, подростками, молодежными группами и общинами взрослого населения. В статье характеризуется социализацией различных категорий детей и молодежи, продвижение социальных знаний в различных жизненных ситуациях, образовательной,

психологической, социально-педагогической поддержкой семей. В качестве представителя педагогической профессии определяется сходство социального педагога с категорией других педагогов. Рассматриваются функции деятельности социального педагога, какие технологии он использует в своей работе. Работа социального педагога часто определяется действиями социального педагога.

Ключевые слова: социальный педагог, социальная педагогика, социальное управление, социальный менеджмент, менеджер, менеджер образования.

The article focuses on the professional training of social teachers as «managers of social and pedagogical activity». The author discusses the theory of social management as a conceptual basis for the preparation of the concept of management of social pedagogy, analyzes the relationship between social management and social teacher, describes the concept of «social manager» and analyses the functions of social pedagogical activity. The article reviews the functions of social teacher in an educational institution and specialized institutions, in interaction with children and their parents, adolescents, youth groups and adult communities. A social teacher is compared with other teachers as a representative of pedagogical profession. The author describes the functions of a social teacher and the technologies he uses in his activity. The article provides an overview of theoretical works in the field of social pedagogy.

Keywords: social teacher, social pedagogy, social management, manager, education manager.

Мақалада әлеуметтік педагогтың білім беру жүйесінде менеджер ретіндегі болмысы ашылады. Менеджер болмысы әртүрлі зерттеушілердің көзқарастары тұсынан талқыланады. Сонымен қатар, әлеуметтік педагогикада қолданылатын білім беру жүйесіндегі менеджмент негіздері басқа ғылымдардың астарында түсіндіріледі. Автор мақалада әлеуметтік педагогтардың басқару тұжырымдамасын қалыптастырушысы ретінде әлеуметтік басқарудың теориясы қарастырады. Әлеуметтік басқару мен әлеуметтік педагог арасындағы арақатынастары талданып, «әлеуметтік менеджер» түсінігіне сипаттама беріледі. Әлеуметтік педагогтың қызметіндегі кездесетін функциялар аталынып, талданады. Педагогикалық мамандықтың өкілі ретінде, әлеуметтік педагогтың басқа педагогтар категориясымен ұқсастығы анықталады. Әлеуметтік педагогтың түрлі типтегі білім беруі және әлеуметтік мекемелерде іс-әрекеті, қандай технологияларды пайдаланатындығы қарастырылады. Әлеуметтік педагогтың жұмысы жиі әлеуметтік қызметкердің әрекеттерімен анықталады. Әлеуметтік педагогика теоретиктерінің еңбектеріне шолу жасалады.

Кілтті сөздер: әлеуметтік педагог, әлеуметтік педагогика, менеджмент, әлеуметтік менеджмент, басқару, әлеуметтік менеджменттің функциясы, білім беру менеджері.

Қазіргі таңда, дағдарысты кезеңде қоғамның көмекке зәру болған мүшелерінің көбею салдарынан, өз көмегін қоғамға кәсіби тұрғыдан бере алатын маман иесі қажет. Мұндай көмекке зәру болғандарға қоғамда қалыптаса алмаған адамдар, қарт және науқас адамдар, балалар әсіресе отбасы толық емес балалар, ата-анасынан айырылған балалар, жұмысыздар, көп балалы отбасылар, сонымен қатар мүгедек адамдар, және ішімдік пен нашақорлыққа бел буған адамдар жатқызылады. Мұндай көмекті кәсіби тұрғыдан көптеген мемлекеттерде әлеуметтік педагог береді. Біздің мемлекетімізде мұндай көмекті көбінесе мектеп ұжымы, қарттар ұйымы не болмаса интернат маманы және басқада мамандық иелері беріп жүрді. 80-ші жылдары қоғамға әлеуметтік-педагогикалық көмекті көрсете алатын мамандарды даярлауға сұраныс жоғарылап, 20 наурыз 1991 жылы Госкомитет СССР халыққа білім беру бойынша «Әлеуметтік педагогика» мамандығын бекітті. И.А. Липскийдің тұжырымы бойынша әлеуметтік педагогика қоғамдағы

кекілжіндерді алдын ала болжай алатын, және қоғам мен тұлғаны ортақ жүйеге біріктіруші қызметін атқарады деп санады [1]. «Жаңа мамандыққа кіріспе» атты әдіснамалық хатта әлеуметтік педагог ол қоғамдағы кекілжінді алдын ала болжап, қандайда бір қиындықтарды тудыратын, негативті мәселелерді шешіп, қоғам мен тұлғаға ыңғайлы ортаны қалыптастырушы болып табылады делінген.

Әлеуметтік педагогиканың даму мәселесін барлық ғылыми-әдістемелік зерттеулер оның келесідей пәнаралық байланысын сипаттайды, әлеуметтік философия, әлеуметтік психология, әлеуметтік құқық, әлеуметтік басқару, әлеуметтік медицина және т.б. Біздің қарастырып отырған мәселемізге байланысты әлеуметтік басқару мен әлеуметтік педагогика арасындағы пәнаралық байланысын қарастырып өтейік.

Жалпыфилософиялық әдіснама деңгейінде әлеуметтік педагогика мен әлеуметтік басқару «әлеуметтік» аумақпен байланысады. Бұл екі ғылымда жай ойды түсіндіретін сөз емес, себебі, әр ғылым тұрғысынан бұл түсінік қоғам жайлы оқытудың философиялық негіздемесі бар үлкен жүйе, сонымен қатар екі ғылымда да ортақ объект, субъектісі бар ара қатынасты зерттейтін заңдылықтар болып табылады. Бұл ғылымдардың байланысы тек әлеуметтік бағыттағы байланысты сипаттамайды. Анализдің көрстуі бойынша: әлеуметтік педагогиканың мәселесінің аумағын, әлеуметтік басқарудың әдіснамалық деңгейі анықтайды, нақтырақ айтатын болсақ, оның объектісі мен пәні, міндеттері, пәннің мазмұнын, оның теория мен тәжірибедегі негізгі дамуын, әдістері мен принциптерінің дамуын айқындайды. Қазіргі таңда басқарудың теориясы әлеуметтік педагогиканың білімін құраушысы болып табылады, оның негізінде әлеуметтік педагогтың басқару тұжырымдамасын көруімізге болады.

Әлеуметтік басқарудың негізгі ерекшелігі оның объектісі мен субъектісі «Адам» болып табылады. Қоғамдағы адамның өмірін жақсарту мақсатында, оның бұл қоғамда әлеуметтенуіне әлеуметтік басқару әсер етеді [2]. *Әлеуметтік педагогиканың да қарастыратыны* «Адам», оның дамуын, қоғамдағы әлеуметтенуі, оның мәдени құндылықтарын зерттейді. Әлеуметтік педагогиканың тәжірибесі мен теориядағы объектісі ол әлеуметтік ортаның мүшесі ретінде адамның жеке дара және қоғамдық мінездемесі, пәні – оның әлеуметтік мансапқа ие болуы мен әлеуметтік дамуы және педагогиканың аспектілері. Алайда, әлеуметтік педагогика мен басқару теориясының негізгі міндеттерінің бірі ол тұлғаның қоғамдағы тұрақтылығы мен қауіпсіздігі. Оған жету жолдарының әдістерінде де әлеуметтік педагогика мен әлеуметтік басқарудың арасында айырмашылық жоқ десекте болады [3].

Әлеуметтік басқару мен әлеуметтік педагогиканың айырмашылықтары мен ұқсастықтарын зерттей келе, әлеуметтік-педагогикалық менеджмент ұғымына кезіктік, әлеуметтік-педагогикалық жүйенің дамуы мен басқарушының нақты әлеуметтік аумақтағы іс-әрекеті жатқаның түсіну қажет. Мұндай аумақтарға түрлі білім беру мекемелері, түзету және қалпына келтіру орталықтары, отбасы мен балаға көмек көрсету орталықтары, құқық қорғау органдары, жастардың құқық қорғау комитеттері және т.б. жатады. Әлеуметтік педагог өзінің кәсіби іс-әрекетіне байланысты, оқу орны және мамандандырылған мекемелерде, балалар мен олардың ата-аналарымен, жасөспірімдермен, жастар топтарымен және қауымдастықтармен, ересек тұрғындармен жұмыс істейді. Ол балалар мен жастардың әртүрлі категорияларын әлеуметтенулеріне, әртүрлі өмір жағдайында әлеуметтік білімін алға жылжытуға, білім беру мекемелеріне, отбасыларына психологиялық, педагогикалық және әлеуметтік-педагогикалық қолдауға, әлеуметтік қамтамасыз етуге бағытталған. Педагогикалық мамандықтың өкілі ретінде, әлеуметтік педагогтың басқа педагогтар категориясымен ұқсастығы бар, бірақ оның қызметі әртүрлі болып табылады. Әлеуметтік педагогтың түрлі типтегі білім беру жүйесі мен әлеуметтік мекемелерде не істеу керектігін, қандай технологияларды бір уақытта пайдалану керектігін өзінің кәсіби шеберлігіне байланысты іске асырады.

Мамандық классификаторына сәйкес әлеуметтік педагог келесі функцияларды орындайды: әлеуметтік тәрбиеші; студенттердің жеке қасиеттерін, өмір сүру жағдайларын

зерделейді; мүдделер мен мұқтаждықтарды, қиындықтар мен проблемаларды, жанжалды жағдайларды, балалардың мінез-құлқындағы ауытқуларды анықтайды және оларға дер кезінде әлеуметтік және педагогикалық көмек пен қолдау көрсетеді; мекеме, отбасы, қоршаған орта, түрлі әлеуметтік қызметтер мамандары, мен әкімшілік органдар арасындағы байланыстырушы болып табылады; әлеуметтік және педагогикалық жұмыс әдістерін, жеке және әлеуметтік мәселелерді шешу жолдарын, әлеуметтік қорғау және көмек көрсету, жеке құқықтар мен бостандықтарды жүзеге асыру бойынша шаралар қабылдайды; балалар мен ересектердің әлеуметтік маңызы бар іс-шараларының әртүрлі түрлерін, әлеуметтік бастамаларды дамытуға, әлеуметтік жобалар мен бағдарламаларды іске асыруға бағытталған іс-шараларды ұйымдастырады, оларды әзірлеуге және бекітуге қатысады; қоғамда гуманистік, адамгершілікті, салауатты қарым-қатынас орнатады; оқушылардың психологиялық жайлылығын және жеке қауіпсіздігін сақтауға жағдай жасайды, олардың өмірі мен денсаулығын қорғауға қамқорлық етеді; жетім балалар мен ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды жұмысқа орналастыру, патронаж, тұрғын үй, жәрдемақы, зейнетақы, жинақ салымдарын рәсімдеу, оқушылардың құнды қағаздарын пайдалану жөніндегі жұмысты жүзеге асырады; қамқорлық пен қорғауға мұқтаж балаларға, физиологиялық мүмкіндіктері шектеулі, девиантты мінез-құлқы бар, сондай-ақ төтенше жағдайларға тап болған балаларға көмек көрсетуде мұғалімдермен, ата-аналармен (олардың орнын басатын тұлғалармен), әлеуметтік қызметтердегі мамандармен, отбасылық және жастармен жұмыс жөніндегі қызметтермен, қайырымдылық ұйымдар арасында байланыс орнатады. Сонымен қатар, әлеуметтік педагог басқару функцияларын іске асыру процесінде осындай болуы мүмкін (кесте 1).

Кесте 1 – әлеуметтік педагог пен мектеп әкімшілігінің функцияларының ара қатынасы

Тәрбие жұмысы жөніндегі директордың орынбасары	Әлеуметтік педагог
<i>Ақпараттық-аналитикалық функция</i>	
Өзіндік басқару қызметін талдау; тәрбие процесінің жағдайы мен дамуы туралы	Қоршаған орта микро-ортасының ерекшеліктерін, оқушылардың өмір сүру
ақпаратты жинау және талдау, педагогтердің педагогикалық дағдыларының деңгейіне байланысты осы процеске қатысуы; оқушылардың білім деңгейін зерттеу; сынып жетекшілерінің жоспарлары мен білім беру қызметін, сыныптық ұжымның қатысушыларға білім беру әсерінің дәрежесін талдау	жағдайларын зерттеу; отбасылар туралы деректер банкін қалыптастыру, студенттерге спорттық, мәдени-сауықтыру және тұрғылықты жердегі өзге де мекемелерде жұмысқа орналасу; қиын өмірлік жағдайларда полицияның балалар бөлмесінде тіркелген «қауіп тобына», девианттық мінез-құлықты балаларға қатысты деректер банкін құру; дисфункционалды отбасылардың деректер базасын қалыптастыру.
<i>Мотивациялық-мақсаттық функция</i>	
Педагогикалық ұжымның тәрбиелік жұмысының мақсатын таңдау; тәрбиелеудің стратегиялық және тактикалық міндеттерінің анықтамасы; мектептен тыс және сабақтан тыс тәрбие жұмысын жүргізуге қатысты барлық мектеп қызметкерлері позицияларының дұрыс орналасуын қалыптастыру;	Білім беру мекемелерінің әлеуметтік-педагогикалық мақсаттарын анықтау; осы мақсаттарға қол жеткізу үшін педагогикалық процестің барлық қатысушыларының әлеуметтік-педагогикалық қызметінің міндеттерін қалыптастыру; перспективалы желілер жүйесін дамыту, түсіндірулер мен

ынталандырудың әртүрлі нысандары мен әдістерін, әдістемелік жұмысты қолдану арқылы білім беру үдерісінің мақсатына жету үшін мұғалімдер мен оқушыларды ынталандыру; мотивтерді мотив-мақсаттарға айналдыру	консультациялар, тарихи тәжірибемен және қазіргі заманғы тәжірибелерімен таныстыру арқылы қызмет мотивтерін қалыптастыру.әлеуметтік-педагогикалық жұмыстарды ұйымдастыру, инновациялық технологияларды ілгерілету саласындағы ғылыми әзірлемелер; Мотивтерді мотив-мақсаттарға айналдыру
<i>Жоспарлы-болжамдық функция</i>	
Білім беру мақсатына қол жеткізу үшін бағдарламалар әзірлеу, профессор-оқытушылар құрамының жұмысын кешенді жоспарлау; алдағы қызметтің мазмұнын, формаларын және әдістерін дамыту; тәрбие жұмысын жоспарлауда мұғалімдерге көмек көрсету, оның нәтижелерін болжау; білім беру үдерісін ұйымдастыру, білім беру мекемелерінің білім беру жүйесін құру және дамыту үшін өздерінің басқару қызметін жоспарлау.	Мектеп жобалары мен бағдарламаларын әзірлеуге және бекітуге қатысу; жалпы білім беруді жоспарлау шеңберінде педагогикалық ұжымның әлеуметтік-педагогикалық жұмыс бағдарламасын дамыту; оқу орындарының және оның барлық бөлімшелерінің әлеуметтік-педагогикалық қызметінің нысандары мен әдістерін анықтау, оны ұйымдастыру технологиялары, оқушылардың жеке және әлеуметтік проблемаларын шешу жолдары; педагогикалық ұжымның қызметін басқарудағы орны мен рөлін анықтау.

Бұл кесте біз үшін үш маңызды сәтті растау болып табылады:

1) оқу мекемесінде басқаруға болатын әлеуметтік және педагогикалық қызметтің кең ауқымы бар;

2) әлеуметтік педагогтың біліктілік сипаттамасымен анықталған лауазымдық міндеттері басқару функцияларына толық сәйкес келеді;

3) әлеуметтік педагог, өз қызметінің әлеуметтік-педагогикалық бағыттылығы есебінен, педагогикалық ұжымның жұмысына жетекшілік ететін әлеуметтік және педагогикалық менеджер.

Алайда, болашақ әлеуметтік педагогтардың басқарушылық құзыреттіліктерін қалыптастыру осымен шектелмейді, тәрбиелік және әлеуметтік-педагогикалық іс-әрекет аясында зерттеу мәселесін ары қарай дамытып, жетілдіруге болатындығын атап өткім келеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Липский И.А. Социальная педагогика: практика, научная дисциплина, образовательный комплекс // Педагогика, 2001, № 1. С.24-32.

2. Мустаева Ф.А. Социальная педагогика: учебник для вузов. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2003. – 528с.

3. Санникова Н.Г. Формы и методы деятельности социального педагога в условиях детского дома. В кн. Модели социально-педагогической деятельности: Учеб.пособие / Под общ. ред. Н.Г. Санниковой. – Екатеринбург: РГППУ, 2005. С. 43-53.

REFERENCES

1.Lipsky I.A. Social pedagogy: practice, scientific discipline, educational complex // Pedagogy, 2001, No. 1. P.24-32.

2. Mustaeva F.A. Social pedagogy: textbook for universities. - M .: Academic Project; Ekaterinburg: Business Book, 2003. - 528s.

3. Sannikova N.G. Forms and methods of activity of a social educator in an orphanage. In the book. Models of socio-pedagogical activity: Textbook / Under the general. ed. N.G. Sannikova. - Yekaterinburg: RSPPU, 2005.S. 43-53.

ЭОЖ 372.881.111.1

ДИСЛЕКСИЯСЫ БАР БАЛАЛАРҒА АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚИТУ

Бакиева Әйгерім Серікболқызы

№29 орта мектебінің ағылшын тілі пәнінің мұғалімі
Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Аңдатпа: Қазіргі таңда көптеген мұғалімдер инклюзивті білім беруде. Бірақ, балалардың кейбіреулері ғана ресми түрде ерекше қажеттіліктері бар статусына ие. Ал, негізі барлық балаларды осы тұрғыдан зерттеп, анықтап алған дұрыс болар еді. Себебі, мысалы, дислексиясы бар балаларды анықтау мұғалімдерге оқу бағдарламасын түрлендіруге және оқушыға жоғары талап қоймауға мүмкіндік береді. Әсіресе, ағылшын тілі пәнінен сабақ жүргізетін мұғалімдерге дислексиясы бар балалармен жұмыс істеу басқа пәндерге қарағанда қиынырақ болып табылады. Сондықтан, төмендегі мақалада дислексиясы бар балаларға ағылшын тілін үйретуде қандай қиыншылықтар кездесетіні берілген және олармен жұмыс істеу әдіс-тәсілдері көрсетілген.

Кілт сөздер: дислексия, дисграфия, оқу қарқыны, декодтау, дислексия белгілері, ағылшын тілін меңгеру, әдіс-тәсіл.

Әрбір бала - дара, әрі қайталанбас тұлға. Сондықтан да, ол – жанып тұрған отпен тең деуге болады. Ал, сол баланың ерекше қасиеттері мен дарындылығын байқап, онымен жұмыс жасау әр маманның, тәрбиешінің, ата-ананың асқан табандылығы мен тынымсыз еңбегін қажет етеді. Сол сияқты, дислексиясы бар балалар да ағылшын тілін меңгеруде ерекше әдіс-тәсілдерді қолданып, дұрыс жұмыс жасауды қажет етеді.

Мен өзімнің әлеуметтік ортада алынған сауалнаманың нәтижесіне сүйенсек, дислексия дегеніміздің не екенін көп адамдар біле бермейді. Жалпы алғанда, дислексия (dislexia) дегеніміз – оқу кезіндегі немесе оқытуға үйрету кезіндегі қиындақтар мидың зақымдануымен, тұқым қуалаушылықпен немесе белгісіз себептермен байланысты болуы мүмкін [1, 386 б.]. Қазақстандағы дислексияға қатысты ешқандай статистика жоқ деуге де болады. Тек алғаш рет 2019-2020 жж. ішінде елордадағы әлеуметтік дислексия орталығының басшысы Елена Данилова астананың жиырма мектебінің үшінші сынып оқушылары арасында сауалнама жүргізген. Ол: «Балалардың 10%-ында дислексикалық ойлаудың белгілері байқалған. Диагностика жүргізгенде олардың 75%-ында дислексия расталды. Бұл әлемдегі әрбір оныншы баланың дислексиясы бар деген халықаралық мәліметтерге сәйкес келетінінің дәлелі», - деді [2].

Дислексия туылғаннан бастап генетикалық тұрғыдан ми құрылымы немесе функциясының айырмашылығынан туындайды, бірақ балалардың оқуды енді ғана үйреніп келе жатқан кезінде байқалады. Бұл айырмашылықтардың нәтижесінде балалар берілген ақпаратты ойлауға, есте сақтауға немесе оған жауап беруге қиналады. Бірақ, мұны ақыл-ойдың кемістігі, аутизм, құлақ естімейтін, көзі көрмейтін немесе мінез-құлқының дұрыс еместігімен шатастырып алуға болмайды. Мұндай балалар мәтінді жай буындап, буындардың орнын ауыстырып оқиды. «Оқуға қарапайым көзқараспен» атты мақаланың авторларының айтуынша, оқығанын түсіну – тілді түсіну мен декодтаудың өнімі.

Мұндағы декодтау дегеніміз – қағазға басып шығарылған сөздерді тани білу [3, 6-10 бб.]. Осы тұста бір ескере кететін жайт, осындай дислексиясы бар балалардың ерекше қасиеті немесе таланты бар болуы мүмкін. Ондай балалар болашақта атақты суретші, әлемге әйгілі әнші, спортшы, тіпті, аты белгілі ғалым болуы да әбден мүмкін.

Дислексиясы бар балалардың өз оқығанын түсінбеуі, оқу қабілетінің төмендігі оның сөздік қорының аз болуы және аялық білімінің таяз болуы сияқты мәселелердің туындауына әкеп соғады. Жалпы алғанда, дислексия балалардың оқу қабілетіне ғана емес, тыңдау, жазу, сөйлеу қабілеттеріне де әсер етеді. Нақтырақ тоқталсақ, дыбыстап оқитын бала не оқып жатқанын түсінбеуі мүмкін. Бұл орайда баланың тыңдау қабілеті төмен екенін байқауға болады. Ал, егер ол бала оқығанын түсінбесе, жаза алмайтыны да, сөйлей алмайтыны да белгілі. Бірақ, жазу қабілетінің төмендігі немесе орфографиялық қиындықтары бар балалар дисграфиясы бар балалар деп аталады. Оны дислексиямен шатастырып алмау керек. Дегенмен, дислексия мен дисграфия қатар жүреді. Себебі, жоғарыда атап кеткендей, оқу қабілеті төмен болуының нәтижесінде жазу қабілеті де төмен болады.

Сондай-ақ, мұндай балалар бір нәрсені ұйымдастыру, сабаққа зейін қою, оң мен солды ажырату, әлеуметтік ортаға бейімделу және үй тапсырмасын уақытылы орындау, берілген тапсырмаларға дұрыс көңіл бөлу сияқты атқарушы функция кезінде қиындақтарға тап болуы мүмкін.

Дислексиясы бар балаларды бірнеше деңгейге бөліп қарастырамыз. Әртүрлі деңгейде өзіне тән дислексия белгілері болады.

Дислексиясы бар оқушылардың мінез-құлқындағы өзіндік өзгерістер олардың сыныптарының жоғары қарай өсуімен байланысты.

Мектеп жасына дейінгі оқушыларда кездесетін дислексия белгілері:

- Тақпақтарды жаттап түсіну, соның салдарынан олардың тақпақ жаттауға деген қызығушылығы төмендейді;
- Телефон нөмірлері мен мекен-жай сияқты аса маңызды емес ақпараттарды есте сақтай алмау;

Екінші сынып оқушыларында кездесетін дислексия белгілері:

- Сөздерді буындап оқу және буындарды біріктіріп оқу арқылы сөз жасау;
- Дыбыс пен әріптің байланысын үйрену;
- Ұқсас дыбыстарды шатастыру. Мысалы, оқушылар ағылшын тілін үйренуде d және t, b және p, f және v, g және k дыбыстарын ауыстырып жатады, яғни «bag» сөзін дыбыстағанда g дыбысының орнына k дыбысы естіліп жатады. Содан олар «bak» деп жазып, не «vak» деп оқиды. Бұл тек қана бір мысал, негізі мұндай кедергілер дислексиясы бар балаларда көптеп кездеседі;

- Ұқсас әріптерді шатастыру. Мысалы, ағылшын тілінде әріптерді енді ғана үйреніп, оқып жатқан оқушылар b және d әріптерін жазуда қателесіп, оқығанда да екеуін ауыстырып алып жатады;

- Оқу немесе жазу кезінде жалғауларды ұмытып кету. Мысалы, ағылшын тілін үйрену кезінде -s, -ed, -ing сияқты жалғауларды тастап кету;

- Сөздердің дыбысталуын жаттап, дұрыс жаза білу. Мысалы, ағылшын тілінде кейбір оқушылар «bed» сөзін «bad» деп дыбыстап жатады.

Үш пен сегізінші сынып оқушыларында кездесетін дислексия белгілері:

- Көпбуынды сөздерді оқу және жазу, көбінесе олар барлық буындарды тастап, тек қана бір дыбысты оқып жатады.
- Сөздің түбірін таба алу. Мысалы, ағылшын тілін меңгергенде оқушылар белгілі бір сөздің түбірінен екінші бір жаңа сөздің жасалуын байқамайды немесе түсінбейді. Оған мысал, «teach» (оқыту) етістігінен «teacher» (оқытушы) зат

есімінің туындайтынын есте сақтай алмай жатады. Демек, оқушылар сөздік қорды кеңейтудегі осындай оңай жолдарды игере алмайды;

- Ұқсас сөздерді алмастырып алу. Мысалы, ағылшын тіліндегі «where» сөзіндегі алғашқы w әрпінің орнына t әрпін оқыса, онда ол кезде «there» деген сөз шығады;

- Сөздерді тану қиындықтарына байланысты мәтіннен жаңа ақпаратты түсінбеу және қабылдай алмау;

- Сабақ кезінде жазып алу, ол көбінде баяу қабылдаумен, жазумен байланысты;

- Басқа пәндерді оқу кезінде баяу жазып, оқу;

- Шетел тілін үйрену.

Осындай дислексиясы бар балалармен жұмыс істеу туралы көптеген ғылыми жұмыстарды оқып, осындай балаларға ағылшын тілін үйретуде мынадай оқыту жолдарын қолдану керек деп білемін:

- 1) Мәтінмен жұмыс жасау кезінде міндетті түрде қосымша уақыт берілу керек;

- 2) Мультисенсорлы құрылымды тілді қолдану, яғни түрлі-түсті маркерлерді қолдану (тек қызыл түсті қолданбау керек, себебі қате деген жауаппен ассоцияланады), жаңа сөздерді үйретуде суреттер берілген карточкаларды қолдану (тек оның шрифтін 36-дан төмен болмау керек);

- 3) Ойындар мен басқа да шығармашылық тапсырмалар арқылы үйрету.

Мысалы, бастауыш сыныптағы дислексиясы бар оқушыларға ағылшын әріптерін үйретуде қарақұмық немесе құмның үстіне әріптерді жазу арқылы сабақты қызықты өткізуге болады. Тағы бір қызықты әдіс – бала көзін жұмып, мұғалімнің оның алақанына немесе қолына бейнелеп жатқан әріптерді табу;

- 4) Ережелерді үйретуде тез есте сақтау үшін музыка, ән немесе жаңылтпаштарды қолдануға болады. Мысалы, ағылшын тіліндегі шылауларды үйретуде дене кимылдары арқылы үйретуге болады. Оны мына сілтемеден көруге болады: <https://www.youtube.com/watch?v=DHb4-CCif7U>.

- 5) Материалды нақты, әрі түсінікті етіп түсіндіру, яғни қандай мақсатпен орындап жатқанын түсіндіріп, кезең-кезеңімен бөліп, мысал келтіріп, кері байланыс жасап, логикалық тәртіппен беру маңызды;

- 6) Алдыңғы тақырыпты қайталамай жаңа тақырыпты бастамау;

- 7) Сабақты пікірталас түрінде жүргізбеу. Себебі, мұндай оқушылар өз ойын білдіруде қысылып, өзін-өзі басқалардан төмен сезініп қалуы мүмкін.

- 8) Жаңа сөздерді қайта-қайта қайталап отыру;

- 9) Мұғалім әрқашанда оқушының жеткен жетістігі мен қателеріне қарап анализ жасап, диагностика жүргізу қажет. Соның нәтижесінде, ол өзінің әдістемесіне өзгерістер енгізіп, толықтырып отырады;

- 10) Үлестірме материалдар таратып, аудиожазба құралдарын қолдануына рұқсат беру. Себебі, осы материалдардың көмегімен олар үйде қайталай алады.

Қорыта келгенде, қазақтың «Әуелі бойында талант болсын, талантыңа талабың сай болсын» мақалында айтылғандай дислексияны ауру деп емес, когнитивті айырмашылық деп қарастыру керек. Сондықтан да, дислексиясы бар балалардың таланты мен қабілетін ашу үшін дұрыс қолдау көрсетіп, көмектесу арқылы баланың өзіне сенімділігін арттырып, талпыныс беру қажет және әр мұғалім өзінің алдына осындай мақсат қоя білуі керек. Бұл мақсатты абыроймен орындау үшін ұстаздар қауымы оқу-тәрбие жұмысына шығармашылықпен қарап, оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін қолдану керек екені анық.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Тіл – инстинкт / Пинкер Стивен. Алматы: «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық

кору, 2019 жыл. – 491 бет.

2. <https://kstnews.kz/newspaper/923/item-60640>

3. Cough, P. B. Decoding, reading, and reading disability. Remedial and Special Education/ P. B. Cough, W. E. Tunmer. - 1986.

УДК 159.923:18

ОСОБЕННОСТИ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДЕТЕЙ С ЗАДЕРЖКОЙ ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Бекежанова Динара Турсыновна

Студент факультета Высшей школы педагогики

Научный руководитель - Нурумов Бауржан Аблаевич

Доктор PhD, магистр психологии, профессор РАМ

Павлодарский Педагогический Университет

Аннотация. В статье рассматривается причина задержки психического развития детей и характерное отставание в развитии мышления и речи, нарушение эмоционально-волевой сферы, снижение устойчивости и т.д. Для развития и воспитания детей этих детей огромное значение имеет творческая деятельность.

Ключевые слова. Задержка психического развития, изобразительная деятельность, изобразительное искусство, рисование.

У детей с ЗПР особенно страдают такие психические функции, как ощущения, восприятия и речь, которые начинают развиваться на более раннем этапе развития.

Поэтому процесс переработки сенсорной информации у них существенно отличается от подобного процесса нормально развивающихся детей. Скорость их зрительного восприятия в 3 раза ниже нормы. В связи с нарушением восприятия сенсорных эталонов они затрудняются выделять свойства предметов, их существенные признаки. Этому способствует и то, что у таких детей не сформированы обследовательские действия, поэтому они не могут долго играть одной игрушкой, склонны к бессодержательным играм типа борьбы, бега. У детей с ЗПР снижен контроль за качеством выполнения работы, т. к. они, как правило, не воспринимают отклонения.

Современная специальная психология и педагогика в поиске эффективных средств коррекции все больше ориентируется на использование искусства в процессе воспитания и обучения детей с нарушениями в развитии.

На важную роль искусства в коррекционной работе указывали представители зарубежной педагогики Э. Сеген, Ж. Демор, О. Декроли, а также советские и русские ученые Л. С. Выготский, А. И. Граборов, Е. А. Екжанова, Т. С. Комарова и др. Они утверждают, что художественная деятельность детей обеспечивает их сенсорное развитие, формирует мотивационно-потребностную сторону их продуктивной деятельности, способствует развитию восприятия, произвольного внимания, воображения, речи, мелкой моторики, руки, коммуникации.

Коррекционные возможности изобразительной деятельности по отношению к ребенку с нарушениями связаны, прежде всего с тем, что она является источником новых позитивных переживаний ребенка, рождает новые креативные потребности и способы их удовлетворения, развивают познавательные процессы. А активация потенциальных

возможностей в практической художественной деятельности - это и есть реализация социально-педагогической функции искусства.

В последние годы использование изобразительной деятельности все больше включается в коррекционно-развивающий педагогический процесс в специальных образовательных учреждениях и дает положительные результаты. Решаются следующие основные задачи коррекционной педагогики и психологии:

- разработка коррекционно-направленной системы художественного развития, формирование основ художественной культуры;
- разработка содержания и коррекционно-развивающих технологий использования искусства;
- осуществление средствами искусства коррекции имеющихся нарушений в развитии познавательной деятельности, эмоционально-волевой, моторной и личностной сфер.

Изобразительная деятельность предоставляет большие возможности для умственного, эмоционально-эстетического и волевого развития ребенка, для совершенствования психических функций: зрительного восприятия, воображения, памяти, мыслительных операций (*анализа, синтеза, сравнения, обобщения, абстрагирования*), моторики, речи.

Сама изобразительная деятельность дошкольников с ЗПР подводит их к пониманию того, что изобразительное искусство отражает окружающий мир, посредством линий, цвета, красок, формы. В этот период детей знакомят с разными видами и жанрами изобразительного искусства, представления о которых у них углубляются в процессе изображения предметов, образов.

В детском саду занятия рисованием, лепкой, аппликацией интересны для ребенка с ЗПР. Он радуется результату своей работы. Свой рисунок или поделку он может подарить маме, бабушке, близким, друзьям, а также использовать в игре. И поэтому, занятия изобразительной деятельностью занимают особое место в коррекционной работе с детьми, имеющими задержку психического развития.

Особенности изобразительной деятельности детей с ЗПР обусловлены структурой имеющихся у них нарушений. Сенсорные нарушения влияют на формирование навыков изображения в лепке, рисовании, аппликации.

Так, при задержке психического развития наблюдается несовершенство цветоразличения (*узнавание промежуточных цветов*) и таких компонентов восприятия, как дифференцированность, избирательность, целостность, осмысленность, точность. Эти нарушения в развитии не обеспечивают полноценную изобразительную деятельность детей. Нарушение пространственных ориентировок сказывается на рисовании, наклеивании предметов, человека и их расположение на листе. Ограниченность образов, представлений затрудняет сюжетное и предметное рисование, лепку, аппликацию.

Несформированность самоконтроля не позволяет уточнять и сравнивать свое изображение с образцом и давать вербальную оценку. Нарушение в общей и мелкой моторике затрудняют использование и правильное владение инструментами изобразительной деятельности (*кистью, стекой, ножницами*).

Также хотелось бы отметить, что без внимания и поощрения со стороны взрослых дети очень быстро утрачивают интерес к действиям с изобразительными материалами. А это значит, что не будет реализовано их возрастное стремление к самостоятельности, активности, направленное на познание окружающего мира и потому что от степени элементарной подготовленности детей в изобразительной деятельности зависит своевременное начало развития их творчества на следующих возрастных этапах.

Таким образом, учитывая психологические особенности детей с ЗПР, перед педагогами стоят задачи в обучении навыкам изобразительной деятельности:

- воспитание у детей эмоционально-эстетических чувств, эмоциональной отзывчивости при восприятии произведений искусства;

- развитие способности понимать их содержание, его единства со средствами выразительности в рисовании, лепке, аппликации;
- формирование оценочного отношения к результатам изобразительной деятельности, собственного и сверстников;
- формирование навыков и умений занятиями рисованием, лепкой и аппликацией, развитие творческих проявлений;
- развитие у детей моторного алгоритма изобразительных действий, техники изображения, пространственных ориентировок, представлений о средствах «изобразительного языка»;
- развитие и коррекция познавательных процессов: мышления, восприятия, памяти, внимания, речи и воображения.

Следовательно, для полноценного коррекционно-развивающего процесса необходимо целенаправленное руководство рисованием, лепкой и аппликацией. Для этого в первую очередь необходимо превратить обучение навыкам изобразительной деятельности в осознанное и интересное для ребенка дело.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРА.

1. Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании/ Е. А. Медведева, И. Ю. Левченко, Л. Н. Комиссарова. -М. : Академия, 2001.
2. Доронова Т. Н. Развитие детей от 3 до 5 лет в изобразительной деятельности. - СПб. : Детство-Пресс, 2003.
3. Дети с ограниченными возможностями: проблемы и инновационные тенденции в обучении и воспитании. Хрестоматия. / Сост. Н. Д. Соколова, Л. В. Калининкова. -М. : Гном, 2001.
4. Нурумов Б.А. Особенности развития эстетических ценностей школьников. — LAMBERT Academic Publishing. Saarbrücken, 2013.
5. Ульяновская У. В. Дети с задержкой психического развития. - Нижний Новгород, 1994.

УДК 376.3

АРНАЙЫ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА ЕСТУ ҚАБІЛЕТІ БҰЗЫЛҒАН БАЛАЛАРДЫ ӘЛЕУМЕТТЕНДІРУДІ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕГІ ЗАМАНАУИ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Асқарова Сәулет Темірболатқызы

биология магистрі, оқытушы

Павлодар облысы әкімдігі Павлодар облысы білім беру басқармасының
«№1 арнайы мектеп-интернаты» коммуналдық мемлекеттік мекемесі.
Павлодар, Қазақстан

Мақалада арнайы білім беру жағдайында есту қабілеті төмен балаларды әлеуметтендіруге бағытталған заманауи педагогикалық технологиялар талқыланады. Есту және сөйлеу қабілеті бұзылған балаларға арналған мектеп-интернаттағы сабақтарда қолданылатын, оқу-түзету мәселелерін шешетін әдістер сипатталады.

Түйінді сөздер: *әлеуметтену, педагогикалық технологиялар, есту қабілеті бұзылған балалар*

MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES ENSURING THE SOCIALIZATION OF CHILDREN WITH HEARING IMPAIRMENT UNDER THE CONDITIONS OF SPECIAL EDUCATION

Askarova Saulet Temirbolatovna

Master of Biology, teacher

Public utility institution "Special boarding school No. 1»
of the education department of Pavlodar region, akimat of Pavlodar region.
Pavlodar, Kazakhstan

The article discusses modern pedagogical technologies aimed at the socialization of children with hearing impairment in a special education. The techniques used in the lessons at the boarding school for children with hearing and speech impairment, solving educational and correctional problems are described.

Keywords: socialization, pedagogical technologies, children with hearing impairment

Әлем бір орында тұрмайды, үнемі жетілдіріліп отырады, жаңа ашылулар пайда болады, жаңа технологиялар жасалуда. Білім беруде, заманауи әлемдегі сияқты, уақыт бәрін анықтайды. Білім беру бағдарламасының мазмұны жаңартылуда, стандарттар, талаптар, технологиялар өзгеруде, инклюзивті білім енгізілуде.

Бүгінгі күні қоғамның талаптарына жақындату міндеттерін шешуге бағытталған ерекше білім беруді қажет ететін балаларға арналған білім мазмұнына жаңа тәсілдер анықталуда.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға арнайы білім беруде мұғалімнің рөлі қандай? Арнайы білім беру мұғалімі ерекше білім беруді қажет ететін балалардың жеке психофизикалық ерекшеліктерін ескере отырып, белгілі әдістер мен білім беру технологияларын қолдануды таңдау алдында тұр. Арнайы білім беру мұғалімі кәсіби құзыретті, жаңашылдыққа ынталы, заманауи технологияларды талдай алатын, өз таңдауын жасай алатын, мүмкін баламаларды анықтай алатын, ерекше білім беруді қажет ететін балалардың ерекшеліктері мен мүмкіндіктеріне сай бейімдеуі керек.

Қазір арнайы білім беру мекемелерінде мемлекеттік білім беру стандарттарын енгізуге бағытталған заманауи педагогикалық технологиялар жұмысқа енгізілуде. Осыған сүйене отырып, біздің білім беру мекемесінде есту қабілеті бұзылған балаларға арналған заманауи педагогикалық технологияларды бөліп көрсетуге болады. Заманауи педагогикалық технологияларды таңдау мен қолдану психофизикалық даму ерекшеліктерін және есту қабілеті бұзылған оқушылардың мүмкіндіктерін ескере отырып жүзеге асырылады.

Есту қабілеті бұзылған балаларға мектепте қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды қолдану ерекшеліктері:

I. Мектептегі есту қабілеті бұзылған балаларға арналған сабақтарда қолданылатын әдістер білім беру және түзету мәселелерін шешуі керек. Мектепте 3-4 дәрежелі сенсоневралді есту қабілеті төмен балалар саны басым. Сондықтан, жалпы білім беретін пәндерді оқытуда сөйлеу мен вербальды ойлауды қалыптастырумен қатар, нақты идеялар мен қарапайым жалпылауды байыту бойынша арнайы жұмыс ерекше маңызға ие болады. Түзету міндеті білім беру үдерісімен қатар жүзеге асады, бұл:

- танымдық процестерді дамыту;
- есту қабілеті бұзылған балаларда сөйлеуді, қалдық естуді, психикалық белсенділікті дамыту;
- активті және пассивті сөздік қорын қалыптастыру;
- сөйлеуді қабылдау дағдыларын дамыту және өз сөйлеуін бақылау;
- ауызша-логикалық ойлау мен сөйлеу жадын дамыту.

II. Ақыл-ой әрекеті оқушылардың дамуына түзету әсерін жүзеге асырудың негізі болып табылады. Ол оқушылардың ақыл-ой әрекетін дамытуға бағытталған логикалық әдістердің көмегімен қалыптасады. Олар үшін жалпы ерекшеліктер - проблеманы немесе танымдық тапсырманы тұжырымдау, басты нәрсені бөліп көрсету және негізгі ұғымдарды анықтау. Сонымен бірге білімді игеруде салыстыру, қатар қою, анықтау, жіктеу, себеп-салдар байланыстарын орнату, жалпылау, тұжырым жасау әдістері ерекше маңызға ие.

III. Оқу материалы шағын, логикалық, толық мөлшерде беріледі.

IV. Айналмалы қайталау. Бұл қажет, өйткені, оқушыларға қабылдау және материалды баяу игеру қиындықтары тән (материалды білмеу, белсенді есте сақтау мақсатының әлсіздігі, бұрын өткенді еске түсіргісі келмейді). Қайталау сөйлеуді, логикалық ойлауды, іс-әрекетті аналогия бойынша беруді дамытуға мүмкіндік береді.

Бүгінгі таңда мұғалімге көптеген білім беру технологиялары ұсынылған. Соның ішінен біз өзімізге қажет, өз жұмысымызға қолайлы және оқушыларымызға қолданылатынын таңдай аламыз:

1. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар.
2. Денсаулық сақтау технологиялары
3. Деңгейлеп саралап оқыту технологиясы.
4. Жобалық оқыту технологиясы
5. Оқытудың белсенді әдістері

1. Есту қабілеті бұзылған балаларды оқытуда **ақпараттық-коммуникациялық технологияларды** қолдану: есту қабілеті бұзылған балалар үшін компьютер жалпы, сонымен қатар, кәсіби білім алудың ерекше мүмкіндіктерінің бірі болып табылады. Мұғалімдер, дефектологтар, тәрбиешілер әр түрлі білім беру компьютерлік ойындарын, слайдтарды (суреттер, жаңа материал туралы ақпарат, есту қабілеті бойынша анықтамалық кестелер), тестілерді - тренажерларды, флип-чарттарды, видео материалдарды қолданады. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар арқылы білім алу кезінде оқушылар компьютермен жұмыс істей алады, зейінділік, сенімділік, ақпараттық кеңістікке бағдар дамиды. Демек, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану балаларды әлеуметтік ортадағы өзгерістерге бейімдейді.

2. **Денсаулық сақтау технологиялары:** Денсаулық сақтау технологиялары белгілі бір білім беру технологиясы ретінде көрсетілмейді. Алайда, «денсаулықты сақтайтын технологиялар» ұғымы білім беру ұйымының оқушылардың денсаулығын қалыптастыру, сақтау және нығайту бойынша барлық қызметін біріктіреді. Бұл медициналық кабинет (оқушыларға вакцинацияларды ұйымдастыру, медициналық кабинетке жүгінгендерге кеңестік және шұғыл көмек көрсету, оқушылар мен оқытушылар құрамына санитарлық-гигиеналық білім беру шараларын өткізу), дене шынықтыру-сауықтыру шаралары (дене шынықтыру сабақтарында, спорт секцияларының жұмысында). Жалпы білім беру сабақтарында денсаулықты сақтау технологияларын қолдану физикалық минуттар арқылы жүзеге асырылады: көзге арналған жаттығулар, саусақ гимнастикасы, дене жаттығулары, психо-эмоционалдық стрессті жеңілдету.

3. **Дифференциалды оқыту технологиясы:** дифференциалды оқыту дегеніміз - балаларды деңгейлер бойынша сыныптарға бөлу емес, әр түрлі қабілеттері бар балаларды бір сыныпта оқыту технологиясы. Оқушының жеке тұлға ретінде дамуына барынша қолайлы жағдай жасау.

4. **Жобалық оқыту технологиясы:** есту қабілеті бұзылған балаларға арналған жобалық оқытудың өзіндік ерекшеліктері бар, оны жүзеге асыру кезінде ескеру қажет:

- ол оқушылардың психофизикалық мүмкіндіктеріне бағытталуы керек;
- мұғалімнің қызметі жетекші рөл атқарады;
- барлық кезеңдерде мұғалім кеңесші және көмекші рөлін атқарады;
- мұғалімнің міндеті - оқушыларға дайын білім беру ғана емес, сонымен бірге олардың танымдық белсенділігін арттыру үшін оқу үдерісі барысында психологиялық-педагогикалық жағдаяттар құру;

- түзету-дамыту міндеті барлық кезеңдерге енуі керек.

Жобалар бойынша жұмыс оқушылардың сөздік қорын кеңейтуге, келісімді сөйлеуге мүмкіндік береді, құрдастарымен және ересектермен вербальды қарым-қатынас тәжірибесін өзектендіреді. Жоба әдісін қолдану есту қабілеті төмен оқушыларға мыналарды дамытуға мүмкіндік береді:

- танымдық дағдылар және өз өзін тәрбиелеу мүмкіндігі;
- заманауи ақпараттық кеңістікте бағдар алу мүмкіндігі;
- мақсаттылық пен табандылық, бастамашылық пен жауапкершілікті қабылдай білу;
- сыни тұрғыдан ойлау, ақпаратты талдау және жалпылау қабілеті.

Жобада жұмыс жасау білімді әртүрлі үйлесімділікте пайдалануға мүмкіндік береді, мектеп пәндері арасындағы шекараны анықтамайды; мектеп білімін өмірлік жағдаяттарға жақындастырады.

Оқушылар болашақта кәсіптік білім алу кезінде жобалық іс-әрекеттен жинақталған тәжірибені қолдана алады.

5. Оқытудың белсенді әдістері оқушылардың күрделі кәсіби мәселелерді өз бетінше түсінуге ұмтылуына және барлық факторлар мен оқиғаларға жүйелік талдау жасау негізінде, зерттеліп отырған мәселенің тәжірибеде жүзеге асырылуы үшін оңтайлы шешімін жасауға мәжбүр етуі керек. Есту қабілеті бұзылған балалар үшін қолайлы оқыту әдістері: «Тақырыптық теннис», «Кластер», «Сен маған - мен саған» әдісі, «Қара жәшік», «Түймедақ», «Фишбоун», «Интеллект Картасы».

Есту қабілеті бұзылған балалардың басқа балалардан еш айырмашылығы жоқ. Олар сондай-ақ жүгіруді, ойнауды, би билеуді, сурет салғанды ұнатады, жаңа нәрселер білгісі келеді, мақсатына жетуді армандайды. Жалпы білім беру мекемесінің және әр мұғалімнің жұмысының мақсаты - есту қабілеті бұзылған баланың өмір сүру сапасын жақсартуға көмектесу, оның қызығушылықтарын әр түрлі үйірмелерде қорғау және қолдау, балалар мен жасөспірімдердің мүмкіндіктерін теңестіруге жағдай жасау, бұл олардың қоғамға интеграциялануына көмектесіп, тәуелсіз өмір үшін алғашқы қадам жасауларына әсерін тигізеді. Білім беру мекемесінде болашақ өміріне қажетті көптеген маңызды қасиеттер баланың бойына сіңдіріледі.

Әлеуметтену проблемасымен жұмыс жасай отырып, біз есту қабілеті және интеллекті бұзылған балалардың білім алу құқығын олардың қажеттіліктері мен мүмкіндіктеріне сәйкес жүзеге асыруды қамтамасыз етеміз, балаларды мектептен тыс кеңістікте одан әрі әлеуметтендіруге ықпал ететін әлеуметтік мінез-құлық түрлерін игеруге бағытталған өмірлік құзыреттілікті қалыптастырамыз, педагогикалық құрамның тиімділігі арқасында балалардың білім сапасын арттырып, оқушыларға медициналық-психологиялық-педагогикалық коррекциялық қолдау жүйесін ұсынамыз. Әрбір балаға өзінің кемістігінен қолы жете алмайтын жақтан емес, бұзушылыққа қарамастан, мақсатына жете алады деген сеніммен қарау қажет.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Выготский Л.С. Дефектология негіздері / Л.С. Выготский / Ред.
2. Жалпы білім беретін мектепте ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды психологиялық-педагогикалық қолдау: әдіс. ұсыныстар / Елисеева И.Г., Ерсарина А.К. - Алматы: NNPTs КП, 2019. - 118б.
3. Киселев Г.М. Мұғалімдерді оқытудағы ақпараттық технологиялар: Оқу құралы / Г.М. Киселев, Р.В.Бочкова. - 2-ші басылым, Аян. және қосыңыз. - М.: «Дашков и К °» баспа-сауда корпорациясы, 2014. - 304
4. Чичкова Т.И. Қазіргі қоғамдағы есту қабілеті бұзылған балаларды әлеуметтендіру // Жас ғалым. - 2016. - № 26. - S. 705-708. - URL <https://moluch.ru/archive/130/36053>

УДК 378.147: 174.4

МРНТИ 14.35.09, 02.51.25

«СОБЛЮДЕНИЕ ЭТИЧЕСКИХ НОРМ ПРИ ДИСТАНЦИОННОМ ОБУЧЕНИИ»

Балгайшиева Айсана, Сарсенов Диас

Студенты факультета «Общая медицина»

Западно-Казахстанского медицинского университета имени Марата Оспанова,

Научный руководитель – Сапахова Жания Айтугановна

Актобе, Казахстан

***Аннотация:** статья посвящена вопросам этики и ее роли в процессе обучения, знание правил речевого этикета, их соблюдение позволяет эффективно освоить учебный материал независимо от формы обучения.*

***Ключевые слова:** этика, нормы поведения, речевое общение, правильность речи.*

Актуальность выбранной нами темы прямым образом связана с нынешней ситуацией. Пандемия, которая быстро распространилась по всему миру, заставила правительство РК принять меры для нашей безопасности, а именно дистанционное (онлайн) обучение для студентов и школьников. Организация эффективного дистанционного обучения в условиях интернет невозможна без учета, с одной стороны, особенностей телекоммуникационной среды, а с другой, особенностей поведения человека в этой среде. Интернет представляется участникам процесса дистанционного обучения (студентам, преподавателям) в качестве новой коммуникационной среды, которая порождает новые ситуации и отношения.

Многие преподаватели используют платформу zoom для дистанционного обучения. Zoom - удобный и простой в использовании сервис для дистанционного обучения, позволяет свободно общаться в режиме реального времени, т.к. платформа обеспечивает отличную связь. Использование онлайн-платформ для дистанционного обучения обусловлено мировым интересом ВУЗов и сложившейся ситуацией в связи с пандемией, ввиду которых появилась необходимость улучшить качество образовательного процесса, расширить возможности образовательной среды и повысить эффективность обучения студентов [1]. За время использования этой платформы мы замечали не только плюсы ну и минусы дистанционного обучения. Одним из главных минусов является несоблюдение обычных правил речевого этикета во время урока. Можно отметить некоторые моменты нарушения норм речевого этикета. Например, нарушение принципа вежливости - недоброжелательное и неуважительное обращение к собеседнику и его высказываниям, злоупотребление временем и вниманием собеседника, использование слишком длинных высказываний, переходящих в монолог, когда другие собеседники не имеют возможности высказаться[2].

В формате дистанционного обучения соблюдение этики играет немаловажную роль, и поэтому был утвержден протокол «Соблюдение этических норм в формате ДО преподавателями и студентами» на заседании Совета по этике. В этом документе перечислены правила, которым должен следовать, как и студент (школьник) так и преподаватель. Дистанционное обучение длится уже более полугода, и мы из различных источников узнаем о неприятных ситуациях во время занятий, которые показали, как важно знать и соблюдать правила этики. Знание этикета онлайн общения помогло бы избежать многих казусов и сэкономить время и нервы пользователей. Соблюдая правила студент или школьник сможет более эффективно освоить учебный материал независимо от формы обучения.

Цель научной статьи проинформировать и наглядно показать важность знания этических норм речи студентами, преподавателями, родителями во время дистанционного обучения, а также привлечь внимание общества к соблюдению правил для удобства не только других людей, а первую очередь для себя. В статье рассмотрены общепринятые правила этикета, а также причины их нарушения. Для сбора материала мы провели анкетирование среди студентов ЗКМУ.

Анализ результатов опроса.

В период с 23.11.20 по 24.11.20 было проведено анкетирование среди студентов 1-3 курса ЗКМУ имени Марата Оспанова по теме "Этикет и правила поведения во время видеоконференции".

В опросе приняли участие -149 студентов.

Данные, полученные при анкетировании, безусловно, полезны для улучшения организации образовательных программ университета и подготовки высококвалифицированных специалистов.

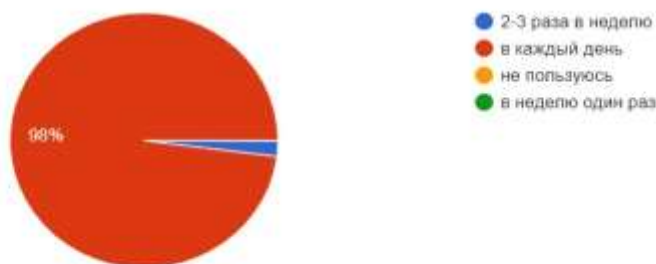
Основной задачей анкетирования было определение того, насколько студенты соблюдают правила поведения во время видеоконференции.

После анкетирования была проведена обработка данных.

1.Как часто вы используете ZOOM?(видеоконференцию)

1.Как часто вы используете ZOOM?(видеоконференцию)

149 ответов

Результаты опроса показали, что студенты пользуются услугой видеоконференцсвязи очень часто.

2. Знаете ли вы о правилах этикета, которые нужно соблюдать во время конференции?

2.Знаете ли вы о правилах этикета, которые нужно соблюдать во время конференции?

149 ответов

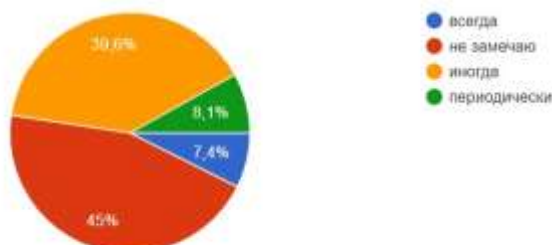
Результаты опроса показали: студенты считают, что они **отлично знают** правила этикета, которые нужно соблюдать во время видеоконференции.

3. Как часто вы замечаете нарушения этикета за собой или за другими участниками конференции ?

3. Как часто вы замечаете нарушения этикета за собой или за другими участниками конференции?

149 ответов

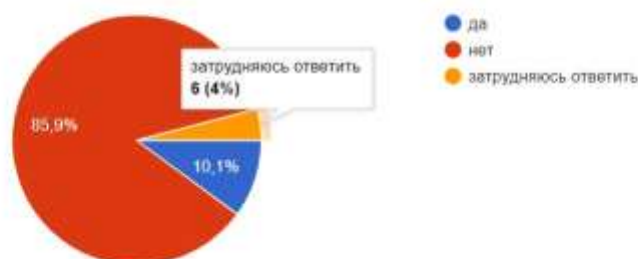

Результаты показывают, что иногда наблюдается нарушение этикета участниками конференции. Поэтому здесь важно объяснить, что видеоконференцсвязь – это среда общения и для того чтобы добиться максимального сотрудничества, необходимо соблюдение норм речевого этикета.

4. Получали ли вы замечания от преподавателя или организатора конференции за несоблюдение правил?

4. Получали ли вы замечания от преподавателя или организатора конференции за не соблюдение правил?

149 ответов

Результаты опроса показали, что преподаватели редко сталкиваются с нарушением этикета со стороны студентов. Все участники учебного процесса прежде всего должны знать, что этикет – важнейший инструмент в достижении целей общения и одновременно проявление культуры.

5. Какие правила и нормы этикета вам известны?

Среди ответов хотим выделить следующие:

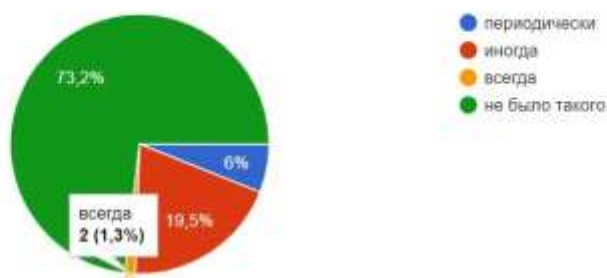
- Проверить заранее интернет соединение. Не отвлекаться во время конференции.
- Будьте естественны и поддерживайте контакт глазами с преподавателем
- Говорить по очереди, не перебивать друг-друга, отвечать обычным голосом (не повышая тон и не разговаривайте шепотом), а также не быстро, придерживаясь определенного ритма и отвечать на вопросы спокойно.

6. Замечали ли вы нарушение этики речевого общения со стороны преподавателей?

6.Замечали ли вы нарушение этики речевого общения со стороны преподавателей ?

149 ответов

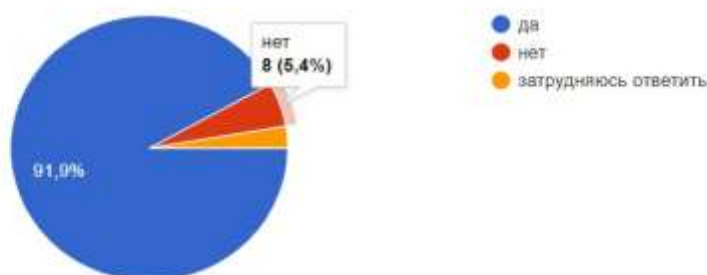
Как должен вести себя преподаватель при взаимодействии со студентами?

Требованиями к педагогической личности в процессе дистанционного обучения являются: тактичность, проявление готовности всегда прийти на помощь, деликатность в оценке успехов (неуспехов) обучающихся.

7. Готовитесь ли вы заранее, приводите себя в порядок перед конференцией ?

7.Готовитесь ли вы заранее , приводите себя в порядок перед конференцией ?

149 ответов

Результаты опроса показали, что практически все студенты заранее готовятся к видеоконференцсвязи.

8.По-вашему мнению как должен выглядеть студент во время онлайн конференции ? Должен ли он(-а) надевать халат или одеваться в соответствии с деловым стилем?

8.По-вашему мнению как должен выглядеть студент во время онлайн конференции ?

Должен ли он(-а) надевать халат или одеваться в соответствии с деловым стилем?

149 ответов

Результаты опроса показали, что некоторые студенты считают необязательным ношение халатов или соответствие одежды дресс-коду. В одежде рекомендуется придерживаться нейтральных и приглушенных цветов, которые помогают камере лучше фокусироваться.

В заключении мы можем сделать такой вывод, правила этикета во время ДО важны, также как и само обучение, ведь благодаря именно этим правилам мы можем получить

полноценное образование даже во время пандемии. К тому же используя правила этикета студенты накапливают опыт в общении и в дальнейшем смогут это использовать и развивать, тем самым мы можем быть уверены в грамотности будущего поколения.

Информация и информационная среда все активнее превращаются в объективно действующие факторы и составляющие процесса нравственно-этического развития личности. Этическая модель поведения преподавателя, студента может и должна стать объектом успешной реализации учебного процесса в онлайн-режиме.

Таким образом, у дистанционного обучения, как и любой другой формы получения знаний, множество своих преимуществ и недостатков.

Немаловажным фактором является соблюдение норм речевого этикета для того, чтобы организовать учебный процесс так, чтобы новые формы обучения давали по степени качества результат как минимум такой же, как и традиционные.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Атрощенко, И.Г. Мобильные приложения и их использование в учебном процессе / И.Г. Атрощенко, А.С. Коваленко, Т.В. Лебедева // Вестник Тверского государственного университета. Сер: Педагогика и психология. - 2019. - № 2. - С. 160-166.
2. Кузнецова О.В. ДИСТАНЦИОННОЕ ОБУЧЕНИЕ: ЗА И ПРОТИВ // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2015. – № 8-2. – С. 362-364.

«КИБЕРБУЛЛИНГ - ҚАЗІРГІ ҚОҒАМНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ПРОБЛЕМАСЫ»

Иниязова Айдана Ерболатовна

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, «Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану» мамандығының 1 курс PhD докторанты,

Ғылыми кеңесші: педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор м.а.

Сламбекова Толқын Сламкуловна

Нұр- Султан, Қазақстан.

Аңдатпа

Мақалада қазіргі қоғамның әлеуметтік мәселесі ретінде кибербуллинг (интернеттегі қудалау, виртуалды террор) негіздемесі келтірілген. Ғалымдардың зерттеу материалдарының негізінде кибербуллинг себептері, түрлері мен негізгі нысандары сипатталған және интернет-қудалаудың жасөспірімдердің әлеуметтік өмірі мен эмоционалды жағдайына әсер ету салдары айтылған. Кибербуллингті қолдану нысандарының қарқынды дамуы мен кеңеюіне байланысты жаңа алдын алу шараларын қабылдау қажеттілігі көрсетілген.

Кілттік сөздер: кибербуллинг, интернет-қудалау, буллинг, әлеуметтік құбылыс, әлеуметтік педагог, тролль, троллинг;

«Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі» Мемлекет Басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2020 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауында: «Азаматтарды, әсіресе балаларды кибербуллингтен яғни интернет арқылы қудалаудан қорғау жөнінде заңнамалық нормаларды қабылдаудың уақыты келгенін» [1] атап өтті.

Жаңа технологиялар дамып, әлеуметтік желілердің танымал болуымен, әсіресе әлемде орын алып жатырған пандемия жағдайында, халықтың денсаулығын қорғау мақсатында онлайн форматқа көшу, қашықтан білім беру жастар мен жасөспірімдер арасында буллингтің жаңа түрі – кибербуллинг мәселесінің арта түсуіне алып келді.

Мектептегі кибербуллинг - бүгінде әлем бойынша кең таралып жатқан әлеуметтік құбылыс. Жоғарыда айтып өткеніміздей, оның түп негізі буллинг сөзінен шыққан, яғни ағылшын тілінің *bully*, қорқыту ұғымын береді. Бұл Қазақстанда ғана емес, АҚШ, Жапония, Канада, Үндістан, Еуропа және әлемнің көптеген елдерінде 2004 жылдан бастап өзекті әлеуметтік мәселеге айналған [2]. Және де қазіргі таңда аз зерттелген құбылыстардың қатарына жатқызылып отыр.

Яғни, әлеуметтік желілердің көбейіп, техника құралдардың дамуы нәтижесінде балалар мен жасөспірімдердің Интернетке деген қол жетімділігі уақыт өте арта түсуде. Балалар 1-2 жастан бастап гаджеттерді қолдануды білсе, 6-7 жастан бастап тұрақты интернетті қолдана бастайды екен. Кейбір зерттеулерге сәйкес, әлемдегі Интернет пайдаланушылардың үштен бірі 18 жасқа дейінгі балалар делінген [3]. Соның негізінде әлем бойынша Интернет қолданушылардың орташа жасы біршама есе төмендеген.

Қазіргі кезде ғаламторды қолдану балалардың күнделікті өмірінің бір бөлігі болып табылады. Балалар шынайы және виртуалды әлем арасында оңай ауысып және олардың айырмашылықтарына аса мән бермейді. Соның нәтижесінде кибербуллинг сияқты қауіпті құбылысқа ұшырау қаупі артуда. Мысалы Еуропа және АҚШ елдерінде 5 жастан 14 жасқа дейінгі балалардың 80 пайыздан астамы ұялы телефонды пайдаланатындығы анықталған, соның негізінде 2014-2019 жылдар аралығында кибершабуылдың ауқымы 8-ден 52 пайызға дейін өскен делінген және ол көбінесе мектеп оқушылары мен жас балаларға қатысты деп көрсетілген [4].

«Бүгінде Қазақстанда мектептегі 11-15 жастағы жасөспірімдердің 12%-ы кем дегенде бір рет немесе одан да көп рет кибербуллинге ұшырағаны белгілі болған және жасөспірімдердің 11%-ы кем дегенде бір рет басқа адамдарды кибербуллинг құрбаны етуге қатысқан [5].

Көп жағдайда бұл тәсілмен шабуыл жасайтындар негізінен кәмелет жасына толмаған мектеп оқушыларын нысанаға алатындығы анықталған. Өйткені, қорғансыз балалар қорыққанынан өзіне қысым жасалып жатқаны туралы ешкімге айтпауы немесе оның зиянын білмеуі мүмкін. Тіпті ата-анасы мен мұғалімдерге оны айта алмайды. Оның басты себебі, кибербуллингтің құрбаны болған кезде, олар ұялы телефондарды немесе компьютерлерді пайдалану мүмкіндігінен айырылып қалудан қорқып, ересектерге бұл туралы айтудан бас тартады, шабуылшының айтқанынан шықпайды. Оның соңы жасөспірім немесе қоғам үшін үлкен зиянға апаруы мүмкін.

Және де ол мектеп ортасымен шектеліп қалмай, басқа ортада да жалғаса береді. Яғни, буллинг пен кибербуллингтің ең маңызды айырмашылығы - бұл объектінің қол жетімділігі. Буллинг идеяларына сәйкес, агрессивті мінез-құлық әдетте мектеп кезінде болып, сабақ уақыты аяқталып, үйге оралғанда тоқтайды. Кибербуллинг, керісінше, жәбірленушілермен тәуліктің кез келген уақытында ұялы телефондары, электрондық пошталары және мессенджерлері арқылы байланысып, бопсалау мен қудалауды жалғастыра береді.

Осы көрсетілген мысалдар негізінде буллинг пен кибербуллинг дегеніміз не және оның айырмашылығы неде деген сұрақтар туындайды. Және интернет технологиялар арқылы зиян тигізетін басқада кибершабуылдың түрлері барма ма? Осы сұрақтарға нақты зерттеулер арқылы ажыратып, анықтама беріп өтсек.

Буллинг (*bullying*, *bully* сөзінен – бұзақы, сотқар, төбелескіш, дөрекі, зорлық) үрейлендіру, басқалардың бойында қорқыныш тудыруға, оларды өзіне бағындыруға бағытталған, физикалық немесе әлеуметтік-психологиялық террор дегенді білдіреді.

Көптеген елдерде буллингті зерттеу 70-ші жылдары басталды. Соның арасында Скандинавиялық ғалымдар мектептегі қорқыту мәселелерін бірінші болып зерттей

бастаған. Бұл физикалық агрессияны ғана емес, психологиялық қысым, әлеуметтік қорлау, басқа біреудің қорқынышын тудыру, кемсіту, және сол арқылы оны өзіне бағындыруға бағытталған және т.б.мағынада қолданылады деп көрсеткен.

Ал, кибербуллинг (электрондық ізге түсу,онлайн қатігездік) дегеніміз — өзін қорғай алмайтын құрбан адамға қарсы бағытталған өзара әрекет жасаудың электрондық нысандарын пайдалана отырып, топпен немесе жеке тұлғамен іске асырылатын ұзақ мерзім ішіндегі жүйелі агрессивті әрекеттермен көрініс табатын жанама түрі. Бұл смс-хабарлама, әлеуметтік желі, әшкерелейтін веб-парақшаларды қолдану немесе қорлық көрсететін бейнеконтентті және т.б орналастыру арқылы орын алады [6].

«Троллинг» термині кей кездері кибербуллингтің бір түрі, яғни синонимі ретінде қолданылады, онда да нақты құрбандар мақсаты интернет көзі арқылы әдейі зиян келтіруге бағытталған.

Кибербуллинг мәселесі троллинг секілді, әлемде біршама құрбандардың өзін-өзі өлтіруінен кейін үлкен назарға ілікті және осы кибершабуылдық оқиғалардың көбейе түсуінен кейін ғылыми тұрғыда назар аударылды. Бірақта кибербуллинг құрбандар үшін троллингке қарағанда ауыр зардаптарға әкелетінін зерттеулерде көрсеткен. Сондықтан екеуін ажыратып көрсету маңызды болып табылады.

«Тролль» -бұл жәбірленушіні қорқытып, психологиялық қысым көрсету үшін көгілдір экранның арғы жағында жасырынған мифологиялық (анонимді) тіршілік иесін сипаттау үшін қолданылатын термин. Интернеттегі әлемде кейбір адамдар осы мифологиялық тіршілік иесінің әрекеттеріне еліктейді. Сондықтан, мифологиялық болмыстың қазіргі нұсқасы интернет-тролльдер болуы мүмкін [7].

Троллинг - тұлғааралық қоғамға қарсы мінез-құлық ретінде онлайн-платформаларда қылмыскерлердің жеке ләззаты мен пайдасы үшін қақтығыс пен қайғы-қасірет ортасын құруы, басқаларды арандатып, алдап-арбау арқылы өз пайдасына қолдану т.б. ретінде анықталады.

Арандату, зиян тигізу, ашуландыру және адам назарын аудару үшін жалған еліктіргіш хабарламалар мен ақпаратты тарату троллингтің әдеттегі ең көп таралған түрі болып саналады. Соның салдарынан да әлеуметтік мәселелер туындайды. Мысалы: жеке қақтығыстар, пікірлердің бөлінуі, басқа қолданушылардың ашулы реакциясы және онлайн платформаларда теріс пікірталастардың қалыптасуы.

Кибербуллинг анықтамасының кейбір элементтері троллинг пен кибербуллинг арасындағы айырмашылықты түсіну үшін назар аударуды қажет етеді.

Троллинг пен кибербуллингтің басты айырмашылықтары:

Троллинг	Кибербуллинг
троллингте шабуылшының мақсаты нақты емес, қарапайым болуы;	арнайы бір мақсатқа жету, қасақана, зиянды әрекетке итермелеу, кек алу;
қылмыскерлер құрбан болу үшін кездейсоқ адамдарды таңдайды;	нақты құрбандар таңдалады, яғни жалпы өмірде көрген немесе жақсы таниды;
агрессияның бір түрі	агрессияның кең таралған жанама түріне ие
көптеген жағдайларда бір реттік оқиғамен шектелуі;	бір реттік емес, бірнеше рет қайталануы, үнемі жалғасуы;
көп жағдайда мазақтау, алдау, алайақтық және қорқыту арқылы өз пайдасына қолдану;	зиян тигізу және құдалау әрекеттері басым, адам өміріне зиянды ауыр салдары бар;

Троллинг пен кибербуллингтің ұқсас аспектілері де бар:

-Біріншіден, екеуі де интернеттегі қудалау немесе кибершабуылдың нысандары;
-Екіншіден, интернеттегі агрессия немесе киберагрессия олардың негізгі сипаттамалары болып саналады [8];

Сонымен, троллинг те, кибербуллингте те өзін-өзі бағалау мен қорғаудағы сәтсіздік формасы ретінде анықталатын интернеттегі дезингибицияның көрінісі ретінде қарастырылады. Троллинг пен кибербуллингтің ұқсастығына қарағанда айырмашылықтары көп деп айтуға болады. Қорытындылай келе, шетел зерттеушілері кибербуллингті іс-әрекеттің формасына, мазмұнына, ниетіне және салдарына байланысты троллингтен ажыратуға болатындығын көрсетеді.

Кибербуллинг интернет тролдардың басқа түрлеріне қарағанда балаларға орасан зиянын тигізеді, ол өз-өзіне деген сенімсіздік, үмітсіздік пен шарасыздық күйге түсуге себеп болады. Ғалымдардың зерттеулеріне сүйенсек есірткі сатумен айналысуға, балалар порносы мен жезөкшелікке, белгілі бір дінді үгіттейтін ұйымдарға еліктеуге, суицидке, т.б. апаруы мүмкін. Яғни интернет технологияларының қаншалық қауіпті екенін сезбеуі басты мәселе болып отыр. Осыған орай кибербуллинг мәселесін қатаң қадағалауға алып, заң тұрғысынан оның таралуына шектеу қойылса деген пікірлер сарапшылар мен әлеуметтік қоғам белсенділері тарапынан да көп айтыла бастады.

Жалпы қоғамда немесе жасөспірімдер арасында кибербуллингтік қылмыс үлкен проблема ретінде орын алса, полиция мен заң қызметкерлері, медиа орталықтары назар аударады. Алайда олар проблема орын алған жағдайда ғана араласуымен шектеледі. Ал мектеп мұғалімдері мен әкімшілігі көп жағдайда оқушылардың мектептегі мінез-құлықтары мен тәрбиесіне назар аударып, көп жағдайда дәстүрлі қудалаудан қорғауды қарастырады. Сондықтанда осы интернеттегі кибершабуыл мәселесімен арнайы айналысып, оның алдын-алуда қызмет ететін нақты маман немесе орталық жоқ. Және бұл мәселе әзірше ақпараттық құралдар арқылы ғана айтылып, ескертулермен шектелуде.

Шетел еңбектерінде ғалымдар бұл мәселені ең бірінші орында әлеуметтік құбылыс деп алып, оны әлеуметтік проблемаға жатқызған. Және одан кейін барып психология, мінез-құлық, қылмыс т.б. байланысын көрсеткен [9]. Сондықтан да бұл мәселені тек үстіртін ескертумен ғана айтып өту жеткіліксіз. Арнайы мектеп пен жоғары оқу орындарында әлеуметтік түрлі проблемаларды қарастыратын мамандар, әсіресе түрлі агрессивті, девиантты, тәуекел тобындағы балалардың тәрбиесімен, өмірлік жағдайымен тікелей байланысы бар әлеуметтік педагогтарды, осы мәселенің алдын-алуда даярлау қажет екендігін айтқымыз келеді.

Әлеуметтік педагогтарды даярлап, кибербуллинг әрекетін мектеп деңгейінде алдын-алу, төмендету дегеніміз, яғни ең ұтымды бағдарламаларды енгізуді, оған ата-аналарды, мектеп басшылығын тартуды, тәртіптік әдістерді қолдануды, мектептегі әлеуметтік ахуалды жақсартуды, балаларды қадағалауды, заң тұрғысынан қылмысқа жол бермеу т.б. қамтиды.

Сондықтанда болашақ салауатты ұрпақ тәрбиелеу, қоғамда зиянды әрекеттерге жол бермеу үшін ұлттық деңгейде кешенді стратегиялар мен алдын алу бағдарламалары, жоғары ақпараттандыру, сондай-ақ кибербуллинг құрбандарына қолдау көрсету жобалары мен қызметін дамыту еліміз үшін аса маңызды болып табылады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. «Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі». <http://adilet.zan.kz/>
2. Kris Doreen Mitzner «PERCEPTIONS OF CYBERBULLYING FROM SECONDARY SCHOOL» Dissertation, 2011;
2. Smith, P.K.; Mahdavi, J.; Carvalho, M.; Fisher, S.; Russell, S.; Tippett, N. Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. J. Child Psychol. Psychiatr. 2008;

3. Langos, C. Cyberbullying: The challenge to define. Cyberpsychol. Behav. Soc. Netw. 2012;
4. Robert S. Tokunaga «Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization» Computers in Human Behavior 26 (2010) 277–287;
5. ҚР ДСМ Қоғамдық денсаулық сақтау ұлттық орталығы (ҚДСҰО) «Мектеп жасындағы балалардың денсаулыққа қатысты мінез-құлқы» «Health behaviour in school-aged children» (HBSC)., 2018 ж;
6. Simon C. Hunter, James Boyle., «Coping and appraisal in victims of school bullying» British Journal of Educational Psychology · March 2004;
7. Peter K. Smith., «School bullying», Sociologia, Problemas e Práticas., 2013;
8. «Проблемы кибербуллинга: как сделать посещение интернета для детей и молодежи безопасным» Материалы Международной научно практической интернет-конференции., г. Свислочь, 30 ноября 2017 г;
9. Eloy López-Meneses, Esteban Vázquez-Cano, Mariana-Daniela González-Zamar, Emilio Abad-Segura., «Socioeconomic Effects in Cyberbullying: Global Research Trends in the Educational Context», International Journal of Environmental Research and Public Health., 18 June 2020;

УДК 37.032

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ НАПАДАЮЩИХ ДЕЙСТВИЙ ИГРОКОВ ПЕРВОГО ТЕМПА В ВОЛЕЙБОЛЕ

Процюк Оксана Александровна

Старший преподаватель кафедры физической культуры и спорта
факультета социальных наук ЕНУ им. Л.Н.Гумилева
Нур-Султан, Казахстан

Белькович Владимир Николаевич

Старший преподаватель кафедры физической культуры и спорта
факультета социальных наук ЕНУ им. Л.Н.Гумилева
Нур-Султан, Казахстан

Процюк Евгения Александровна

Педагог дополнительного образования
ГККП «Дворец школьников имени Махамбета Утемисова»
Акимата Нур-Султан, Казахстан

***Аннотация:** В статье рассматриваются особенности нападающих действий игрока первого темпа в волейболе. Также рассматривается характеристика волейбола как игрового вида спорта. Проанализированы тенденции развития классического волейбола на современном этапе. Определяются особенности в игровой подготовке игроков первого темпа, возможности совершенствования физических возможностей волейболистов.*

Разработанный комплекс упражнений, представленный в статье будет иметь достаточно высокую эффективность в результате внедрения их в учебно-тренировочный процесс.

Ключевые слова: *первый темп, тренировочный процесс, второй темп, игровые действия, центральный блокирующий.*

В специализированной литературе по волейболу чаще всего рассматриваются вопросы технических приемов игры в волейбол. Можно выделить следующие этапы обучения игры в волейбол:

1. выбор приема для изучения
2. повторение выбранного приема в простых условиях
3. закрепление выбранного приема в условиях с усложнением
4. полное закрепление приема в игровых условиях.

В самом начале обучения следует развить физические данные спортсмена необходимые для изучения конкретного игрового приема. Спортсмен должен качественно сочетать свою физическую форму и технику исполнения игрового приема. В свою очередь тренер должен создать правильные условия тренировок с объяснением и показом правильного их исполнения.

К специфике тренировки первого темпа следует отнести не только тренировку спортивных качеств, присущих любому спортсмену, но и стоит сделать акценты на слабых моментах высокого атлетичного игрока: это резкость и координация.

Основной задачей игроков первого темпа, или как ихещеназывают, центральных блокирующих, является групповая организация блока. В случаях, когда после приема подачи связующий находится в комфортной ситуации, он может задействовать в атаке четверых игроков.

Атака первым темпом играется намного быстрее, чем вторым. Передачи доигровщикам и диагональным летят по дугообразной траектории и на большее расстояние, поэтому их относят к нападающим второго темпа. Первый темп играется совсем по-другому. Нападающий игрок, в зависимости от заказанной комбинации, должен прийти в определенную точку и прыгнуть вверх для атаки точно в тот момент, когда пасующему в руки прилетает мяч. Пасующий знает, в какой точке прыгает игрок, и должен точно, практически ювелирно отдать передачу в определенную точку. Даже небольшое отклонение в траектории – и нападающий первого темпа уже не сможет выполнить атаку. Нападающий удар выполняется в прямом смысле по взлетающему мячу. Поэтому основная комбинация центрального блокирующего называется «взлет», и поэтому же атакующегоназывают «игрок первого темпа».

Процесс совершенствования техники сугубо индивидуален, но главная направленность тренировок для волейболистов такова, для того чтобы за счет разных упражнений и методических приемов выработать у игроков надежность, помехоустойчивость и разносторонность технических действий во время соревнований.

Данного совершенства можно добиться лишь многократным повторением упражнений, создавая некоторые сложности (сбивающие факторы) во время выполнения нападающих ударов (дополнительная физическая нагрузка, нестандартное выполнение заданий, психическая нагрузка). Какое угодно упражнение обязано выполняться с полной отдачей, добиться данного можно лишь применяя элемент соревновательности. С учетом всех вышеперечисленных моментов нами была разработана программа подготовки игроков первого темпа.

Упражнения использовались в основной части учебно-тренировочного занятия с игроками первого темпа 3 раза в неделю по 15-20 минут, последовательность предлагаемых упражнений варьировались. Все игроки первого темпа 3 года обучения 12 — 13 лет в спортивной секции волейбола при СДЮСШОР № 5. В это же время все остальные игроки группы занимались по до этого используемой методике. Каждое упражнение построено следующим образом:

- главная задача упражнения;
- последовательность игровых действий;

- тренерские инструкции;
- потенциальные варианты.

Упражнения использовались в основной части учебно-тренировочного занятия с игроками первого темпа 3 раза в неделю по 15-20 минут, последовательность предлагаемых упражнений варьировалась. В это же время оставшиеся игроки группы занимались по до этого используемой методике.

На основании проведенных исследований и полученных результатов разработан и предлагается ряд рекомендаций по организации и проведению учебно-тренировочного процесса, реализация которых, в свою очередь, благоприятствует увеличению технического мастерства занимающихся, сокращает сроки обучения и улучшает эффективность соревновательной деятельности.

Для совершенствования техники прямого нападающего удара нужно применять особые упражнения в технической подготовке волейболистов:

Упражнение 1. Задача: контроль за мячом; Последовательность: защитник принимает удар со стороны противника, пасующий направляет ему же мяч на удар, бывший защитник выходит к сетке и атакует; Инструкции: смена позиций игроков потенциальна после каждого касания либо по команде тренера.

Упражнение 2. Контроль за мячом; Последовательность: тренер, находясь на задней линии вводит мяч в игру, направляя его связующему на своей стороне, обе команды организуют первую атаку лишь из зоны, а последующий розыгрыш продолжается по ситуации.

Упражнение 3. Задача: удар - индивидуальный блок; Последовательность: связующий находится на одной из площадок, тренер вводит мяч на ту площадку где находится связующий, команда разыгрывает мяч, и ее нападающие зоны атакуют на одиночном блоке другой команды. Связующий переходит под сеткой с одной площадки на другую. Инструкции: смена позиций способен происходить, как в игре либо по указанию тренера.

Упражнение 4. Контроль за мячом; Последовательность: нападающие удары по цели. На площадке раскладываются круги (диаметром 2 м) различного цвета (синий, красный, зеленый и т.д.). Каждый игрок выполняет удар из какой угодно зоны в круг лишь заданного ему цвета; Инструкции: нападающие удары выполнять по 10-12 раз. Задание можно изменять. К примеру, менять расположение кругов на площадке, игрок получает задание направлять удары поочередно в круги двух различных цветов. Игрок заранее не знает в круг какого цвета он обязан выполнить удар, а получает это задание лишь в момент прыжка.

Упражнение 5. Контроль за мячом; Последовательность: нападающий не знает, какая зона будет закрыта блоком. Нападающий получает задание - выполнить удар мимо блока в любую зону. Таки образом, у нападающего вырабатывается способность быстро оценивать действия блокирующих и выполнять удары мимо блока (10-12 раз); Инструкции: выполнять 10-12 раз и менять нападающих с блокирующими игроками. Во время разработки содержания учебных занятий нужно применять средства оперативного контроля качества усвоения пройденного материала. Упражнения и их методическая последовательность одинаковы по своему характеру для всех способов атакующих ударов.

Система упражнений скоростно-силовой подготовки нацелена на решение главной задачи - развитие быстроты движений и силы некоторой группы мышц. Решение этой задачи совершается по трем направлениям: скоростному, скоростно-силовому и силовому. Скоростное направление предусматривает применение упражнений первой группы, с преодолением собственного веса, упражнений, выполняемых в облегченных условиях. К этому же направлению можно отнести методы, нацеленные на развитие быстроты двигательной реакции (сложной и простой): метод реагирования на внезапно

появляющийся зрительный или слуховой сигнал; расчлененный метод выполнения разных технических приемов по частям и в облегченных условиях.

Скоростно-силовое направление ставит своей целью развитие скорости движения в то же время с развитием силы некоторой группы мышц и подразумевает применение упражнений третьей и второй группы, где используются отягощения и сопротивление внешних условий среды. Выполняя упражнения, надо придерживаться следующих методических рекомендаций: рисунок, техника, ритм во время выполнения упражнений не обязаны нарушаться; добиваться нацеленного влияния на некоторые группы мышц, «обслуживающие» кисть, плечевой, голеностопный, тазобедренный и коленный суставы, мышцы спины, брюшного пресса и т. д.; вес отягощения не обязаны нарушать структуру движения (пояс, жилет - 0,25-0,5% от веса спортсмена).

Самым важным фактором увеличения нагрузки является повышение отягощения на 2-3% в каждом микроцикле; каждая серия скоростно-силовых упражнений с отягощением обязана завершаться выполнением данного же упражнения в отсутствие отягощения (2-3 раза) или ускорением и прыжками.

Нападающий удар является главным тактическим средством ведения борьбы с соперником. Нападающий игрок, в зависимости от направления и высоты передач, зоны атаки, расположения блока и защитников соперника, пытается выбрать самый рациональный (для более конкретной обстановки) метод удара. Отсутствие вариативности в технике нападающих ударов ведет к проигрышу очка либо подачи. Шире применять в учебном процессе технические средства обучения и тренажерные устройства, предназначенные как для волейбола, так и для иных видов спорта.

Сложный характер соревновательной игровой деятельности в волейболе создает постоянно изменяющиеся условия, вызывает необходимость оценки ситуации и выбора действий, как правило, в условиях ограниченного времени.

В процессе игры в волейбол для учащихся характерны разные чередования движений, быстрая смена ситуаций, изменение интенсивности и продолжительности деятельности каждого игрока. Условия игровой деятельности приучают занимающихся: подчинять свои действия интересам коллектива в достижении общей цели; действовать с максимальным напряжением своих сил и возможностей, преодолевать трудности в ходе спортивной борьбы; постоянно следить за ходом игры, мгновенно оценивать изменившуюся обстановку и принимать правильные решения.

Весь процесс учебно-тренировочной работы должен обеспечивать высокий уровень овладения техникой игры в волейбол, развития физических качеств (силы, быстроты, выносливости, ловкости), воспитание волевых черт характера, укрепление здоровья занимающихся и на этой основе достижение высокого спортивного мастерства.

Наша статья не претендует на исчерпывающее рассмотрение проблемы подготовки игроков первого темпа. Данная проблема очень сложна и многогранна. Мы предложили в своей работе рекомендации для тренеров и преподавателей при построении учебно-тренировочного процесса в волейболе.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Артамонова А.А. Оценка физической подготовленности волейболисток / А.А. Артамонова // Теория и практика физической культуры и спорта в условиях модернизации образования: материалы Всероссийской научно-практической конференции. - Ижевск: Издат. Дом «Удмуртский университет», 2009. - С. 382-384.
2. Колеманова И. В. Технология формирования навыков приема подачи мяча у квалифицированных волейболисток на основе выбора рациональных тактических действий: кан. пед. наук. - Смоленск, 2008. - 153 с.
3. Селезнева О.В. Дозирование нагрузки при начальном обучении технике приемов игры волейбол высокорослых девочек 13-14 лет / Сердюков О.Э. // Физическое воспитание студентов. – 2011. №6. С. 88-91.

УДК 796.011.1

**ФОРМИРОВАНИЕ ПОЛОЖИТЕЛЬНЫХ МОТИВОВ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА
ЖИЗНИ У СТУДЕНТОВ ВУЗА СРЕДСТВАМИ ФИЗКУЛЬТУРНО-
ОЗДОРОВИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Кузьменко Дмитрий Юрьевич
СКУ им.М.Козыбаева, старший преподаватель,
Петропавловск, Казакстан
Эктова Ирина Андреевна
Член Олимпийского комитета,
Петропавловск, Казакстан

***Аннотация:** статья посвящена проблеме положительных мотивов студентов к здоровому образу жизни. В материале статьи рассматривается решение данной проблемы. С использованием методики выполнен анализ данных, полученных в ходе контрольно-оценочного этапа опытной работы, которые отражают тенденцию преимущественно позитивного изменения процесса формирования мотивов здорового образа жизни. Это убедительно свидетельствует об эффективности разработанной в ходе опытной работы программы содействия в формировании положительных мотивов ЗОЖ у студентов 1-2 курсов «Будь здоров!», что позволяет сделать вывод о целесообразности ее внедрения в вузе.*

***Ключевые слова:** здоровый образ жизни, мотив, студент, исследования, физкультурно-оздоровительной деятельности, мотивация, молодое поколение.*

Потребность современного общества в воспитании здоровой, гармонически развитой личности актуальна как никогда. В этом процессе большую роль играет формирование здорового образа жизни детей и молодежи. Здоровье и обучение взаимосвязаны и взаимообусловлены: чем лучше здоровье студента, тем продуктивнее обучение, иначе конечная цель обучения утрачивает подлинный смысл и ценность.

Многочисленные исследования и социальная практика показывают, что значительная часть современной молодежи выбирает стиль жизни, не соответствующий задачам сохранения и укрепления здоровья, что снижает эффективность обучения в высшей школе и в дальнейшем ограничивает профессиональную успешность специалистов. В связи с этим, важнейшей задачей высшей школы является формирование у студентов готовности к реализации здорового образа жизни.

Потребность в систематической работе по улучшению образа жизни и здоровья студентов до настоящего времени не удовлетворена, чему во многом способствуют противоречия в теории и практике высшего образования. Ведущим из них является противоречие между идеями построения личностно-ориентированного педагогического процесса, необходимостью обучения студентов с учетом здоровьесберегающих принципов и отсутствием системы педагогических условий формирования у студентов готовности к реализации здорового образа жизни.

Таким образом, возникает проблема, требующая решения: какие педагогические средства физкультурно-оздоровительной деятельности способствуют формированию положительных мотивов студентов к здоровому образу жизни.

Цель исследования – разработать и обосновать совокупность педагогических средств физкультурно-оздоровительной деятельности, способствующих формированию положительных мотивов студентов к здоровому образу жизни.

Гипотеза исследования: педагогическими средствами физкультурно-оздоровительной деятельности, способствующими формированию положительных мотивов студентов к здоровому образу жизни являются:

1. Наличие у молодого поколения мировоззренческих взглядов на здоровый образ жизни в сочетании с практическим опытом самосовершенствования, самопознания.

2. Разработанная программа физкультурно-оздоровительной деятельности, приобщающие студентов к здоровому образу жизни.

3. Наличие мониторинга развития положительной мотивации студентов к здоровому образу жизни в условиях физкультурно-оздоровительной деятельности.

Анализ разных подходов, каждый из которых отражает важнейшие аспекты здоровой жизнедеятельности, позволяет определять здоровый образ жизни как систему индивидуальных проявлений личности (нравственных, духовных, физических) в сферах различных деятельностей (учебной, бытовой, общественной, коммуникативной), отражающую отношение к себе, социальной среде, окружающей природе с позиций ценностей здоровья и способствующую сохранению соответствующей возрасту устойчивости организма, максимальной активности личности в повседневной жизни и профессиональной деятельности.

Под мотивами здорового образа жизни мы понимаем целостную систему осознанных побуждений, активизирующих и направляющих проявления личности (нравственные, духовные, физические) в различных сферах жизнедеятельности с позиций ценностей здоровья.

Для решения поставленных задач была проведена опытная работа по формированию мотивов здорового образа жизни у студентов вуза, которая включала в себя: анкетирование студентов по методикам Милтона Рокича и М. Борисова, наблюдение и анализ представлений студентов о здоровом образе жизни (65 человек).

Результаты диагностирования с помощью методики М. Рокича показали, что здоровье в иерархии ценностей у студентов занимает 4-6 место вслед за такими, как «любовь», «семейное счастье», «материальная обеспеченность», «наличие друзей», «свобода», что характеризует достаточно низкий уровень развития побуждений к здоровому образу жизни и активной деятельности. А такой ценности, как саморазвитие, включающей работу над собой, постоянное физическое и духовное совершенствование отведены 9-11 места;

По результатам опроса по методике М. Борисова было выявлено, что к наиболее часто встречающимся и наиболее приоритетным целям, выделяемых студентами в первую очередь, относятся: улучшение настроения, снятие усталости (средняя позиция - 2), укрепление здоровья, повышение привлекательности (средняя позиция - 3) и внутренний комфорт (средняя позиция - 4).

Для более точной диагностики целостных свойств мотивов здорового образа жизни, мы провели анализ представлений студентов о здоровом образе жизни, которыми они руководствуются при интерпретации своего образа жизни. В качестве утверждений в результате анализа литературных и научных источников по исследуемой теме был разработан набор обобщенных представлений о здоровом образе жизни. Утверждения ранжировались согласно предложенным шкалам – «Я это знаю и делаю», «Я это знаю, но не делаю», «Я это не знаю и не делаю», оцениваясь в 3,2 или 1 балл соответственно.

Анализ полученных результатов показал, что представления о ЗОЖ у студентов сформированы на основе стереотипных утверждений и студенты не связывают способность противостоять жизненным неприятностям, возможность подняться на более высокую ступень общественной лестницы и укрепление нравственного здоровья с понятием ЗОЖ. Такая позиция указывает на низкую компетентность и активность молодежи в вопросах ЗОЖ.

В связи с этим возникла необходимость в дополнительной подготовке студентов по вопросам формирования положительных мотивов здорового образа жизни.

На основании этого нами была разработана программа содействия в формировании положительных мотивов ЗОЖ у студентов 1-2 курсов «Будь здоров!».

В процессе реализации программы на занятиях в зависимости от темы студентам предлагались упражнения для здоровья (профилактического, релаксационного, мобилизационного характера). Широкий спектр предложенных действий позволял студентам останавливаться на субъективно значимых, необходимых лично для них в зависимости от осознанных проблем.

Далее на контрольно-оценочном этапе проводилась оценка достигнутого студентами уровня развития мотивации здорового образа жизни. С целью получения информации об изменениях мотивации здорового образа жизни у студентов были вновь использованы методики М.Рокича и М.М. Борисова, а также методы наблюдения и анализ представлений студентов о здоровом образе жизни.

При анализе результатов, полученных в ходе опроса по методике М. Рокича, было выявлено, что большие изменения произошли в оценке таких ценностей как, познание, продуктивная жизнь и саморазвитие. Так, средняя позиция ценности «познание» поднялась на 3 позиции (с 11 до 8), позиция ценности «продуктивная жизнь» - на 7 (с 14 до 7), а позиция ценности «саморазвитие» - на 6 (с 13 до 7). Это говорит о возрастании роли ценностей профессиональной самореализации и активных ценностей. А данные ценности находятся во взаимовлиянии с положительной мотивацией здорового образа жизни.

Что касается данных опроса по методике М. Борисова, к наиболее видимым изменениям можно отнести изменения в оценке таких целей как: «внутренний комфорт» (повышение на 2 позиции, с 4 до 2), «развитие личности» (повышение на 3 позиции, с 6 до 3), «расширение кругозора» (повышение на 2 позиции, с 8 до 6), «воспитание личности» (повышение на 3 позиции, с 10 до 7) и «самоорганизация» (повышение на 3 позиции, с 9 до 6).

По итогам анализа представлений студентов о здоровом образе жизни на контрольно-оценочном этапе отмечено, что в представленном перечне лидируют утверждения №2, 7 и 8, в которых говорится о возможности использования здорового образа жизни как инструмента, с помощью которого человек осуществляет личностное развитие как способ достижения высокого уровня благополучия и успешности. Это значительно отличается от результатов опроса на констатирующем этапе и говорит о повышении уровня компетентности и активности молодежи в вопросах ЗОЖ.

В целом данные, полученные в ходе контрольно-оценочного этапа опытной работы, отражают тенденцию преимущественно позитивного изменения процесса формирования мотивов здорового образа жизни. Это, на наш взгляд, убедительно свидетельствует об эффективности разработанной в ходе опытной работы программы содействия в формировании положительных мотивов ЗОЖ у студентов 1-2 курсов «Будь здоров!», что позволяет сделать вывод о целесообразности ее внедрения в вузе.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Анастасова Л. П. Формирование здорового образа жизни подростков : метод, пособие для учителей / Анастасова Л. П. и др.// Биология : прил. к газ. «Первое сентября». 2000. - ноябрь (№ 43). - С. 8-9.
2. Егорова Э. Я. Педагогические условия формирования позитивного отношения к здоровью и безопасному поведению : автореф. дис. . канд. пед. наук / Э. Я. Егорова. Йошкар-Ола, 2004. - 22 с.
3. Загвязинский В. И. Методология и методы психолого- педагогического исследования / В. И. Загвязинский, Р. Атаханов. М.: Изд. центр «Академия», 2001. - 208 с.
4. Кувшинова И. А. Здоровьесбережение в условиях педагогического эксперимента / И. А. Кувшинова. Магнитогорск : МаГУ, 2004. - 56 с.
5. Менщиков В. М. Дидактические основы профессионально-прикладной физической культуры учащейся молодежи : Монография / В. М. Менщиков. Курган : КГУ, 2001. - 232 с.

6. Психофизиологические основы учебного труда и интеллектуальной деятельности. Средства физической культуры в регулировании работоспособности // Физическая культура студента / под ред. В. И. Ильнича. М., 2000. - Гл. 4. - С. 175-204.

7. Самоконтроль занимающихся спортом// Физическая культура студента / под ред. В. И. Ильнича. М., 2000. - Гл. 9. - С. 352-379.

UDC 81-139

BBC 81

MOODLE AND ZOOM AS A TOOL OF DISTANT LEARNING IN TEACHING THE RUSSIAN LANGUAGE IN A POLYLINGUAL EDUCATIONAL SPACE

Umbetbekova Kulash Mukaramovna,

lecturer at the Department of State and Foreign Languages,
Almaty Technological University

Zhakupova Mira Nurzadinovna,

lecturer at the Department of State and Foreign Languages,
Almaty Technological University

Annotation

The article is devoted to the use of distance technologies in teaching the Russian language to ethnic repatriates in a multilingual educational space. The purpose of the study is to show, in a comparative aspect, using the example of an electronic course, how the distance learning shells Moodle and Zoom can become an effective means of distance learning of the Russian language for students of higher educational institutions. The e-course is based on authentic material (a full-length animated film based on the story of Wilhelm Hauff "The Dwarf Nose"), structured by scenes and mastered by students through a system of specially designed language exercises. The novelty of the research lies in comparing the interactive potential of two distance learning systems - Moodle and Zoom, which are used to teach Russian to students. The authors, based on their practical experience, show the capabilities of these platforms when working online and offline in organizing extracurricular work, stimulating independent cognitive activity of students, creating conditions for individual and group learning activities. The article concludes that Moodle has more of these opportunities, but Zoom, with a creative approach, becomes an effective tool for implementing interactive interaction between the teacher and students.

Key words: distance learning, information and communication technologies, Moodle, Zoom, multilingual educational space, electronic training courses.

Introduction. The requirements for the era of globalization and internationalization set for Kazakhstani universities the goal of forming a multilingual educational space that contributes to the integration of our country into the international scientific and educational community and contributes to the study of the Russian language for intercultural teaching of the Russian language within distance learning based on the interactive learning platform Moodle and Zoom. Professional training of students in the context of a competence-based approach involves the widespread use of active and interactive forms of conducting classes in the educational process in combination with extracurricular work in order to form and develop professional skills of students. The main educational program of the bachelor's degree, in accordance with the

requirements of the state educational standard of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan (MES RK), must be provided with educational and methodological documentation and materials for all training courses, disciplines (modules). The content of each of these academic disciplines (modules) must be presented on the Internet or the local network of an educational institution. Extracurricular work of students should be accompanied by methodological support and justification of the time spent on its implementation. One of the conditions that make it possible to implement the requirements of the standard in solving these problems can be the use of electronic educational resources integrated into the distance learning system.

In the studies of I.N. Rozina examines the theoretical and practical aspects of educational computer-mediated communication [1]. V.A. Tishchenko pays special attention to organizing feedback in the distance learning system using information and communication technologies. M.V. Yatrovskaya considers models of educational and pedagogical communication in the system of electronic distance learning of the university. V.B. Artemenko describes the features of the organization cooperation in e-learning based on a project-based approach and web tools [2]. Computer tools and technologies as tools for computational linguistics should, according to M.A. Bovtenko, to provide:

- a variety of forms of presentation of the studied language units;
- complex use of technical means for presentation material (sound, graphics, animation, video, text); - showing linguistic phenomena in dynamics;
- varying the language content of tasks;
- acceleration of the implementation of traditional "paper" types of tasks;
- the presence of specifically computer types of tasks that are difficult or impossible to do without a computer;
- the ability to view, analyze, correct errors;
- the complexity of didactic materials (inclusion in the structure of the program of dictionaries, reference books, text editor, etc., or ensuring compatibility with similar programs);
- individualization of distance learning (adaptability of the program, the ability to choose - the level of complexity and volume of the studied material; format of information presentation: video, audio, text; sequence of work with the program; time to complete tasks, etc.);
- the presence of a friendly interface in training programs, making the most of the target language, and the necessary reference materials and guidelines for the teacher, etc. [3].

As noted by A.V. Tryapelnikov, digital educational and methodological content in combination with electronic communication means form the basic technological foundations of modern electronic distance language learning. In this case, the content of electronic communications is the digitized content of distance learning. The digital presentation of educational materials, the possibility of placing content in an electronic environment (in the memory of computers, on the Internet) and the inclusion of this material in communications through electronic communication channels make it possible to effectively support distance learning of a language in electronic format [4].

Methodology. Distance learning technologies are actively used in modern education. The shift in emphasis from traditional methods to distance technologies in teaching the Russian language has long become a global trend, and the question of the expediency of using the latter is no longer relevant. The problem of choosing a remote platform on the basis of which Russian language teaching will be the most effective is of greater urgency. Distance learning technologies have a wide range of applications in foreign language lessons and are successfully used to intensify and optimize the distance learning process. Currently, the universities of the Republic of Kazakhstan use various distance learning shells, the most common of which are Moodle and Zoom. The use of electronic educational resources in the educational process in combination with learning management systems and educational content management allows

you to effectively organize independent cognitive activities of students, individual educational support for the educational activities of each student by teachers, group educational activities using information and communication technologies [5].

With the use of information and communication technologies, the possibilities of organizing students' independent work are expanding: it can be independent work with training programs, with testing systems, with information databases. All known types of electronic educational resources integrated with Moodle and Zoom can serve as a basis for organizing students' independent work.

Results and discussion. Let us compare the interactive capabilities of Moodle and Zoom in teaching Russian and consider specific examples from teaching experience at the Almaty Technological University. The e-courses are based on the interactive educational platform Moodle developed by the authors of the article for teaching the Russian language to ethnic repatriates, based on the feature-length animated film of the same name (2015) based on the story of Wilhelm Hauff "Dwarf Nose".

This training platform is intended for first-year students of ethnic repatriates studying Russian at the 1st level of general knowledge of the language, and meets the minimum requirements for this level. The learning platform can also be used to develop the language skills of students with the concomitant goal of improving their communicative competence during the transition from 1st to 2nd level. The training platform can be interesting and useful to a potential addressee: an ethnic repatriate who is studying RFL with a teacher or on his own.

The purpose of the platform is to develop and activate students' communication skills using various variants of grammatical structures of the Russian language and with the active use of speech units, which allow students to satisfy their communicative needs in a set of situations and topics of the socio-cultural sphere and the sphere of everyday communication.

When compiling the manual, the following programs were used: Windows Movie Maker®, Microsoft Office PowerPoint®, Adobe PhotoshopCS®, Microsoft Office Word®.

The video was embedded in the PowerPoint presentation. He is an immediate part of it. When sharing it with other users, there is no need to worry about additional files. The video quality meets high technical parameters. The entire cartoon, with a total duration of 18 minutes, is divided into 12 fragments. Each piece takes an average of 1.5 minutes. All videos have a complete plot and are divided into semantic segments.

Video lessons are an effective form of distance learning a foreign language. Studies have proven that, in contrast to audio and print materials that have a sufficiently high information, educational, educational and developmental potential, video text surpasses them in the possibility of integrating various aspects of the act of speech interaction. In addition to a meaningful communication plan, the video material includes visual information about the place of the event, the verbal, non-verbal and paraverbal behavior of the communication participants in a specific situation and context. The visual range makes it possible to understand and consolidate both purely factual information and linguistic features of speech.

The learning platform includes a system of language exercises, among which speech and communication exercises prevail. Pretext, pretext and, to a greater extent, posttext tasks are intended for a deeper study of the communicative potential of units and their consolidation in linguistic consciousness. Students learn to use a receptive and potential vocabulary, to separate the main from the secondary, ignore the irrelevant for understanding, not try to understand the information literally, but connotatively.

The interactive form of the tasks of the manual allows you to simulate real situations from life, use role-playing games, resort to jointly solving the questions posed and educational and professional situations of a problematic nature. Students solve the assigned tasks using the knowledge gained and skills formed in the course of the lesson. The emphasis is on developing critical thinking and spontaneous speech.

The learning platform can be used on any computer where Internet browser, programs that allow you to open videos, audio materials and Microsoft Office documents. Among other things,

if necessary, the training platform can be easily integrated into the Internet environment. Which provides a great opportunity to use it on different types of distance learning e-learning courses. The authors of the article tested the possibilities of integrating video tutorials of the manual into the Moodle and Zoom distance learning systems in order to increase its didactic potential and the degree of interactivity. Moodle hosts a complete tutorial-based tutorial, while Zoom has created separate exercise types using various tools and system resources. Both systems make it possible to post educational materials of different types and formats: PDF files, hyperlinks to Internet resources, glossaries, web pages. However, Zoom has restrictions on the size of files uploaded to course materials: there is no way to upload files larger than 512 MB. You have to either translate them into a smaller format, or upload them to third-party Internet services and embed the HTML code on the web page. In Moodle, you can upload files of different types, group them into folders. The glossary in Zoom is primary, that is, it is formed by the course creator. Moodle has the ability to create a secondary glossary, to fill and comment on articles of which in a foreign language can attract students. You can integrate graphic images, media objects into a web page, insert tables, formulas, symbols, and format text. Video files can be integrated into the page using the HTML-code of the file posted on the Internet. In Moodle, the video file can be uploaded separately or via a hyperlink to third-party resources. As you know, the effectiveness of using software products in teaching a foreign language lies not only in the accurate understanding and ability to use the tools of the software products themselves, but also in how rationally and methodically competently they help organize and structure the work on teaching a foreign language. It is advisable to organize methodical work with video fragments in classroom lessons in the following sequence.

REFERENCES

1. Artemenko V. B. Organization of cooperation in e-learning on based on the project approach and web tools // Educational technologies and society. - 2013. - No. 2 (T. 16). - P. 489 - 504.
2. Bovtenko M.A. Computer linguodidactics: Textbook. - M., 2004., 208 P.
3. Bogomolov A.N. Information and communication technology (ICT) and modern education system. // Innovative technologies for teaching foreign languages and cultures. - 2014 .-- P. 348-359.
4. Sharipov A.A., Omarbekova A.S. Semantic model of an electronic educational publication // Special issue Bulletin of the LN Eurasian National University. Gumeleva. 2012.P. 432-435.
5. Skibitsky E.G., Yegorov V.V. Distance learning: theory, practice and development prospects: Mogography. - Almaty: Gylym, 2004.221S.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН КОМПЬЮТЕРЛІК ОЙЫНДАРДЫҢ МАҢЫЗЫ.

Утегенова Арайлым Ерболовна

А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің студенті,
Ғылыми жетекші- Султанбекова Жадыра Хамитбековна, педагогика магистрі
Қостанай қаласы, Қазақстан

***Аннотация:** Мақалада мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде компьютерлік ойындар мен білім беру бағдарламаларын қолданудың маңыздылығы, мектеп жасына*

дейінгі баланың жеке басын жан-жақты дамыту мақсатында компьютерлік технологияларды тікелей білім беру процесінде қолданудың тиімділігі негізделген.

Тірек сөздер: мектеп жасына дейінгі балалар, ақпараттандыру, компьютерлік ойындар

Мемлекеттік білім беру жүйесіндегі қазіргі ең басты мәселелердің бірі Қазақстан Республикасындағы білім беру жүйесін ақпараттандыру болып табылады. Дамыған елдердегі білім беру жүйесінде ерекше маңызды болып табылатын мәселелердің бірі - оқытуды ақпараттандыру, яғни оқу үрдісінде ақпараттық технологияларды пайдалану. Қазіргі таңда да елімізде білім беру жүйесінде жаңашылдық қатарына ақпараттық кеңістікті құру еніп, көкейкесті мәселе ретінде күн тәртібінен түспей отырғандығы мәлім. Білім беруді ақпараттандыру жағдайында компьютер оқыту мен дидактикалық құралға айналып отыр. Сондықтан қазіргі білім беру саласында мультимедиялық электрондық оқу құралдарын оқытуға пайдалану өзекті мәселелердің бірі болып келеді.

Мектепке дейінгі білім беру мекемесіндегі білім беру үрдісінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды, атап айтқанда компьютерлік ойындарды қолдану мектепке дейінгі педагогикасының жаңа және өзекті мәселелердің бірі. Компьютерлік құрылғылардың әмбебаптығы білім беру саласында дамытушылық әсерін негіздейді. Ғылым мен техниканың дамуы, жалпыға бірдей компьютерлендіру мектеп жасына дейінгі балаларды мектепалды даярлауға көмектеседі. Ақпарат берудің заманауи технологиялары біздің алдымызда білім беру саласында жаңа мүмкіндіктерді ашады.

«Ағартушы Д.Пойаның мынадай қанатты сөздері бар: «Мұғалім өз тауарын өткізе алатын сатушы тәрізді болуы тиіс, ол тауарын әдемілеп көрсете білуі керек». Сондықтан ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың мүмкіндіктерін оқу үрдісіне жан-жақты пайдалана білуіміз керек. Ал оны пайдаланудың басты мақсаты - балалардың оқу материалдарын толық меңгеруі үшін оқу материалдарының практикалық жағынан тиімді ұсынылуына мүмкіндік беру. Таңдай отырып, балалардың білімін жетілдіру бағытында еңбек етуі керек.»

Компьютер, ең заманауи өңдеу құралы бола отырып, ақпаратты оқытудың қуатты техникалық құралы болып табылады және мектеп жасына дейінгі балалардың дамуы, тәрбие мен жалпы ақыл-ойда таптырмас көмекші ретінде қызмет ете алады. Мектеп жасына дейінгі балалардың компьютермен қарым-қатынасын және компьютерлік ойындарды таңдау кезінде, ата-аналар немесе мамандар балалардың жасы мен оқу бағытын ескере отырып, мұқият таңдауы қажет. Компьютер жеке оқу және ойын-сауық құрылғысы ретінде ғана қарастырылмайды, ол процестің әртүрлі бағыттарымен байланысуға, оларды байытуға және жалпы балабақшаның даму ортасын түбегейлі өзгертуге қабілетті әмбебап ақпараттық жүйе ретінде қарастырылады. Балабақшаларда компьютерді қолдану бойынша шетелдік зерттеулер мұның орындылығын ғана емес, сонымен бірге баланың ақыл-ойы мен жалпы жеке басын дамытудағы компьютердің ерекше ролін де дәлелдейді (С.Л. Новоселова, И.Пашелите, С. Пейперт, Б. Хантер және т. б.).

С. Л. Новоселова өз еңбектерінде компьютер мектеп жасына дейінгі баланың жеке басын дамыту үшін үлкен әлеуетке ие екенін дәлелдеді: оның интеллектісін байытады, эстетикалық мәдениетті, қарым-қатынас дағдыларын қалыптастырады, әлеуметтендіреді және тіпті физикалық қасиеттерді дамытады деп жазған болатын.

Мектепке дейінгі педагогикада компьютерлік ойынды ұйымдастыру және жабдықтау бойынша ұсыныстар, балабақшадағы дамып келе жатқан пәндік орта жүйесіндегі маңыздылығын анықтайды. Компьютерді мектеп жасына дейінгі балалармен жұмыс кезінде физиологиялық, гигиеналық, және психологиялық-педагогикалық шектеу және рұқсат беру нормалары мен ұсыныстарын сөзсіз сақтай отырып қолдануға болады, оны ата-аналар да, мектепке дейінгі білім беру мекемесінің қызметкерлері де ескеруі қажет. Компьютерлердегі балаларды оқыту қызметі барысында олардың есте сақтау

қабілеті мен зейіні жақсарады, жалпылау және жіктеу сияқты маңызды ойлау әрекеттері дамиды. Балаларға компьютерлік дамыту ойындары ақыл-ойды дамыту үшін ғана емес, сонымен қатар олардың ұсақ қол моторикасын қалыптастыру үшін де үлкен маңызға ие. Балалар кез-келген компьютерлік ойындарды ойнағанда, саусақтарымен белгілі бір пернелерді басуы кезінде, баланың қол бұлшық еттері мен қоса ұсақ моторикасын дамытады. Осылайша, компьютер баланың зияткерлік қабілеттерін дамытуға ғана емес, сонымен қатар, жинақылық, дербестік, табандылық сияқты ерікті қасиеттерді дамытуға көмектеседі, және де баланы эмпатияға, ойын кейіпкерлеріне қол ұшын беруге, қоршаған әлемге деген көзқарасын байытуға ықпал етеді.

Ересек мектеп жасына дейінгі балаларға арналған ойындар мен оқу бағдарламалары танымдық дағдылардың қалыптасуына әсер етеді, дерексіз және стратегиялық ойлауды дамытады, кейбіреулерінде шет тілдерімен танысу мүмкіндігі болады. Материалды қызықты ұсынудың арқасында мектеп жасына дейінгі балалар оқуға деген ынтаны арттырады. Компьютерлік ойындар баланың шығармашылық тұлғасының жан-жақты дамуын тәрбиелеуді жетілдіруге өз үлесін қосады.

Менің ойымша, мектепке дейінгі ересек мектеп жасына дейінгі балаларға компьютерлік ойындарды ұйымдастырылған оқу іс-әрекетінде қолданудың маңызы зор. Себебі, компьютерлік ойындар арқылы баланың қызығушылығы оянып, оқу іс-әрекетінде танымдық қабілеті артып, бала белсенділік танытады. Балаларға компьютерлік логикаға байланысты ойындармен таныстырғанда, ойын арқылы ойлай отырып, тапсырмалары өзінше зерттеп, орындау, өзінше шешім жасау өз ойындағысын айту жағдайларына мүмкіндік туғызылса ғана бала еркін ойлы, өзіне сенімді, ерік-жігерлі, дүниетанымы кеңейген, сөйлеу тілі жақсы қалыптасқан, болашаққа қызығушылығы оянған дара тұлға ретінде жан-жақты дами алады. Баланың ақыл-ойының дамуы тек белгілі бір білім көлемін ғана емес, жалпы тәлім-тәрбиелік іс-әрекеттерді игерумен бірге, ойлау, қиялдау, есте сақтау, елестету және т.б. қабілеттерінің; танымдық, іскерлік, шығармашылық қасиеттерінің дамуын қамтиды.

Компьютерлік ойын арқылы бала дұрыс сөйлеуді үйренеді, көрген қателіктерін түзетуге тырысады, тартымды графикаға назар аудара отырып, өзін-өзі бақылау әдістерін іздейді. Компьютерлік ойындар балаға тәжірибе жасаудың, модельдеудің, салыстыруды жіктеудің қызықты түрін ұсынады. Компьютерде жұмыс істей отырып, бала қажетті көмекке сүйене отырып, мәселенің шешімін соңына дейін жеткізуге мүмкіндік алады. Осылайша, компьютерді мектепке дейінгі білім беруде қолдану қажет, бұл оқуға деген қызығушылықты, оның тиімділігін және мектеп жасына дейінгі баланың жан-жақты дамуына ықпал етеді

Бүгінгі күн талабы – баланың ақыл ойын дамыту, ойлау қабілетін жетілдіру, өзіндік іскерлік қасиеттерін қалыптастыру, заман талабына сай ойы жүйрік етіп тәрбиелеу. Сондықтан да баланың танымын алғашқы күннен бастап дамытудың, бойында оқыту мен тәрбиелеудің негізін қалыптастырудың құралы – ойын әрекеті, бірақ бала үшін компьютерлік ойындар тек уақыт өткізу құралы болмай, балаға тәрбие, білім, білік беретін, ойнай отырып оқыту құралы болуы керек деген ойдамын.

Тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйіні, ақылға қонымды көзқараспен және қажетті жағдайларды сақтай отырып, компьютерлік ойындар пәндік білім мен дағдыларды, сондай-ақ мектеп жасына дейінгі балалардың әлеуметтік маңызды жеке қасиеттерін қалыптастырудың тиімді қосымша құралы болып табылады. Сонымен қатар, үдеріс дұрыс ұйымдастырылса компьютердің теріс әсерін азайтуға болады. Компьютерлік техниканы қолдану сабақты тартымды және шынымен заманауи етуге, оқытуды дараландыруға, бақылау мен қорытындылауды объективті және уақтылы жүргізуге мүмкіндік береді. Компьютерлік ойындардың басты оң құндылығы- бұл білім беру мақсаттарына балалар үшін ең тиімді және тартымды түрде қол жеткізуге мүмкіндік беретін, әр түрлі ойын жағдайлары. Қазіргі таңда компьютерлік ойындар балаға қызығушылықпен оқуға, жаңа білім алу кезінде өз ісіне деген жауапкершілікті тәрбиелеуге, зияткерлік іс-әрекетін

дамытуға және баланың жан-жақты дамуына ықпал ететін білім берудің жаңа әдісі деп санауға болады

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТ:

1. ҚР Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты. Астана, 2012ж. 33б
2. Булгакова Н.Н. Знакомство с компьютером в детском саду. // Информатика. – 2001. – №18. – С.16-17.
3. Новоселова С. Л. Генетически ранние формы мышления: дис. ... д-ра психол. наук. – М., 2002.
4. Радеева Р. Е. Психологические особенности компьютерных игр: новый контекст детской субкультуры. – URL: <http://www.childpsy.ru/lib/articles/id/10345.php>

UDK 802.0

THE APPLICATION OF EDUCATIONAL INTERNET RESOURCES IN THE FOREIGN LANGUAGE LEARNING PROCESS

N.N.Abdygaliyeva

Lecturer of Almaty technological University, Almaty, Kazakhstan

M.S.Yerdaliyeva

Lecturer of Almaty technological University, Almaty, Kazakhstan

G.T.Nigmatullaeva

Assistant of Almaty technological University, Almaty, Kazakhstan

The article discusses the application of internet resources in the process of learning the foreign language. The practical value of the article is to describe the main requirements that must be met by digital educational resources in the University, and recommendations for creating the necessary conditions for their development.

Key words: application, digital educational resources, innovation, information technologies.

ПРИМЕНЕНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ИНТЕРНЕТ РЕСУРСОВ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Абдыгалиева Н.Н.

Лектор Алматинского технологического университета,
Алматы, Казахстан

Ердалиева М.С.

Лектор Алматинского технологического университета,
Алматы, Казахстан

Нигматуллаева Г.Т.

Ассистент Алматинского технологического университета,
Алматы, Казахстан

Аннотация

В статье рассматривается использование интернет ресурсов в процессе изучения иностранного языка. Практическая ценность статьи - описание основных требований,

қотарым долхны соотвествовать цифровые образовательные ресурсы в университете, и рекомендации по созданию необходимых условий для их развития.

Ключевые слова: приложение, цифровые образовательные ресурсы, инновации, информационные технологии.

ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУ ҮДЕРІСІНДЕ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ИНТЕРНЕТ РЕСУРСТАРЫНЫҢ ҚОЛДАНЫЛУЫ

Н.Н.Абдығалиева

Алматы технологиялық университетінің лекторы, Алматы, Қазақстан

М.С.Ердалиева

Алматы технологиялық университетінің лекторы, Алматы, Қазақстан

Г.Т. Нигматуллаева

Алматы технологиялық университетінің ассистенті, Алматы, Қазақстан

Түйін

Мақалада шет тілін оқыту үдерісіндегі интернет-ресурстарды қолдану туралы айтылады. Мақаланың практикалық мәні университеттегі сандық білім беру ресурстарының мазмұнына сай келуі керек негізгі талаптарды және олардың дамуы үшін қажетті жағдайлар жасау жөніндегі ұсыныстарды сипаттау барысы айтылады.

Кілт сөздер: қолдану, сандық білім беру ресурстары, инновация, ақпараттық технологиялар.

At present, the era of globalization has touched all spheres of human life, therefore, the use of new technologies makes its own adjustments to the traditional teaching of foreign languages, transforming it to a completely new level of development. Modern society makes the highest possible demands on the learning and all-round development of students, as a result, the prevailing goal of each student is to receive, process, evaluate and use a significant amount of information in a short period of time. A combination of traditional technologies, including computers with the use of Internet resources, can help the teacher and student in solving this complex problem. Most of the authors of the articles suggest integrating the Internet into the educational process, while maintaining traditional teaching tools. According to L. A. Podoprigrorova, "the use of the Internet in the classroom should not be an end in itself. In order to correctly determine the place and role of the Internet in teaching a language, first of all it is necessary to find clear answers to the questions: for whom, for what, when, to what extent it should be used. " [2] Finding answers to all these questions is really necessary at the stage of preparation for the lesson. Answering the first question, the above author believes that attracting network resources is ineffective at the initial and advanced levels, justifying this by the fact that "during this period, the role of training exercises is great. In this sense, the Internet does not provide any new opportunities compared to the textbook." ... This statement can only be half-agreed, since for the advanced level the network resources are simply limitless. Answering the question "what should the Internet be used for in English lessons", methodological scientists and practicing teachers note that the Internet can effectively solve a number of didactic tasks:

- form sustainable motivation;
- to activate the thinking abilities of students;
- to provide the educational process with new, previously inaccessible materials, authentic texts;
- to provide live communication with representatives of other countries and cultures;
- to implement a personality-oriented and differentiated approach to learning;

The English language, like many other linguistic disciplines, performs a communicative function, which is why, as an academic subject, it is both a goal and a means of teaching. At this time, a myriad of various multimedia files in English have been published on the Internet, which

include educational, methodological and scientific information, which allows you to organize operational consulting assistance, simulate research activities, and conduct virtual training sessions in real time. During the preparation for the English lesson, teachers have the opportunity to use materials from various sites, mainly foreign authors, since at this stage of development, the scientific base of domestic manufacturers is not improved. However, we are convinced that soon, our domestic scientists will use all the available potential in order to invent the latest scientific base in the field of learning the English language. No less important is the question of the forms of working with Internet resources in the classroom. In scholars' book the concept "internet" describe exercises aimed at developing skills in searching, evaluating and processing information from Internet resources. In addition, the authors offer specific tasks to develop grammatical and lexical skills, as well as reading, writing, listening, speaking and translation, which are based on the formation of skills in data extraction and processing. The scholar N.M.Koptug offers the following forms working with Internet resources:

- Use of Internet resources when passing a new topic;
- Independent work of students with Internet resources for the preparation of reports, messages;
- Participation in international projects;
- Creation of your own sites;
- Communication of the teacher with colleagues, exchange of experience; [4].

So, in this scientific article, we will try to find out which Internet resources are most often used by a teacher in teaching, and which of them may be most useful in conducting an English lesson. According to a British Council survey of teachers, chat rooms, online dictionaries, blogs and virtual learning environments were identified as the most used Internet resources. Also, one cannot ignore the essential fact that about 10% of respondents do not use the Internet at all in English lessons.

Initially, in the event that English language teachers encounter difficulties in using Internet resources in lessons or in preparing for them, the Media Awareness Network website (<http://www.media-awareness.ca/english/teachers>) can be found as detailed developments lessons with a step-by-step indication of actions, as well as materials for self-education and improving the professional skills of a teacher. Here are the articles of foreign methodologists-practitioners working with Internet technologies and site developers and consultants are ready to answer any questions that arise. Much attention is paid to the safety of children when using the Internet, privacy, compliance with ethical standards of communication in virtual communities, all these issues are discussed in a special section for parents. Summarizing what has been said, it is worth noting that this site teaches us to analyze and evaluate the information that we come across while working on the Internet, moreover, access to the site's materials is free.

With the support of the British Council, a series of websites has been created for both teachers and English learners. The Teaching English website (<http://www.teachingenglish.org.uk>) has been specially designed for teachers of English. Here are articles by methodologists dedicated to teaching various aspects of the language. Communication in the forum with teachers and methodologists from all over the world makes it possible to discuss any questions that arise. Interesting additional information on various topics can be found on the BBC website (<http://www.bbc.co.uk>). The materials are suitable for the development of elective English courses on differential topics for students. In addition, during the learning process, students may be offered tests in English to help them assess their lifestyle, intelligence, memory and attention.

In particular, if we talk about studying the grammar of the English language, then the site English 101 Grammar (<http://lessons.englishgrammar101.com>) is a real treasure. This site will provide tremendous help in preparing for grammar lessons, in compiling tests and tests. A series of training exercises is proposed for each rule.

There are sites where teachers can create their own tests, that is, they can be effectively used for didactic purposes. Among these sites, we can single out one, since we use it in our lessons, our teacher uses this site for feedback from students. Kahoot.com is a relatively new

service for creating online quizzes, tests and surveys. In part, this program resembles the one described in the Socrative Didactor. Students can answer teacher-created tests from tablets, laptops, smartphones, that is, from any device with access to the Internet.

Most Kazakhstani universities have language laboratories equipped with computers with Internet access. Without a doubt, in this situation, teachers of a foreign language can use Internet resources directly in the classroom. However, one should not forget that the computer will not replace the traditional school textbook, but only supplement it, making the lesson more interesting, informative, motivating students to actively engage in the learning process. Today, it will not be difficult for anyone to find on the Internet the countless variety of sites designed specifically for people learning English. Here are some examples of such sites. Learn English (<http://learnenglish.britishcouncil.org/ru>). First of all, it should be noted that authentic audio and video materials, tests for students of different ages with different levels of language proficiency, games are presented here. Materials can be used at any stage of the lesson. For example, texts are suitable for teaching search reading skills in high school. Various topics, a small amount of texts and a fairly simple vocabulary allow you to select stories for work in the classroom that correspond to the topic and goals set by the teacher. After each text, students can take a short comprehension test and immediately check the correctness of the answers, as well as receive an independent assessment. This site has the ability to communicate in real time.

All kinds of developmental, linguistic, humorous games will help students learn the vocabulary and grammar of the English language, find a couple of words, sign pictures, solve a crossword puzzle, fill in the blanks, solve words, arrange sentences in the correct order, color in pictures according to instructions, choose the correct answer to a question, and so on. This form of work teaches students from to perform various kinds of texts, including those with a time limit. The section "Make" contains tasks for independent work that develop the creative potential of students. Coming to the end of our list of sites for learning English, it is necessary to highlight the site English Learner: English Lessons and Tests (www.englishlearner.com). The site is an endless number of tests in grammar, vocabulary, listening and reading. It should also be noted that the overwhelming majority of these tasks are more adapted for students. Based on the results of completing the assignment, the student receives a result in percentage and can independently give himself a grade, depending on the criteria set by the teacher.

As practice shows, significant progress in the development of computer technology leads to a change in the process of teaching foreign languages. The use of information technology contributes to the development of new forms and content of traditional activities of students, increasing motivation to learn a foreign language, increasing the level of learning, contributing to self-education. In addition to this, the use of information technology provides a tremendous opportunity for teachers to realize their creative pedagogical ideas, potential and exchange experiences with colleagues. We believe that in this way the main requirement of modern education is realized the development of an individual style of activity, a culture of self-determination in the subjects of the educational process, and the stimulation of their personal development. Ultimately, based on the above, we came to the conclusion that today the use of interactive technologies in teaching is a modern reality and a necessity.

REFERENCES:

1. Karamysheva T.V. Learning foreign languages using a computer. SPB., 2001.
2. Podoprigrorova L.A. Using the Internet in teaching foreign languages. IYASH, 2003, No. 5
3. Repina E.V. The use of computer game programs for teaching English in primary school // English, Ed. House First September. 2009, no. 6
4. Koptug N.M. Internet projects as part of the school curriculum // Foreign language at school. - 2008. - No. 2. -P.29
2. Internet resource <http://festival.1september.ru/articles/585591>

ГИМНАСТИКА МАШҚЛАРИНИ ЎСМИР ҚИЗЛАРНИНГ ЖИСМОНИЙ РИВОЖЛАНИШИГА ТАЪСИРИ

Холиярова Мафтуна Рустам қизи

Наманган Давлат университети Спорт фаолияти (фаолият туралари бўйича)
мутахассислиги 2-курс магистранти

Аннотация: Мақола гимнастика машқларини ўсмир қизларнинг жисмоний ривожланишига таъсири масалаларига бағишланган. Мақолада ўсмирлик даври ва унинг хусусиятлари, гимнастика машқларини ўсмир қизларнинг жисмоний ривожланишига таъсири тўғрисида материаллар берилган.

Annotatsion: The article is devoted to the influence of gymnastic exercises on the physical development of teenage girls. The article contains materials about the adolescence of girls and their features, the influence of gymnastic exercises on the physical development of teenage girls.

Калим сўзлар: ўсмирлик даври, ҳаракат фаоллиги, гимнастика машқлари, турғунлик ҳолати, морфологик хосса, функционал хосса, аэробика.

Key words: adolescence, active movement, gymnastic exercises, balance, morphological properties, functional properties, aerobics.

Болалар билан жисмоний тарбия ва соғломлаштириш ишларини ташкил этишда ёш хусусиятларини ҳисобга олиш уларни соғлиғи ва жисмонан тайёргарлиги динамикасига ижобий таъсир кўрсатади. Болаларда ўсмирлик даври 12-13 ёшдан бошланиб 17-18 ёшгача давом этади. Бу даврда уларнинг жисмоний ривожланиш билан кечадиган жинсий балоғатга етилиши юзага келади. Физиологик нуқтаи назардан қараганда, ўсмирлик даври бўйга ўсиш гармонли, жинсий гармонлар, буқоқ безлари гармонли каби бир қатор гармонларни ишлаб чиқишини кескин ошиши билан белгиланади. Шу сабабли бу даврда ўсмир қизларни ҳар тамонлама жисмонан баркамол ривожланишида етарли даражадаги ҳаракат фаоллиги зарур бўлади.

Ҳар қандай жисмоний фаоллик агар у оқилона ишлатилиб ва тўғри микдорланиб тақсимланган ҳолдагина инсонни жисмоний ривожланишига самарали таъсир этиши мумкин. Инсонни функционал тайёргарлик даражаси қанчалик паст бўлса, унга жисмоний машғулотларда қўйиладиган юкланишлар ҳам шунчалик кам бўлишлиги лозим.

Кейинги пайтларда ўсмирларнинг ҳаракат фаоллиги бир мунча камайганлиги кузатилмоқда. Бу ўқувчиларни мактабда ва ўз уйларида юқори юкланиш остида бўлишликлари натижасида юзага келмоқда. Болалар узоқ вақт давомида кам ҳаракатдаги статик ҳолатда бўладилар (кўп вақт ёзув столида ўтирадилар), бунинг оқибатида улар организмларининг функциясини бажариши, айниқса юрак қон-томир ва нафас олиш тизимларининг иши бузилади. Инсон узоқ вақт статик юкланишларда бўлганда унда нафас олиш чуқурлиги камаяди, модда алмашинув жараёни пасаяди, пастки бўғинларда қонни тўпланиши ҳосил бўлади. Буларнинг натижасида эса бутун организмни, айниқса миячани иш қобилияти сезиларли даражада пасаяди, хотира ва диққат заифлашади, ҳаракат координацияси бузилади ва охир оқибатда аклий бажариладиган жараёнлар вақти ортади. Юқорида таъкидлаб ўтилганларни барчаси ўсмирлар қадди-қоматини нотўғри шаклланиши ва уларни гавдаларида қийшиқлик каби нуқсонларни келтириб чиқаради.

Жисмоний тарбия ва спорт машқлари билан шуғулланиб бориш ўсмирлар организмни узуликсиз такомиллаштириши ва ривожланишига замин яратади. Мушаклар фаолиятини таъсири остида марказий асаб тизимларини барқарор ривожланиши юзага келади, асаб жараёнлари мувозанатлашади. Жисмоний юкланишлар таъсирида юрак уришлари частотаси ортади, юрак мускуллари кучли қисқаради, магистрал қон

томирларига қонни ҳайдаб бериш кўпаяди. Ўсмирлик ёшида фаол ҳаракатчанлик организмни ҳар тамонлама барқарор ривожланишини ажралмас қисми ҳисобланади.

Ўсмир қизлар организмни жисмонан баркамол ривожланишида уларнинг ҳаракатида эгилувчанлик, чаққонлик, ритмлик, пластиклик, гўзаллик каби хусусиятлар акс эттириладиган ҳаракатлар лозим бўлади. Айни шу сабабли ҳам ўсмир ёшдаги қизлар учун гимнастика машқлари жуда ҳам муҳим ҳисобланади.

Гимнастика машқларини бажаришда инсонлардаги турғунлик ҳолати катта аҳамиятга эга бўлиб, бу ўз навбатида қўл, оёқ, вестибуляр аппарат ва миёначанинг интегратив функцияларига боғлиқ бўлади. Турғунлик ҳолатини такомиллаштириш малакалари ва вестибуляр аппарат машқлари гимнастика машғулоти, шунингдек турғунлик ҳолатини сақлашга оид махсус машқлар давомида шаклланади.

Гимнастика машқларини бажариш ҳисобига ўсмир қизларнинг бутун организми мустаҳкамланади, ҳаракатлар координацияси, кучи ва тўқималарини бикрлиги ривожланади, юрак-қон томир, нафас олиш ва бошқа тизимларининг иши яхшиланади. Шунингдек, иммун тизимини яхшиланиши ҳисобига организмни турли касалликларга чидамлилиги ортади [1].

Бирор-бир предмет (копток, лента, обруч ва б.) билан бажариладиган рақс элементлари ҳам ўсмир қизларни жисмонан ривожланиши, ҳаракатлар координациясини такомиллаштириш ва уларнинг қоматларини тўғри шаклланишида ҳақиқий эстетик тарбия воситаси сифатида муҳим аҳамият касб этади. Гимнастика машқлари тизимидан фойдаланиш ўсмир қизларни керакли вақтда ўз кучларини тўғри сафарбар қилишга ўргатади. Баъзи бир стандарт ҳаракатлар эса керакли мушакларни кучайтириш ва бўшаштириш орқали мақбул кучланиш билан бажарилади. Бўшаш ва юкланиш машқлари, мушак тўқималаридаги кучланиш даражасини ўзгариши билан бажариладиган машқлар, предметлар билан бажариладиган машқлар, шунингдек, юқори координацион мураккаблигдаги машқларни бажариш ўсмир қизларни ўз куч заҳираларини тўғри сарфлашга ўргатади. Бундай машқларни тизимли равишда бажариб бориш натижасида ўсмир қизларда мушак тўқималари тонуси ортади, ҳаракатларида тежамкорлик таъминланади, иш бажаришларида асаб ва мушак зўриқишлари камаяди.

Гимнастика машқларини бажариш давомида ҳатти-ҳаракатнинг биомеханик структурасини мураккаблиги бир-бири билан нисбатан ўзаро боғлиқ бўлмаган кўп турдаги ҳаракатларни ёдда сақлаб қолишни зарурлиги ҳисобланади. Бу эса ўсмир қизларни тезкорлик ва кумулятив хотираларини ривожланиш даражасини ривожланишини, шунингдек уларни ҳаракатида сенсомотор координация, ҳис эта билиш, структуралар ритмлилиги, ҳаракатларни бажаришдаги аниқликни талаб этади [2].

Машқларни бажариш сифати (ифода этишлик, артистлик, мушаквийлик, ритмлик ва б.) ўсмир қизларда ўз-ўзини назорат қила олиш, мушаклар зўриқишини тузата олиш ва диққатни жамлай олиш каби қобилиятларни шаклланишини талаб этади.

Гимнастика машқларини бажариш ўсмир қизларни ўз қоматини ҳис эта билиш, боши ва қақдини тик тутиб юриш, бўйин, елка, қўл ва оёқ мускулларини мустаҳкамлашга ўргатади. Бу эса уларни қадди-қоматини тўғри шаклланиши ва ундаги бузилишларни олдини олиш учун зарур восита ҳисобланади.

Инсон организмнинг морфологик ва функционал хоссалари мавжуд. Морфологик хоссаларига: бўйи, оғирлиги, кўкрак қафасининг айланаси, гавда биоэволюларининг бўйлама ва қўндаланг ўлчамлари киради; функционал хоссаларига эса – ўпканинг ҳаётий сифими, мушаклар эгувчи суяклари кучи, юрак уришлари частотаси, артериал қон босими ва жисмоний ишлаш қобилиятлари киради.

Тадиқотларни кўрсатишича гимнастика билан мунтазам шуғулланувчи ва шуғулланмайдиган ўсмир қизлар организмни жисмоний ривожланишида бир мунча фарқлар аниқланган [3,4].

Гимнастика билан шуғулланувчи ўсмир қизлар бўйчанлик кўрсаткичида юқори бўлади, уларни тана массаси паст бўлади, кўкрак қафаси ҳажми ва экскурсияси бўйича

юқори кўрсаткичларга эга бўладилар. Гимнастика билан шуғулланувчи ўсмир қизларда иш қобилиятини ўртача статистик кўрсаткичи қиймати ўртача катталиклар оралиғида бўлиб, гимнастика билан шуғулланмайдиган ўсмир қизларда эса унинг қийматини паст эканлиги аниқланган. Гимнастика билан шуғулланувчи ва шуғулланмайдиган ўсмир қизлар соғлиғини комплекс кўрсаткичи ҳам бир-биридан фарқ қилади. Биринчи гуруҳда унинг қиймати 9,64 балл бўлса, иккинчи гуруҳда – 4,40 баллни ташкил этади, бу эса ўз навбатида уларни соғлиқлик даражасини паст эканлигини кўрсатади. Гимнастика машқлари ўсмир қизларни соғлиғи ва организмни жисмонан ривожланишига ижобий таъсир кўрсатади. Уларни нафас олиш тизими кўрсаткичлари аста-секин ортиб боради ва 15-17 ёшга етганда у ўзининг энг юқори кўрсаткичларига эришади.

Гимнастиканинг ўсмир қизлар ўртасида яна бир ривожланган тури бу аэробика ҳисобланади. Аэробика бу нафас олиш ҳаракатлари гавданинг ҳаракати билан ҳамоҳанг олиб бориладиган машқларнинг комплекси. Бундай машқлардан кутиладиган асосий нарсаси тўғри нафас олиш ва уни координациялаш ҳамда турли хил ҳаракатларни енгиллаштиришга йўналтирилган. Классик аэробиканинг асосий физиологик йўналтирилганлиги бу (виносливость) чиниққанликни ривожлантириш, кардиореспиратор тизимни функционал имкониятларини ошириш ҳисобланади [5].

Ўсмир қизлар аэробика билан шуғулланаётганларида ўпка вентиляцияси ортади, ҳаракат вақтида тўғри нафас олиш бўйича малакалар ҳосил бўлади. Ўпка вентиляциясини ортиши билан организмда тўқималар кислород билан яхши таъминлана бошлайди, уларда оксидланиш-қайтарилиш жараёнлари янада самаралироқ кечади. Мушаклар фаоллиги ошганда организмни кислородга бўлган талаби ортади бу билан ўпкани кислород билан тўйинганлиги ҳам ортади.

Аэробика машқларини бажариш ҳисобига тўқималардаги ортиқча ёғлар эрийди. Гимнастика машқларини ушбу тури кўп жиҳатдан инсонда яхши кайфият, унинг ҳаётий тонусини бир маромда ушлаб туришга йўналтирилган. Аэробика билан мунтазам шуғулланиб бориш ўсмирларда юрак-қон томир касалликлари хавфини бир мунча камайтиради.

Аэробика суяк тизимини яхши ривожланишига ҳам ижобий таъсир қилади, суяк тўқималари доимо янгиланиб боради. Мунтазам равишда аэробика машқларини бажариб бориш суяклар зичлигини ошишини таъминлайди.

Юқоридагиларга асосан шуни хулоса қилиш мумкинки, ўсмир қизларни гимнастика машқлари билан шуғулланиши улар организмни ривожланишига, нафас олиш, юрак қон-томир ва мушак тизимларини тўғри ривожланишига катта таъсир кўрсатади. Бундай машқлар натижасида жисмоний ривожланиш жараёнлари тезлашади, бу эса организмни морфологик-функционал заҳираларни тўплашига имконият яратади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Журавина М.Л., Меньшикова Н.К. Гимнастика. Учебник. 6-е изд. – М.: Академия, 2009 – 445 с
2. Меньшиков Н.К. Гимнастика и методика ее проведения. – СПб.: Изд-во РГПУ, 1998 – 463 с.
3. Меньхин Ю.В. Физическая подготовка в гимнастике. – М.: 1989 – 224 с
4. 4. Дугина В.В., Евдокимова Н.М. Особенности физической подготовки девочек 10-11 лет, занимающихся спортивной гимнастикой // Современные проблемы науки и образования. 2014. – № 4, С.29-32
5. 5. Пустозеров А.И. Физиологические основы оздоровительной аэробике. – Челябинск: Уральская Академия, 2012 – 184 с.

«ПРИДАНИЕ ЯЗЫКУ ЯРКОСТИ И КОЛОРИТА, ИСПОЛЬЗУЯ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИЕ ОБОРОТЫ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРНОГО ЧТЕНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ»

Косьяненко Анна Павловна

Жамбылская область, Кордайский район, село Карасу с/п № 7 им А.С.Пушкина
учитель начальных классов

*«Дивишься драгоценности нашего языка:
что ни звук, то подарок; все зернисто,
крупно, как сам жемчуг, и право, иное название
драгоценнее самой вещи».*

Н.В.Гоголь

Фразеологические обороты придают языку яркость черт национального характера и тот неповторимый колорит, который отличает один язык от другого. Они обогащают речь не только и не столько количественно, сколько качественно за счет своей способности метко и образно выражать сущность довольно сложных явлений. В повседневной речи, в книгах мы часто слышим странные фразы, смысл которых, тем не менее, сразу понимаем. Такие словосочетания с собственным устойчивым значением, называются фразеологизмами. Они запоминаются и употребляются в речи как единое смысловое целое, они оживляют нашу речь, делают ее более эмоциональной. Внутри фразеологизма нельзя заменить слово, изменить их порядок.

Фразеологизмы называют также идиомами (от греческого *idioma* - особое свойство), «устойчивыми сочетаниями», «фразеологическими единицами». Основателем науки *фразеологии* (от греческих слов: *phrasis* - выражение и *logos* - понятие, учение) был швейцарский лингвист Шарль Балли (1865 – 1947). Он включил главу о фразеологии в свою книгу «Французская стилистика», в которой первым систематизировал устойчивые сочетания слов.

Запас фразеологизмов огромен, какие-то из них постепенно забываются, другие, наоборот, встречаются все чаще и чаще. Употребляя фразеологические обороты в устной речи, люди обогащая свой словарный запас, украшают речь, делают её образной, насыщенной. Фразеологические обороты позволяют понять характер народа, показывают нам его мудрость, ум, юмор и смекалку. В идиомы удивительно точно, кратко и емко вложен вековой опыт любого народа.

Поэтому на уроках литературного чтения и русского языка я постоянно использую фразеологические обороты. Так как считаю, что их употребление помогает учащимся не только более ярко представить образ изучаемого объекта, но и расширяет языковые познания, учит формулировать и доказывать своё мнение, стимулирует развитие речи. Кроме этого в единстве с развитием речи происходит развитие мышления. Мышление совершенствуется в речевом общении. Умение сравнивать, классифицировать, систематизировать и обобщать формируется в процессе речевой деятельности. Логически четкая, доказательная, образная, устная и письменная речь ученика – показатель его умственного развития. Так же работа над устойчивыми сочетаниями языка способствует формированию умения абстрагировать, а абстракция является конструирующим компонентом мыслительной деятельности детей, так как на её основе происходит обобщение и формирование понятий. Этимологическое рассмотрение фразеологизмов, нахождение истинного источника каждого образа поможет закладыванию основ

исследовательской деятельности, которая не может не пригодиться детям при дальнейшем обучении.

Понимание фразеологизмов при чтении художественной литературы, при просмотре фильмов, употребление их в устной и письменной речи является показателем уровня владения родным языком.

Цель моей работы:

1. Дать понятие о фразеологизмах – устойчивых сочетаниях слов, их роли в обогащении речи.
2. Формировать потребность у учащихся употреблять в речи фразеологизмы с целью её обогащения.

Для достижения целей и задач на различных уроках использую стандартные и инновационные методики, применяю медиапроектор. Материал методического комплекса подобран таким образом, что активизирует внимание и память детей, развивает логическое мышление: учит сравнивать, анализировать. Изучение фразеологизмов помогает привить ребёнку интерес к слову, к истории родного языка. Через слова – символы и ключевые слова, входящие в состав фразеологизмов младшие школьники познают национальную культуру.

С целью активизации словаря младших школьников предусмотрены следующие упражнения:

- составление предложений и текстов с указанным фразеологизмом;
- подбор фразеологизмов определенной тематики или соответствующих основной мысли текста;
- подбор и запись фразеологизмов, выступающих в роли ключевых фраз к тексту;
- сравнение вариантов предложенных фразеологизмов: антонимов и синонимов;
- выборочное списывание на заданную тему;
- запись отдельных слов (на изучаемое или повторяемое правило);
- объяснение значения;
- «создание» фразеологизмов на основе сюжетных картинок и опорных слов.

Для ознакомления с фразеологическими оборотами и их признаками необходимо использовать различные приемы.

1. Определи, о каком фразеологизме идёт речь.

Он в голове у легкомысленного человека.

Его советуют искать в поле, когда кто-нибудь бесследно исчез.

На него бросают слова и деньги.

-Дополни этот перечень фразеологизмов и пословиц.

-Объясните смысл фраз.

Ответ: *Ветер в голове, искать ветра в поле, бросать слова, деньги на ветер.*

2. Выбери из перечня фраз фразеологические обороты:

Мозолить глаза.

Глаза по ложке, а не видят не крошки.

Правда глаза колет.

С глазу на глаз.

Пускать пыль в глаза.

У семи нянек дитя без глаз.

Глаза боятся, а руки делают.

Хоть глаз выколи.

-Что общего в образных выражениях?

-Объясни смысл фраз.

-Дополни свои примеры подобных выражений.

3. В какой поговорке насекомое превращается в огромное млекопитающее?

-Объясни смысл фразы.

Ответ: *Делать из мухи слона.*

4. Раздели выражения на группы. Дай обоснование своему выбору.

Льёт как из ведра.

Мутить воду.

Обжёгся на молоке, дуешь на воду.

Живая вода.

С лица воду не пить.

Под лежащий камень вода не течёт.

-Объясни смысл выражений.

-Что в них общего?

-Какое выражение «лишнее»?

5. Найди антонимы:

В розовом цвете.

Нем как рыба.

Как на духу.

Заячья душа.

Волчий билет.

Трещит как сорока.

Видеть в сером цвете.

-Объясни значение выражений.

-Какая пара выражений «лишняя»? Объясни почему.

6. Найди синонимы:

Душа ушла в пятки.

Во всю ивановскую.

Кричать белугой.

Ушки на макушке.

Водить за нос.

Вешать лапшу на уши.

Держать ухо востро.

Волосы дыбом.

-Объясни значение выражений.

-Какая пара выражений «лишняя»? Объясни почему.

7. Дополни слово:

... *век.*

... *осень.*

... *руки.*

... *дно.*

... *мастер.*

Сулить ... горы.

... *маху.*

... *слово.*

Не ... спуску.

Не ... в обиду.

Как пить ...

На ... не взять.

Ответ: Золотой (в разных формах), дать.

-Объясни значение выражений.

8. Дополни загадки:

Дружнее этих двух ребят

На свете не найдёшь.

О них обычно говорят:

... (Водой не разольёшь).

Товарищ твой просит украдкой

Ответы списать из тетрадки.

Не надо! Ведь этим ты друг

Окажешь ... (*медвежью услугу*).

Мы исходили городок

Буквально ... (*вдоль и поперёк*).

И так устали мы в дороге,

Что еле ... (*волочили ноги*).

Фальшивят, путают слова,

Поют, ... (*кто в лес, кто по дрова*).

Ребята слушать их не станут:

От этой песни ... (*уши вянут*).

9. Придумай рассказ, в котором будут фразеологические обороты, связанные с ногами.

Например: *Когда-то я был с ним на короткой ноге. Но однажды он встал не с той ноги и полез со мною драться. Я со всех ног домой! Еле ноги унёс! Зато теперь к нему ни ногой. Ноги моей больше не будет у такого друга.*

10. Подбери фразеологизмы к данным предложениям.

Очень много людей в тесном помещении. (*Как сельдей в бочке*)

Чувствовать себя свободно и непринуждённо. (*Как рыба в воде*)

Быть в постоянных хлопотах, беспокоиться. (*Как белка в колесе*)

Дело идёт с трудом, еле ладится. (*Скрипит как не смазанное колесо*)

Заботиться, тщательно охранять. (*Беречь как зеницу ока*)

Появляться быстро и в большом количестве. (*Как грибы после дождя*)

Попасть в смешное положение. (*Сесть в галошу*)

Всё видно отчётливо и ясно. (*Видно как на ладони*)

Счастливый, всегда удачный человек. (*Родился в рубашке*)

Сам не пользуется и другим не даёт. (*Как собака на сене*)

11. Выпиши из текста фразеологические обороты и поговорки.

Пригласил нас к себе сын лесника в гости.

-Приходите, за грибами сходим, уху сварим – *пальчики оближешь!* Я на рыбной ловле *собаку съел*. Каждый мне на крючок попадает, ни одна рыбка не уплывёт.

Мы, конечно, образовались, *уши развесили* и слушаем. Мой брат даже *голову от счастья потерял*.

Костёр в лесу разложим, - мечтал братишка. - *Комаров покормим, грибы да ягоды прособираем, рыбки половим*.

Договорились на субботу. Отмахали *одним духом* мы на *своих двоих* пять километров до сторожки. Пришли, дома один старик. А *приятеля и днём с огнём не сыскать*, ушёл куда-то.

-Пустомеля сын мой, *язык у него без костей*, - сказал лесник, – всё время кому-нибудь *голову морочит*.

У братишки *слёзы крокодила в три ручья текут*. Я тоже не в *своей тарелке*.

А лесник и говорит: «*Слезами горю не поможешь*. Ничего ребятки, оставайтесь, со мной пойдёте».

Наловили мы рыбы *видимо – невидимо*, *ушицу* сварили, да про чай не забыли.

На прощанье старик нам и говорит: «Сыну моему больше не *доверяйте, на бога надейся да сам не плошай*».

12. Назови фразеологизмы.

– В общем, где-то, так сказать

Это близко очень.

Просто тут рукой подать,

Говоря короче. (С. Михалков)

13. Замените выражение словами, которые отвечают на вопрос как?

Капля в море (мало), в темпе (быстро), без сучка без задоринки (хорошо), как снег на голову (неожиданно), в одну минуту (быстро), как зеницу ока (заботливо), рука об руку (вместе), битый час (долго), шаг за шагом (постепенно).

14. Дополните предложение так, чтобы был понятен смысл выражения:

- У меня язык не поворачивается: (рассказать, что ты сделал)
- Сегодня Нина готова была сквозь землю провалиться:(она не выполнила свое обещание)
- Он сгорал от стыда: (в классе узнали, что он сказал не правду)

15. При изучении и обобщении фразеологизмов, уже усвоенные учащимися знания могут использоваться в творческих заданиях такого вида как, составь свой словарь фразеологизмов. При написании сочинения можно выполнить задания такого вида как: прочитай текст; какими качествами характера обладает герой; какие фразеологизмы, характеризующие качество характера, можно использовать.

"Оля занималась вязанием, рисованием, танцами, ходила в музыкальную школу и плавала в бассейне. А ещё девочка успевала сделать все уроки, сходить за хлебом и погулять с собакой. И так всю неделю! Ух!"

Для справок: собак гоняла, впросак попала, трудилась до седьмого пота, вертелась как белка в колесе.

Таким образом, с помощью фразеологических выражений усиливается понимание языка. Правильное и уместное использование образной речи придает ей неповторимое своеобразие, выразительность и меткость. Изучение фразеологизмов во многом помогает понять культуру и быт народов, освоить язык.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Волков С.В. Уникальный иллюстрированный фразеологический словарь для детей. М.: АСТ: Астрель, 2010. –222 с.
2. Волина В.В. Весёлая грамматика. – М.: Знание, 1995. – 33 с.
3. Дубровин М.И. Иллюстрированный словарь идиом на пяти языках. – М, - 1993г.
4. Жиренко О.Е., Гайдина Л.И., Кочергина А.В. Учим русский с увлечением.- М.: 5 за знания, 2005. – 240 с.
5. Николаева Л.П., Иванова И.В. Работа со словарными словами. – М.: Издательство «Экзамен», 2008. – 223 с.
6. Ожегов С.И. Словарь русского языка. – М, - 1984г.
7. Розе Т.В. Большой толковый словарь пословиц и поговорок русского языка для детей.– М.: ОЛМА Медия Групп, 2010. – 224 с.
8. Розенталь Д.Э. Пособие по русскому языку. – М, - 2006г.
9. Русская фразеология. Историко-этимологический словарь. /Под ред. Мокиенко В.М.. – М.: Астрель: АСТ. Люкс, 2005. – 926 с.
10. Фразеологизмы в русской речи: словарь-справочник /Сост. Баско Н.В. – М.: Флинта: Наука, 2002. – 272 с.

ӘОЖ 37.015.3

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТАРДЫҢ КӘСІБИ ДАЙЫНДЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕСІ

Омарбекова Айкүміс Ілиясқызы

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университеті, п. ф. к., доцент

Әбдіхалық Айгерім Насыранқызы

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, 7M01103 - «Педагогика және психология»

мамандығының магистранты

Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Аннотация

Мақалада қазіргі қоғамның әлеуметтік-экономикалық өмір сүру жағдайларын өзгеруі, білім беру жүйесін жаңарту кәсіби міндеттерді теориялық және іс жүзінде шешуге дайын, кәсіби қызмет жүйесін құру, қолдану және түзете алатын жоғары білікті педагог-психолог даярлауды талап ету мәселесін, практика негізінде оқытудың заманауи тәсілдерін қарастырады. Сондай-ақ, болашақ педагог-психологтарды ЖОО-дағы кәсібилендіру кезеңіндегі кәсіби бағыттылығын қалыптастырудың күрделі траекториясы туралы қорытындылар жасалынған. Білім беру мекемесі қызметінің негізгі нәтижесі білім, білік және дағды жүйесі емес, әртүрлі салалардағы негізгі құзыреттер жиынтығы болуы қажеттігіде қарастырылған.

Түйінді сөздер: дайындық, кәсіби қызмет, кәсіби қызметке дайындық ұғымдары, тұлғаның кәсіби бағыттылығы, кәсіби сана және өзін-өзі тану, кәсіби өзін-өзі жетілдіру, құзыреттілік.

Қазіргі әлеуметтік-мәдени жағдай бүкіл білім беру саласының құндылық-мақсаттық көзқарастарының өзгеруімен сипатталады. Бұл жағдайда өзекті мәселелерге білім берудің жаңа модельдерін іздеу, сондай-ақ білім беруде педагог-психологтарды кәсіби-педагогикалық даярлаудың бағдарларын анықтау, олардың кәсібилігін күшейту технологияларын құру және тарату жатады. Сондықтан деңгейлік білім беру міндеттерінің бірі жаңа білім беру парадигмасы тұрғысынан педагог-психологты мақсатты қалыптастыру болып табылады.

Қазіргі уақытта құзыреттілік тәсіл мамандарды даярлау модельдерін құру үшін және білім беруді жаңғырту үшін (атап айтқанда, оның пәндік-білімдік бағдарлау шеңберінен шығу проблемасын шешу арнасында) неғұрлым оңтайлы тәсіл болып танылады. Педагог-психолог құзыреттілігінің шарты кәсіби білім мен жеке қасиеттердің болуы, ізгілікке - бағдарланған педагогикалық ұстаным, шығармашылыққа, өзін-өзі тануға, өзін-өзі дамытуға және кәсіби-педагогикалық іс-әрекетте өзін-өзі жүзеге асыруға деген ұмтылыс болып табылады, бұл оның оған дайындығын анықтайды. Алайда, бұл жағдайда білім беру жүйесінің өкілдерін кәсібилендіру қалай жүзеге асырылатынына терең және байыпты психологиялық талдау қажет. Сондай-ақ, болашақ маманның кәсіби даму перспективаларын, ең алдымен олардың жеке өзін-өзі дамыту тұрғысынан анықтау қажет.

Педагогтардың еңбегін жоғары бағалаған және білімді меңгеру процесін немесе «қандай да бір көлөнер өнері-жоғары игілік, оны меңгеру үшін жанды ақыл, күшті ерік-жігер мен игілікті ұмтылыстар қажет» деп есептеген көрнекті қазақ ойшылы А.Құнанбаевтың идеялары отандық қазақ педагогикалық-психологиялық ғылымы мен практикасының дамуына әсер етті [1].

Білім беру жүйесін мұғалімнің жеке басының әсерінен оқушының жеке басының қалыптасуына ықпал ететін процесс ретінде қарастыра отырып, Ы. Алтынсарин өзінің «Қоғамдық психология мәселелері» атты еңбегінде мұғалімнің жұмысын ұйымдастырудағы психологиялық білімнің маңызды рөлін көрсетеді [2].

Бүгінгі күні ең күрделі мәселелердің бірі педагог-психологтардың кәсібилігінің жеткіліксіз жоғары деңгейі болып табылады. Білім беру мекемелерінде жұмыс істейтін педагог-психологтардың басым бөлігінің жұмыс өтілі аз, олардың кадрлық құрамы жыл сайын айтарлықтай жаңартылып отырады. Сонымен қатар, педагог-психолог қызметінің мақсаттары мен міндеттері одан жеке және кәсіби жетілуді талап етеді. Сондықтан, қазіргі уақытта біздің елімізде білім берудің практикалық психологиясын дамытудың басым бағыттарының бірі құзыретті педагог-психологтарды даярлау жүйесін жетілдіру болуы керек, бұл олардың кәсіби қызметін жоғары деңгейде сәтті жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Бұл мамандықты игерудің бастапқы кезеңі студенттің дүниетанымы мен өмірлік ұстанымы қалыптасқан, өмірде өзін-өзі анықтау процесі жүзеге асырылған, мінез-құлықтың, қарым-қатынастың, іс-әрекеттің жаңа жеке тәсілдері үйренілген кезде университетте оқу кезінде орын алатындығына байланысты. Бұл ретте негізгі мәселелердің бірі жеке даму заңдылықтарын ғана емес, педагог-психологтың қызметіне кәсіби дайындығын да ескеретін оңтайлы оқу-білім беру процесін құру болып табылады [3, 48-бет].

Педагогикалық және психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді зерттей отырып, дайындық ұғымының бірыңғай анықтамасы жоқ деген қорытындыға келеміз. Қазіргі уақытта ғалымдар, педагогтар мен психологтар «қызметке дайындық» терминіне әртүрлі мағына береді [4, 4 бет].

Э.Ф. Зеер, А.М. Павлова және О.Н. Садовникова терминді «алдында тұрған міндеттің мазмұнын және оны шешудің алдағы шарттарын көрсететін және кез-келген қызметті сәтті орындаудың шарты ретінде әрекет ететін тұлғаның белсенді және тиімді жағдайы» деп қарастырады [5, 480 бет]. Осы анықтамаға сүйене отырып, олар кәсіби қызметке дайындықты қалыптастырудың бірнеше кезеңдерін ажыратады.

Бірінші кезең. Бұл кезеңде қажеттіліктер мен мотивтерге негізделген мақсаттар қойылады (тапсырманы түсіну).

Екінші кезең. Қойылған мақсатты ескере отырып, нақты іс-қимыл жоспарын әзірлеу.

Үшінші кезең. Сайып келгенде (бұл екінші нұсқада жазылған), қалыптасқан дайындық туралы түсінік бар. Студент жұмыс барысын бақылайды, аралық нәтижелерді салыстырады, әр түрлі құралдар мен іс-қимыл әдістерін қолданады, нәтижелерін мақсатқа сәйкес келтіреді, қажет болған жағдайда жұмысын түзетеді [6, 192 б.].

Кәсіби қызметке дайындықты қалыптастыру келесі шарттар орындалған кезде пайда болуы мүмкін: университеттегі білім беру процесінің басқа қатысушыларымен өзара әрекеттесу; студенттердің білім беру қызметіне құндылық қатынасын өзектендіру; рефлексиялық-бағалау дағдыларын дамыту және жеке және ұжымдық рефлексияға сүйене отырып, болашақ кәсіби қызметтің нақты жағдайларын жасау [7, 12-бет].

Біздің зерттеуіміздің проблемалық өрісіндегі ғылыми жұмыстарға шолу жасай отырып, мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін түсінудің әртүрлі тәсілдерінің болуын философиялық, психологиялық, әлеуметтік, мәдени, жеке деңгейлердің аспектілерін қамтитын жүйелі білім ретінде қарастыру дұрыс екендігіне көз жеткіздік. Педагог-психологтың кәсіби құзыреттілігін зерделеуге деген көзқарастардың көп қырлылығы мен көп өлшемділігіне қарамастан, қазіргі ғылымдағы үздіксіз білім беру жағдайындағы оның даму проблемасы толық қарастырылмайды, бұл қазіргі білім беру жағдайына және әлеуметтік-экономикалық даму үрдістеріне барабар инновациялық әдістер мен құралдарды іздеуді жандандыруы сөзсіз.

Жеке тұлғаның дамуына оң әсер ететін және білім беру бағдарламаларының даму әсерін күшейтетін жүйелік тәсіл-бұл жобалық тәсіл, оның психологиялық ғылым мен практикадағы инновациялық сипаты толыққанды қызмет құрылымын, оның ішінде кәсіби құрылымды толық қалыптастыру тетіктері туралы идеяларын жүзеге асыру мүмкіндігі. Бұл жобалық тәсілді үздіксіз білім беру жағдайында да, кәсіби қызметте де педагог-психологтың кәсіби құзыреттілігін дамытудың тиімді құралы ретінде қарастыруға

мүмкіндік береді. Жобалық тәсіл жеке тұлғаны (ұжымды, әлеуметтік институттарды және т.б.) жобаларды әзірлеу және іске асыру процесіне қосуға, кәсіби қызметті жобалау ретінде ұйымдастыруға мүмкіндік береді

Әдеби дереккөздерге теориялық талдау жүргізу нәтижесінде біз педагог-психологтардың кәсіби құзыреттілігінің мәні мен мазмұнын анықтадық. Педагог-психологтың кәсіби құзыреттілігі оның табысты кәсіби қызметінің негізі болып табылатын күрделі психологиялық білім ретінде қаралады, өзіне қызмет-рөлдік (білім, білік және дағды) және жеке (кәсіби маңызды қасиеттер) сипаттамалар жүйесін қамтиды.

Кәсіби қызметті тиімді жүзеге асыру үшін психолог білім беру мекемесіндегі әлеуметтік-психологиялық жағдай туралы жеткілікті білімге ие болуы керек, оның кәсіби дамуы мен жалпы психологиялық қызметтің даму перспективаларын анықтай алуы керек. Оқу орнының ішінде және одан тыс жерлерде әртүрлі құрылымдармен өзара әрекеттесудің оңтайлы стратегияларын таңдау мүмкіндігі маңызды.

Сонымен қатар, психологиялық қызметті басқару үшін психолог өзінің басқару мәдениетін жетілдіруі керек. Білім беру психологы мұғалімдер мен студенттер үшін психологиялық білімнің тасымалдаушысы ғана емес. Ол тиімді психологиялық әдістер мен технологиялардың көмегімен қол жеткізген оң нәтижелерді жүзеге асыратын адамның мінсіз бейнесіне сәйкес келу тұрғысынан бағаланады.

Дегенмен де, педагог-психолог өзінің кәсіби қызметінде «бірікпейтін» нәрсені біріктіруге тырысып, психолог проблемалар шеңберіне түседі - оның қызметінің негіздерін жеткіліксіз түсіну, нәтижесінде кәсіби басымдықтарды бөлудегі қиындықтар. Кәсіби шеберлікті дамытудың маңызды шарттарының бірі мұғалім - психологтың белгілі бір кәсіби мәселелерді шешудің әртүрлі теориялық және әдістемелік негіздерін ерікті және саналы түрде таңдау қабілетімен байланысты.

Психологтың кәсібилігін бағалаудың негізгі критерийлері:

1. Психологиялық қызметті дамыту тұжырымдамасында өзінің өмірлік және кәсіби ұстанымының болуы. (Мен не істеу керектігін ғана емес, оны қалай жасайтынымды да білемін.)

2. Осы оқу орнында оның ерекшелігін ескере отырып, қызметті дамытудың басым бағыттарын түсіну.

3. Мақсаттар мен міндеттерді өз бетінше тұжырымдай білу. (Қазіргі уақытта мен не істеймін...) Жұмыс формаларын таңдау. Болжау функциясын орындай білу. (Мен мұны не үшін жасаймын?)

4. Жұмыста жүйенің болуы. (Кабинетте негізгі құжаттардың болуы, құжаттаманың болуы және мазмұны, оны толтыру сауаттылығы).

5. Психологтың әлеуметтік-педагогикалық жағдаймен жұмыс істей білуі, білім беру және тәрбие ортасының әлеуметтік-психологиялық жағдайларын оңтайландыруға ықпал етуі. (Қоршаған ортаны балаға жақындатыңыз. Кеңседегі аймақтардың ойластырылуы. Түстік шешім.)

6. Балаға (балалар тобына) кәсіби сауатты психологиялық мінездеме жасай білу, психологиялық проблеманы белгілеу, оны шешу жолдарын әзірлеу.

7. Білім беру процесінің барлық қатысушыларымен өзара әрекеттесуді ұйымдастыра білу.

8. Ұқсас бейіндегі басқа мекемелермен кәсіби өзара іс-қимылды ұйымдастыра білу. (Әлеуметтік-психологиялық орталықтар және т. б.)

9. Түрлі деңгейдегі психологиялық семинарларға, ғылыми-практикалық конференцияларға қатысу. (Қатысу нысаны пассивті де, белсенді де.)

10. Психологтың қажеттілігі. (Есеп беру құжаттамасының қорытындысы бойынша, жүргізілген жұмыс түрлерінің саны бойынша, балалардың, педагогтардың пікірі бойынша).

Жоғарыда айтылғандарды талдай келе, педагог-психологтардың білім сапасын жақсарту үшін, қажетті құзыреттерді қалыптастыруға қол жеткізу үшін, біз мыналарды ұсынамыз:

- бірінші курстардан бастап бір мәселені шешудің көптеген жолдарын таба білуге дағдыландыру (креативтілік);
- өзін-өзі дамытуға және өзін-өзі жетілдіруге ұмтылуға тәрбиелеу;
- клиенттің жағдайына бейтарап қарау қабілетін үйрету. Өз проблемаларын клиенттерге немесе олардың проблемаларын өздеріне қалдыруға болмайды;
- кәсіби міндеттерді жүзеге асыруда психологиялық шығындарды азайтуға және олардың қызметіне қанағаттануға үйрету.

Қорытындылай келе, педагогикалық-психологиялық қолдау инновациялық білім беру ортасы жағдайында мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін дамытудағы жетекші бағыттардың біріне айналады. Қазіргі заманғы жоғары оқу орындарының практикалық және теориялық аспектісінде болашақ кәсіби қызметке дайындық және студенттің жеке әлеуетін дамыту мәселесі құзыретті мамандарды даярлаудағы басты мәселелердің бірі болып табылады. Осы негізде, болашақ педагог-психологтың жоғары білім беру жағдайында кәсіби қызметке дайындығын қалыптастыру қазіргі заманның мемлекеттік әлеуметтік тапсырыстың қажеттіліктеріне жауап беретін күрделі процесс деп айтуға болады. Бұл процесте студенттердің оқу процесінің субъектілері ретінде жеке функцияларын дамытуға, олардың мағынасы, білім беру мазмұны мен іс-әрекетінің құндылықтары тұрғысынан өзін-өзі анықтауға бағытталған оқу-тәртіптік іс-әрекеттен педагогикалық іс-әрекеттің жеке парадигмасына көшу тенденциясы байқалады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Абай: энциклопедия /Бас ред Р.Нұрғалиев. - Алматы: «Қазақ энциклопедиясының» Бас редакциясы, «Атамұра», 1995.-720 б.
2. Қазақ философиясы тарихы (ежелгі дәуірден қазіргі заманға дейін). Қазақтың ағартушылық философиясы /- Алматы: ҚР БҒМ ҒК Философия, саясаттану және дінтану институты, 2015. 3-том. – 388 б.
3. Любимова Г.Ю. От первокурсника до выпускника: проблемы профессионального и личностного самоопределения студентов-психологов // Вестник Московского университета. Серия 14 «Психология». – 2000. – №1. – С. 48–56.
4. Белоконь М.А. Личность, самооценка, эталон в профессиональном становлении субъектов обучения: Дис. ... канд. психол. наук. – Краснодар, 2002.
5. Э.Ф. Зеер, А.М. Павлова, Н.О. Садовникова. – М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2006. – 192 с.
6. Зеер Э.Ф. Психология профессионального образования. – М.: Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2003. – 480 с.
7. Попов Л.М. Психологическая готовность к профессиональной деятельности // Ученые записки Казанского университета. Серия Гуманитарные науки. – 2015. – №4. 12–С.

УДК 159.9:35.08

АКМЕОЛОГИЯ АДАМ ДАМУЫНЫҢ ЖОҒАРҒЫ САТЫСЫ РЕТІНДЕ

Алимбекова Анар Аймолдановна

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің қауымдастырылған
профессор м.а. философия докторы (PhD)
Алматы.к., Қазақстан

Асанханова Жанна Жеткербайқызы

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің
аға оқытушысы, педагогика магистрі
Алматы.к., Қазақстан

***Аңдатпа.** Мақалада акмеология акмеге ұмтылатын және оған жеткен, адамгершілік, рухани қасиеттерді барлық іс-әрекеттер мен қарым-қатынас түрлерінің барысында максималді түрде дамытатын, ізгілікті адамдарды зерттейтіні туралы айтылған. Адамның рухани кемелденген тұлғасы, оның дамуының жоғарғы сатысы оның акме – адамның идеалды моделінің сипаттамасы, белгілі бір мығынада оның кемелдену сатысына жеткендеген түсінік береді. Сонымен қатар акмеология адам дамуының жоғарғы сатысы ретінде өз ойларын білдірген философтар мен ағартушылардың, ғалымдардың идеялары талданып, тұжырымдар жасалған.*

***Түйін сөздер:** акмеология, акме, әлеуметтік субъекті, адамның даму сатысы, акме-даму*

Акмеология – ересек адамның өзін-өзі дамуытуына және жетістіктеріне максималді түрде бағытталған тенденцияларын, потенциалын, ресурстарын зерттейтін, даму шыңының практикалық жолдарын, әдістерін, нақты тәсілдерін көрсететін ғылымның жоғарғы сатысы

Абайдың «Толық адам» туралы тұжырымы Әл-Фарабидің «Кемелденген адам» пікірімен мазмұндас екендігін байқаймыз. Абай дүниетанымында «Толық адам» үш құндылық негізінде айқындалады. Олар: ақыл, әділет, рахым.

Осы үш құндылық «Толық адам» ұғымының негізін құрайды. Бұл сатыны берілген әлеуметтік жүйе деңгейінде әлемдік мәдениетті адамның сақтау, қайта жаңғырту және көбейтуге қабілеттілігі ретінде анықталады.

Акме мәні бойынша, әлеуметтік субъектінің адамның өзінің және қоғамның эволюция үдерісінің қозғаушы күші ретінде қалыптасуын білдіреді

Адам өмірлік жолы, тұлғалық қалыптасу ерекшеліктері мен санасының дамуының деңгейіне байланысты екі кезеңге бөлінеді: алдымен адам өмір сүру үшін әрекет етеді, одан кейін әрекет ету үшін өмір сүреді басқаша сөзбен айтқанда, шығармашылық іс-әрекетте, әлеуметтік табыстылыққа, нәтижелерге жетуге тырысады, өзін ұйымдасқан әрі бағытталған белсенділігінің субъектісі ретінде, бекітуге талаптанады.

Өзін-өзі белсендіруге қарама-қайшы әрбір адамда регрессивті (кері) тенденциялар бар. Оның негізінде қорқыныш, үрей, қатыгездік, бос сенделіс, еріксіз мінез-құлық жатыр.

Осыған байланысты Абайдың этикалық көзқарасына тоқталсақ екі нәрсеге ерекше көңіл бөлу керек екенін түсінеміз. Ол ақынның гуманистік және диалектикалық түсінігі. Абайдың дүниеге, әлеуметтік өмірге деген көзқарасының, бүкіл шығармашылығының өзегі, қайнар көзі, рухани күші, осы екі ұғыммен тікелей байланысты. Абайдың этикасы гуманистік этика. Дүние мен Жалған, Адам мен Пенде мәселелерін қамтиды. Абайдың да адам, адамгершілік туралы ойлары да тарихындағы ұлы ойшыл даналардың пікірлерімен ұштасып жатады. Абайдың арманы «пендені» - адамға айналдыру». Ол этикалық түсінігінде «дүние» және «жалған», «адам» және «пенде» деген бір-біріне қарама-қарсы ұғымдарды қояды. Дүние – мәңгі құбылыс, жалған – өткінші құбылыс, адам – дүниенің

мәңгілік туындысы, пенде – жалғанның, күнделікті тіршіліктің туындысы. Абай «Адам» деген ұғымды үлкен даналық санайды. Адамның өмірі – ақиқат, адалдық, әділеттік, әдемілік деген ұғымдармен ұштасып жатса, пенденің өмірі – күнделікті тұрмыстың, тек тіршіліктің, күнкөрістің қамымен байланысып жатады. Пенденің бір белгісі – ол өзінің қиялында да кішкентай, өз қиялына да шарықтай алмайды, тауық сияқты қораның шармағынан жоғары ұша алмайды. Қыранның қиялы – биік шыңда болса, қораздың қиялы – қи түбінде. Пенде әрқашанда бағынғыш, құптағыш, күндегіш, затшыл, өзімшіл келеді, мырзалардың алдында құрдай жорғалайды. Ал адам өзін-өзі, айналасын сыйлайды, өзінің азаматтығын, адамгершілігін бағалай біледі, затқа бағынбайды, керісінше затты өзіне бағындыра алады. Адам заттарды өзіне құл етеді, пенделер – заттың құлы болады [1]. Абай көрсеткен *пенде* бойынша адамның антиакмеологиялық бағыттылығын анықтауға болады. Себебі жеке адам мүмкіндіктерін шектейтін регрессивті тенденциялардың басым болуы тұлғалық патологияның белгісі болып табылады. Ал, ол өз кезегінде жиі невроздардың пайда болуына әкеп соғады. Осылайша, неврологиялық симптоматика акмеологиялық бағытсыздандудың диагностикасын жасайды.

Қоғамның маңызды қамқорлығы – әрбір баланың онтогенезіне толыққанды жолды қамтамасыздандыру, яғни адамның тұлға болып қалыптасуында эволюционды-экологиялық жол ретінде, кемелдену жетістіктердің әлеуетін ұзақ уақыт сақтау.

Кемелденуге жеткен адам бірқатар үздік қасиеттерді меңгереді. Ол оған өзінің міндетін және қабілеттілігін толық түрде жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Дамудың шыңына жету тек өзін-өзі жетілдіру үдерісінде іске асуы мүмкін. Себебі даму көп жағдайда ізденістің нәтижесі, соған қоса ол ағзада, адамның психикасында, белсенді және мақсатқа бағытталып әрекет еткен жағдайда жүреді.

Акме-деңгейге жету үшін әртүрлі факторлар қажет.

Алғашқы топты тұлғаның қозғаушы күшін сипаттайтын көрсеткіштер құрайды. Олар эмоционалды-еріктік және тұлғаның өзін-өзі белсендіретін мотивациялық-құндылық бастамасы. Оған мыналар қатысты болуы мүмкін:

- ✓ Материалдық ортадан тәуелділікті төмендету мақсатында дене және психиканы үздіксіз дамытуға талаптану;
- ✓ Интеллектуалды-шығармашылық әлеуетті жетілдіруге талпыну;
- ✓ Кәсіби іс-әрекетте жоғары нәтижелерге қол жеткізу үшін және үздіксіз кәсіби өсуге талпыну

Бұл барлық көрсеткіштер әмбебеп болып табылады және қоғамның эволюциялық табиғи үздіксіз үдерісіне қосылған дұрыс әлеуметтенген адамның игілігіне қызмет етеді

Екінші топқа тұлғаның психологиялық-акмеологиялық құралдары ретінде қабілеттердің көрсеткіштері кіреді:

✓ Қандай да бір қоғамға пайдалы іс-әрекет түрлеріне шеберлікке және тиімді ізденісті дамытатын қабілеттілік.

✓ Дамыған танымдық қабілеттілік және жеке білім жүйесінің құрастырылғандығы

✓ Жетістіктің жоғары бағыттылығы және қабілеттердің психогенетикалық алғышарттары.

Үшінші топты тұлғаның өмірлік көзқарасын, оның креативті бағыттылығын бейнелейтін белгілер құрайды:

✓ Дүниеге көзқарасының тереңдетуге және кеңейтуге талпынуға негізделген зерттеушілік ұстаным.

✓ Мәселелерді шешуге және іздеуге бағытталған шығармашылық-жасампаздық өмірлік ұстаным

✓ Тәуелсіздікке, дербестікке, жауапкершілікке, негізделген инновациялық бағыттылық және тәуекелшілдік.

Бұл белгілер *акмеге* жетудегі және оны іске асырудағы тұлғаның жағдайын анықтаушы жан-жақтылық қабілетке қатысты.

Төртінші топ тұлғаның құндылықтарын, іс-әрекеттің реттеуінің қайнар көзі болып қызмет ететін құндылық бағыттарының көрсеткіштерін құрайды:

- ✓ Әлеуметтік құндылықтар және өмірлік маңызды тұрақтылық.
- ✓ Қоғамдық борыш, әлеуметтік сезімдердің даму деңгейі және әлеуметтік ойлардың тұлғанық құрылымы
- ✓ Адамгершілік құндылықтардың рухани потенциалын жинау.

Бұл белгілер қоғамның дамуы мен жалпыадамзаттық құндылықтарды сақтауға ықпал етуге өте оңтайлы

Бесінші топқа адам тұлғасының өзіндік жасерекшелік және әлеуметтік-еңбектік кемелденген белгілері кіреді:

- ✓ Психиканың жасерекшілік даму деңгейі.
- ✓ Еңбекқорлық және жұмысқа жоғары қабілеттілік.
- ✓ Шығармашылық іс-әрекеттің соңғы өнімінің сапасының жоғары (немесе өте жоғары) деңгейіне бағыттылық және соған тырысу

Адам қоғамындағы акмеологиялық мәдениеттің дамуы адам өз тағдырының субъектісі ретінде, қоғамдық дамудың мақсаты мен себебі ретінде ол жайында жан-жақты терең білімге сүйенеді

Акме-жолдың маңызды құрылымдық компоненті болып табылатындар: өмірлік көзқарастар, өмірлік жол және өмірдің мәні

Акме-тұлғаның өмірлік көзқарасы – ол оның объективті және субъективті мүмкіндіктерінің потенциялы. Ол тұлғаның құндылық бағыттарына негізделеді – ең алдымен құнды-лықтарға, шындыққа, қайырымдылыққа, сұлулыққа, альтруизм және мейірімділікке, шығармашылық өзін-өзі танытуға. Акме тұлғаның өмірлік көзқарасы қоғамның дамуы үшін маңызды максимальді белсенді болып табылады. Өмірлік көзқарас тек құндылық – бағыттылық сипаттамаларын қамтып қана қоймай, сонымен қатар динамикалық процессуальді (өмірлік іс-әрекеттерді іске асырудың жолдары немесе амалдар ретінде көрсетілген) сипаттамаларды қамтиды

Акме-тұлғаның өмірді іске асыру жолдараның ерекшелігі бұл әрқашан жаңа жол: көп жағдайда жаңа тұлғалық, әлеуметтік, кәсіби, рухани жетілдіру технологиялары, дамудың әдістері мен тәсілдері.

Өмірлік жолдар акме-жолдың дамуының құрылымдық компоненті ретінде – ұзақ уақыт (немесе өмір бойы) аралығында өмірлік көзқарастың жүзеге асуы.

Акме – тұлғаның өмірінің мәні оның өзіне өмірлік көзқарасын және өмір жолын бағындырады. Жаңалықтар өмірлік жолының барлық компоненттерінің «өнімделуі». Осыған байланысты жаңалықтар үш ипостасияда ерекшеленуі мүмкін – бұл:

1. Өмірдің мағынасын тікелей іске асыратын, тағдырлас жаңалықтар;
2. Тұлғаның өмірлік көзқарасын бейнелейтін құндылықты – когнитивті жаңалықтар;
3. Жаңалықтар уақытысы аралығында өмірлік жолды мазмұнды және процессуальді қамтамасыздандырылған ырғақты жаңалықтар [2].

Психологиялық перспективті ұғымының астарында тұлғаның өзінің болашағын саналы түрде қабылдауы түсіндіріледі. Өмірлік перспектива – бұл акме – тұлғаның болашақта іске асырылатын әлеуеті, мақсаты және өмірлік қозғалысының ырғағы, өзін-өзі дамытудың жасерекшелік белсенділігі және олармен сәйкес келетін объективті жағдайлар. Өмірлік перспективамен әрбір жастағы адамдардың өмірлік жоспарлары байланысты. Мәселен, студент жастардың өмірлік жоспарлары мамандану саласын бейнелеп қана қоймай, тұрмыстық – отбасылық саланы да сондай-ақ жыныстық қарым-қатынасты және өзін-өзі психологиялық шынайыландыруды көрсетеді.

Акмеологизация – бұл тұлғаның психофизикалық, тұлғалық, кәсіби, әлеуметтік және рухани дамудың шыңына топпен немесе қоғаммен жету үрдісі.

Акме-даму – бұл акме-іс-әрекетті құрал арқылы жүзеге асырып, өзін өзі дамытудың әртүрлі шыңына жетуге бағытталған акмеологиялық бағыттылықты құрайтын түрткілердің жүйесімен уәжделген адамның, топтың немесе қоғамның саналы іс-әрекеті.

Жоғары оқу орнының акмеологиясы ерекше маңызға ие. Оның зерттеу пәні білім берудің, оқыту және тәрбиелеудің акмеологиялық мәселелерін, студенттердің шығармашылығын, ЖОО-ның қызметкерлерінің өзі-өзі дамуытуының әртүрлі шындарына жету жолдарын қарастырады.

Акме-дамудың түрлерін бөліп көрсетудің негізі іс-әрекет ерекшелігі болып табылады. Осыған байланысты Н.В.Кузьмин акме-дамудың төмендегідей көрсеткен:

- шығармашылықтағы акме-даму;
- оқу-танымдық іс-әрекеттегі акме-даму;
- кәсібиліктегі акме-даму;
- және басқару іс-әрекетіндегі акме-даму[3].

Оқу-танымдық іс-әрекетіндегі акме-даму оқу-танымдық қабілеттердің белсенділігін қамтиды; оқу-іс-әрекетінің барлық компоненттерін жетілдіру (оқу жағдайы немесе міндеті, әртүрлі сыртқы және ішкі оқу әрекеті, басқару және өзін-өзі басқару, бағалау және өзін-өзі бағалау). Ең бастысы оқу-танымдық іс-әрекетінде шыңға жету ниетінің үзілмеуі. Адамның қарым-қатынастағы акме-дамуы – бұл басқа адамдарды бағалаудағы әділеттілік және объективтілік, дәлділік, өзара түсіністіктің жоғары сатысына жету; бұл адамның қарым-қатынаста көрсететін әлеуметтік интелектісінің даму деңгейінің ең жоғарғы сатысы.

Акмеологиядағы және акме-дамудағы маңызды заң материалдық алғышартқа негізделген тұлғаның бірлік, тұтастық заңы болып табылады. Оның алғышарттары төмендегідей:

- ағзаның бірлігі оның ағзалық өмірінің шынайы дербестігі мен тұтастығы ретінде;
- психикалық патологияның болмауы;
- кикілжіңдердегі қалыпты құрылымының бұзылуы;
- жан-жақты, жоғары деңгейдегі белсенділіктің болуы.

Адам дамуы - ғылыми мәселе. Адамның ажырамас қасиеті толық аяқталмаған дамуы. Табиғаттың бұл сипаттамалары Homo sapiens заңдылықтарын, жеке адамның даму ерекшеліктерін зерттейтін ғылымдардың қызығушылығын тудыруда. Бірінші жағдайда «даму» ұғымын қоса «эволюция» және «филогенез» терминдері де бірге жүреді. Екінші жағдайда, «дамудың» синонимдері – «онтогенез», «қалыптасу» және т.б. педагогикалық антропология үшін *фило* және *онтогенез* (жеке адамның дамуы) ұғымдары маңызды.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Абай. Энциклопедия. – Алматы: «Қазақ энциклопедиясының» Бас редакциясы, «Атамұра» баспасы, 1995. – 720 бет.
2. Деркач А.А. Акмеология: личностное и профессиональное развитие человека: Книга 5. Акмеологические технологии диагностики и личностно-профессионального роста. – М.: РАГС, 2001. – 541с.
3. Кузьмина Н.В. Предмет акмеологии. - СПб., 2002. – 189с.

МУЗЫКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Уразалиева Молдир Аббасовна

Қазақ Ұлттық қыздар педагогикалық университеті
Музыка кафедрасы пед.ғыл.канд., профессор м.а.
Алматы, Қазақстан

Аннотация. Нәтижеге бағытталған жаңа тарапты білім белесіне ену кезеңі, бүгінгі таңда еліміздің әлемдік білім кеңістігіне басқан маңызды қадам болып отыр.

Жаңартылған оқу бағдарламасы ұлттық білім жүйесінің басты ұстанымдарын басшылыққа ала отырып, оқу бағдарламасы негізінде даярланған оқу-әдістемелік кешеннің мазмұны жаңашыл бағыттарға бет бұрды. Қазақстандық жалпы орта білім мазмұны ең озық және заманауи тәжірибелерді сараптай отырып, оқу бағдарламаларына тиімді тұстарын енгізіп отыр. Музыка оқу бағдарламасы негізінде орындалған оқу-әдістемелік кешеннің мақсат-міндеттері, бағыт-бағдары, ерекшеліктері мен ұстанымдары бүгінгі таңда пәнді оқытуға қойылған талаптармен байланыстылықта орындалуда.

Түйін сөздер: жаңартылған бағдарлама, музыка оқу бағдарламасы, білім тұжырымдамасы, музыка өнері, музыка пәні сабағы, оқу-әдістемелік кешен.

Ұлттық ой-сана арқылы мемлекеттік бірегейлігінің қалыптасуы жас ұрпақтың рухани адамгершілігінің жаңашыл бағыттарын анықтайды. Осы тұста «Музыка» пәнінің алатын орны ерекше. Музыка пәні мұғалімінің мақсаты бәсекеге қабілетті, заман ағымына ілесе алатын, өмірге икемді жеке тұлғаны қалыптастыру. Өзінің шығармашылық жұмыстарында жаңаша оқытудың әдіс – тәсілдерін іздестіру, музыка пәнінің аймағында игерілетін білім сапаларын арттыру, жалпы музыка мәдениетін қалыптастыру және олардың жеке ерекшеліктері мен болмысы ескере отырып музыкадан жан-жақты білім берудің арнайы ерекшеліктерін негізге алады. Қазақстан Республикасындағы жалпы орта білім беру тұжырымдамасы – жалпы орта білім беру жүйесінің мақсаты, міндеттері, ұйымдастыру ұстанымдары мен бағыттары бейнеленетін негізгі құжат болып табылады. Бұл тұжырымдама Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңына [1]; «Қазақстан Республикасын 2020 жылға дейін дамытудың стратегиялық жоспарына» [2]; Қазақстан Республикасында білім беруді 2020 жылға дейін дамытудың мемлекеттік бағдарламасына, Болоньдегі Еуропа елдері білім министрлерінің кеңесіне, ЮНЕСКО-ның үздіксіз білім беру туралы ұсыныстары басшылыққа алынып отыр.

Жоғары динамикалы, жаһандану дәуірінде өмір сүру үрдісін, ойлау мен қарым-қатынасты түбегейлі өзгертетін байланыс құралының қарқынды дамуы, сондай-ақ адамның интеллексіне, әл-ауқаттылығына, оның икемділігіне, жасампаздық іс-әрекетіне қол жеткізетін тәсілдер қоғамның негізгі жолы бола бастады. Қазақстан қоғамындағы мұндай жағдайда өзекті мәселелердің бірі — өзгермелі әлеуметтік және экономикалық жағдайда өмір сүруге дайын ғана емес, айналасындағы шынайы өмірге белсенді қатынасын байқатып, оны жақсартуға ықпал ете алатын, бәсекеге қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру болып табылады. Осыған байланысты жеке тұлғаға қойылатын мынадай талаптар алдыңғы орынға шығады: креативтілік, белсенділік, әлеуметтілік жауапкершілік, ой-өрісінің кеңдігі, жоғары кәсіби деңгейлі сауаттылық, танымдық әрекетке қызығушылығының басымдығы.

Жаңартылған білім беруде балаларды оқытудағы музыка пәніне оқыту Қазақстан Республикасы Білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламаны негізге ала отырып жасалды. Білім беруді жаңарту, жетілдіру жағдайында жалпы білім беру ұйымдарындағы музыка мұғалімдеріне оқушы дамуын жобалау ісінде, жеке тұлғаға және оны дамыта оқытуға, тәрбиеленушілердің негізгі қызметін атқаруына жағдай жасауда негізгі рөлді береді.

Мектеп оқушыларының құзыреттілігін қалыптастыру жағдайында және олардың ұлттық музыкаға деген қызығушылықтарын арттыру, олардың мүмкіндіктеріне, жас ерекшеліктеріне, әр оқушының ішкі қажеттілігін есепке ала отырып тұлғаға бағытталған құзырлы, белсенді оқытуына жол қоюы қажет. Сондықтан, ұлттық музыканы мектеп оқушыларының бойына сіңіру, ғылымға баулу, оқуға үйрету, ойлауға, жаңа шешімдер таба білу мен өзінің болашағын жасауға үйретеді. Қазіргі заманғы мұғалім тек білім негіздерін, дағды, біліктерді игеріп қана қоймай, тәрбиеленушілердің дамуына тиіс барлық түрлерін игеруге міндетті [3, 5-6].

Музыка пән сабағының өзектілігі: Оқушыларға білім беру нәтижелілігін арттыру мақсатында жаңаша оқыту түрлері мен әдістерін қалыптастыру жағдайында білім беру процесінде ақпараттық - коммуникациялық технологияларды қолдану өзекті мәселелердің бірі болып табылады.

Музыка пәнінде қолданбалы технологияны пайдалану тәжірибесі Ғылым мен білім аясындағы қолданбалы технология ғарыштап дамып отырған ХХІ ғасырда жалпы музыкалық білім беру дамыған ақпараттық технологияларды, музыкалық компьютерлік бағдармалар мен ноталық редакторларды қолданудың қажеттілігі, музыкант маманның іскерлік қабілетіне, білімі мен кәсіби біліктілігіне деген талаптардың ұлғаюына байланысты сұранысты қажет етеді. Осы модуль негізінде оқушылар жаңа музыкалық - педагогикалық технологияларды қолдану барысында музыкалық шығармаларды талдау, сараптау, теориялық, гармониялық құрылымдарын айқындау жұмыстарымен танысады, музыкалық жанрлармен таныса отырып өз репертуарларын көбейте алады, тәрбие сағаттары мен мерекелік іс-шараларға, сабақтарға презентациялар мен слайд шоу жасауды үйренеді.

Нәтижеге бағытталған жаңа тұрпатты білім белесіне ену кезеңі Қазақстан Республикасының әлемдік білім кеңістігіне басқан маңызды қадам болып табылады. Ұлттық ой-сана арқылы мемлекеттік бірегейлігінің қалыптасуы жас ұрпақтың рухани-адамгершілігінің жаңашыл даму бағыттарын анықтайды. Осы тұста «Музыка» пәнінің орны ерекше.

Бастауыш білім беру деңгейіндегі пәндер жүйесінде «Музыка» оқу пәнінің маңызы төмендегідей анықталады:

- оқушылардың музыкалық мәдениетін қалыптастыруға ықпал ететін музыканың тәрбиелік, білімділік және дамытушылық мүмкіншіліктерімен;

- балалардың санасына әлемнің біртұтас бейнесін қалыптастыруда музыканың бірден-бір ерекше құралы екендігі;

- оқушылардың денсаулығына ықпал ететін негізгі фактор ретінде вокалды-хор орындаушылық және музыкалық аспаптарда ойнау әрекеттерімен (дұрыс тыныс алуын жолға қою, жас ерекшелігіне сай кездесетін, сөйлеу кемістігін түзеу, қозғалыс координациясы және саусақтар жүрдектігін дамыту, жүйке және дене қызметіне түскен күшті сергіту).

Білімділік міндеттер:

- музыкалық даму әсері мен бейнелі ой-түйсігі негізінде (музыкалық есте сақтау қабілеті, ырғақтық сезімі, ести білу қабілеті) музыканы тыңдай білу қабілетін қалыптастыру;

- оқушылардың музыкалық бейнелігі туралы және музыканың көркемдеуші құралдары жөнінде түсінігін қалыптастыру;

- қазақ халқының дәстүрлі музыкасы туралы және оның кәсіби композиторлық музыкамен өзара байланысын, Қазақстан Республикасында мекендеген туысқан халықтар музыкасы туралы түсінігін кеңейту;

- оқушылардың музыкалық-орындаушылық білімі мен қажетті іс-тәжірибелер жинақтауын қадағалау.

Тәрбиелік міндеттер:

- оқушының қоршаған ортаға көркемдік ықыласы мен адами-эстетикалық қатынасын тәрбиелеу;

- музыка арқылы ұлттық әдет-ғұрыптарға, салт-дәстүрлерге құрметін тәрбиелеу;

- жоғары көркемдік дәрежелі музыкаға эстетикалық талғамын тәрбиелеу;

- өз Отаны мен халқына деген ыстық ықыласы мен сүйіспеншілігін тәрбиелеу;

- музыка өнері арқылы эстетикалық, ақыл-ойы мен рухани-адамшылығын, елжандылығы мен туған жер табиғатын сүйе білуге тәрбиелеу.

Дамытушылық міндеттер:

- оқушылардың музыкалық дамуына ықпал ету (музыкалық есте сақтауы, ырғақтық сезімі, ести білуі);
- оқушылардың музыкалық шығармаларды қарапайым түрде талдай білуін дамыту (салыстыру, қорыту, сәйкестігін ажырата білуі);
- қол жетімді шығармашыл тапсырмаларды орындай білуін дамыту;
- түрлі музыкалық іс-әрекеттер орындау барысында оқушылардың белсенді шығармашылдығын дамыта түсу (музыка тыңдау, ән орындау, ырғақтық және пластикалық іс-қимылдар, ұсақ моторикасы және шулы музыкалық аспаптармен сүйемелдей білу, импровизация).

Оқу пәнінің мазмұнын саралау барысында төмендегідей *дидактикалық принциптер* басшылыққа алынды: оқу материалдарының білімділігі, тәрбиелігі және дамытушылығының өзара бірлігі, жүйелігі мен бірізділігі, оқушының музыкалық материалдарды ой-түйсігімен белсенді қабылдауы, білім беретін материалдардың өмірмен тығыз байланыстылығы, азаматтылық, патриоттық және көпұлттылық, эстетикалық және этикалық бағыттарының бағдарлама мазмұнында болуы, бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшелігін ескеру

[4,3-6].

Оқу пәнінің жалпы құрылымының мазмұны мынадай іс-әрекеттерден тұрады:

Музыкалық сауаттылық (теориялық даярлық) оқушыларда музыка, музыкалық құбылыстар, олардың ерекшеліктері, заңдылықтары, мәнерлеу тәсілдері, композиторлар туралы мәліметтер, нота сауатының негізі туралы алғашқы жүйеленген ұғымды және білімді қалыптастыруды жобалайды. Оқушыларда музыкалық тәжірибенің аздығын ескере отыра, білім алу жүйесі біртіндеп, музыкалық есту әсерлерінің жинақталу реттілігімен, оларды музыка тыңдау, ән орындау және шығармашылық тапсырманы орындау әрекетінде қолдану барысында өтеді.

Музыка тыңдау бастауыш деңгейдегі білім алушылардың музыканы сезіммен және саналы түрде қабылдауға үйрету міндетін іске асырады. Олар аспаптық, вокалды-хор, халықтық және кәсіптік-композиторлық музыканы тыңдауда, жас ерекшеліктеріне сай берілген әр түрлі деңгейдегі күрделі әндерді орындау барысында, музыкалық бейнелерді өзінше түсіндіріп беруді үйренеді.

Ән орындау – балаларды музыкаға баулудың ең белсенді түрі болып, оларды музыкалық дамуына ықпал етеді. Әнді жеке, ансамбль, хормен орындауы, әр түрлі деңгейде жалпы және музыкалық дамыған оқушыларды ықыластылыққа, байқағыштыққа, тәртіптілікке тәрбиелейді, бірыңғай шығармашылық ұжымға топтасуға ықпал етеді. Ән орындау процесінде, мұғалім балаларды хормен дұрыс бағытта айтқызып жүргізетін болса, олардың дауыс диапазоны кеңейе түседі.

Шығармашылық әрекет музыкалық әрекеттердің барлық түрлерінде жүзеге асады және музыка тыңдау, ән орындау, би қимылдармен таныс әндерді сүйемелдеу, аңыз-күйлермен әндер сахналау, түрлі шығармашылық тапсырмалар орындау барысында баланың музыкаға деген сезімі мен қызығушылығы арқылы байқалады. Шығармашылық тапсырмалар арқылы оқушы музыкалық білімін пысықтайды [5, 45- 6]

Музыкалық білім беру мазмұнының негізінде келесі ұстанымдар іріктелген:

Қолайлылық және бірізділік ұстанымдары жас және жеке дара ерекшеліктерін ескере отыра, олардың музыкалық дамуына ықпал ететін, бастауыш сынып оқушыларына орындауға және тыңдауға қолайлы музыкалық материалды іріктеуге көмектеседі.

Эстетикалық және этикалық ұстанымдар бағыты негізінде іріктелген оқу материалы, балаларға бір жағынан музыканың көркемдігін танып білуге, ал екінші жағынан оның мазмұны арқылы біреуге жақсылық жасау, сүйіспеншілік және сыйластық сияқты ұғымдарды сезінуге мүмкіншілік береді.

Азаматтық және патриоттық бағыттар, балаларды өз Отанына және халқына деген сүйіспеншілікке тәрбиелейтін музыкалық материалды іріктеуді реттеді.

Көркемдік және техникалық ұстанымдар, көркемдік және қызықтырғыш ұстанымдар бірлігі іріктелген музыкалық материалдың балаларға қызықты болуына, тәрбиелік, білімділік және дамытушылық сипатқа ие болуына бағытталған.

Оқытудың әдістемелік жүйесінің ерекшеліктері. Әдістеме жүйесі «Музыка» пәнінің ерекшеліктері мен оның құрылымын ескере отырып: музыка сауаты, музыка тыңдау, ән орындау және шығармашылық тапсырма, сонымен қатар, балалардың жалпы және музыкалық дамуының қажеттілігі негізінде құрастырылған. Оқушылардың музыкалық әрекет түрлеріне және қойылған міндеттерге байланысты, балалардың әрекетін ынталандыратын (дем беретін) әр түрлі дәстүрлі белсенді әдістер мен оқыту тәсілдері, инновациялық әдістер, жұмыс түрлері қолданылады. Атап айтқанда, сабақта балалардың вокалды-хор және шығармашылық дамуына ықпал ететін, ынтасын, есте сақтау, тапқырлық, өз бетімен дербес жұмыс жасау т.б. қабілетін дамытатын әдістер кең қолданылады. [5,78 б]

XXI ғасыр - білім мен технология дамыған, білім беру реформасы жүзеге асырылу кезеңі. Қазақстан Республикасы Білім туралы Заңында оқыту «Білім жүйесінің басты міндеті-ұлттық және жалпы адамзаттың құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттындыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу», - деп атап көрсеткен. Музыка пәні мұғалімі оқыту мен дамыту үрдісінде қабілеттері әр түрлі деңгейлердегі оқушылардың әр қайсысының өсуіне дарындылық қабілеттерінің ашылуына жағдай жасауы тиіс. Мектеп бітірушіні музыкалық терең білімді, интеллектуалық деңгейін жоғары етіп қалыптастыру жолдарын іздестіру, инновациялық әрекеттің тиімділігі педагогикалық технологияларды қолдану арқылы «өзіндік дамуын» жүзеге асыру көздейді.

ПАЙДАЛАНҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. ҚР Білім туралы заңы. 114kaz.narod.ru/BilimZan.htm
2. Қазақстан Республикасының 2020 жылға дейінгі Стратегиялық даму...
adilet.zan.kz/kaz/docs/U100000922_
3. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011 –2020...
flatik.ru/azastan-...
4. Қазақстан Республикасындағы 12 жылдық жалпы орта білім беру...stud.kz/referat/show/67427
5. "Қазақстан-2050" Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси...adilet.zan.kz/kaz/docs/K1200002050
6. МУЗЫКА. Оқу бағдарламасы (орта білім беру мазмұнын жаңарту аясында) Бастауыш білім беру (1-4 сыныптар) Наурыз 2016 ж.58 б.
7. 12 жылдық білім беру тұжырымдамалары. №4 (мерзімді басылым), 2009 жыл.
8. Музыка. Оқулық: жалпы білім беретін мектептің 1-сынып оқушыларына арналған./Уразалиева М.А.,Омарова С.Қ.- Алматы: Алматыкітап баспасы, 2017,-96 б.
9. Музыка. Әдістемелік құрал: Оқулық: жалпы білім беретін мектептің 1-сынып оқушыларына арналған./Уразалиева М.А.,Омарова С.Қ.- Алматы: Алматыкітап баспасы, 2017,-108 б.

ӘОЖ 15.81.70

АРНАЙЫ МЕКТЕПТЕ АҚЫЛ-ОЙЫ КЕМ ОҚУШЫЛАРДЫ БЕЙІМДЕУ ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУДА ПСИХОЛОГТЫҢ ҰСТАНЫМДАРЫ

Сәбитбек Ботагөз Қажымұханқызы-

М.Әуезов атындағы ОҚУ-нің, «Тарих және педагогика» факультетінің студенті

Ғылыми жетекшісі - Каракпаева Сарбиназ Куанышбековна

Шымкент, Қазақстан

Аннотация: Бұл мектептердегі психологтың рөлі балаларды психологиялық-педагогикалық диагностикалау, олардың мектепке бейімделу деңгейі мен динамикасына үнемі психологиялық бақылау жасау қажеттілігімен анықталады. Соңғы жылдары арнайы мектептегі түзету-тәрбие жұмысының үздіксіз бөлігі балаларды оқыту процесін психологиялық сүйемелдеу болып табылады.

Кілттік сөздер: Психолог, бала, мектеп, қызмет, педагог, нәтиже, ұзақ, қоғам, уақыт, мақсат, жеке, қоршаға орта.

Психолог балаларды дамыту мен оқытудың жеке бағдарламасын жасауға қатысады, оқушылармен жеке және топтық сабақтар жүргізеді, педагогтар мен ата-аналарға психологиялық кеңес беру көмегін көрсетеді. Коррекциялық мектеп-интернаттарда тәрбиеленіп жатқан балаларға арналған көптеген зерттеулерде баланың жеке мәселелерін педагогикалық қызметкерлердің түсінуі аз екендігі көрсетілген. Психологиялық дискомфорт баланың қауіпсіздікке, махаббатқа, қарым-қатынасқа, ересектер арқылы қоршаған дүниені тануға деген өмірлік маңызды қажеттіліктерінің қанағаттанбауы нәтижесінде туындайды. Нәтижесінде адаптациялық процесс ұзақ уақытқа созылады және баланың қоғамда адекватты әлеуметтенуіне алып келмейді.

Педагог дезадаптациялы баламен алғаш бетпе-бет келетін адам. Сол себепті оның қандай педагогикалық ұстанымды ұстауына да баланың арнайы мектептегі оқуға бейімделу процесі тәуелді болады. Кез-келген балаға өзін нағыз түсінуге қабілетті дос керек. Бұл әсіресе мектеп-интернатта тәрбиеленіп жатқан бала үшін маңызды. Сондықтан да мұндай балалармен педагогикалық қатынастың тиімді болуы мұғалімдер мен тәрбиешілердің ашықтығы, мейірімділігі, балаларда сенім тудыра білуі, жақындық сезімімен анықталады. Балалардың қателіктеріне бірдей қарау, кек тұтпау, оны қамқорлық пен назарда ұстау өте маңызды.

Қосалқы мектеп-интернаттағы психологтың негізгі міндеті – тәрбиешілерді психологиялық бейімдеу мен оңалту, оқыту мен тәрбиелеудегі бұзылыстардың себептерінің психологиялық әдістермен алдын алу мен түзету, тәрбиеленушілердің жеке тұлғасының толыққанды қалыптасуын қамтамасыз ету. Психолог өз жұмысында ең алдымен, тәрбиеленушілердің қызығушылықтарына сүйенеді. Сол себепті баланың мектеп-интернатқа алғаш келген қадамынан бастап, психолог өз қызметін баланың адекватты әлеуметтік және психологиялық оңалуын, бейімделуін, орнын толтыру мен дамуын қамтамасыз етуге бағыттауы керек. Психотренингтер көмегімен психолог тәрбиеленушілерді мәселелік және күйзелістік жағдаяттарды шешудің тиімді әдістеріне оқыта алады; өзін қандай жағдайда қалай қорғай алатыны туралы жеке қорғану мүмкіндіктерін ұсынады.

Психолог балалардың танымдық қызығушылықтарын дамыту, танымдық мінез-құлқын қалыптастыру мақсатында олардың сезімдік тәжірибелерін байыту мен кеңейтуге ерекше назар аудару қажет. Әрбір тәрбиеленушіге оның психологиялық, жеке тұлғалық ерекшеліктерін ескере отырып, жеке қатынас жасау және балалардың дамуы мен оқуына тиімді ықпал жасау қажет.

Психологиялық қолдау, өзін-өзі бағалауын арттыру және оқуда жақсы нәтижелерге жету үшін оқу, еңбек және ойын іс-әрекетінде жетістікке жету ситуациясын арнайы жасау қажет. Деадаптациялы балалармен жүргізілетін іс-шаралар жүйесіне тәрбиеленушілермен олардың мұғалімге, тәрбиешілерге, айналадағы жағдайға қатынасы туралы жеке әңгіме, сұхбат жүргізу қажет. Қоршаған жағдайды өзгерту, орта мен баланың қарым-қатынасын түзету баланың кезігіп жатқан қиындықтарын жұмсартуы мүмкін және оның жеке тұлғасының дамуы үшін қажетті жағдай жасайды. Бірақ жағдайды түзету үшін баланың белсенді қатысуы да керек. Бұл жағдайда ағымдық көкейкесті қиындықтар тезірек және жеңіл еңсеріледі. Сонымен бірге, баланың өз-өзімен жұмыс жасауы оның қиындықтарды жеңу тәжірибесін береді, ал мұндай тәжірибенің жинақталуы арқылы даму жүреді.

Баланың деадаптациясы мәселесі – бұл өсу мен өзара қарым-қатынас мәселесі. Психотерапияда ең бастысы – техника мен жаттығулар емес, басқа адамдармен өзара әрекеттесу тәжірибесінің дамуы мен осы тәжірибенің байытылуы. Басқа адамдармен өзара әрекеттесу арқылы өмірлік қиындықтарды жеңу қабілеті дамиды.

Психолог баланың мектеп-интернаттағы жаңа өмір жағдайына бейімделуі жақсы өтуі, интернаттық жағдайға бейімделу деңгейінің жоғары болуын арттыру үшін, мазасыздану деңгейін төмендетіп, оқу мен өмірдегі жағымды психикалық күйді жақсарту үшін психолог бірқатар шараларды жүзеге асыру қажет. Егер жаңа бала түссе, тәрбиешілермен ұйымдастыру жұмыстарын жүргізіп, ол туралы алғашқы ақпараттарды алып, оларға оқуға, жаңа әлеуметтік жағдайларға енудегі қиындықтарды жеңуге көмектесу қажет. Оларға жеке қатынас жасау үшін балаларды психологиялық-педагогикалық зерттеу қажет. Мектеп-интернаттың оқу-тәрбие қызметкерлерінің психологиялық-педагогикалық позицияларын қалыптастыру керек:

- тәрбиеленушілермен өзара қарым-қатынаста гуманистік стилге оқыту;
- мұғалімдерге, деадаптациялы балаларға психологиялық қолдау мен психотерапиялық көмек көрсету;
- психологтың мектептің оқу-тәрбие ұжымымен тиімді және ұтқыр өзара әрекеттесуі.

Сонымен, оқу-тәрбие үрдісін психологиялық сүйемелдеу оны жоғары деңгейге көтеріп, балаларды мектепке бейімдеуге ықпал етеді. Жаңадан келген балалар жаңа жағдайға, талаптарға, іс-әрекет түрлеріне жеңіл бейімделуі үшін мұғалім, тәрбиеші, психологтардың бірлескен жұмысы қажет. «Табиғатта жерден жұлынып алып, құнарсыз құмға тастаған өсімдіктердің өмір сүруі мүмкін емес екені сияқты, адамның да қоғамнан тыс болуы мүмкін емес». Әлеуметтену- адамның әлеуметтік нормалары мен мәдениқұндылықтарын игеру процесі мен нәтижесі. Біздің мақсатымыз –оқушыларға әлеуметтік көмек ұйымдастыру, тек көмек күтуші емес, проблеманы шешу үшін өздігінен жол табуына көмектесу, руханижан дүниесін танып білу, қатарға қосу жұмыстарын ұйымдастыру болады. Бұл үрдістер тәрбиелеу, білім алу, өзін-өзі тәрбиелеу арқылы жүзеге асады.

Әлеуметтену үрдісінде екі мәселе шешіледі. Әлеуметтік адаптация (бейімделу)-жеке адамның ортаға бейімделуі, барлығымен бірге болу. Балаға барлық бағытта көмектесу. Баланың әлеуметтік қалыптасуы мен дамуына жағдай тудыруға, оны әлеуметтік өмірге араластыруға және өз бетінше өмір сүре білуіне көмектесуге бағытталған.

Әлеуметтік автономизация (оқшаулану) -ортамен бірге бола отырып, өзімен-өзі болу, іс әрекеті мен қарым-қатынастарында табанды болмай, тұлғаның өзін бағалай білмеуі.

Жасөспірімдерді әлеуметтік өзгерістерге бейімдеу, олардың қажеттіліктерінің негізінде жоспарланып, мынадай негізгі бөлімдерден құралады.

- Дәстүрлі мектепшілік іс-шараларға, ұжымдық шығармашылық істерге,
- жалпы мектептік мерекелерге қатыстыру;
- сынып ұжымының қызығушылықтарына және сұраныстарына сәйкес өткізілетін іс-шараларға қатыстыру;

- оқушылармен даралап жұмыс жүргізу.
- Тәрбие үрдісін ізгілендірудің негізгі шарты- оқушыларға дараланып ықпал ету тәсілі.

Әлеуметтік-психологиялық қызмет дұрыс жолға қойылса, оқушының ортаға бейімделуінің тұрақты мотивтерінің қалыптасуына әлеуметтік зерттеудің нәтиже беретінін дәлелдейді. Мектептегі әлеуметтік қызмет барысында оқушының толыққанды дамуын, жан-жақты дамыған тұлғаның қалыптасуын, материалдық жағдайларының жақсаруын және оқыту мен тәрбие процесін оқушы тұлғасын дамытудағы жағдайдың одан әрі жақсаруын күтілетін нәтижеге бағыттай отырып, баланың оқуына қолайлы жағдай жасауымыз керек. Осы бағытта оқушыларды толықтай оқуға тарту, қамқорлықтағы балалармен, мүмкіндігі шектеулі балалармен және тұрмысы төмен, көп балалы отбасынан шыққан, жетім, қамқорлықтағы балалар үшін ыстық тамақты ұйымдастыру т.б жұмыстары атқарылады.

Психолог жұмысының маңызды бағыттарының бірі-белгілі шарттарға негізделіп, оқушылардың әлеуметтік жағдайын талдап, бағалау болып табылады. Оны дұрыс ұйымдастырған жағдайда оқушылардың өзін-өзі тануына, тәрбиеленуіне тиімді ықпал етеді. Осы бағытта аз қамтылған көп балалы және түрлі категориядағы балаларды шыршаға қатыстыру, түрлі сайыстарға, жазғы демалыс орындарына тарту және мүмкіндігі шектеулі балаларға акциялар ұйымдастыру сияқты жұмыстар атқарылады. Оқушыларға үнемі жетістік ситуацияны жасау арқылы біз оған өзінің шығармашылық қабілеттік, даралық мүмкіндіктерін ашуға, өзін-өзі түсінуге көмектесеміз. Жұмыс барысымызда олардың кішкентай жетістіктерін көріп, айтып, оларды ұжымның шығармашылық істерінен шетте қалдырмауға тырысып, марапаттап, қолдап отыруымыз керек. Сонда ғана олар мұғалімнің, өзінен үлкен адамның өздеріне деген ізгі қатынастарына сенеді.

Әр адам қайталанбас тұлға болып есептеледі, сондықтан адам, адамгершілік тұрғылық қарым-қатынасқа құқылы. Әлеуметтік ортаға енгізу-әлеуметтік қатынастың жалпы жүйесіне және баланың өз жағдайына қарай білім алу ортасына қарай әлеуметтік бейімделуін қалыптастыру. Мүмкіндігі шектеулі баланы қоғамға енгізудің қиындығы, бір жағынан бала дамуындағы дене және психикалық ауытқулары болса, екінші жағынан әлеуметтік жүйенің дұрыс қалыптаспағандығы, мүмкіндігі шектеулі баланы қалыпты өмір сүруіне кедергі келтіреді. Мысалы, мүгедек бала еркіндікті, әлеуметтік интеграцияны қамтамасыз ететін ортада толыққанды және лайықты өмір сүруіне көмектесетін ерекше күтім, білім және қажетті дайындық алуға құқылы. Әлеуметтендірудің мәні адамның қоғамға бейімделіп, жекеленуі болып табылады. Ал тұлғаны әлеуметтендіру үшін тек қана қоғамға емес, ең бірінші әрбір адам белсенді роль атқаруы тиіс.

Ақыл-ойы кем балалардың даму ерекшеліктері бойынша әдебиеттерді талдау төмендегі қорытындыны жасауға мүмкіндік берді:

Кемақылдылық – бұл баланың зияттық дамуы орталық жүйке жүйесі қызметінің белгілі бір деңгейімен шектелген спецификалық күй. Мұндай даму кезінде тек зият қана емес, сонымен бірге сезім, ерік, мінез-құлық, физикалық даму, бейімделу де зардап шегеді. Аталған мәселені зерттеумен айналысқан көптеген ғалымдардың пікірінше кемақылдылық емделмейді. Бұл құбылыс орнына келмейді, бірақ ақыл-ойы кем балалар дәрігерлік, психологиялық-педагогикалық ықпалдардың дұрыс ұйымдастырылған жағдайында өздерінің биологиялық мүмкіндіктерінің шегінде дами және оқи алады.

Бұл балалар арнайы қосалқы мектеп-интернаттарда оқиды. Оқыту мазмұны олардың қоғамның толыққанды мүшесі болуына көмектесетін мінез-құлық, сана, еңбек іс-әрекетіне оқытуға бағытталған. Мүмкіндігі шектеулі балалардың әлеуметтік және құқықтық жағдайы бұл балалардың қоғамның барлық мүшелерімен азаматтық тең құқылығын көрсететін заңдармен анықталады. Қоррекциялық мектептер білім беру жүйесінің бір саласы болып табылады және көбінесе интернат типтес мекемелер болып табылады. Бала мектеп-интернатқа келген кезде, оның жасына қарамастан ол үшін ортаның негізгі

параметрлерінің барлығы өзгереді, сол себепті бейімделу мәселесі интернаттық мекемелер үшін өзекті болып табылады.

Психолог мектеп-интернатқа келген балалардың бейімделу процесін ұйымдастыруды және ары қарай сыртқы әлеуметтік факторларға бейімделуін оңтайландыру бойынша бірқатар іс-шараларды жүргізуі қажет.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Рау Ф.Ф., Слезина Н.Ф. Методика обучения произношению в школе глухих: Пособие для учителей.-М.: Просвещение, 2008. —191 с.
2. Кузмичева Е.П. Развитие устной речи у глухих школьников, методическое пособие – М.,: Просвещение, 2013
- 3.Багрова И.Г. Роль остаточного слуха в коррекции и автоматизации произносительных навыков у глухих школьников, Автореферат дис. на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. (13.00.03) / Акад. пед. наук СССР. Науч.-исслед. ин-т дефектологии. - Москва : 2003. - 23 с.
- 4.Аутаева А.Н. Психолого-педагогические основы формирования звукопроизношения у детей-казахов с нарушениями слуха 7-8 лет: автореферат / А. Н. Аутаева. - Алматы, 2009. - 29 с.
- 5.Стребелева Е.А. Специальная дошкольная педагогика: Учебное пособие /- М.: Издательский центр «Академия», 2012. - 312 с.

УДК 37.015.3

МЕТАКОГНИТИВНАЯ ТЕОРИЯ В КОНТЕКСТЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПСИХОЛОГИИ

Мәлік Үміт Берікболқызы

Докторант 1 курса ФСН ЕНУ им. Л.Н.Гумилева
Нур-Султан, Казахстан

Аннотация: данный тезис посвящен сущности и природе метакогниции, также кратко освещает некоторые наиважнейшие фундаментальные метакогнитивные исследования в рамках педагогической психологии, составивших теоретическую основу множества современных прикладных исследований в соответствующей области

Ключевые слова: метакогниция, педагогическая психология, образование, обучение, теория

Термин метакогниция состоит из двух корней - слов *cognition* – означающем знание, познание, познавательную способность и *meta* в теории познания означающую – «о себе», что формирует смысл - знание о познании, рефлексия о мышлении, мышление о своем мышлении. Из дня в день, сами того не осознавая, мы производим в своем мышлении определенные метакогнитивные действия, которые систематизируются в наши метакогнитивные знания.

Метакогнитивный опыт – это индивидуальный опыт о процессе своего мышления чаще всего являющийся сознательно воспринятым, но могущий быть и неосознанным, автоматическим. На первый взгляд кажущийся сложным термин, достаточно прост в своем значении. Каждый из нас имеет опыт метакогнитивных размышлений, к примеру

в условиях образовательной среды, еще со школьной скамьи. Это наши размышления об особенностях своего мышления в целом, мышлении других окружающих нас людей, это выводы преподавателей об эффективных техниках в своем преподавании, размышления студента о том, что он силен в письменном изложении и слаб в устном, сравнение и самооценивание студентом своих успехов в различных дисциплинах, все это – метакогнитивные размышления, своеобразный мониторинг мыслительной деятельности, представления о своем мышлении формирующиеся через наш метакогнитивный «знаниевый» опыт, а затем несущие функцию регуляции над нашими действиями, интеллектуальными, мыслительными.

Отличительными особенностями образовательного процесса в условиях современности являются в идеальном ее представлении гибкость, демократичность, гуманизация и гуманитаризация. Кроме предметной составляющей, личностная составляющая в обучении специалистов занимает значимую позицию. Самоопределение, самоадаптация, самореализация и личностное развитие пересекаются с предметной составляющей в одно органическое целое, не имеющее полноценного смысла друг без друга. Большое значение имеет персонификация знаний, ставящая целью не просто передать огромный массив информации, а преподать и предоставить возможность ее когнитивного осмысления, с точки зрения используемости и практичности.

Всякие проявления индивидуальности, особого таланта, дивергентного мышления являются благодатной почвой для дальнейшего развития. Выявление преподавателем у студентов таких особенностей в процессе обучения позволяет развивать сильные качества определенной личности. В этой связи внешняя фасилитация, подталкивание к развитию в каком-либо направлении крайне плодотворно. Но не менее важным и более первостепенным представляется в учебном процессе внутреннее размышление и самоопределение своих качеств, особенностей своей мыслительной деятельности, ее организации. Это и есть суть метакогнитивных процессов – размышления о своем же мышлении. В нашем представлении роль метакогнитивных навыков в процессе обучения является одной из ключевых. Мы предполагаем, что развитие метакогнитивных навыков поможет сделать образовательный процесс более осознанным, целенаправленным, сформирует более четкую позицию студента в отношении своего профессионального становления в стенах университета, а в дальнейшей перспективе станет помощником и инструментом в определении и других жизненных ориентиров. Уже в условиях обучения в стенах университета развитие метакогнитивных навыков будет мотивировать к самопознанию и поиску своих сильных качеств в первую очередь, станет толчком к самообразованию, самосовершенствованию и работе над собой.

Выявление и осознание своих индивидуальных особенностей мышления практически применимо для эффективности обучения на всех его этапах и в ходе изучения дисциплин разного содержания, собственная эффективность повысит и уверенность, и мотивацию студента, сформирует более четкую мотивацию при выборе элективных дисциплин.

Как общемировые, так и казахстанская образовательная среда как одну из ориентаций современного образования выделяют способность к самоорганизации и самоопределению. Прослеживается следование исследовательской направленности в казахстанских школьных программах обновленного содержания образования, требующих активации рефлексивных мыслительных, когнитивных процессов, в том числе и метакогнитивных, организующих их. Хочется отметить, что школьная учительская среда крайне щепетильна в отношении к организационным изменениям и нововведениям в процессе обучения, мы предполагаем в связи с этим, что восприятие рефлексии в конце урока как важной части процесса еще формируется в сознании школьных кадров страны и предполагаем недооценку роли обязательной рефлексии в школьной программе в условиях обновленного содержания образования, в то время как рефлексия формирует метакогнитивные навыки. Тем не менее, студенты приходят в университет именно с тем

важным по своему значению, базовым и разнообразным метакогнитивным опытом (metacognitive experience), сформировавшимся в стенах школы, при изучении разнообразных школьных предметов и в социальном пространстве своего детства и раннего юношества.

Также мы предполагаем абстрактное восприятие учебного процесса в университете, в особенности виртуального обучения в онлайн-режиме, желание иметь «красный» диплом с отличием, высокий балл GPA и прочие многочисленные атрибуты учебной среды в некоторой степени отдалают студента от жизненных реалий, от осознанности учебного процесса как жизненно направленного на освоение профессиональной образовательной программы и реального промежутка времени, который приводит к профессиональному становлению, к оформлению профессиональной идентичности. Активация метакогнитивных процессов представляется нам инструментом, который будет формировать элемент осознанности восприятия учебной среды.

Метакогниция относительно новое понятие науки в рамках педагогической психологии. Европейские исследования, касающиеся различных аспектов метакогнитивизма последних лет сопровождаются подробным описанием теорий метакогнитивизма, которые последовательно разрабатывались учеными с 80-х гг. XX века.

Метакогнитивная теория – это часть *theories of mind*. Когнитивная теория учения направленная на исследование познавательного процесса произошла, возникла и развивалась в западной науке [1].

Всю теорию метапознания можно рассматривать условно подразделяя на первичные теории, и основывающиеся на фундаментальных теоретических разработках современные, чаще всего это прикладные научные исследования. Проведенный анализ научно-педагогической литературы выявил многоаспектность научных подходов к понятию, при этом многие авторы единодушны в том, что в основе метакогниции есть осознанность, преднамеренность, обдуманность, рефлексия. Классические теоретико-методологические положения составившие основу метапознания сформированы исследователями – Flavell J.H., A. L. Brown, Nelson и Naren, Perkins, Schraw, Moshman.

В 1979 году ученый Flavell J.H. использовал термин впервые в контексте образования. Им представлена модель метакогнитивного мониторинга, состоящая из а) метакогнитивных знаний б) метакогнитивного опыта с) метакогнитивных целей и задач d) метакогнитивных действий и стратегий [2].

Schraw G., Moshman D. представляют стройную картину метакогнитивных теорий в своей статье, опубликованной в 1995 году с позиции научной классификации. Метакогнитивное знание именно в этой статье детерминировано как знание о познании, что та или иная личность знает о своих познавательных способностях и о познании в целом. По интерпретации Schraw G., Moshman D. метакогнитивное знание не обязательно могущее быть сформулированным либо изложенным кем-то. К примеру, дети регулярно демонстрируют и используют метакогнитивные знания, но не способны выразить и объяснить это. Оно представляется declarative knowledge - знания о себе как об обучающемся и о том, какие факторы влияют на эту деятельность; procedural knowledge - относящемуся к знанию как выполнять какое-либо действие при обучении; conditional knowledge - к знанию о том «почему» и «когда» применять когнитивные действия.

Второй компонент - метакогнитивная регуляция – как кем-либо используются метакогнитивные знания для регуляции познания. Включает навыки – планирование (к примеру, прогнозирование и регуляция стратегий обучения до его начала), мониторинг (понимание и осознание в процессе учебного задания, хорошим примером может послужить способность периодически проверять себя во время обучения, оценивание (к примеру, переоценка учебных целей и выводов) [3].

Наблюдается постепенное нарастание интереса в образовательных исследованиях в казахстанской среде к метакогнитивным процессам как определяющим и

основополагающим процессам с точки зрения педагогической психологии [4] [5] [6]. Особенно актуальны в контексте метакогнитивных навыков короткие нелонгитюдные исследования, в особенности в университетской среде [7].

Таким образом, сам термин метапознания фундаментален и обширен, как в теоретическом значении, так и в условиях практического применения, что вызывает необходимость его рассмотрения с различных ракурсов.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Талызина Н. Ф. Педагогическая психология: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений. - М.: Издательский центр «Академия», 1998. - 288 с.
2. Flavell, J. H. Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive-developmental inquiry. American Psychologist, (1979) 34(10), 906-911
3. Schraw G., Moshman D. Metacognitive theories //Educational psychology review. – 1995. – Т. 7. – №. 4. – С. 351-371. DOI: 10.1007/BF02212307
4. Попандопуло А.С., Кудышева А.А.. Профессиональное метапознание в процессе обучения студентов вуза. Вестник КазНПУ имени Абая, серия «Психология», №3(56), 2018 г. С 69-73;
5. Камбекова А.Р., Асанова А.Е. Метапознание как инструмент обучения мышлению
6. Popandopulo Anara, Ganiyeva Elmira. Professinal metacognition in the process of teaching university students - <http://www.rusnauka.com/pdf/243048.pdf>
7. Бабилова Н. Н., Мальцева О. А., Старцева Е. Н., Туркина М. С. Исследование метакогнитивной осознанности студентов университета. Вестник Марийского государственного университета. 2018. Т. 12. № 3. С. 9-16. DOI: 10.30914/2072-6783-2018-12-3-9-16

УДК 8

РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКО – ПОИСКОВЫХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Прокопьева Инна Валентиновна

Учитель русского языка и литературы КГУ «Общеобразовательной школы
при ИУ №3» Карагандинской области

Аннотация: Современные учащиеся средних школ должны не только овладевать материалом школьных программ, но и уметь творчески применять его, находить решение любой проблемы. Это возможно только в результате педагогической деятельности, создающей условия для развития творческих способностей учащихся. В статье предлагаются различные методы и виды работ, которые способствуют решению этой актуальной проблемы, делают уроки литературы полезными и интересными.

Ключевые слова: Прочные знания, коллективно мыслить, способ мотивации, словарный запас, методы и виды работ, написание сочинений, эссе, лингвистический анализ текста, игровые технологии, система познавательных действий, уроки поиска и творчества, иллюстрации.

Традиционно главной целью образования считалось приобретение глубоких, разносторонних и прочных знаний. Этой цели соответствовала ценностная ориентация на

эрудицию, культ знаний. В круг образовательных ценностей попал весь процесс движения к знанию, то есть культ познания, а в цели образования, наряду с усвоением знаний, было включено развитие умения познавать, мыслить, «учить учиться», воспитание разнообразных познавательных интересов и в то же время умения и стремления коллективно мыслить (сознание) и коллективно трудиться.

Одним из источников совершенствования процесса обучения является новый подход к использованию существующих методов и средств, которые с точки зрения развивающего обучения нуждаются в определённой корректировке и усовершенствовании. Развитие творческих способностей есть один из способов мотивации учащихся в процессе обучения. Мы живём в веке новых научно-технических достижений и информатизации нашей жизни, и жизнь во всех её проявлениях становится разнообразнее и сложнее; она требует от человека не шаблонных, привычных действий, а подвижности мышления, быстрой ориентировки, творческого подхода к решению больших и малых задач. Человеку с творческим складом ума легче не только сменить профессию, но и найти творческую «изюминку» в любом деле, увлечься любой работой и достичь высокой производительности труда. Именно в школе начинается процесс становления творческой личности.

Предмет русская литература направлен на «речевую деятельность учащихся», который является активным, целенаправленным процессом создания и восприятия высказываний, осуществляемый с помощью языковых средств, в ходе взаимодействия людей в различных ситуациях общения.

Знакомство с творчеством известных писателей, составление и написание сочинений, эссе, отзывов, рассказов на заданную или выбранную тему, благотворно влияет на развитие творческих способностей учащихся, сближает их с природой, развивает наблюдательность и любознательность, воспитывает добрые чувства, оживляет и делает интересным учебный процесс. При написании творческих работ у учеников расширяется словарный запас и кругозор, развивается мышление, возможность иметь собственную точку зрения на происходящие события, развивается умение анализировать ситуацию и есть возможность выразить свои мысли, формируются навыки поиска информации.

Разнообразить уроки литературы помогает использование различных методов и видов работ. Виды работ, которые делают уроки литературы интересными и полезными:

1. Свободное сочинительство, эссе – на то, что прочитал.
2. «Мои заметки» - пиши о том, о чём подумал после прочтения рассказа.
3. «Картина» - нарисуй героя произведения, автора, пейзаж, город и т.д.
4. Составь отзыв или вопросы по репродукциям картин профессиональных художников на данное произведение.
5. Составь небольшой сценарий по выбранной главе, части, страницы.
6. Напиши сочинение – повествование вместо сочинения – описания.
7. Сочинение – опиши образы, которые возникают в твоём сознании под впечатлением прослушанного отрывка произведения.
8. Сочинение – продолжение.
9. Сочинение – ассоциации по мотивам народного творчества.
10. Устное составление связного текста по прочитанному произведению.

Творчество включает в себя и этап обучения изложению на уроках русского языка. Изложение – работа творческая. В воспитательных целях используется материал не только литературно – художественных произведений, но и материал публицистического характера – из газет, журналов, энциклопедий. Большое внимание на уроках изложения учитель уделяет лингвистическому анализу текста, когда учащиеся должны не только определить основную мысль читаемого произведения, его эмоциональное восприятие, пересказать, выдерживая стиль речи, но и произвести полный анализ текста. Определение темы и основной мысли высказывания, стиля и типа речи, определение способов связи

предложений, наблюдение над функционированием языковых средств. Ученики развиваются в деятельности, ищут, добывают знания, сравнивают, группируют, классифицируют, благодаря представленной им свободе для самовыражения. Необходимо использовать на уроках различные игровые технологии: дидактические, ролевые игры, в которых особенно активизируются умственные способности учащихся, развиваются их творчество и воображение.

Игра – это органическая форма деятельности школьника. Она значительно активизирует мышление, внимание, память, интерес к результату. Игры развивают наблюдательность, творческие способности. Нельзя забывать, что игра – естественная потребность для детей любого школьного возраста. В игре ученик раскрепощается, а раскрепостившись, он может и творить, и познавать в творчестве. У детей есть потребность одушевить неодушевлённые предметы, например, игра «Войти в образ», игра «Хитрые очки», обратить словесный образ в материальный, видимый и осязаемый. Для активизации мыслительной деятельности на уроке много возможностей. Главным источником совершенствования процесса обучения является новый подход к использованию существующих методов и средств, которые с точки зрения развивающего обучения нуждаются в определённой корректировке и усовершенствовании.

Современных школьников уже не устраивает роль пассивных слушателей на уроке, им неинтересно записывать под диктовку учителя или списывать готовые мысли с доски. Они не склонны слушать слишком подробные объяснения учителя. Они ждут новых форм знакомства с новым материалом, в которых могли бы воплотить активность, деятельный характер мышления, тягу к самостоятельности. И великолепным способом решения данной проблемы являются дискуссии, дебаты, круглые столы, применение технологии критического мышления.

Проблема «творческие способности» требует длительной, целенаправленной работы, поэтому познавательные задания должны включать в себя всю систему познавательных действий и операций, начиная от действий, связанных с восприятием, запоминанием, припоминанием, осмыслением, и кончая операциями логического и творческого мышления.

Современное общество предъявляет к своим гражданам требование овладения навыками творческого мышления. Развитие творческих способностей учащихся и воспитание активной личности – первостепенная задача современной школы.

Задатки творческих способностей присущи любому ребёнку. Нужно суметь раскрыть и развить их. Выпускники средних школ должны не только овладевать материалом школьных программ, но и уметь творчески применять его, находить решение любой проблемы. Это возможно только в результате педагогической деятельности, создающей условия для творческого развития учащихся. Поэтому проблема развития творческих способностей учащихся является одной из актуальных.

Наша задача – помочь учащимся актуализировать способности, развить их. Творческие способности развиваются не тогда, когда мы говорим учащимся о необходимости их развития, а тогда, когда мы умеем развивать их, и сами показываем это ученикам на наших уроках. Уроки русского языка и литературы открывают возможности для развития поисково-творческих способностей.

Развитие любви к литературе можно осуществлять только в русле творчества. Уроки литературы – это уроки поиска и творчества, это постижение искусства, которое немислимо без личного участия и осмысления. Литература позволяет развивать творческие способности – создавать личностное, преображённое отношение к произведению.

Именно на уроках литературы проявляется индивидуальность каждого ученика, развиваются его творческие способности. Творческие работы учащихся – это вид деятельности, и результат этой деятельности, где активизируется весь словарный запас

ученика, употребляются новые слова, над значением которых проводится в классе определённая работа, вырабатывается стиль речи, речь становится богаче и интереснее.

Ученики почти всегда имеют желание делать иллюстрации на то, что читают. Рисунки развивают воображение, фантазию, способность увидеть произведение и осмыслить прочитанное. Мир в ученических рисунках разнообразен и ярок.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Винокурова Н.К. Развитие творческих способностей учащихся. Москва, Педагогический поиск, 1999
2. Винокурова Н.К. Лучшие тесты на развитие творческих способностей. Москва, АСТ-ПРЕСС, 1999
3. Бехтерев В.Л. Объективная психология. Москва, 1991
4. Алексеев Н.Г. Юдин Э.Г. Исследование творчества в науке и обучение творчеству. Москва, Научное творчество, 1969

514.01

ОҚУ ЖҮЙЕСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ БАҒАЛАУ ЖӘНЕ ЖОБАЛАУ

Сағидуллина Ақмоншақ Жақсығалиқызы

Математика мамандығының II курс магистранты

Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университеті

Ғылыми жетекшісі – Шуахаев Марат, т.ғ.д., профессор

Алматы, Қазақстан

Аннотация: Осы мақалада баяндалған қалыптастырушы бағалау теориясы әр түрлі пәндер бойынша оқыту нәтижелерінің кең спектрі үшін өзекті. Атап айтқанда, ол оқушылардың жауаптарының сапасы туралы пікір шығару кезінде бірнеше критерий қолданылатын барлық жерде қолданылады. Бұл теория оқушылардың жауаптары дұрыс немесе дұрыс емес деп бағалануы мүмкін нәтижелер үшін аз мәнге ие. Кері байланыс оның функциясын қалыптастырушы бағалауда ерекше түрде анықталады. Бұл анықтама Білім беру саласындағы зерттеулерде дәстүрлі түрде кездесетін бірнеше маңызды қатынастарда ерекшеленеді. Содан кейін тиімді кері байланыстың үш шарты анықталады және олардың салдары талқыланады. Бағалау тәжірибесін алу туралы нақты ереже жоқ оқу жүйелері жеткіліксіз болып табылады, өйткені олар оқушылар үшін жасанды, бірақ ықтимал алынбалы өнімділік төбелерін орнатады.

Аннотация

Теория формирующей оценки, изложенная в данной статье, актуальна для широкого спектра результатов обучения по различным дисциплинам. В частности, он применяется повсеместно, где применяется несколько критериев при вынесении мнения о качестве ответов учащихся. Эта теория имеет минимальное значение для результатов, которые могут быть оценены как правильные или неправильные ответы учащихся. Обратная связь определяется исключительно в оценке, формирующей ее функции. Данное определение отличается от нескольких важных отношений, которые традиционно встречаются в исследованиях в области образования. Затем определяются три условия эффективной обратной связи и обсуждаются их последствия. Нет четкого положения о получении опыта оценивания системы обучения являются недостаточными, так как они

устанавливают искусственные, но потенциально съёмные потолки производительности для учащихся.

Annotation

The theory of formative assessment described in this article is relevant for a wide range of learning outcomes in various disciplines. In particular, it is used everywhere, where several criteria are applied when making an opinion on the quality of students' responses. This theory has minimal significance for results that can be evaluated as correct or incorrect responses by students. Feedback is defined solely in the evaluation that forms its function. This definition differs from several important relationships that are traditionally found in education research. Then three conditions for effective feedback are defined and their consequences are discussed. The main prerequisites to improve the staff, they must develop the ability to control the quality of their work in real production. There is no clear provision for getting experience evaluating learning systems are insufficient, as they set artificial but potentially removable performance ceilings for students.

Кілтiк сөз: Қалыптастырушы бағалау, кері байланыс, өзін-өзі бақылау, бағалау

Kіріспе

Бұл мақала сараптаманың дамуындағы бағалаудың мәні мен функциясына арналған. Бұл оқушылардың нәтижелері бірнеше критерийлерді пайдалана отырып, сапалы бағаланатын оқу жүйелерінің кең ауқымына қатысты. Студенттердің жұмыс сапасы туралы пайымдауларға басты назар аударылады: кім шешім қабылдайды, олар қалай қабылданады, олар қалай нақтылануы мүмкін және олар жақсартуға қол жеткізу үшін қалай пайдаланылуы мүмкін. Бұл мақала екі қиылысатын мәселеге байланысты. Біріншісі оқытудың күрделі жағдайларында кері байланыстың жалпы теориясының және бағалаудың қалыптаспауымен байланысты. Екінші мәселе жалпы, бірақ мұғалімдер студенттерге өз жұмысының сапасы туралы негізделген және сенімді пайымдаулар бергенде де, жақсару міндетті емес. Тұрақты және нақты кері байланысқа қарамастан, оқушылар көбінесе шамалы өсуді көрсетеді немесе мүлдем дамымайды. Мәселенің өзі кейбір оқушылар қалыптастырушы бағалаумен байланысты оқыту жүйесіндегі ерекше кемшіліктерге байланысты арнайы білім ала алмайды. Талқылау бағалау мен сапалы пайымдауларды қалыптастыратын кері байланысты анықтаудан басталады. Бұдан әрі мұғалім мен оқушының бағалау өзара әрекеттеріндегі белгілі бір заңдылықтарды талдау керек. Содан кейін бірқатар себеп-салдарлық және шартты байланыстар анықталады. Бұл, өз кезегінде, студенттердің өз өнімді қызметіне Атқарушы бақылауды жүзеге асыру қабілетін дамытуға және ақыр соңында тәуелсіз және толық өзін-өзі бақылауға арналған оқу жүйелерін дамыту үшін маңызды болып табылады.

Қалыптастырушы бағалау, кері байланыс және өзін-өзі бақылау

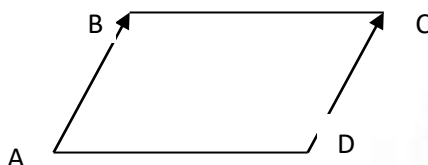
Этимология және жалпы пайдалану Сын есімнің қалыптасуын, әдетте, қалаған мақсатқа жету үшін бір нәрсені қалыптастырумен немесе қалыптастырумен байланыстырады. Бұл мақалада студенттің жұмысын немесе қызметін кез келген бағалау (немесе пайымдау немесе бағалау) деп түсініледі. (Кейбір контекстерде бағалау тар және мамандандырылған мән беріледі; кейбір Солтүстік Америка оқырмандары, атап айтқанда, "бағалау" терминін "бағалау" терминімен ауыстыруды жөн көруі мүмкін. Қалыптастырушы баға студенттердің жауаптарының сапасы (сөйлеу немесе жұмыстар) туралы пікірлердің сынамалар мен қателер әдісімен оқытудың кездейсоқтығы мен тиімсіздігін қысқа тұйықталу арқылы студенттердің құзыреттілігін қалыптастыру және арттыру үшін пайдаланылуымен байланысты [1]. Жиынтық баға қалыптастырушы бағалаудан ерекшеленеді, ол оқушының жетістіктерінің дәрежесін қорытындылаумен немесе қорытумен байланысты және оқу курсының соңында, әсіресе сертификаттау мақсатында есептілікке бағытталған. Ол негізінен пассивті және әдетте оқу процесіне тікелей әсер етпейді, бірақ студент үшін терең білім беру және жеке тұлға салдары болуы мүмкін шешімдерге жиі әсер етеді. Қалыптастырушы және жиынтықтаушы баға

арасындағы негізгі айырмашылық мерзімдерге емес, мақсаттар мен тиімділікке жатады. Төменде жиынтықтаушы бағалауға қолданылатын принциптердің көпшілігі міндетті түрде қалыптастырушы бағалауға ауыстырылуы мүмкін емес; соңғысы ерекше тұжырымдамалауды және технологияны талап етеді. Кері байланыс қалыптастырушы бағалаудың негізгі элементі болып табылады және әдетте бірдененің қаншалықты табысты болғаны немесе жасалғаны туралы ақпарат терминдерінде анықталады. Бірнеше физикалық, зияткерлік немесе әлеуметтік дағдыларды олар туралы әңгіме арқылы қанағаттанарлық алуға болады. Олардың көпшілігі кері байланыс ілмектерін қамтитын қолайлы ортада тәжірибе талап етеді. Бұл балама анықтама жүйені басқару функциясын атап көрсетеді. Жалпы айтқанда, кері байланыс екі негізгі аудиторияны-мұғалімдер мен оқушыны қамтамасыз етеді. Мұғалімдер дайындық, диагностика және жағдайды түзету бойынша бағдарламалық шешімдер қабылдау үшін кері байланысты пайдаланады [2]. Студенттер оны жетістікпен немесе жоғары сапамен байланысты аспектілер танылуы және күшейтілуі, ал қанағаттанарлықсыз аспектілер өзгертілуі немесе жақсаруы үшін өз сөздерінің күшті және әлсіз жақтарын бақылау үшін пайдаланады. Рамапрасадты анықтаудың маңызды ерекшелігі-нақты және эталондық деңгейлер арасындағы алшақтық туралы ақпарат үзілісті өзгерту үшін қолданылған кезде ғана кері байланыс ретінде қарастырылады. Оқу бағдарламасының кез келген саласында, мұғалім берген баға немесе балл оқушылар үшін бір жақты шифр болып табылады, назар іргелі пайымдаулар мен оларды шығару өлшемдерінен алаңдатады. Осылайша, бағалау қалыптастыру мақсаттары үшін іс жүзінде қарсы болуы мүмкін. Оқушының жұмыс сапасын немесе нәтижелерін бағалай отырып, мұғалім қойылған міндеттерге сәйкес сапа ұғымына ие болуы және осы ұғымға сәйкес оқушының жұмысын бағалай білуі тиіс. Бірақ оқушылар мұғалімнің наразылықсыз пікірін қабылдай алса да, олар құзыреттілікті ақылға қонымды дамытқысы келсе, қорытынды бағалардан артық болуы керек. Жетілдірудің міндетті шарты оқушының мұғалім ұстанатын сапа концепциясын меңгеруі, өндіріс актісінің барысында өндірілетін сапаны үздіксіз бақылауға қабілетті және ол кез келген сәтте пайда табатын балама қадамдардың немесе стратегиялардың репертуары бар. Осы үш шартты егжей-тегжейлі қарау бұл болжам шынымен қажет нәрсеге сәйкес келмейтінін көрсетеді.

Талқылау мақсаты үшін бағалау ақпаратының көзіне байланысты кері байланыс пен өзіндік бақылау арасындағы айырмашылықты жүргізу ыңғайлы. Егер оқушы тиісті ақпаратты жинаса, рәсім өзін-өзі бақылаудың бір бөлігі болып табылады. Егер ақпарат көзі оқушыға қатысты сыртқы болса, онда ол кері байланыспен байланысты. Екі жағдайда да кері байланыс пен өзін-өзі бақылау үшін үзілуді қысқарту қажет деп болжанады. Қалыптастырушы бағалау кері байланысты да, өзін-өзі бақылауды да қамтиды. Көптеген оқу жүйелерінің мақсаты кері байланыстан өзін-өзі бақылауға көшуді жеңілдету болып табылады.

Мұғалімнің басты мақсаты-оқушыға қажетті білім берумен шектелмей алған білімін керек уақытында қолдана білуге үйрету. Осы мақсатта оқушыға дайын ақпаратты бермей, оны өз бетімен жұмыс істеуге, ізденуге үйрету қажет. Ол үшін әр ұстаз оқытуда білім берудің озық тәсілдерін қолдануы керек. Осы орайда геометрия пәнін оқытуда жаңа әдіс-тәсілдерді қолдану қарастырылуда. Осы орайды мектеп бағдарламасының 9 – сыныптың геометрия оқулығынан бірнеше мысал қарастырсақ.

- 1- есеп. ABCD параллелограмы берілген. $\overrightarrow{AB} = \overrightarrow{DC}$ болатынын дәлілдеу керек. (1 - сурет).

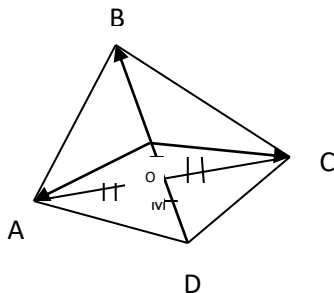

1 - сурет

Дәлелдеуі. $\overrightarrow{AB}$ және $\overrightarrow{DC}$ векторлары бірдей бағытталған және параллелограмның қарама-қарсы қабырғалары болғандықтан, олардың ұзындықтары да тең. Бұдан, тең векторлардың анықтамасы бойынша $\overrightarrow{AB} = \overrightarrow{DC}$ болатыны шығады.

2 – есеп. $\triangle ABC$ -ның медианалары O нүктесінде қиылысады. Табу керек: $|\overrightarrow{OA} + \overrightarrow{OB} + \overrightarrow{OC}|$.

Шешуі. ABC үшбұрышының BM медианасын $MD=OM$ кесіндісіне созайық. (2 – сурет).

2 – сурет

Сонда $AOCD$ төртбұрышы параллелограмм болады, себебі оның диагональдары қиылысу нүктесінде қажет бөлінеді. Векторларды қосудың параллелограмм ережесі бойынша $\overrightarrow{OD} = \overrightarrow{OA} + \overrightarrow{OC}$ болады. Үшбұрыштың медианалары қиылысу нүктесінде төбесінен бастап есептегенде 2:1 қатынасындай бөлінеді. Бұдан, $OB = 2OM$ болатыны шығады. Салуымыз бойынша $OD = 2OM$. Сонымен, $OD = OB$, ал $\overrightarrow{OD} = -\overrightarrow{OB}$. Сонда $(\overrightarrow{OA} + \overrightarrow{OC}) + \overrightarrow{OB} = \overrightarrow{OD} + \overrightarrow{OB} = -\overrightarrow{OB} + \overrightarrow{OB} = \vec{0}$ болады. Бұдан $|\overrightarrow{OA} + \overrightarrow{OB} + \overrightarrow{OC}| = 0$ болатыны шығады.

Жауабы: 0. [3]

Қалыптастырушы бағалау жақсы оқытудың бір бөлігі ретінде бұрыннан бар. Алайда соңғы екі онжылдықта бағалаудың осы түрі туралы ресми теория -

студенттердің түсінігін одан әрі дамыту және студенттерді қабылдау үдерісіне тарту өз оқуы үшін жауапкершілік-басқа елдерде дамыды, ішінара теріс әсерлерге қарсы тұру үшін соңғы уақытта АҚШ экспорттайтын сыртқы есеп берушіліктің сынақтарынан бұл сенімді және жақсы зерттелген білім базасы мұхит арқылы өз жолын жасады аудиториялық сабақтар практикасының оқыту мәдениетіне көшу перспективасы. Өкінішке орай, Америкада қалыптастырушы бағалаудың пайда болуы уақытында болмады. Бұл сыныптарда оқыту және оқыту саласындағы әлеуетті қуатты инновациялар: "бірте-бір бала артта қалмайды" (2002 жылғы қаңтар) сыртқы есеп берушілік тесті бойынша баллдарды арттыру мақсатында оның қарқынды қысымы. [4]

Студенттерге стандарттарды беру

Бұрын мақалаларда кері байланыстан өзін-өзі бақылауға көшу үш шартты орындау кезінде ғана орын алуы мүмкін деп бекітілген. Олардың біріншісі-оқушы сапаның не екенін түсінуге келеді. Оқу жағдайында бұл мұғалім осы білімге ие және ол қандай да бір жолмен оқушыға берілуі тиіс деп болжайды. Алайда, нақты контекстте мұғалімдерге оқушылардың жауаптары арасында орын алған кезде жақсы жұмысты тануда шағын қиындықтар туындауы мүмкін болса да, олар іздейтін (немесе үміттенетін) дәл сипаттау қиын болады. Мұғалімдердің сапасы туралы ұсыныстары, әдетте, олардың бастарында, негізінен, белгісіз білім ретінде оқылмаған нысанда сақталады [5]. Анықтау бойынша, тәжірибелі мұғалімдер алдыңғы сапалы пайымдаулардың тарихын қамтиды және мұғалімдер өзара оқушы жұмыстарымен алмасатын немесе бағалаумен бірге жұмыс істейтін жерде, негізделген сапалы пайымдаулар жасау қабілеті гильдиялық білім нысанын құрайды. Мұндай ішкі стандарттар белгілі бір тұрақтылық дәрежесін көрсетсе де, олар өзгеріссіз емес, бірақ жағдайларға бейімделу үшін көрсетілуі мүмкін. Атап айтқанда, мұғалімдер жиі бағалауға жататын заттар жиынтығы арасында бар сапа ауқымының күшті ықпалында, және, әдетте, олар сапасы туралы оқшауланған пікір жасау

қиын (яғни басқа студенттердің жұмысына сілтеме жоқ). Мұғалімдер оларға баға бермес бұрын оқушылардың жұмыстарына шолу жасаған кезде ғана есте сақтау қиын екенін үнсіз мойындайды. Бұл зерттеу әлсіз сандық базалық базаны немесе есептеу жүйесін жасайды, бұл тұрғыда қанағаттанарлық, ал бұл-өте жақсы деп санауға болады. Сондықтан, мұғалімдердің сапасы мен стандарттары туралы түсінігі жаңа бағалау қызметімен қалпына келгенге дейін кейбір тыныш және икемді түрде болады. Оқыту жүйесінде мұғалімдердің гильдиясын білудің ерекше тірегі оқушының мүдделеріне қарсы екі маңызды жолмен жұмыс істейді. Біріншіден, сөз сөйлеуді іріктеуді сауалнама жүргізу практикасы кең таралған болса да (мақсаты басқа студенттердің жұмысымен салыстырғанда бір студенттің жұмысын әділ саралау болып табылғанда орынды), ол қалыптастырушы бағалау үшін қолайлы емес, өйткені экзистенциалды анықтауға жататын стандарттардың базалық желісі түсінігін заңдастырады. Қатаң айтқанда, оқушыларды ранжирлеуді немесе салыстыруды көрсететін бағалаудың барлық әдістері қалыптастырушы мақсаттарға қатысы жоқ [6]. Оқушыларды іріктеу мен стратификациялау білім беру мен оқытудың басты мақсаты емес деп есептей отырып, әр студенттің мақсаты басқа студенттерден артықшылық емес, қандай да бір абсолютті мағынада тәжірибе алу болып табылады. Екіншіден, гильдияны білу стандарт ұғымын оқушы үшін қол жетімсіз сақтайды және оқушының мұғалімнен жұмысты орындау сапасы туралы пайымдауда тәуелділігін сақтайды. Невривальды емес мәселе-мұғалімдердің бастарынан артықшылық тұжырымдамасын алу, оған кейбір сыртқы тұжырым беру және оны оқушы үшін қол жетімді ету. Ол стандарттарға негізделген бағалау айдарымен басқа бөлімдерде егжей-тегжейлі қарастырылады. Осы материалдардың кейбірі төменде қысқаша баяндалады. Стандарттарды анықтаудың екі тәсілі-бұл сипаттамалық тұжырымдар мен мысалдар. Бірде-бір адам өзі жеткілікті болып табылмаса да, ауызша сипаттамалар мен олармен байланысты мысалдар үйлесімі референттік деңгейді экстернизациялаудың практикалық және тиімді құралын қамтамасыз етеді. Сипаттамалық бекітулер белгілі бір сапа деңгейінде орындаудың сипатты қасиеттерін белгілейді. Төменде келтірілген нақты жазбаша тапсырмада жоғары сапаның жалпыланған сипаттамасы сипаттамалық бекітудің мысалы болып табылады [7].

Бастапқы гипотезадан соңғы шығаруға дейін идеялардың логикалық тізбегі бар. Фактілер дәл баяндалады, ал жасалған қорытындылар шындыққа ұқсайды. Автор мазмұннан кейбір "қашықтықты" сақтайды, осылайша объективтіліктің белгілі бір дәрежесіне жетеді. Барлық пьеса бірге тұрады, тұжырымдар орынды және жазудың механикалық аспектілері мінсіз.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Әбілқасымова А. Е., Кенеш Ә. С. және т. б. Математиканы оқытудың теориясы мен әдістемесі. - Алматы: Білім, 1998. - 205 б.
2. Абылқасымова А. Е. и др. Научно-методические основы совершенствования содержания общего среднего образования. Алматы: РИК, 2001. - 123 с.
3. Г.Е Солтан, А.Е. Солтан, А.Ж.Жумадилова; 9- сынып. Геометрия.
4. Гнеденко Б. В. Очерки по истории математики в России, М. - Л., 1946.
5. Скаткин М. Н. Совершенствование учебного процесса в школе. --М., 1971.
6. Әбілқасымова А. Е. Студенттердің танымдық;зденімпаздығын қалыптастыру. Ғылыми-әдістемелік басылым. - Алматы: Білім, 1994. - 224 б.
7. Методика и технология обучения математике. Курс лекций: пособие для вузов/Под ред. Н. Л.Стефановой, Н. С. Подходовой. М.: Дрофа, 2005. - 416 с.

ОТБАСЫ ТӘРБИЕСІНДЕГІ ДАУ-ДАМАЙДЫҢ АЛДЫН АЛУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Қобдашева Ару Мухтаровна

Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті 7М01101 Педагогика және
психология мамандығының магистранты

Ғылыми жетекші – Қойшигулова Л.Е. п.ғ.к., қауымдастырылған профессор
Атырау, Қазақстан

***Аңдатпа:** Отбасы дегеніміз — кішкентай ғана әлеуметтік-психологиялық топ, оның мүшелері некелік немесе туысқандық қатынастармен, ортақ тұрмыспен және өзара моральдық жауапкершілікпен байланысқан, ал ондағы әлеуметтік қажеттілік қоғамның халықты нақты және рухани өсіріп-өндіруге деген қажеттілігінен туындайды.*

***Негізгі сөздер:** Отбасы, ата-ана, отбасылық дәстүрлер, бала тәрбиесі, дау-дамай, отбасылық жанжал*

«Қазақстан – 2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы — мемлекеттігімізді, экономикамызды, халықаралық беделімізді одан ары өркендетудің ұлттық бағдарламасы. Жолдаудың «Әлеуметтік саясаттың жаңа принциптері әлеуметтік кепілдіктер мен жеке жауапкершілік» туралы негізгі үшінші тармағында көрсетілген «Ананы қорғау», «Әйелдерге қамқорлық», «Баланы қорғау» тарауларының басты мақсаты да ана мен бала құндылықтарын қорғауға арналған. Онда: «Біз әйел затына — анаға, жарға, қызға деген қапысыз құрметті қайта оралтуға тиіспіз. Ең алдымен, біз қыздарымыздың тәрбиесіне көп көңіл бөлуіміз керек. Олар — болашақ жар, болашақ ана, шаңырақтағы шырақшылары» деп атап көрсетілген. Елбасының: «Отбасында адам бойындағы асыл қасиеттер жарқырай көрініп, қалыптасады. Отанға деген ыстық сезім-жақындарына, туған-туысқандарына деген сүйіспеншіліктен басталады» деген сөзі отбасының Отан үшін құндылығын ерекше айқындағандай.

Үлкен энциклопедиялық сөздікте мынадай анықтама берілген: «Отбасы — некеге немесе туысқандыққа негізделген шағын топ, оның мүшелері өзара ортақ тұрмыспен, өзара көмекпен, моральдық және құқықтық жауапкершілікпен байланысқан».

С.И.Ожеговтың «Орыс тілі сөздігінде» бұл ұғымға келесідей анықтама беріледі: «Отбасы —бірге тұратын жақын туысқандар тобы. Ортақ мүдделермен топтасқан адамдардың бірлестігі».

Әлеуметтанушылық тұрғыда «отбасы» ұғымы, әдетте, ортақ өмір, ортақ мүдде, өзара қамқорлық сипатындағы адамдардың неке, туыстық, тәрбиелеуге балаларды отбасына қабылдауы арқылы құрылған одағы деп қабылданады.

И.В.Злобинаның «отбасы» ұғымына деген көзқарасы да назар аударарлық, ол: «Отбасы дегеніміз ерлі-зайыптылықты, туыстықты, туғандықты, бірге өмір сүруді, ортақ шаруашылық жүргізуді, бірлесіп тәрбиелеуді, асырап-сақтауды қамтитын күрделі құқықтық ахуал болып табылады», дейді.

Осылайша, отбасы келесідей төрт сипаттамасы бар күрделі құрылым болып табылады, ол қоғамның шағын әлеуметтік тобы; жеке тұрмысты ұйымдастырудың аса маңызды түрі; ерлі- зайыптылық одақ; ерлі-зайыптылардың туыстармен, яғни бірге тұратын және ортақ шаруашылық жүргізетін ата-аналармен, аға-інілермен, әпкесіңділермен, ата-әжелермен және басқа да туысқандармен, көптарапты қарым-қатынастары.

Отбасы «неке» ұғымымен тамырлас. Бұл ұғымдар ортақ болғанымен, олар синонимдер емес. Мысалы, орыс тіліндегі «брак» сөзі көне славяндарда «слюб» —

салтанатты түрде уәде ету, «слюбитись» — яғни ортақ келісімге келу деген мағынаны білдіреді екен.

Неке (ерлі-зайыптылық) — ерлі-зайыптылардың арасында мүліктік және жеке мүліктік емес құқықтар мен міндеттерді туындататын, отбасын құру мақсатында Қазақстан Республикасының заңымен белгіленген тәртіппен тараптардың еркін және толық келісімімен құрылған әйел мен еркектің арасындағы тең құқылы одақ.

Отбасының атқаратын функциялары дегенде осы қатынастар жүйесіндегі (отбасындағы) қандай да бір субъектінің ерекшеліктерінің көрініс беруі, қажеттіліктерді іске асыру жөніндегі белгілі бір әрекеттер деп түсіну керек.

Отбасы — қоғамның ажырамас бөлігі әрі оның маңызын төмендету мүмкін емес. Отбасы болмайтын ешбір ұлт, ешбір сәл де болса өркениетті қоғам болған емес. Қоғамның алдағы келешегін де отбасысыз елестету мүмкін емес. Әр адам үшін отбасы дегеніміз — барлық бастаулардың бастауы. Адамдардың барлығы дерлік бақыт деген ұғымды, ең алдымен, отбасымен байланыстырады: бақытты адам — өз үйінде тұратын адам.

Тұлға отбасында қалыптасып дамиды, бала қоғамға қиындықсыз икемделуге қажетті әлеуметтік рольдерді меңгере бастайды. Отбасы алғашқы тәрбие институты ретінде көрініс береді, онымен байланысын адам өзінің бүкіл өмірінде сезініп өтеді, отбасында баланың қоршаған ортаға деген пікірі реттеледі, отбасында адамгершіліктің алғашқы сабақтарын алады.

Отбасы қоғамның даму барысына да ықпал ете алады. Қоғамның дамуындағы іргелі экономикалық, әлеуметтік, демографиялық процестер отбасының өмірінде анық байқалады.

«Отбасы өмірді неғұрлым толыққанды етеді, отбасы бақыт әкеледі, бірақ әрбір отбасы, әсіресе қоғам өмірінде орасан зор мемлекеттік маңызы бар үлкен іс болып табылады», — деген А.С.Макаренко.

Отбасы адамзаттың бүкіл тарихи болмысында құрған ең ұлы құндылықтарының бірі болып табылады. Ол өзіндік бір әлеуметтік институт, онда қоғамның немесе оның жекелеген мүшелерінің отбасының ролі мен мәнін білдіретін мүдделері біте қайнасып жатады.

Отбасы — мемлекеттің негізі, азаматтың моралі мен құқығы көрініс тапқан бастауыш ұйым.

Ең мықты және қалыптасқан деген мемлекеттің өзі, егер отбасылық өмір мен тәрбиенің берік орнаған тәртібі болмаса, дағдарысқа ұшырап, ақыр аяғында құрдымға кетеді, егер отбасы берік болып, тәрбие дұрыс жолға қойылған болса, онда мемлекеттік өмірдің сырттан күйреуі кездерінде де халық өмір сүруге қабілеттілігін сақтай отырып, мемлекеттің күш-қуаты мен бірлігін қалпына келтіре алады.

Мемлекет отбасының нығаюына, оның сақталуына, оң дамуына мүдделі.

Функциялары біршама өзгергеніне қарамастан, ата-ананың балаға деген махаббаты адаммен өмір бойы бірге болады. Өмірдің алғашқы жылдарында ол баланың өмірі мен қауіпсіздігін қамтамасыз етеді. Ата-ана махаббатына зәрулік — кішкентай адамның өміріне өте маңызды қажеттілік екені ақиқат. Бірақ есейген сайын ата-ана махаббаты баланың ішкі, эмоциялық және психологиялық әлеміне қолдау жасау мен сақтау функцияларын көбірек атқарады. Ғалымдар ата-ана махаббатына бірауыздан былай деп анықтама береді: ол — адамның эмоционалдық тұрақтылығының, денсаулығы мен рухани саулығының қайнар көзі мен кепілі.

Ата-ана махаббатында әр түрлі ауытқулар да болуы мүмкін, кейде ол тіпті қым-қиғаш түрге енеді. Мұндай жағдайларда оны ессіз, көзсіз махаббат деп атайды, ол табиғаты бөлек болғандықтан, мөлшерден тыс, асыра сілтеушілікке ұласады, бұл туралы чех психологы З.Матейчик бейнелі түрде «ата-ана эгоизмінің басымдығы» деп айтқан. Мұндай отбасыларда баланың құндылығы оның роліне қарай бағаланады («отбасының сәні», «қиқар бала» және т.с.с.).

Бақытты отбасы — баланың эмоциялық дамуына қолайлы жағдай тудырады. Бірақ сезімдерді тәрбиелеу өздігінен келмейді, қандай да бір тәрбие сияқты ол да қыруар күш жұмсауды қажет етеді.

Ұрпақтан ұрпаққа беріліп келе жатқан дәстүрлер заман ағымына бейімделіп, өзгеріп отырады. Өзгермейтіні олардың адами қоғамдағы маңызы: олар адамның жеке әлеуметтік маңызы бар — жақын адамға деген махаббат, мейірім, қайғыны бөлісу, өзара түсіністік, көмек қолын созу сияқты қасиеттерін сіңіру тетігі ретінде әсер ететін отбасылық-туыстық байланыстар мен қарым- қатынастарды нығайтуға қызмет етеді.

Отбасылық дәстүрлер дегеніміз — отбасында әдеттегідей қалыптасқан, ұрпақтан ұрпаққа беріліп отыратын өлшемдер, тәртіп мәнерлері, салттар мен пікірлер. Бір жағынан, отбасылық дәстүрлер мен рәсімдер салауатты (В.Сатирдің айтуынша) немесе функционалдық (Э.Г.Эйдмиллердің айтуынша) отбасының белгілері болып табылады. Екінші жағынан, отбасылық дәстүрлердің болуы отбасының келер ұрпақтарына отбасылық өмірдің барлық салаларында рольдердің бөлінуі, отбасы шегіндегі араласу, оның ішінде кикілжіндерді шешу, қиындықтарды еңсеру ережелері сияқты отбасының ішкі өзара әрекеттестіктерінің қағидаларын жеткізудің аса маңызды тетіктерінің бірі болып табылады.

Отбасылық дәстүрлер қоғамдық, діни және тарихи салт-дәстүрлерге негізделеді, сөйте тұрса да, олар түрленіп, толықтырылып отырады, сондықтан да әр отбасы үшін ерекше, бірегей болып келеді.

Отбасылық тәрбиенің проблемалары негізінде бала мен ата-ананың арасындағы түсініспеушіліктен құралады. Балалар (жасөспірімдер) қалауы барған сайын арта түседі, ал ата-ана оған рұқсат бере қоймайды, балалар бұған ашу шақырады, кикілжіндер басталады. Отбасылық тәрбие балаға деген махаббаттан бастау алады. Егер бұл құбылыс анық байқалмаса немесе мүлдем сезілмейтін болса, онда бұл отбасында ерте ме кеш пе, проблемалар туындайтыны анық.

Отбасыларда бақылаусыздық, қадағалаусыздық жиі кездесіп жатады. Бұл ата-аналардың қолы жұмыстан босамай, балаларға көңіл аударарлық уақыт болмайтын кездерде орын алады. Ақырында балалар өздерімен өздері қалып, көше кезіп жүреді де, жағымсыз орталарға түседі.

Кейде, керісінше, бала шамадан тыс қорғаштауда болады, бұл гиперқорғаштау деп аталады. Мұндай баланың өмірі әрдайым бақылауда болады, ол өзінің қалауындағысын жасай алмай, әрқашан да әлденені күтумен жүреді, сөйте тұра бұйрықтан жасқанады. Нәтижесінде оның жүйкесі сыр беріп, өз-өзіне сенімсіздік пайда болады. Осының бәрі, ақыр аяғында, жүйке ауытқуларына апарып соғады. Баланың жан-дүниесінде реніш пен ыза жинақтала береді де, ақыр соңында, бала өз үйінен безіп кетуі де мүмкін. Мұндай балалар саналы түрде тыйым-шектеулерді қасақана бұзуға әуес бола бастайды.

Кейде бала ойына не келсе соны істеу үлгісінде тәрбиеленетін жағдайлар болады. Мұндай балаларға не істесе де рұқсат, оған маңайдағының барлығы дән риза, ол әрдайым басты назарда болуға әдеттенеді, ол не қаласа да орындалады. Бұл бала есейгенде өз мүмкіндіктерін дұрыс бағамдай алмайтын болады. Мұндайларды, әдетте, ешкім ұнатпайды, онымен араласудан аулақ болуға тырысады, оны ешкім түсінбейді.

Кейбір ата-аналар балаларын эмоциялық алшақтық пен салқындық жағдайында тәрбиелейді. Бала өз ата-анасының (немесе олардың біреуі) бұны ұнатпайтынын сезінеді. Бұл оның жанын жегідей жейді. Ал, отбасындағылардың біреуін бұған қарағанда жақсырақ көретін болса (бала бұны да анық сезеді), бұл балаға анағұрлым ауыр әсер етеді. Мұндай отбасылардан шыққан балалар жүйкесі жұқа, ашушаң болып өсуі мүмкін.

Кез келген ұсақ-түйек үшін жазалайтын, баланы қатаң тәрбиелейтін отбасылар да болады.

Оларда өскен балалар әрқашан қорқынышпен өседі.

Баланы көтеріңкі моральдық жауапкершілік тұрғысынан тәрбиелейтін отбасылар да болады. Ата-аналары баланың санасына әке-шешенің артып отырған шексіз үміттерін

ақтауға міндетті екендігі, сонымен қатар оған бала ретінде де көптеген ауыр міндеттер жүктелгенін құюмен болады. Осының салдарынан келе-келе баланың бойына қорқыныш ұялап, өзі мен жақын туыстарының денсаулығына алаңдаушылықтан арыла алмайтын болады. Дұрыс тәрбиелемеу баланың мінезін бүлдіреді, оның жүйкесінің сыр беруіне жетелейді, оның маңайындағылармен қарым-қатынасы қиындай түседі.

Көбіне отбасы тәрбиесінің проблемаларына ата-аналардың өздері себеп болып жатады. Мысалы, ата-ананың жеке басының проблемаларын бала арқылы шешу. Бұл жағдайда, тәрбиенің бұзылуының түп-тамырында қайсыбір, көбіне ақылға сыймайтын қажеттілік жатады. Нақ осы қажеттілікті ата-ана бала тәрбиесінің есебінен қанағаттандыруға ұмтылыс жасайды. Мұндайда ата-анаға оның дұрыс еместігін түсіндіру және тәрбиелеу мәнерін өзгертуге талпыныс жасау көбіне еш нәтиже бермейді. Бұл да бала мен ата-ананың арасындағы проблемаларды туындатады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті — Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан – 2050» стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы. — [ЭР]. Қолжетімділік тәртібі: <http://www.inform.kz/kaz/article/2518877>
2. Большой энциклопедический словарь / Под ред. А.М.Прохорова. — М.: Просвещение, 1997. — 1082 с.
3. Ожегов С.И. Словарь русского языка. — М.: Изд-во «Азъ»,
4. Мысли и высказывания знаменитых людей о семье и браке, матери и материнстве, отцах и отцовстве, о семейном воспитании. — [ЭР]. Режим доступа: <http://vscolu.ru/articles/vyskazyvaniya-znamenitых-lyudej-o-seme.html>
5. Баймуканова М.Т. Социально-педагогическая работа с семьей: Учеб. пособие. — Қараганда: Изд-во КарГУ, 2004. — 115 с.
6. Қазақстан Республикасының Конституциясы. — Алматы: Жеті жарғы, 1999. — 96 б.
7. Сухомлинский В.А. Родительская педагогика. — Новосибирск: Зап.-Сиб. кн. изд-во, 1985. — 224 с.
8. Лесгафт П.Ф. Семейное воспитание ребенка и его значение: Учеб. пособие. — М.: Просвещение, 1992. — 200 с.
9. Сысенко В.А. Супружеские конфликты. — М.: Мысль, 1989. — 173 с.
10. От Я до Мы: Азбука семейной жизни / Сост. С.В.Ковалев. — М.: Педагогика, 1989. — 336 с.

УДК 37.04

ТЕХНОЛОГИЯ ПРОДУКТИВНОГО ЧТЕНИЯ КАК МЕТОД РАЗВИТИЯ СВЯЗНОЙ УСТНОЙ РЕЧИ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ С ЗАДЕРЖКОЙ ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Тевс Анастасия Андреевна

Студентка Педагогического института КРУ им. А. Байтурсынова

Научный руководитель - Лиходедова Людмила Николаевна

Костанай, Казахстан

Аннотация: статья раскрывает особенности формирования связной устной речи у младших школьников с ЗПР, рассматривает технологию продуктивного чтения как одно из эффективных средств развития устной речи

Ключевые слова: технология продуктивного чтения, связная устная речь, младший школьник, задержка психического развития

Вопрос формирования устной связной речи у детей младшего школьного возраста с задержкой психического развития на современном этапе развития науки очень актуален.

Связная речь - это речь, которая отражает все существенные стороны своего предметного содержания, поэтому обуславливает полноту познания окружающего мира, формирует успехи в школе, а также, способствует развитию личности в целом. Основная функция связной речи – коммуникативная, реализуется в двух основных формах – диалоге и монологе.

Как отмечает Глухов В.П. связная речь детей с задержкой психического развития (ЗПР) имеет существенные отличия от связной речи детей с нормальным психическим развитием. Отставание в формировании контекстной речи, как в целом отставание в речевом развитии, является у детей рассматриваемой категории вторичным дефектом, следствием недостаточности аналитико-синтетической деятельности, низкого уровня познавательной и собственно речевой активности, несформированности мыслительных операций. В целом, связная речь детей с ЗПР оказывается на значительно более низком уровне по сравнению с их нормально развивающимися сверстниками.[1]

Ограниченный словарный запас (неточное употребление многих лексических значений; в активном словаре преобладают существительные и глаголы; недостаточно слов, обозначающих качества, признаки, состояния предметов и действий).

Стойкое нарушение грамматического оформления высказывания (неумение пользоваться способами словообразования создает трудности в использовании вариантов слов, детям не всегда удается подбор однокоренных слов, образование новых слов с помощью суффиксов и приставок; заменяют название части предмета названием целого предмета, нужное слово другим, сходным по значению).

Множественные аграмматизмы (ошибки в согласовании числительных с существительными, прилагательных с существительными в роде, числе, падеже; большое количество ошибок наблюдается в использовании как простых, так и сложных предлогов). Развернутые смысловые высказывания отличаются отсутствием четкости, ясности, а также последовательности изложения и отрывочностью.

Исследования В.К. Воробьевой показали, что дети младшего школьного возраста с ЗПР часто испытывают большие трудности в овладении основными учебными видами связной монологической речи: пересказом; составлением рассказа по серии сюжетных картинок с предварительным расположением их в последовательности сюжета; составлением рассказа с опорой на заданный материал и самостоятельно узнаванием текстового сообщения.[2]

У детей младшего школьного возраста с ЗПР очень часто в свободных высказываниях преобладают простые распространенные предложения и почти не употребляются сложные конструкции.

В исследованиях Е.С.Слепович были выявлены затруднения в составлении развернутого рассказа по картинке, серии сюжетных картинок, иногда трудности связаны с неумением выделить основную мысль повествования, определить логику и последовательность в изложении событий. Дети младшего школьного возраста с ЗПР в рассказах воспроизводят внешние, поверхностные впечатления, причинно-следственные взаимоотношения ускользают от их внимания. Дети полностью не понимают смысл прочитанного, опускают важные для изложения детали, могут нарушать последовательность, допускают повторы и лишние привнесения. Описательный рассказ у детей беден, страдает повторами; некоторые не могут использовать предложенный план;

другие сводят описание к простому перечислению отдельных признаков любимой игрушки или знакомого предмета.

В процессе актуализации связной речи младшие школьники с задержкой психического развития нуждаются в постоянной стимуляции со стороны взрослого, что и направляет научный поиск на выявление эффективных средств и способов взаимодействия специальных педагогов с этой категорией детей.

Как отмечает Е.А. Самойлова, «технология продуктивного чтения» помогает развивать интерес учащихся к чтению, поиску ответов на возникающие вопросы и способствует, в целом, развитию устной связной речи.

«...Технология продуктивного чтения - это природосообразная образовательная технология, опирающаяся на законы читательской деятельности и обеспечивающая с помощью конкретных приемов чтения полноценное восприятие и понимание текста читателем, активную читательскую позицию по отношению к тексту и его автору».[3]

Практические специалисты отмечают, что в процессе обучения в начальных классах ученики с задержкой психического развития овладевают полноценной техникой чтения. Для каждого класса определены нормативы чтения вслух которые намного ниже, чем в общеобразовательных классах. Навык чтения у данной категории детей формируется значительно медленней, что обусловлено спецификой мыслительных процессов, своеобразием связей между зрительным и слуховым восприятием, а также звукопроизношением. В результате задерживается процесс автоматизации чтения, затруднено осознание содержания текстов, что в свою очередь, задерживает совершенствование беглости и правильности чтения.

Такое взаимное влияние этих особенностей у учеников с ЗПР определяет необходимость систематического усовершенствования всех компонентов техники чтения.

Характеризуя работу с текстом по технологии продуктивного чтения и приёмы коррекционной работы, Е.А. Самойлова отмечает, что при обучении детей с задержкой в психическом развитии очень важным является постоянный контроль за их деятельностью. Особую актуальность приобретает работа педагога по подведению к обобщению по материалу всего урока и по отдельным его этапам. Эта необходимость вызывается тем, что таким детям трудно удерживать в памяти весь материал урока и связывать предыдущее с последующим. При работе следует учитывать, что чтение ими всего задания сразу не позволяет правильно понять смысл в принципе, поэтому им дают доступные инструкции по отдельным звеньям. Работа осуществляется поэтапно:

1 этап – работа с текстом до чтения. Главная задача: вызвать у ребенка желание, мотивацию прочитать произведение. Этот этап очень важен в работе с учащимися с особыми потребностями, так как трудности в процессе овладения навыком чтения отталкивают ребёнка от самого чтения.

Цель этого этапа – развитие важнейшего читательского умения - антиципации, т.е. умение предполагать, прогнозировать содержание текста по заглавию, фамилии автора, иллюстрации.

Перед чтением любого произведения рекомендуется применять приём «прогнозирования», то есть ученикам выполняют сначала ориентировочные действия. Учащемуся дается инструкция: рассмотри заглавие, иллюстрации, обрати внимание на жанр, структуру произведения. Так как для данной группы детей характерны лёгкая отвлекаемость, недостаточная концентрация внимания и его ограниченный объём, на данном этапе необходимы чёткие указания учителя.

2 этап - работа с текстом во время чтения. Цель данного этапа – понимание текста и создание его читательской интерпретации (истолкования, оценки). Главная задача учителя – обеспечить полноценное восприятие текста.

3 этап- Работа с текстом после чтения. Этот этап позволяет углубить первоначальное понимание, и достичь полного понимания. На этом этапе проводится смысловая беседа по тексту, выявление и формулирование основной идеи текста, анализ

текста, который необходимо проводить, используя, следующие приёмы: выделение ключевых слов, беседа, составление плана, комментированное чтение, диалог с автором через текст.

Как отмечает Лалаева Р.И., учащиеся с задержкой психического развития легко реагируют на внешние раздражители. Внимание быстро рассеивается, поэтому им трудно сосредоточиться на одном предмете. Именно поэтому желательно не прерывать ребёнка во время чтения, чтобы задать вопрос, хотя, если это необходимо, можно использовать рефрен (повтор слова, словосочетания вслед за ребёнком), за которым следует комментарий или вопрос к обучающимся; "включение" воображения детей, например, такими словами: "Увидели?..", "Представили?.."; а можно использовать формулировку максимально "свернутого", "сжатого" вопроса, не предполагающего дальнейшей беседы, например: "Догадались, почему?".

Использование технологии продуктивного чтения для детей с задержкой психического развития на уроках способствует более эффективному развитию устной речи учащихся с задержкой психического развития, повышает качество работы по совершенствованию правильности, беглости и сознательности чтения, формирует умения осознанно читать вслух и про себя, истолковывать прочитанное, умения извлекать все виды текстовой информации.

Проблема формирования устной связной речи через призму развития навыков чтения у младших школьников с задержкой психического развития продолжает оставаться недостаточно изученной, в частности, остается нерешенным важнейший вопрос об организации коррекционной работы по формированию навыков чтения учащихся с задержкой психического развития в условиях массовой школы. В связи с этим, использование технологии продуктивного чтения как средства развития устной речи младших школьников с ЗПР, видится нам, востребованной и перспективной, а, также, практически значимой.[4]

Учитывая особенности формирования устной речи у младших школьников с ЗПР, овладение навыками и умением продуктивного чтения может способствовать овладению учащимися учебными предметами, входящими в содержание начального образования, а также формировать полноценную учебную деятельность в последующий период. В связи с этим, данная технология способствует не только повышению эффективности образовательного процесса, но и решению коррекционно-развивающих задач в развитии устной речи учащихся с ЗПР.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Глухов В.П. Формирование связной речи детей дошкольного возраста с общим речевым недоразвитием. – М., 2002 г. – 144с.
2. Образовательные технологии // Образовательная система "Школа 2100". Сборник программ. Дошкольное образование. Начальная школа / Под научной редакцией Д.И.Фельдштейна. Изд. 2-е, доп. - М.: Баласс, 2010.
3. Е.А. Самойлова Технология продуктивного чтения на уроках математики в начальной школе// журнал «Начальная школа До и После» № 8, 2012.
4. Соболева О. Беседы о чтении, или Как научить детей понимать текст : пос. для учителей нач. классов / О. Соболева. – М.: Баласс, 2010.

УДК 37

ПРОБЛЕМА ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ЗНАНИЙ КАК НЕПРЕРЫВНОГО ПРОЦЕССА ОБРАЗОВАНИЯ

Жандауова Шолпан Еркиновна, Жандауов Багдат Еркинович

Старший преподаватель КРУ им.А.Байтурсынова,
преподаватель Академии МВД РК им.Ш.Кабылбаева
Казахстан, Костанай

***Аннотация.** Статья посвящена актуальной проблеме развития образования на современном этапе. Рассмотрено и дано определение понятия «качество обучения», приведены направления концепции развития.*

***Ключевые слова.** Качество обучения, классическая система образования, критериальное оценивание*

В современном мире казахстанское общество характеризуется быстрым общественным развитием и соединением с общемировыми объединяющими процессами, где ведущую роль занимает образование.

Первый президент страны Н.А. Назарбаев поставил вопрос о достижении более высокого уровня перед национальным образованием. Образование должно подняться до такого высокого уровня, чтобы стать конкурентоспособным, чтобы выпускники наших школ могли продолжать учиться в зарубежных университетах. Внедрение преподавания на трех языках в образовательный процесс общеобразовательной школы является шагом вперед в реализации государственной программы развития образования в Республике Казахстан, одной из основных компетенций которого являются трехязычие, евразийская поликультурность, коммуникативность и технократичность [1].

Концепция 12 летнего среднего образования в Республике Казахстан является основным документом, определяющим цели, задачи, принципы организации образования и направления системы общего среднего образования страны.

В ней отмечается, что факторами, негативно влияющими на уровень развития системы образования Казахстана, остаются: избыточная перегруженность информацией содержания образования, ведущая к ослаблению мотивации обучения и проблемам здоровья учащихся; отсутствие диагностических целей в школе; направление к формальным результатам, а не к развитию ученика; поддержание системы оценки успеваемости в школе, которая не стимулирует учеников, не обеспечивает надежности и приводит к стрессовым ситуациям.

Качество обучения - относительное понятие и имеет два направления. Первое – оно должно соответствовать стандартам. Второе – соответствовать запросам общества и родителей. Такой проблеме как повышение качества образования посвящено огромное количество работ, но она остается важной и в настоящее время. В исследованиях многих ученых И.Т.Огородникова, М.И.Зарецкого, И.Я.Лернера, Е.И.Перовского первым пунктом для оценки знаний учащихся является указание целей обучения, промежуточных результатов и конечных, которые ученики должны достичь в своем умственном, нравственном и физическом развитии, трудовой и политехнической подготовке [2].

Полнота знаний определяется количеством знаний о предмете, который изучают и который входит в образовательную программу школы; глубина – обобщением осознанных знаний об объекте. Оперативность определяется количеством способов или ситуаций, в которых ученик может применить свои знания; гибкость - быстротой нахождения различных способов применения знаний, если меняется ситуация. Знания, которые усваивают ученики, могут быть обобщенными и конкретными, свернутыми и

развернутыми, системными и бессистемными. Но главное - осознанность знаний - качество, которое отражает конечный результат усвоения [3].

Повышение качества знаний является одним из основных вопросов в процессе обучения. Без него трудно представить правильность действий учителя и насколько успешно учащиеся осваивают предмет, а если опираться только на накопление количества отметок при отсутствии четкого понимания, что такое отметка, то это не дает возможности объективно оценивать деятельность как учителя, так и ученика [4].

Классическая система образования, давала относительно стройную, ступенчатую систему знаний о мире, она имела системный характер. Учащийся начальной школы усваивал их по принципу уровней, начиная от основ понятий, он узнавал следующие понятия, пользуясь системой логических связей, далее эта же система действовала в среднем и старшем звене. В педагогической литературе оценка знаний понимается как соотношения между тем, что ученик знает по изучаемой программе, и тем, что он должен знать по этим вопросам к определенному моменту обучения. «Отметка» объясняется как количественная характеристика оценки, которая выражается в баллах, цветом, символом. В толковых словарях (Д.Н. Ушаков С.И. Ожегов) «отметка» - это установленное (государством) обозначение степени качества знаний учащихся [5].

По мнению Г.А. Цукермана, соединение этих понятий появилась потому, что очень долго школьная практика имела одну общегосударственную систему оценивания: пятибалльную отметочную систему. Одни ученые Ф.В. Костылев Т.А. Ильина, Н.Ф. Виноградова считают, что «при сложившейся системе обучения и понимании оценки отменить баллы и проверки нельзя. Разговоры об обучении без отметок являются пустыми и беспредметными»... Другие специалисты И.С. Якимовская, Г.А. Цукерман, В.Я. Пилиповский, Ш.А. Амонашвили, стоят на позиции «безотметочного обучения», понимая под этим «содержательную вербализованную оценку» и считая, ...что отметки есть ложные мотивы учения школьников;...» [6].

В свете современной образовательной парадигмы к проблеме качества знаний учащихся в начальной школе определились новые творческие подходы. Если учитель раньше при оценке качества достижений детей был ориентирован только на результат усвоенных знаний, умений и навыков по предмету, показывая оценку в отметках - баллах, то сегодня учителя интересует уже процесс создания самой личности в учебной деятельности, и прежде всего способы отслеживания учебных результатов посредством оценивания учебных достижений детей в начальной школе, который нельзя просто определить отметкой - баллом, но нужно отследить и, при необходимости, вовремя исправить, чтобы в будущем была возможность закрепить полученный результат на других ступенях школьного образования. Накопление оценок при отсутствии полного понимания, не дает возможность объективно оценивать качество знаний ученика. Существование образовательного стандарта и программы обязывает учителей, на всех этапах обучения, добиваться самого малого, единого уровня успешности учащихся независимо от форм и методов работы.

От правильной организации оценивания качества знаний учащихся в начальной школе зависит в целом успех образования ребенка [7]. Однако этот закономерный процесс нового подхода должен проходить при обязательном выполнении норм учебного плана и обеспечении достаточного качества знаний. Нововведение, которое используется на практике, если оно осуществляется в отрыве от других инноваций реформы системы образования, представляется методологически не получившимся. Процессы интеграции, которые характерны для современной образовательной системы, требуют учитывать перечисленные выше направления в области контроля и оценки качества знаний. Использование норм и стандартов уровня подготовленности учащихся по предметам только в том случае будет успешным, когда оно будет выполнено в комплексе, в органическом единстве с другими новшествами. Осознание перечисленных направлений, подвело к поиску других способов отслеживания учебных результатов, к отходу от

привычных стандартов, к критериальному оцениванию, как средству повышения качества знаний, то есть ориентированному на анализ процесса учения и становления личности младшего школьника.

С первых дней обучения учителем ведется критериальное оценивание деятельности ребенка. Опора на успех является главным требованием его организации на первых порах. Учитель начинает с проведения оценки подготовки детей к уроку, соблюдают ли правила школьной жизни, проявляют ли навыки культурного общения и поведения. Внимание детей направляется на те моменты, когда правила поведения выполняются и культура общения соблюдается. Главное при этом выделять успехи, так как они помогают эмоциональной поддержке детей и помогают понять требования жизни в школе. Учитель должен увидеть и подчеркнуть успехи каждого ребенка в течение дня. Далее, на второй неделе обучения в первом классе расширяется сфера оценочной деятельности учителя. В нее уже включаются успехи в учебной деятельности маленьких учеников. Оцениванию уже подлежат соответствие результатов труда образцу, старательность при выполнении работы, правильность, аккуратность. При этом, учитель должен каждый раз указывать полные критерии оценивания: что значит аккуратно, правильно. И только после усвоения определенных правил и соответствия на третьем этапе оценочной деятельности, учитель может вводить фиксацию трудностей ребенка для отслеживания учебных результатов. При этом важным остается выделение положительного и опора на успех. Определение трудностей позволяет показать перспективы ребенку, что именно и как нужно сделать. Видя трудности, учитель должен вселить в ребенка веру в то, что все обязательно получится и оказать сколько нужно помощи.

В качестве основных показателей оценочной деятельности выделяются:

- качество знаний, умений и навыков. Их соответствие требованиям стандарта начального образования;
- степень формирования учебной, коммуникативной, читательской, трудовой, художественной деятельности младшего школьника;
- степень развития умения наблюдать, анализировать, сравнивать, классифицировать, обобщать, грамотно выражать мысли, творчески решать учебную задачу;
- уровень развития интереса и отношения к учебе, познавательной активности;
- степень старания и прилежного отношения к учебе [3].

Успешность оценивания определяется таким важным условием отслеживания результатов, как его систематичностью. Важно, чтобы любой вид деятельности ребенка, на каждом ее этапе получил оценку. Обычно учитель оценивает конечный результат деятельности ребенка. Системность же оценивания учитывает не только оценку результата, но и оценку понимания инструкции, оценку умения планировать, оценку хода выполнения задания. Только систематичность в оценивании дает понимание критериев и создает основу для отслеживания результатов. Систематичность предполагает также использование оценивания на всех этапах урока. Наиболее приемлемым является оценивание на каждом этапе: постановки цели, повторения изучения нового, закрепления, подведения итогов.

Организация оценивания, в условиях обучения без отметок, основывается на следующих требованиях:

- с первого дня обучения должна начинаться оценка качества знаний;
- нужно опираться на успех ребенка при оценивании;
- оценивание должно быть последовательно от оценки организации деятельности к оценке ее содержания;
- важно, чтобы оценка показывала перспективы ребенку;
- оценка должна использоваться на основе четких, понятных ребенку критериев; - оценивать нужно не только знания по предмету, умения, навыки, но и познавательную активность ребенка, учебную деятельность, общеучебные навыки, его прилежание и старание;

- должна быть система оценивания.

Таким образом, учителю необходимо оценочную деятельность объединить вокруг развернутого описательного анализа процесса обучения школьника и формирования его самооценки. Оценочное суждение помогает раскрыть перед учеником рост результатов его учебной деятельности, рассмотреть его возможности и прилежание. Оценочное суждение на первых порах обучения заменяет любую отметку в качестве итога работы, показывающего как хорошие, так и отрицательные ее стороны, а также способы устранения мелких недочетов и ошибок. В специально организованной оценочной деятельности ребенка нужно научить самооценке. Для этого учителю необходимо с самого начала обучения в системе на основе четких критериев проводить эту деятельность, привлекая каждого ученика. При этом, к каждому этапу урока, каждому виду деятельности, необходимо подбирать свои, наиболее подходящие способы оценивания, для того, чтобы мониторинг учебных результатов стал эффективным инструментом для ученика в повышении качества знаний.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Концепция 12-летнего среднего общего образования.//Материалы Министерства образования и науки . А.,2007
2. Закон Республики Казахстан «Об образовании». А.,2005
3. «Стратегический план развития Республики Казахстан до 2010 г.» А.,2006.
4. Послание Президента Н. А. Назарбаева народу Казахстана, А.2011
5. Совещание министров образования Европейских стран в Болонье, рекомендациями ЮНЕСКО по непрерывному образованию.М.,2005
6. Об утверждении Стратегического плана Министерства образования и науки Республики Казахстан: постановление Правительства Республики Казахстан: от 23 декабря 2008г. № 1207// Казахстанская правда.- 2009.- 28 марта.
7. Баранников А.В., О системе оценивания учебных достижений младших школьников в условиях безотметочного обучения в общеобразовательных учреждениях. // Начальная школа. 2003.

ЕРЕСЕК ТОП БАЛАЛАРЫНЫҢ СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУЫН ДАМУ ЖОЛДАРЫ

Жәниет Нұргүл Бағдаулетқызы

Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университетінің «Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқыту педагогикасы» мамандығының 1 курс магистранты
Ғылыми жетекші: П.ғ.к., профессор Қыяқбаева Ұ.Қ
Алматы, Қазақстан

Аңдатпа: Бұл мақалада ересек топ балаларының сын тұрғысынан ойлауын дамыту туралы ақпараттар ұсынылады. Сыни тұрғыдан ойлау туралы педагог - ғалымдар мен практиктердің жүргізген психологиялық-педагогикалық зерттеулерінің нәтижелері туралы мәлімет беріле отырып, мектепке дейінгі білім беруде осы стратегияны қолдану балалардың ойлауының қазіргі заманғы талаптарға сай әрі қарай дамуына негіз бола алатыны жөнінде дәлел келтірілген.

Аннотация: Эта статья содержит информацию о том, как развивать критическое мышление у детей старшего возраста. Предоставляя информацию о результатах психолого-педагогических исследований, проведенных учителями критического мышления - учеными и

практиками, было доказано, что использование этой стратегии в дошкольном образовании может обеспечить основу для дальнейшего развития мышления детей в соответствии с современными требованиями.

Annotation: This article stores information about the volume of how to break a critical figure into a small beginning. Providing information on the results of psychological and pedagogical training, providing critical areas of critical thinking, sections and practices, this is training, using these strategies to complement each other with additional training

Кілт сөздер: Сын тұрғысынан ойлау, мектеп жасына дейінгі балалар, іс-әрекет, ақыл-ой

Ключевые слова: Критическое мышление, дети дошкольного возраста, интеллект

Keywords: Critical Thinking, Preschool Children, Intelligence

Қазіргі әлемде білім беруді модернизациялау процестері белсенді жүруде. Қазіргі мектепке дейінгі педагогика жүріп жатқан процестерден тыс қала алмайды. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту заманауи өзгермелі кезеңде сол сәтке сәтті бейімделе алатын баланың жеке басының қалыптасуы мен дамуына жағдай жасайды. Педагог - ғалымдар мен практиктердің жүргізген психологиялық-педагогикалық зерттеулері адамның интеллектуалдық, тұлғалық, әлеуметтік және эмоционалды дамуының анықтайтын шарты болып мектеп жасына дейінгі кезең екенін дәлелденді. Сондықтан мектепке дейінгі білім беруде сыни тұрғыдан ойлау стратегиясын қолдану балалардың ойлауының қазіргі заманғы талаптарға сай әрі қарай дамуына негіз бола алады. [1]

Сыни ойлауды дамыту технологиясы бойынша сабақ құрылымы үш кезеңнен тұрады:

1 - міндет (жаңа білім алуға қызығушылықты ояту)

2 - мазмұнын түсіну (жаңа ақпарат алу)

3-рефлексия (жаңа білімнің пайда болуы)

Сыни ойлауды дамыту әдістері:

- шынайы және жалған мәлімдемелер
- Болжау ағашы
- оңай және қиын сұрақтар
- аялдамалармен оқу
- Синквейн
- Аралас оқиғалар
- жұмбақ, дәйексөз
- Идеялар қоржыны және басқалары

Сыни тұрғыдан ойлау – бағалау, рефлексиялық ойлау. Бұл сыни ойлау мен шығармашылық ойлаудың айырмашылығы - ол бағалауды қамтымайды, бірақ көбінесе өмірлік тәжірибеден, сыртқы нормалар мен ережелерден тыс болатын жаңа идеяларды шығаруды қамтиды. Сыни тұрғыдан ойлау бағытталған ойлау, ол тепе-теңдік, логика және мақсаттылықпен ерекшеленеді. [2] Сыни тұрғыдан ойлаудың мақсаты - балаға зерттеу әдісін қолдануға үйрету, сұрақтар қоюға, оларға жауап іздеуге және өзі үшін жаңа нәрсе ашуға үйрету. Сыни тұрғыдан ойлаудың міндеттері баланың білімге деген құштарлығын ояту, олардың нұсқауларымен баланы педпгогтың сұрақтарына жауаптан емес, өз сұрақтары мен проблемаларынан бастай отырып, ойлануға үйрету. Баланы іс-әрекет барысында туындайтын білімін қалыптастыруға деген ынтасын ояту. Сонымен, сыни тұрғыдан ойлау - бұл баланың жағдайды, әрекеттерді немесе заттарды талдайтын жүйесі және бұл кез-келген мәселені шешу кезінде логикалық тұжырым жасауға мүмкіндік беретін негізгі «сүзгі». Дәл осы ақыл-ой қабілеті балаға қорытынды шығаруға, болып жатқан жағдайға өз бағасын беруге, нәтижесін туындайтын жағдайлар мен проблемаларға қолдануға мүмкіндік береді.

Сыни тұрғыдан ойлауды үйрету керек. Балалардың сыни ойлау қабілеттерін балалбақшада белгілі бір пәндік іс-әрекетте қолдана алуы өте маңызды. Балалардың бес жасында құрдастарымен қарым-қатынас қажеттілігі артады. Сондықтан бірлескен ойындардың негізінде балалар қоғамы пайда болады. Коммуникативтік дағдылар дами бастайды. Жасы өскен сайын, бала өзінің іс-әрекеті мен достарының іс-әрекетін, сондай-ақ әртүрлі іс-әрекеттегі өзінің қабілеттері мен жетістіктерін бағалауды үйренеді. Бес жасқа толғанда балалардың қарым-қатынас жүйесі қалыптасады, топтық ынтымақтастықта сыни тұрғыдан бағалай алады. Осы жаста бала ұзақ әңгімелер, түсініктемелер, сипаттамалар бере алады, өйткені олар белгілер-символдық функцияға ие (әріптерге, сандарға қызығушылық) болады. Бес жасқа келгенде тұрақты назар аударылады, ерікті есте сақтау қабілеті пайда болады, қабылдау мен қиял жақсарады, визуалдық-бейнелі

ойлаудың жоғары формалары дамиды: ойлау, қорытындыжасау, жіктеу қабілеті жақсарады. Және осы жаста сөйлеудің маңыздылығы әр түрлі ақпаратты, ойды жеткізу тәсілі ретінде артып келеді. Әңгіме практикалық байқау мен экспериментпен қатар балалардың көкжиегін кеңейтудің тиімді әдісіне айналады. [3] Бес жасқа келгенде түбегейлі жаңа қабілет пайда болады: ойдан шығарылған кейіпкерлерге жанашырлық, б.а. басқа адамның ішкі өмірі балаларға қол жетімді болады. Және тұлғаның «психологиялық портреті» дамиды, онда құзіреттілік, әсіресе зияткерлік маңызды рөл атқарады. Сондай-ақ шығармашылық жас. Бұл жас «нақтылау» сынының екінші деңгейіне сәйкес келеді - ол таным объектісінде белгілі бір қателіктердің немесе абсурдтардың болуын анықтауға және көрсетуге ұмтылыста көрінеді. Балалардың жауаптары ерекше және жиі ыммен бірге жүреді. Осы деңгейде сыни көзқарас сұрақ түрінде көрінуі мүмкін, олардың көмегімен балалар өздерінің позицияларының дұрыстығын анықтауға тырысатын көрінеді. Бұл деңгейге жету балалардың ақыл-ой белсенділігі жағдайында, объектінің жекелеген элементтерінің қарама-қайшылығында көрінеді.

Сыни тұрғыдан ойлау фактіні әртүрлі тұрғыдан қарастыру қабілетін қамтиды. Бұл әртүрлі құбылыстардың себептерін бағалауға мүмкіндік береді. Жағдайға қатысты барлық ықтимал пікірлерді талдаудан бұрын қарастырған жөн. Бұл мәселелерді тиімді шешуге көмектеседі. Балада сыни ойлауды дамыту үшін оны тақырыпқа қатысты маңызды ақпаратты табуға үйрету керек. Заттарды жіктеу қабілеті логикалық дағдыларға негізделген. Балада бұл дағдыларды дамыту үшін түрлі-түсті ойыншықтарды немесе суреттерді қолдануға болады. Балалардағы сыни ойлауды оята отырып, мұғалім балалардың сұрақтарының жауабын білмесе де, бірге жауап іздеуге үйренеді. [4]

Сын тұрғысынан ойлау бір жағынан логикалық ойлауды, екінші жағынан сұрақтар қоюды және кез-келген мәлімдемеге дәлел іздеуді қамтиды. Сыни тұрғыдан ойлайтын адам өзінің талаптары үшін ең жақсы дәлелдерді және кез-келген жағдай үшін ең жақсы түсіндірмені іздейді. Оның дәлелдері мүмкіндігінше айқын болады. Белгілі бір жаттығуларды қолдана отырып, ата-аналар да үйде отырып балада сыни ойлау қабілеттерін дамыта алады. Бұл үшін ең қолайлы жаста сыни ойлауды дамытуды бастау өте маңызды. Балада сыни ойлауды дамытуға арналған жаттығулар оны тек қана ақылды етуге емес, дұрыс шешім қабылдау қабілетін дамытуға бағытталған. Мұндай жаттығулар баланың жалпы дамуына ықпал етеді, оған қоршаған объектілер туралы мәліметтерді әлемнің жалпы көрінісіне синтездеуге көмектеседі. Осылайша, бала ойлау қабілеттерін дамытады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. «Оқушылардың сыни тұрғыдан ойлауын дамыту нысандары мен әдістері » С. Мирсеитова, 2011 жыл.
2. «Қазіргі кездегі оқытудың педагогикалық технологиялары», Н. Қошқарбаев, 2010 жыл.
3. «Психология критического мышления» Д. Халперн
4. Ташенова А. Сын тұрғысынан ойлауды оқу мен жазуарқылы дамыту // Білім-Образование - 2006.

СОДЕРЖАНИЕ CONTENT

Омирбекова Ажар Мараткызы	3
Сәбитбек Ботагөз Қажымұханқызы	6
Утешкалиева Альфия Магзиевна	9
Қыздарбекова Айнаш Кенесовна	12
Ахилбекова Мадина Исматали қызы	16
Абдиркенова Акбидаш Капановна	19
Gulnara Akhmetova, Zhuldyz Yekhsanova	24
Советханұлы Дулат, Ескалиев Мухтар Зайнулдинович, Ботагариев Тулеген Амирганович	28
Олексюк Екатерина Викторовна	32
Абдымомунова Гулжамыш Асековна	36
Аганина Кундыз Жамиевна, Саудабаева Дария Ермагамбетовна, Сагынғалиев Даурен Наурызбаевич	40
Sarseke Gulnar Adebietqyzy	44
Нурбекова Салтанат Молотовна	49
Жеткербай Асылзат Мергенбайқызы, Мухажанова Гульмира Оразхановна	53
Асқарқызы Самал	57
Бакиева Әйгерім Серікболқызы	62
Бекежанова Динара Турсыновна	65
Асқарова Сәулет Темірболатқызы	67
Балгайшиева Айсана, Сарсенов Диас	71
Иниязова Айдана Ерболатовна	75
Процюк Оксана Александровна, Белькович Владимир Николаевич, Процюк Евгения Александровна	79
Кузьменко Дмитрий Юрьевич, Эктова Ирина Андреевна	83
Umbetbekova Kulash Mukaramovna, Zhakipova Mira Nurzadinovna	86
Утегенова Арайлым Ерболатовна	89
N.N.Abdygaliev, M.S.Yerdaliev, G.T.Nigmatullaeva	92
Холиярова Мафтуна Рустам қызы	96
Косьяненко Анна Павловна	99
Омарбекова Айкүміс Ілиясқызы, Әбдіхалық Айгерім Насыранқызы	104
Алимбекова Анар Аймолдановна, Асанханова Жанна Жеткербайқызы	108
Уразалиева Молдир Аббасовна	111
Сәбитбек Ботагөз Қажымұханқызы	116
Мәлік Үміт Берікболқызы	119
Прокопьева Инна Валентиновна	122
Сағидуллина Ақмоншақ Жақсығалиқызы	125
Қобдашева Ару Мухтаровна	130
Тевс Анастасия Андреевна	133
Жандауова Шолпан Еркиновна, Жандауов Бағдат Еркинович	137
Жәниет Нұргүл Бағдаулетқызы	140

Научное издание

МАТЕРИАЛЫ
Международного научно-методического
журнала
**«GLOBAL SCIENCE AND INNOVATIONS 2020:
CENTRAL ASIA»**

Сборник научных статей
Ответственный редактор – Е. Абиев
Технический редактор – Е. Есім

Подписано в печать 20.12.2020.
Формат 190х270. Бумага офсетная. Печать СР
Усл. печ. л. 25 п.л. Тираж 10 экз.